

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર

૩

ગુજરાતી અનુવાદન

મનુસાદક

કવિવર્ય પદિતધી નાનચદ્રજ સ્વામીના

મુશિખ

જપુસતાવધાની ૫૦ મુનિધી મૌભાગ્યચદ્રજ

વીર મવત ૨૬૧૦

વિ સ ૧૯૯૧

કિ મત છ આના

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર અથ ૧ હો,

પ્રકાશક

લક્ષ્મીચંદ્ર ઝવેરચંદ સઘવી

મત્રી

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર

સાબરમતી (ગૂજરાત)

પ્રથમ આવૃત્તિ	* * *	પ્રત ૩૨૦૦
	કાર્તિક સુદ ૧ ૧૯૯૧	
બીજી આવૃત્તિ	* * *	પ્રત ૩૩૦૦
	પો. સુ. ૧ ૧૯૯૧	

મુદ્રક મગનલાલ મનસુખરામ
મુદ્રણથાન પુરોહત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
શીમડા રોડ અમદાવાદ

વેદનીય ગુરુદેવ
કનિવર્ય શ્રી નાનચ દેવ સ્વામિન !

અભ્યાસ, ચિંતન અને અમાપ્રદાસિકતાનો આ
સેનકમા જે કાર્ષ વિમાન થયો છે તે આપની
અગ્રીમ કૃપાનુજ કળ છે એ આભારવચ્ચ
આ પૂનઃક આપના કન્કમળમા સાર
અપાન કેડ છુ

શ્રુતિ સૌભાગ્ય

નિવેદન

આ ઉગતુ મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશ । મંદિર યોગજ વખતમા
આટનુ પ્રગતિમાન થયે એની પહેના ક પના પળુ ન હતી આજે
દિન પ્રતિદિન મધ્યામધ જિજ્ઞાસુઓના ઉત્સાહ પ્રેરિત પત્રો અને
પુસ્તકોની પુસ્તક મારગ મળત આનુ રહેવા ઉપગત મધ્યાને માથ
પળુ બહેના પ્રમાણમા મળ્યો છે

ભગવાન મહાવીરના સાહિત્યની જનતાને ખુશખુશ બુદ્ધિ હોય,
પ્રથમ આગ્રહિતી ૩૨૦૦ નમ્ન કરાવેની પરતુ તે પુસ્તક બહાર
પડે તે પહેનાજ આદકની સખ્યા ઊપાધેના પુસ્તક કમ્તા વની
જવાથી બીજી આગ્રહિતી ૫૩૦૦ પુસ્તકો તુરતજ ઊપાવરાની
જરૂર પડી છે

આ આગ્રહિત વખતે કાર્યાનયની યોજના નિશ્ચિત કરનામા
આની છે અને તે પુસ્તકના અ નિમ ભાગમા આપેલી છે આથી
મધ્યાથી આદકો થનારને અને મધ્યાને ઉભયને લામ થવાને સભર છે
તેમ કરવાથી આદકને વી પી છતાં અચનો બાને પડશે નહિ
અને મરથાનુ કામ પણ નવારે સરજ રીતે થત

આ કાર્યાનયની યોજનામા એ ઉત્સાહી જિજ્ઞાસુઓની ગ્રહિ
થક છે અને આધિક પ્રકરણની જરાગવરી મનન રીતે તેઓએ
ઉપાડી લીધી છે

સૌ સંસ્થોની અનુમતિ અને શ્રી બુધાભાઈ તથા શ્રી ભુશ
ભાઈના અતિ આમહથી આ વર્ના મનોપ ની જવાબારી
શ્રી નક્ષત્રચંદ ભાઈએ મુન રાખી છે

નિજાન મુનિ મહાજીશ્રીની ભારનામય અનુમદ મુદ્દિ તથા
તેમના ગુરુશ્રીની ઉત્તરતા આ સરથાની ઉત્પા મ્તા અને જીવનસમિતિ છે

શ્રી બુધાભાઈ અને શ્રી ભુભાઈની મૂમ મેરા આ મધ્યાની
પ્રેરણા છે અને અન્ય કાર્યાદકોની કાર્યાદતા આ સમ્યાની
આનક નક્કિ છે

મરાઠમ પોરમ અને આદકની અમીનશિનુ સિચન મદા
મળતુ રહે એજ અવ્યર્થ માથે વિરમુ છુ

વ્યવસ્થાપક

પ્રથમ આવૃત્તિ

૬

વ ક્તા વ્ય

૫

ત્યારથી હિતરાખ્યન મુત્રનું વાચન કરેનું ત્યારથી તે સૂત્ર પ્રત્યે આકર્ષણ થયેનું અને જેમ જેમ જીન સૂત્રો અને ગ્રંથોનો અભ્યાસ થતો ગયો તેમ તેમ તે આકર્ષણ બિન્ન બિન્ન રીતે પરિણમવા લાગ્યું ત્યાર બાદ ળનર દર્શનોના એટલે ખામ કરીને વૈશેષિક, નૈયાયિક, માધ્ય, વેદાંત ઇત્યાદિ દર્શનોના સાહિત્યનો અભ્યાસ અને નિરીક્ષણ કરવાનો સમય મળતો ગયો, તેમજ દર્શન, વાદો અને મતો એ બધાનું અવલોખન થોડું થયું જે કંઈ થતું ગયું તેમ તેમ જૈનદર્શન પ્રત્યેની અભિરુચિ કંઈક વિરોધ અને વિરોધતરજ થવા લાગી અને તેમ થતું રાબાતરિકજ હતું.

છેત્રે છેત્રે બૌદ્ધદર્શનના ગ્રંથો વાચવા મળ્યા જૈનમાહિત્ય સાથે તેઓ ઘનનાત્મક અભ્યાસ કરતા ખૂબજ રમ પડ્યો બૌદ્ધ સાહિત્ય વાંચ્યા પછી જૈન માહિત્ય પ્રત્યેનો આદર તો વિશેષતમ થયોજ, પરંતુ તેની પરિણતિ પ્રથમ કરતા કંઈક જુદી રીતેજ થવા પામી પરપરાગત સરકારથી જૈનદર્શન એ વિશ્વ યાત્રી દર્શન છે એમ માની લીધેલું તેને મલ્લે જૈનદર્શનની વિશ્વવ્યાપકતા રી રીતે અને શા માટે? આ બધું ચિંતન કરવાનો વિશેષ અવકાશ મળ્યો હોય તો તે બૌદ્ધ ધર્મના નિર્ગિષ્ટ વાચન પછીજ અને તે ચિંતનના પશ્ચિમાર્થે જૈનદર્શન પ્રત્યેનો આદર પ્રથમ કરતા નિર્ગેય થયો ખરો પરંતુ

તેની દિશા પનની ગાંઠ અને ત્યારથી એવો નિશ્ચય થતો ગયો કે એ બધું વૃનનાત્મક દષ્ટિએ પ્રિયારીને તે વિશેષતાઓ આગળ કરવી

વૈજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક અને લોપપયોગિતાની દષ્ટિએ જૈન દર્શન કદ કદ વિશેષતાઓ ધરાવે છે ? લોકમાનસનું નિર્માન કરનાર તેની પાસે કયું રસાયણ છે ? આ મધુ માનમમથન થયા પછી તે તે દષ્ટિએ વાચતા જે જે બુદ્ધિગ્રાહી થયું તેના માટે મંકારોનું ચિત્ર માનમપટમા આપેખાતું ગયું

જગવાન મહાવીરના અન્ય સૂત્રોમાં જે અમૃત વચનો છે તે પૈકી પ્રથમ ઉત્તરાધ્યયનને તત્ત્વ નવી ને સરકારવાની ભાવના પ્રથમ ઉદભવવાના એ કારણો હતા (૧) સરજતા અને (૨) સર્વ વ્યાપકતા, અને તેથીજ સૌ પહેલા તેને નવીનતા આપવાની જિજ્ઞાસા લાજ કરતી હતી તે સાથે લિનભિજ દષ્ટિનિદુષ્ટી જૈનવાક્યમયને સુજ્ઞરંગિગમાં નિકસાવવાના પોઠ પલ રહ્યા કરતા હતા

માનમશાસ્ત્રના નિયમ મુજબ એ આગેવાનેજ જાણે બસર ન કરી હોય તેમ થોડાજ વખતમાં એક તત્ત્વજિજ્ઞાસુ ભાઈ મળી આવ્યા ‘મહાવીરના અમૃતા સવતોગ્રાહી અમૃત વચનો ધર ધર કા ન પહોંચે ? એની તેમને પણ સ્વત્ર પ્રેરણા જાગી હતી તે ભાઈનું નામ શ્રી બુધાભાઈ મહાસુખભાઈ તેમની પ્રેરણાથી ખીજ ભાઈ મળી આવ્યા જેમનું નામ શ્રી શુદ્ધભાઈ અમરશી તે અને ખીજ સદ્ગુણધર્મોએ મળી વાટાવાટ કર્યા પછી લિનભિજ યોજનાઓ પૈકી એક ખાસ વિસિષ્ટ યોજના નક્કી કરી લીધી

અને તેના ફળસ્વરૂપે ‘મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર’ નામની સંસ્થા ખોલાઈ તેના જે જે પિદ્ધાન સભ્યો થયા તેમણે સેનાવૃત્તિને ખોખરે કરી લોક સેવાર્થે સાવ સસ્તું સાહિત્ય બહાર પાડવાનો નિશ્ચય કર્યો

આવી રીતે મારી ત્રીજી ઇચ્છાને તાત્કાલિક ન્યાય મળતા મને મતોપ તેા થયોજ, પરંતુ તેની માથે મારા મકલ્પમજમા મવોત્તમ ટેક મળ્યો અને આ દિશામા વધુ વધુ પ્રયત્ન કરવાની આ મન્થાનારા એક ઉત્તમ તક સાપડી તે આહ્વાનનું વલુન શબ્દોમા શી રીતે આવે ?

આજે આપણી પાસે ઉત્તરાધ્યયન મૂલની દીપિકા, ગીકા, અવચૂરી, નિયુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂલ્લિ, ગુજરાતી ટીપ્પાઓ અને હિન્દી ગીકાઓ બિન્ન બિન્ન મરથાઓ તરફથી ખૂમ ખૂમ બહાર પડી ગયા છે તેા આ ઉત્તરાધ્યયનના અનુવાદમા કદા વિગેરતાઓ ડ ? આ પ્રશ્નનો એક સીનો અને સરળ ઉત્તર એ છે કે એ બધુ હોવા છતાં જૈનવાક્યમયથી જૈનેતર વર્ગ સાવ જ અગાધ રહ્યો છે એટલુજ નહિ પણ જેનો મુદ્દા તે વસ્તુથી લગભગ અપરિચિત જ છે તેનું અનુરૂપ દષ્ટાંત આજની પ્રવર્તી રહેલી આપણી ધાર્મિક અન્યમથા જ તે નિરેશ માટે પર્વામ થશે

આમ થવાના ત્રણ કારણો છે

[૧] સૂત્રોની મૂળ ભાષાનું અગતપણ

[૨] અનુવાદન શૈલીની કુર્મોધિકતા

[૩] મૂલની અધિકતા

શિષ્ટ સાહિત્યની પ્રચારદષ્ટિથી થયેલી આ યોજના એ બીજી અગવડોને દૂર કરવામા ઉપયોગી નીવડે તેમ માનવું અમથાને નથી

લેખન પદ્ધતિ

તુલનાત્મક દષ્ટિના સંકારોની છાપ ટ્રેવી અને ટ્રેવા આકારની છે ? તેમા હુ ટ્રેડને અશે મદ્દજ થયો છુ ? તેનો નિર્ણય તેા વાય-ભાગજ થઈ શકે, પરંતુ આ ઉત્તરાધ્યયનનું માગોપાગ અનુવાદન કરતી વખતે જે જે દષ્ટિઓ રાખવામા આવી છે તેનું દૂર દષ્ટિબિંદુ રજુ કરી લઉં

મમાજ દિ જૈનચર્ચન પોતાને વિશ્વ-માધી બનાવે છે, આ પોખરી પોકારી કહ છે કે મુખિ પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર જીવમાત્રને છે, માત્ર મોખતા જોડએ આવીજ સાધુ માધ્વી વ્રાતક અને વ્રાચિઃ એ ચારે અજોને મમતરીકે માને છે અને તે મધાને મોતના મમાન અધિમરો પણ આપે છે, તે આવા ઉદાર શાસનના મિદ્ધાતોમા કેવળ એમન એક પક્ષી માણુ પન્ન યથા હાંધજ શી રીતે શરૂ તેથી ગુરુચરુવનમા પણ ત્યાગ મલવે છે અને તે દષ્ટિનિદુને અનુનક્ષી ભગવાન મતાનીરે અજુગારી અને અગારી એમ બે પ્રકારના માળો રચાઈ બતાવ્યા છે ઉત્તરાધ્યયનમા ગુરુચરુના ત્યાગની એક ન્યજે રચાઈ રેખા તરી આવે છે કે -

‘ સન્નિ ઇગેદિ મિસ્તુદિ ગારત્વા સંવસુતરા ’

અર્થ - “ ધણા કુસાધુઓ કરના મયમી ગુરુચરો પણ ઉત્તમ હોય છે ’ સાગગ કે ગુરુચરુ જીવનમા પણ મોક્ષની અભિનાતા જેવી શકાય છે આરો અપારો ત્યાગ પણ કરી શકાય છે મુનમ રોના આ ઉદાર આશયને લગમા લઈ અહીં બન્નેને લાગુ પડતી જેવી રીતમારવામા આવી છે

આપાદિ આગદષ્ટિએ તમા આણુમાણુના સયોગોતુ નિરીતપણુ કરી વારતવિષ્ મૌનિમ્તા જાળવવા ખાતર કેટલાક અથો નક્ષી કરેના છે તેમા પરપરા કરતા કદક મિન્નતા અવશ્ય દેખાશે, પરંતુ તે મિન્નતા ઉચિત અને મુનકારના આશયને અનુ મરીને યથેલી હોઈ તે બદન વાયકવર્ગ સંતિષ્ઠ થશે એમ માની લઈનેજ તેટલી લિખતાને રથાન આપેતું છે તેના બે ચાર દષ્ટાંતો અહીં આપવાથી તેનો રચાઈ ખ્યાન આવી શકશે

નીચબદી આ પ્રાકૃત શબ્દ મન્કૂન ‘ નીચવર્તી ’ થાય છે પરપરા પ્રમાણે તેો અર્થ ‘ ગુરુથી નીચા અસન પર જેસનાર ’ એ પ્રમાણે થાય છે આ અર્થ બહુજ મકુચ્ય છે એટલુજ નહિ પણ ચાત પ્રકરણમા અમગન છે તે શબ્દનું રહસ્ય એમત નક્કી

સૂચક છે '૫ કા' નથી તેની જાતની નમ્રતાયુક્ત ભાવના' એ અથ પ્રશ્નપ્રમગત અને અર્થમગત બાજે છે તેજ પ્રકારે 'ગુરુણામુચ્ચારણ' માં પણ ગુરુની મમીપ રહેનાનો ભાવ વ્યજના સામાથી તેજ ધરી શકે છે કે ગુરુના હૃદયમાં રહેનાર શુ ભગવાન મહાવીરના બધાજ શિષ્યો પાસે રહેતા હતા ? માટે તેમ માનવું સુવર્ણિત ન બાગતા ઉપગનો અર્થ નોંધમાં સ્પષ્ટ કર્યો છે આ અને એવા બીજા પણ ઘણા નોંધમાં વ્યોચિત રીતે સ્પષ્ટ થયા છે

અર્થઃ પ્રિ આજ પ્રમાણે ઠટની ગાથાઓના અર્થો પણ પરપરાથી ભિન્ન ભિન્ન આવા આવે છે જેમકે —

“સપૂર્વમેષ ન લભેત પશ્યાદ્ ધર્મોપમા સામયવાદ્યાણ ।
વિમીયદ્ સિદ્ધિલે આયુષ્મિ કાલોપનીતે શરીરસ્ય મેદ ॥

સ સ્ફુટ છાયા

“સપૂર્વમેષ ન લભેત પશ્યાદ્ ધર્મોપમા શાશ્વતવાદિકાનામ્ ।
વિપીદતિ શિયિલે આયુષિ કાલોપનીતે શરીરસ્ય મેદ ॥”

આનો અર્થ ટપાની પરપરા પ્રમાણે એ થાય છે કે “પહેના ન થયું તો પડી થશે” આમ કહેવું માની પુરોગને માટે ચોગ્ય છે, કારણ કે તે પોતાના ભવિષ્યજાગને પણ જાણે કે, પરંતુ મામાન્ય મનુષ્ય જે તેમ કરે આ પોતાની ઉન્નતિનો માર્ગ ચિત્તવના સિવાય મૃત્યુ પામે તો તે વખતે તેને ખેલ કગ્ગો પડે કે ‘અહીં નથી પ્રમારના પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે (૧) આપુ પ્રમગમાં માની પરતવેનું કથન શુ વર્ણિત છે ? (૨) ક્ષત્ય તેમ હોય તો પણ સાશ્વતવાદી વિશેષણ માનીવાગી કેમ હોઈ શકે ? કારણ કે સાશ્વતવાદી આ સાશ્વતર્ગી એ બન્નેમાં ઘણી ભિન્નતા છે સાશ્વત બોનવું તો સૌ માર્ગ માટે સુવળ છે, પણ નિત્યર્ગન તો એવળ માની પુરોગ કરી શકે. (૩) માની અથ લેના છતાં પણ એ બન્ને પદોનો

આખો અર્થ શુ બરાબર ધરી શકે કે ? આ મધ્ય પ્રશ્નોની વિચારણા મ્હા પત્રી જે કંઈ અર્થ ધો છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

“જે પહેલા નથી પામતો તે પત્રી નથી પામતો” અર્થાત કે આખા જગતની રચના નિશ્ચિત છે પહેલા જે હતુ તેજ આજ છે અને રહેવાનુ ચોક્કસ પથ શાશ્વત અને આત્મા પણ શાશ્વત છે આપણે કશુ ટેરવી શકવાના નથી તો પત્રી આત્મવિમ્મસનો પ્રયત્ન કરનાની આનંદશક્તિ શી ? આવી શાશ્વત (નિયતિ) વાદીઓની માન્યતા હોય છે પરંતુ જ્યારે આયુષ્ય શિથિલ થાય છે ત્યારે તેની તે માન્યતા ફરી જાય છે અને તેને ખૂબજ પથાત્તાપ થાય છે વીરે

અનુનાદન રોહી અનુવાદન બે પ્રકારના હોય છે (૧) શ્રાવ્ય પ્રધાન અનુનાદન અને (૨) વાચ્યાર્થ પ્રધાન અનુવાદન શ્રાવ્ય પ્રધાન અનુવાદનમાં શ્રાવ્ય પર જોડલુ હોય અપાય છે તેટલુ અર્થ સંભળના ઉપર અપાતું નથી આથી શ્રાવ્યાર્થ તો સ્પષ્ટ રીતે જાણાય છે પરંતુ તેની મતનન મમજવામાં ખૂબ વિનય થાય છે અને તેથી ઘણીવાર કિનિષ્ટ પણ થઈ પડે છે જ્યારે વાચ્યાર્થ— પ્રધાન અનુવાદનમાં શ્રાવ્ય પર બહુ ગૌણતા રખાય છે, પરંતુ તેની રીતી ઓછી સુદર અને રોચક હોય છે કે વાચન કરતાજ તેનુ રહસ્ય બરાબર મમજ શકાય કે આ મધ્યે એ બન્નેનું સમન્વયીકરણ કર્યું છે અર્થાત કે મૂળ શ્રાવ્યને વચાર્થ અનુમરના છતાં શ્રી તુલા દીધી નથી તેમજ મામાન્ય ગુજરાતી ભાષુ નારને પણ વાચનમાં કાંઈ ન પર તેમજ મદર બાબ

મરકાર અથ કગ્ની વખતે સાવ મરણ શબ્દ વાપરવાની ખૂબ ગીવટ રાખી છે તેમજ કેટલાક પાત્રિભાષિક શબ્દોમાં સુ રતા લાવવા માટે તેનું મૂળ રહ્યું જાગી કવચિત્ ભાષા સંસ્કાર પણ કર્યો છે જેમ કે — નિયામકી અથાત્ 'નિયામકી' — 'મોક્ષાધી' આ શબ્દ જૈન પરિભાષાના મધુધા આ રીતે પ્રમિદ્ધ છે પરંતુ તેજ શબ્દને મુમુમુ તરીકે ગણીએ તો તે વિચિત્ર અને સવ-વ્યાપી લાગશે આ અને એવા બીજા પણ સગ, કામગુણ, શુદ્ધિ' એ બધા પાત્રિભાષિક શબ્દોને ઉચિત પ્રસંગે પ્રયોજી સગતિ જાગીને તથા ભાષા પરત્વેની વર્તમાન મરકારિતા તેમજ શૈલીને અનુમરીને સંસ્કાર આપ્યા છે આમ કરવા યતા સૂત્રના મૂળ આશયને જાળવવાનો હેતુ તો પ્રધાનપણે ગણવામાં ખાસ સાવધાન રચ્યા છીએ

સૂત્રની જીવનવ્યાપકતા અહિંમાના સિદ્ધાન્તનું ગંભીર પ્રતિપાદન, ત્યાગાશ્રમની યોગ્યતા, વિશ્વ-આપી પ્રેમ, સ્ત્રીપુરુષ આદિ સૌને મમાન અધિકાર, મયમની મહત્તા, ધર્માવતબી વર્ણ-મવગ્ધા, જાતિવાદના ખૂન, શૂદ્રસ્થ જ્ઞાનકના કર્તવ્યો એવા એવા ઉત્તમ પદાર્થ પાઠો અગત્યના મહાવીરના પ્રતિપાતિ પ્રવચનોમાં અપેક્ષ મગે છે કે જે આજના વર્તમાન યુગને ધાર્મિક િશા તરફ દોરવા માટે ખૂબજ પ્રેરણાજનક નીવડે તેવા છે સૂત્રની આ જીવનવ્યાપી દૃષ્ટિ અપેક્ષ કરવાનું લક્ષ્ય પણ આખા અનુસાહમાં મારી પેરે નખ્યું છે

અસાપ્રદાયિકતા ખાસ કરીને એકજ જાતની સાપ્રદાયિકતા માન્યતાને ન યોગ્યતા દેવળ તાર્ત્વિક બુદ્ધિએજ કાર્ય કરવાનો ઉદ્દેશ કાયમ જાળવી રાખ્યો છે

આ બધા દૃષ્ટિબિદુઓ રાખવાનું એકજ કારણ છે કે આ મથમાં રહેની નિશ્વવલ્લ લગવાન મહાવીરની પ્રેરણાત્મક વાણીનો લાભ જૈન કે જૈનેતર મૌ ડોડ લઇ શકે

સહાયકો

આ અનુસાહના જે કાષ અસાપ્રદાયિકતા આવી હોય તે મારા પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી નાનયદ્રજી મહારાજની મરુતિનો નારસોજ

આખો અથ શુ બગવર થઈ શકે કે ? આ મધા પ્રશ્નોની વિચારણા કર્યા પછી જે કંઈ અર્થ ઘટે છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

“જે પહેલા નથી પામતો તે પછી નથી પામતો” અર્થાત્ કે આખા જગતની રચના નિર્મિત છે પહેલા જે હતું તેજ આજ છે અને રહેવાનું હોક પશુ સાશ્વત અને આત્મા પણ સાશ્વત છે આપણે કયુ ફરી શકવાના નથી તો પછી આત્મવિનિસર્ગો પ્રયત્ન કરવાની આવશ્યકતા શી ? આવી સાશ્વત (નિયતિ) વાદીઓની માન્યતા હોય ■ પરંતુ જ્યારે આધુન્ય શિથિય થાય છે ત્યારે તેની તે માન્યતા ફરી જાય છે અને તેને ખૂબજ પચાતાપ થાય છે વગેરે

અનુનાદન ગૌડી અનુવાદન બે પ્રકારના હોય છે (૧) શ્રાવ્ય પ્રધાન અનુવાદન અને (૨) વાચ્યાર્થ પ્રધાન અનુવાદન શ્રાવ્ય પ્રધાન અનુવાદનમાં શ્રાવ્ય પર જોડતુ હોય અપાય છે તેજ અથ મકનતા ઉપર અપાતું નથી આથી શ્રાવ્ય તો સ્પષ્ટ ગીતે જણાય છે પરંતુ તની મનતઃ મમજવામાં ખૂબ રિયલ થાય છે અને તેથી ધખીવાગ કિનિષ્ટ પણ થઈ પડે છે જ્યારે વાચ્યાર્થ—પ્રધાન અનુવાદનમાં શ્રાવ્ય પર બહુ ઔણત્ય રખાય કે, પરંતુ તેની શીની એવી સુર અને રીતક હોય છે કે વાચન કરનાર તેનું રહસ્ય બરાબર મમજ શકાય કે આ મધ્યે એ બન્નેનું સમન્વયીકરણ કર્યું છે અર્થાત્ કે મૂળ શબ્દોને મધ્યાર્થ અનુમરવા છતાં શૈલી વૈવાદીથી નથી તેમજ સામાન્ય સુજરાતી જાણ નારને પણ વાચનમાં કંઈક ન પડે તેની મગ અને સુદર ભાસા રાખના સારુ મધ્યાર્થક પ્રયત્ન પણ કર્યો છે

નોંધ જૈન અને જૈનેતર એમ દરેક વર્ગને રહસ્ય મમજ વામાં સુનમ થાય તે સારુ ટૂંકી અને ઉપયોગી નોંધ પ્રશ્નોની નીચે ઉચિત પ્રસંગોએ આપેલી ■ તેમજ આખા અધ્યયનનું રહસ્ય બતાવવા તથા અધ્યયનનો મળધ જાણવવા ખાતર ઉપર “એક ટાકાપ મા સમૃદ્ધ નોંધ અને દરેક અધ્યયનની નીચે ટૂંકી નોંધ દર્શાવવાનો મધ્યાર્થક પરિશ્રમ સે રો છે

સ રેકોર્ડ અથ કગ્ની વખતે માન મરજી શબ્દ વાપરવાની ખૂબ ચીનટ રાખી છે તેમજ કેટલાક પારિભાષિક શબ્દોમા સુ રતા લાવવા માટે તેનુ મૂળ રહ્યુ જાગી કનચિત્ ભાષા મન્કાગ પણ ક્યો છે જેમ કે — નિવાગત્રી અથાત્ 'નિવાગત્રી' — 'મોક્ષાધી' આ શબ્દ જૈન પરિભાષામા મન્કા આ રીતે પ્રસિદ્ધ છે પરંતુ તેજ શબ્દને મુમુષુ તરીકે રાપરીએ તો તે વિશિષ્ટ અને સર્વ વ્યાપી નાગરો આ અને એવા બીજા પણ સગ, વામગુણ, શુદ્ધિ' એ બધા પારિભાષિક શબ્દો ઉચિત પ્રસંગે પ્રકરણ સગતિ જાગીને તથા ભાષા પગત્વેની વર્તમાન મરકારિતા તેમજ દૈનીને અનુમરીને સમ્મર આપ્યા છે આમ કરવા ડતા સૂનતા મૂળ આશયને જાણવવાનો હેતુ તો પ્રધાનપણે ગમવામા ખામ માનધાન રહ્યા છીએ

મૂનની જીવનવ્યાપકતા અહિમાના મિદ્ધાતનુ ગભીર પ્રતિપાદન, ત્યાગાશ્રમની યોગ્યતા, વિશ્વવ્યાપી પ્રેમ, સ્ત્રીપુરુષ આદિ સૌ મમાન અધિકાર, મયમની મહત્તા, કમાનતળી વર્ણવ્યવસ્થા, જાતિવાદના ખખ્ખ ગૃહસ્થ શ્રાવકના કનલ્યો એવા એવા ઉત્તમ પદાર્થ પાઠો ભગવાન મહાવીરના પ્રતિપાદિત પ્રવચનોમા ગ્રપ્ત મગે કે કે જે આજના નર્માન યુગને ધાર્મિક વિશા તરફ દોરવા માટે ખૂબજ પ્રેરણાજનક નીવડે તેવા છે સૂનની આ જીવનવ્યાપી દષ્ટિ ગ્રપ્ત કરનાનુ લક્ષ્ય પણ આખા અનુનાદમા મારી પેઠે ગખ્ખુ છે

અસાપ્રદાયિકતા ખાસ રીતે એકજ જાતની સાપ્રદાયિકતા માન્યતાને ન પોતાતા પ્રજા તાત્વિક બુદ્ધિએજ કાય કરવાનો ઉદ્દેશ કાયમ જાગી રાખ્યો છે

આ બધા દટિગિદુઓ રાખનાનુ એકજ કારણ છે કે આ ત્રયમા રહેલી વિશ્વવદ્ ભગવાન મહાવીરની પ્રેરણાત્મક વાણીનો લાભ જૈન કે જૈનેન સૌ કોઇ લઇ શકે

મહાયકો

આ અનુના નમા જે કાષ્ઠ અસાપ્રદાયિકતા આની હોય તે મારા પૂજ્ય મુરુદ્ધ શ્રી નાનયદ્રજ મહાસાગની સરકૃતિનો મારસોગ

છે એટલુંજ નહિ પરંતુ આ આખા અનુવાદને માગેપાગ તપાસી
જઈ મશોધન કરનારો તેમના વિશાળ અવગોચરનોજ ફાળો કે
એટલે તેમનો આભાર તો અમ્મ છે

ઉપરાંત દિનકર ના ઉત્સાહી તત્ત્વી બાર્ધ જમનાદાસ રવાળી
તેમજ તેમના લઘુ બધુ તારકચંદ્રે પામ લખાણથી માગેને મયા
'ધુરં' તપાસનામા જે વધ જેહમત ઉપરી કે તે પ્રગમનીય છે
પરંતુ આ બધા સંયોગો હોવા જના પ્રિયે સફળતાનો આધાર
તો શ્રી મુનાબાઈ તથા શ્રી જુહાભાઈ ઉપરજ છે આખા

મહાવીર માહિત્ય પ્રમશન મરિ ની યોજના તેઓની સૂત્ર મેવા
મગનવાની લાવનાને અંગેજ યવા પામી છે કાગળ ખરીદવાના
કાર્યથી માહીને પ્રેસના અતિમ કાચ સુધી તે બન્નેએ ઝીંજવટ
ભરી મળજી રાખી છે અને રાખતા રહેવાના છે તે આ
ઉત્તરાધ્યયનના સાચાએ નોધવા યોગ્ય છે સતબાલ

બીજી આવૃત્તિ વિષે થોડું એક

પ્રથમ આવૃત્તિના પુસ્તકા બકાર પડે કે તુરંતજ ૩૭૦૦
માલક થઈ ચૂના અને ઉપરા ઉપરી માગ માનુ હેવાથી બીજી
આવૃત્તિની રીઝાતિશીઘ્ર આવશ્ય ના બની થઈ છે તે પૂરી પાડવા
માગે આ બીજી આવૃત્તિ બકાર પડે છે

આ આવૃત્તિથી મર્યાદા સચાનન વ્યવસ્થિત કરવામા
આવ્યું છે તેની મરિમર યોજના આ પુસ્તક માથેજ આપેલી છે
તેમી મળજનો તેનો મથેચ્છ લાલ લઈ મપશે

હવેથી આ મર્યાદાના પ્રથમ આર્થિક સહાયતાતા તરીકે
શ્રી ડુગરલી મુનામય. મધરી નિયત થયા છે અને આ વડતા
મત્રી તરીકે શ્રી લક્ષ્મીય ઝવેરચંદ મધરીને ચૂટવામા આવ્યા છે
શ્રી જુહાબાઈ શ્રી જુહાભાઈ શ્રી મણિબાઈ અને ઈતર સજ્જનો
પણ મર્યાદાના મળ્યો રો ગતી કાર્ય કરવાના છે

ઉપોદ્ધાત

ભગવાન મહાવીરના ઉપનયન સૂત્રોના ૧૦ વિભાગ પૈકે ૩ [૧] અગપ્રરિષ્ટ અને [૨] અગ બાલ્ય અગ પ્રરિષ્ટ સૂત્રોનું ગુથન ગણધરો (ભગવાન મહાવીરના ૫૮ શિષ્યો) એ કર્યું છે અને અગ બાલ્ય સૂત્રોનું ગુથન ગણધરોએ તેમજ બીજા પૂજારીઓએ કર્યું છે પરંતુ તે બંનેમાં રહેલા તાર્કિક સૂત્રો ભગવાન મહાવીર અને તેમના પૂર્વવર્તી તીર્થંકરોના આત્માનુભવનીજ પ્રમાણી .

ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનો સમાવેશ અગમત્વમાં થાય છે તેમ છતાં તે આખું સૂત્ર સુધર્મશ્રામી (ભગવાન મહાવીરના ૧૧ ગણધરોમાંના પાંચમાં ગણધર કે જેમનું ગોત્ર અસિ રૈમયાયન હતું) એ જ મૂકેલાં (સુધર્મશ્રામીના શિષ્ય)ને મોધી કહેવું છે અને તેમાં આવતા ઠેર ઠેર 'સમય ગોચમ માં પમાયણ' 'કામવળ મહાવીરણ વમસ્સાય' ઇત્યાદિ સૂત્રો આક્ષી પૂરે છે કે ભગવાન મહાવીરે પોતાના જીવન કાળમાં તે સૂત્રો ગૌતમને મોધીને કહ્યા હતા.

× જૈન ૫૦૫૨ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયનનો કાળનિર્ણય

જેતામર મહિરમાંગી અને જેતામર ન્યાનકસંગી એ બંને દિગ્ગજાને માન્ય ગણાતા બીજા સૂત્ર પૈકીનું આ એક ઉત્તમ સૂત્ર છે અને અગ, ઉપાગ, મુગ અને ૬ ના આગ વિનાગો રૈકી મૂળ વિભાગમાં તેની ગણના થાય છે.

ભગવાન મહાવીર મોક્ષે ગયા પછી (બાળમે વર્ષે ગૌતમ મુન્ત થયા હતા) તેજ પાટે બાલ્ય કુળાનન શ્રીસુધર્મશ્રામી આપ્યા,

× "ઉત્તરાધ્યયનની ઝાળખાણ માં પ્રેા મી ફવેએ આ સજધી ઉદ્ધાપાલ મજા આપેલ હોવાથી અહીં માત્ર જૈન ૫૦૫૨ની માન્યતાજ આપેલી છે.

અને વીરનિર્વાણ પછી તેમની વીમરે વાં મુક્તિ થઈ ત્યારે
તેમની પાછે શ્રીચળદાસી વિરાજી રહ્યા “(વીર વરાવતી-જૈન
આદિત્ય મગોધક)”

આ વિગત પરથી ઉત્તર અધ્યયનની પ્રાચીના અને અદ્યતન
સુદા અપર યોગ જાય છે

પૂર્વમનીન ભારત-શાસ્ત્રિક યુગ

ભગવાન મહાવીરનો યુગ એ ધાર્મિક યુગ તરીકે મહાવ
તે યુગમાં તથા ધર્મો મુખ્ય હતા કે જેને અગ્રહમે વે, જૈન અને
મૌદ્ધ ધર્મ તરીકે ઓળખાતા આવે છે

તે સમયે વે અને જૈન એ જન્મે પ્રાચીન હતા અને મૌદ્ધ
દશન અત્યંત જલ્દી એક સ્થળે રા દર્શન તરફથી આવ્યા ગ
સુદા પ્રત્યાવનામાં વળે છે —

It is now admitted by all that Nataputta
(Gnatiputra) who is commonly called Mahavira
or Vardhamana was a contemporary of Buddha
and that the Niganthas (Nirgranthas) now better
known under the name of Jains or Arhats,
already existed as an important sect at the
time when the Buddhist Church was being
founded

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રજુન નામે ઓળખાતા જાતપુત્ર
વધવાન સ્વામી, જે રખને મુદ્ધ નિચરતા હતા તે વખતેજ નેમના
વધવાની તરીકે નિધવાન હતા અને જે રખને મૌદ્ધ ધર્મ હજી
સ્થપાનો હતો તે વખતે જૈનો અથવા આર્હતના નામે ઓળખાતા

● આ વખતે પ્રજુદ્ધ કાલ્યાણન, સજય વેલ્લીપુત્ર અભિ કેશવની
પોરે વગેરે હતા / પરંતુ તેની અવના મતસસ્યાપકોમાં થતી

નિર્ગુણો એક અગત્યના પથ તરીકે ક્યાગ્નાએ વિચરી રહ્યા હતા એ દવે મર્મમાન્ય થઈ ચૂક્યું છે”

આ પરથી એમ મિલ્લ થાય છે કે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો કે જે પ્રથમ બૌદ્ધ ધર્મ કરતા જૈન ધર્મને અર્વાચીન ગણના, તેઓ હવે પુણ્ય પ્રમાણ્ય મળના તેની પ્રાચીનતા બરાબર સ્વીકારી શક્યા છે પ્રથમ ડૉ. બેમર, ડૉ. લેમન વગેરે કેટલાક વિદ્વાનોએ તેમ ત્રી રીતે માની લીધું હતું કે તેમ માન્યે શકા થાય તેનું મનાધાન ડૉ. હમન જે.પી. જૈનમુનોની પ્રખ્યાતનામા કહે છે કે —

પ્રો. લેમન બન્ને ધર્મની એકના માને છે તેના આગ કા જો નીચે દર્શાવ્યા છે

(૧) ભાષાદર્શિ — મુદ્દનું બધું મૌલિક માહિત્ય પાનિભાષામા છે, જ્યારે બમરાન મદાવીરનું માહિત્ય અર્ધ માગધી ભાષામા છે આ બન્ને માહિત્યમા બહોળે અશે ભાષાની મનાનતા તેમને વાગી

(૨) કેટલાક પારિભાષિ. શાસ્ત્રીની મનાનતા — જેમકે નિર્જન, અર્હત, મવરા, મિલ્લ, બુદ્ધ, મબુદ્ધ, પરિનિવૃત્ત, મુક્ત વગેરે નમન હોવાથી

(૩) ગત તીર્થકરોની સમવર્તી ગુણપૂર્ણ

(૪) અદમા વગેરે કેટલાક સિદ્ધાંતોની ગ્રંથ સમાનતા

પણ આ ચારેની પૃથક્કતા જૈન મૂત્રની પ્રસ્તાવનામા ડૉ. હમન જે.પી.એ કરી વે. તથા બૌદ્ધધર્મના નિદ્ધાતો કરતા જૈનધર્મના ધણા સિદ્ધાતો માવ લિખ અને તે બન્ને કરતા ધણી વિશેષતાઓ દર્શાવતા તેણે મચોટ પ્રમાણ્યપૂર્વક પુનરાકર કર્યા છે

જૈનધર્મનો પ્રચાર

આ સ્થળે એક સહેલ થશે કે જૈનધર્મના વિશ્વ-ચાલી સિદ્ધાતો હોવા છતાં તેનો પ્રચાર હિંદુ મિવાય છતાં દેશોમા બૌદ્ધધર્મના પ્રચારની જેમ કમ થવા ન પામ્યો ? તેના ધણા કારણો છે

તેમના આ પલ્લુ હો । શરૂ — (૧) ભગવાન મનસીએ ભગવાન પાર્શ્વનાથની ખજાણ કરતા ધણા મોટા સિધ્ધિવધાનો ગ્રાપ્યા હતા અને તેની જૈનધર્મનો મુખ્ય ત્રયાન્ત્ર શ્રમણુ વર્ગ દિ મહાર જઈ શક્યો ન હતો અને (૨) પ્રચાર કરવા કરતા ધર્મની નક્કરતા પર તે રમનની જૈન સંસ્કૃતિનું વિશેષ લક્ષ્ય હોવું જોઈએ

આદ્ય પ્રમગોચિત મ્થા પછી ઉત્તરાધ્યયનની વિશેષતા પર આવીએ

જૈન ધર્મના વિશિષ્ટ મિદ્ધાતો

[૧] આત્માનુ નિત્યતા — આત્માને પરિણામી નિત્ય માલો, અર્થાત્ એમના કૃદચ્ચ-નિત્ય કે મન આનિત્ય નાહ

આત્મા એ અમર નિત્ય હોવા છતાં મનવત્તાત તેનું પરિણામ થાય છે કહ્યું છે —

ના હૃદયગજ્ઞા અમુક્તમાયા ।

અમુક્તમાયા ચિ અ દાહ નિશ્ચયો ।

અજ્ઞત્યદેહ નિયયમ્મ વધા ।

મત્સારદેહ ચ વયતિ વર્ધ ॥

માત્રા અમર હોવાની બહિરિન્દ્રિયોથી કલ્પલ વર્ધ શક્યો નથી રાગો તે અમર હોવાથી નિત્ય કે પરંતુ આમ હોવા છતાં અજ્ઞાનવત્તાત તે કમવધનોથી મધારેના કે અને બધન એજ આ મત્સારનો હેતુ છે

માખ્યદશન તેને કૃદચ્ચ નિત્ય માને કે જસારે બૌદ્ધર્શન એકાત અનિશ્ચ માં છે આ બન્ને સિદ્ધાનો વિચારના અપૂણ્ય ભામરો કારણ કે જે એમના કૃદચ્ચ નિત્ય હોવા તો તેનું પરિણામ વર્ધ શરૂ નહિ પરિણામ ન હોવા તો બધન પણ ન હોવા અને બધન ન હોવા તો મુક્તિ નિરાણ કે મેલનો પ્રયત્ન પણ હો શરૂ નાહ

ત્યારે આપણને તો દણે દણે કુખનું સવેદન થાય છે, શરીરના મારા માઠા દરેક પ્રનગે આત્મા શુભાશુભ ભાવે અનુભવે છે તેથી સ્પષ્ટ ખ્યાન આવે છે કે આત્મા પોતે નિત્ય હોવા જતા કમબધનથી બધાયેસો છે

વળી જો આત્મા કેવળ અનિત્ય હોય તો પાપ પુણ્ય, સુખ, દુઃખ એ કંઈ મલવેજ નહિ વળી જો આત્મા કમબધન દરે તેજ નાશ પામે તો પગી તે કમનુ પરિશુભ કાળુ ભોગવે ! એમ પરંપર અમબદતા જાણાય છે આથીજ જૈન-સંન તેને પગિણામી નત્ય માને છે

[૨] નિશ્ચિનુ અનાદિત્વ—આ જગત ઇશ્વરે બનાવ્યું નથી આખું વિશ્વ અનાદિ છે

કેટલાક દર્શનો માને છે કે દરેક કાર્યનું કંઈક ને કંઈક કારણ હોયજ છે જેમકે—ધડા રથ કાર્યનો કન્યાર કુભાર તેમ નાના મોટા દરેક કાર્યનો કના કે પ્રેરક કોઈને કોઈ અવશ્ય છે તેજ રીતે આ જગતનો કના પણ પ્રાપ્તને પ્રાપ્ત હોવોજ જોઈએ અને તેનેજ તે ઇશ્વર કિંમ કોઈ શક્તિ પ કહે છે

આમ સ્વીકારતા નીચેના પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે

(૧) જો બધા કાર્યનો મત્સ્યાર ઇશ્વર અનીએ તો જીવોને સુખદુઃખ આપવામા તેની મારી મારી અમર અને ઇચ્છાનુ આરોપણ થાય છે કારણ કે જગતમા એવો નિયમ છે કે મનુ વિના પ્રતિ થી શકે નહિ અને એવી ઇચ્છા થવી તેને મગ અને દેવ કહેવાય છે જો આત્મા રાગ અને દેવથી કનુપિત હોય તે ઇશ્વર કે મરણ થી રીતે દોષ શકે ?

(૨) તેવી પ્રાપ્તિ શક્તિ હોય તો વળી તે શક્તિનુ ભાજન કે તો ? આમી તેથી અતિરિચ્છ પ્રાપ્ત અંતરવોજ પડે અને તે સ્વીકારવા જતા તો પાડા તેનો તે આરોપ લાગુ પડે

(૩) જો કના અન્ય હોય તેજ કના મેવાની મત્સા બીજાની રેહ શકે

(૪) ઈશ્વર કે તેની શક્તિપર આધાર સખવામાં પુરતાયને જરાપણ અવકાશ રહેતો નથી અને જો પુરતાય નથી તો જીવન પણ વ્યર્થ છે અને જીવન વ્યર્થ હોય તો જગતનો પણ નેત્ર રહેતો નથી આથીજ જૈનદર્શન કહે છે કે —

‘અપ્પા વત્તા વિકત્તા ય સુદાણ ચ દુદાણ ય’

આત્મા પોતેજ કંઈનો મ્તા આ સુખ-દુઃખનો ભોક્તા હ બીજો મ્ત્રે ને તમે ભોગવો કે તમે મ્ત્રે ને બીજો ભોગવે તે સુધગિત નથી, આ તેથીજ આ વિશ્વ ઈશ્વર કે પ્રાણને બનાવ્યું નથી કે તેનો પ્રેરક પણ નથી કારણ કે સમગ્રેથી ગદિત થયેના વિદ્વ આત્માને મસારનો સબધ રહેવા પામતો નથી

[૩] આત્મસંપ્રાપ્તિ આત્મા મસારમાં એના પાથી માડીને મોટા જતુ સુધી પરપર એ બીજો ભોગે જીવતા હોય છે અને એમ સ્વાર્થના પારમ્પરિય દ્વંદ્વબુદ્ધો બિન બિન ક્ષેત્રમાં બિન બિન રીતે પ્રવતી રહ્યા છે

જૈનદર્શન કહે છે કે જહારના બધા મગ્ગોથી વિરમો તમારુ કન્યાયુ તમારુ દિન તમારુ સાધ્ય એ બધુ તમારામાં છે તમો જો બહાર મોંથી રહ્યા છો તે માત્ર ગિર્યા વગ્તુ છે પોતાના કોઈપણ સુખ માટે બીજા માથેના અત્યાચાર, દિમા કે પુદ્ધ એ બધા નકામા ■ ” કહ્યું છે કે —

અપ્પાણમેય જુજ્ઞાદિ કિંતે જુજ્ઞેણ ઘરુહ્સઓ ।

અપ્પાણમેય અપ્પાણ, જહસ્તા સુર મેહય ॥ ૧ ॥

નળી ઘરં મે અપ્પા દત્તા સજ્જમેણ તવેણ જ ।

માહ પરેહિં દમ્મતો ઘંઘણેહિં ઘહેહિં ય ॥ ૨ ॥

(૧) જહારના પુદ્ધથી શુ વગવાનું છે? માટે આતરિય પુદ્ધ કરો આત્માના મગ્ગોથીજ સુખ પામી શકો

(૨) જહારના વધ કે બધનથી દમવા કે દમવા મરતા સયમ અને તપથી પોતાનું આત્મભન કરવું તેજ ઉત્તમ છે

[૪] કર્મના અથવા કાયદાથી પુનર્જન્મનો સ્વીકાર -
જા, માયા ૫ કર્મથી મડોરાયેલુ ચૈતન્ય જે જે જાતની ક્રિયા કરે
છે તેનું ફળ તેને પોતાનેજ ભોગવવું પડે છે જૈન શાંત કહે છે કે -

“ક્રહાણ ચમ્માણ ન મોક્ષવર્ત્તિય દરેના કર્મને ભોગરી
લીધા વિના કર્મથી છૂટી શકાતું નથી”

કર્મનો કાયોજ એવો છે કે જ્યાં સુધી તેનું બીજ મળી ન
જાય ત્યાંસુધી શુભ કે અનુજાપે પરપરાગમ પરિણમન થતું રહેવાનું,
અને જ્યાંસુધી કર્મથી મનઘ નહે ત્યાંસુધી તે કુવાત્માના બિંબ
બિંબ મ્થાને યોગવાના નિમિત્ત બનવાના અને પુનરાગમન
થતુંજ નહેવાનું

મુમુક્ષુ અને તત્ત્વજ્ઞાનના જિજ્ઞાસુએ જે ચાર વસ્તુઓ જ્ઞાત ૧
છે તેજ આ કે આત્માની ઓગખાણ, વિશ્વનું કારણ, જન્મ-જન્મા
ન નું કારણ અને તેનું નિવારણ આ વસ્તુઓનું જ્ઞાન જે યથાર્થ
રીતે થાય તો તેને પોતાના જીવિ જન્મની અકળતાના માધો
માર્થકર કરવામાં તે ઉલ્લુખા થાય કે નહિ એ પ્રશ્ન જૂનોજ પ્રશ્ન છે
પરંતુ કુનિયાના દરે મહાત્મા ધર્મમધ્યાપકો અને તત્ત્વવેતાઓએ આ
મુખ્ય વસ્તુઓને દૃષ્ટિ મંત્રીપેજ રાખીને પૃથક્ પૃથક્ મિદ્ધાન્તો ધટા યા
છે તથા મુમુક્ષુઓ પ્રતિ વિવિધ પ્રકારના કર્તવ્ય ક્રમ પ્રમોધ્યા છે

ભગવાન મહારીગના કાળમાં વેદધર્મ પ્રચલિત હતો, જે કે
તેના વિધિવિધાનોમાં ખૂબ સંકર ॥ પ્રમરી ગઈ હતી પરંતુ એ
ધર્મના પ્રચારમાં તથા તત્ત્વસંશોધનની દૃષ્ટિ પણ ઉપર હતી તે ચાર
વસ્તુઓ પ્રતિજ્ઞા હતી એ જ્ઞાતિના આ શક્યો છે, કિં કારણ
અહાં । કુત મ્મ જાતા જીવામ કેન કથ ચ સમ્પત્તિષ્ઠિતા ।
રન સુલ્લેતરેણ વર્તામહ इति ॥ અથાત-(૧) શુ આ વિશ્વનું
કારણ અહાં છે ૨-(૨) આપણે કયાથી ઉત્પન્ન થયા, શાથી બનીએ
છીએ અને કયા જા બનીએ તથા (૩) શાથી સુખ-દુઃખના
વર્તીએ યીએ ? આ ત્રણે પ્રશ્નાત્મ નૃતિ વાક્યોમાં વિશ્વનું કારણ,

આત્માની ઝોળખાણ, પૂર્વજન્મ - વર્તમાન જન્મ - પુનર્જન્મનું કારણ અને તેના નિવારણ માટે સુખ-દુઃખના કારણના શોધન દ્વારા કર્તવ્ય કર્મનું વિધાન એ ચારે પ્રશ્નો ગમાવિષ્ટ થાય છે વેદધર્મે આ ચારે પ્રશ્નોનું નિરાકરણ કેરી રીતે કર્યું છે અને તેમાં કઈ વિશેષતા-ન્યૂનતા છે એ વિચાર અત્ર વિસ્તારથી કરવો યોગ્ય થી, તે વિચાર તો ઇતર મહાત્માઓની માથે જૈન મહાત્માઓએ પણ સૂત્ર મથેલા મારી પેડે કરેલો છે

મહાવીરના સમકાલીન યુદ્ધે પણ આજ શ્રેણીને સ્વીકારી મુમુક્ષુ ધર્મનું વિધાન કર્યું છે જેવી રીતે તત્ત્વ વિચારણાની દૃષ્ટિએ જૈન ધર્મ અને વેદ ધર્મ વચ્ચે મનભેદ છે તેવીજ રીતે યુદ્ધ ॥ નિષ્ક્રિયો તથા વિધાનો વચ્ચે પણ મતભેદ છે પરંતુ તત્ત્વ શ્રેણીનું સામ્યજ અન વક્તવ્ય છે બ્રહ્મ આત્મા, પૂર્વજન્મ-પુનર્જન્મ અને તેની કારણ નિવારણની વિચારણા એટલે ઈદ્રલોખનું કર્તવ્ય કર્મ એ યુદ્ધના તત્ત્વ દર્શનની હી છે (૧-૨) યુદ્ધ બ્રહ્મ તથા આત્માના અસ્તિત્વને માન્ય રાખવા ના કહે છે એટલે વિશ્વને અનાદિ તથા આત્માને અવાન્તવિક્ર માને છે પરંતુ (૩) કર્મ પ્રિપાકથી નામ રૂપાત્મ દેહને નાશવત જગતમાં પુન પુન જન્મ લેવો પડે છે એમ સ્વીકારે છે અને (૪) એ જન્મના ફેરાનું કારણ સમજી મળે તે કારણ જે વડે નાજી થાય તેવો માર્ગ સ્વીકારનાર પણ વિધાન કરે છે

આજ ચારે વસ્તુઓનું નિરાકરણ બગવાન મહાવીર ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં જે પદ્ધતિએ કરે છે અને જે નયનીત કાળી આપે છે તે આ ઉપોદ્ઘાતના પૂનાર્ધમાં આ સૂત્રમાનાજ પ્રમાણે આપીને જે નિર્કર્ત કાળી જતાવ્યો છે તે ઉપરથી જોઇ શકશે ભારતના પ્રાચીન તત્ત્વજ્ઞાનની ઉપયુક્ત ત્રણ મુખ્ય શાખાઓમાંની જૈનધર્મની મુખ્ય શાખા પ્રમુખ તત્ત્વો વિષે શો નિષ્ક્રિય આપે છે તે જાણવાના જિજ્ઞાસુ જૈનો તથા જૈનેતરોને સતોતનાના હેતુપૂર્વક આ સૂત્રની સૌથી પહેલી પમદગી અને પ્રમિદ્ધીત્વ કરવામાં આવ્યા

ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર

ની

ઓળખાણ

જૈનના ધાર્મિક ગ્રંથોમાં ઉત્તરાધ્યયનનું ગ્યાન અનોખું છે. ઉત્તરાધ્યયન, આવશ્યક, દર્શનમનિક અને પિંડનિર્ણયિત આ આનંદ મુત્રગ્રંથોને જૈના મુળસૂત્રરૂપ મામાન્ય મનાયો ઓળખે છે મૂળ સૂત્રો ગામાટે કહેવાયા તે પાસુ જાણના જેવું છે શાપે-ગીય નામના જર્મન વિદ્વાન એક કંપના કરે છે કે આ ગ્રંથોને આપુ નામ મળવાનું કારણ એજ કે એ ગ્રંથો "Mahāvīra's own words" (Utt Su Introd P 32) અર્થાત્ મહાવીરસ્વામી ના પોતાનાજ શબ્દો તેમાં ગ્રંથિત થયેલા છે તેમનું આ વિધાન દશવૈનિમ્ને દેખીતી રીતે લાગુ પડી શકતું નથી એમ કહી મૂળ સૂત્રો બીજોજ અથ Dr Schubring (ડૉ શશ્ચિંગ) કરેછ તેઓ કહે છે કે "સાધુ તરીકેના જીવનની મર્યાદામાં જે યમનિય માંડિ આવશ્યક છે, તેનો આ ગ્રંથોમાં ઉપદેશ હાઈ આ ગ્રંથોને મુળસૂત્રો કહેવામાં આવ્યા હોય" (Work Plahaviras, P, I) Prof Guerinot (પ્રો ગેરીનો) નું માનવું એમ છે કે આ ગ્રંથો "Traite s Originaux" અર્થાત્ અનન્ય ગ્રંથો છે, જેના ઉપર અનેક દીપ્તિઓ, નિર્ણયિતઓ થઈ છે દીક્ષા ગ્રંથનો અભ્યાસ કરતા આપણે પણ જે ગ્રંથ ઉપર દીપ્તિ કરવી હોય તે ગ્રંથને "મૂળ" ગ્રંથ કહીએ છીએ વળી જૈન ધાર્મિક ગ્રંથોમાં આ ગ્રંથો ઉપર મૌઘી વધારે દીક્ષા ગ્રંથો છે, આ કાગણોથી આ ગ્રંથોને દીક્ષાઓની અપેક્ષાએ મૂળ ગ્રંથો અથવા 'મુળસૂત્ર' કહેવાની પ્રયા પડી હતો એમ કંપી શકાય છે

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રો પોતાની મૂળ રીતે મળી તે માટે પણ મહેજ મનને પ્રવેશ છે. Leumann (યુમન) એ “Later readings” અથવા પાઠગથી રચાયા અથવા માને છે, અને તેના મત મુજબ જણાવે છે કે આ અથવા અગ્રગ્રંથોની અપેક્ષાએ પાઠગથી રચાયેલ દોષ એને “ઉત્તર” એટલે પાઠગનો અથવા મૂળ ૬ પરંતુ ઉત્તરાધ્યયન ઉપગના નીમ અથવાથી આપણને જણાવવાનું મળે છે કે મહારીરજ્વામીએ તેમના છેલ્લા ચોમામાના હુનીમ અથવાપૂજ્યા પ્રત્યેના “ઉત્તર” અર્થાત્ જવામો આપેના જે જવામો આ અથવાના ઉપમા મઝલીન છે આ માહિતિ મત્ત માનવાને આપાની પામે મનમ પ્રમાણ છે, અને ઉત્તર રાજદનો અર્થ તેમા પૂર્ન કરે જેથી એ મત વધારે વજન ૧૨ મળવામા કશો વાધો જણાતો નથી

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની નીચે પ્રમાણે આશ્ચર્યો સુપ્રસિદ્ધ છે -

૧ Charpentier ની આશ્ચર્ય ઉપેદ્ધાન, દીપ, ટિપ્પણ સાથે (૧૯૦૦) (આ આશ્ચર્ય સાગમા મારો છે)

Achieves d Eludes Orientales માળાનો ૧૮ મો મુદ્રામે

૨ જૈનપુસ્તકાદ્યાર માળાના મુદ્રા નં ૩૩, ૩૬, ૪૧

૩ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર વિજયધમસરિચના શિષ્ય મુનિશ્રી જયન્તવિજયશ (આમા, ૧૯૨૩-૨૭ ૩ ભાગમા)

આ અથવા આ તર મનના ઉપાધ્યાય કમનમયમની દીકા પશુ છે

૪ અંગ્રેજી ભાષાન્તર, Jacob: Sacred Books of the East માળાનો ૪૫ મો મુદ્રામે

૫. ગિરમ ભાષાન્તર, વિગડી વગેરે ગ્રંથોમા પ્રસિદ્ધ થયેલ આશ્ચર્યો છે

તે મધ્ય પૈત્રી આ મુન્દરાતી અનુવાન મૌથી ઉત્કૃષ્ટ ટિપ્પણ નોંધ અને સાકાર્યપ્રધાન ભાગ્યન્તર પદ્ધતિ એ આ આદ્યતિની ઉપયોગિતામા અને મોવિષ્તામા વધારો કરે છે ભાગ્યની મળતા આ આદ્યતિને ચોક્કસ મનાવે છે

આ ગ્રંથને ૩૧ અધ્યયનો છે, એ પદ્યમા લખાયેલો છે, અને તેમા યમનિયમોનું મુખ્યત્વે કરીને નિરૂપણ કરવામા આવ્યું છે શિખામણના રૂપમા સૂત્રાત્મક શિક્ષાવાક્યો, યતિઓને તિતિદ્વા તરફ દોરનાર પ્રેરણાશીલ ભાવમયો કથનો અને જન્મ, ધર્મશિક્ષા, શ્રદ્ધા તથા મયમરૂપ લાભચતુષ્ટયનો મોક્ષપ્રાપ્તિમા ઉપયોગ, ખરા માધુ અને ખોટા સાધુ ન્યેનો ભેદ વગેરે વગેરે વિષયો વિશે તાથી નિરૂપ્યા છે શિવાય નાના પણ મુદ્દર ઉદાહરણો વિષયને મરજ કરવાને મૂકેના છે (જો ઠેકાણો જોવામા આવે છે ચોક્કસ ઉદાહરણ, ૨૪ લાંબાનું ઉદાહરણ (અધ્ય ૬, નો ૩) નજી વેપારીની માત (અધ્યયન ૭ મુ ૨૪-૨૬), વગેરે કુચકાઓ કુન્દનમા ગોઠવેના હીંગની માફક ચળી રહ્યું છે નમિષ્ઠાચ સ્વામીની વાર્તા અર્ધ પહોળી વખત કહેવામા આવે છે આ શિવાય મવાદો એ આ ગ્રંથની વિશેષતા છે નમિનાયનો સવાં આપણને બુદ્ધગ્રંથ સુતનિષાતમાની પ્રત્યેક બુદ્ધની વાર્તાને માદ કરાવે છે હરિષ્ઠ અને બ્રાહ્મણનો સવાદ ધાર્મિક ક્રિયા અને ધાર્મિક જ્ઞાનના જનાજનનો ખ્યાન આપે છે, પુરોહિત અને તેના પુત્રોનો સવાં માધુ જ્ઞાન કરતા મુદ્ધગ્ર જ્ઞાન કેટલે અંગે ન્યૂત છે તે પ્રતિપાન કરે છે આ સવાં મહાભારત તેમજ બૌદ્ધ જાતકમા પણ અમુક કેટલાક માથે જોવામા આવે છે એ પુરનાર કરે છે કે ઉત્તરાધ્યયન સૂતના કેટલા જૂના જાગોમાનો એ એક છે, આ ગ્રંથનું આદ્ય અધ્યયન નામિલીય (મ કાપિલીયમ્ અર્થાત અધ્યયનું) કહેવાય છે, અને શાન્તિસૂત્રની ટીકમા કાશ્યપસુત

કરિનની વાત પશુ આપસમા આવી છે જે માદ્રણ
 પ્રથેમાના કરિનના પ્રતિદામને રહે અશે મળી આવે છે,
 બાવીસમા અધ્યયનમા શ્રીકૃષ્ણની વાર્તા છે તે પશુ અનેક દૃષ્ટિએ
 આશ્ચર્યક ૭ ૫ તુ જૈનધર્મના પ્રતિદામ માટે ઉપયોગી વસ્તુ તે
 ૨૩ મા અધ્યયનમા છે, પાર્શ્વનાથ અને મળાવીરના ગિયોના
 સંવાદનો અ પ્રસંગ છે અને તે નરાદમાથી મૂળ પાશ્વપ્રજ્ઞ
 જૈન દેવો હતો અને મદનારે તેમા શા ગા સુધારા કર્યા તેનો કથક
 અરો તેમાથી જ્ઞાન આવે છે ઉત્તરાધ્યયન (અ ૨૫)નુ વસ્તુ
 ઘમ્મપદ (ઉદાન ૧) ની સાથે મળતુ આવે છે અરે માદ્રણ
 ને કહેવો એ રજુ ઉપર આ અધ્યયનમા ઇદના મુદ્દ સુત્રો
 મુદ્દના ૯ આ પ્રમાણે આ પ્રથમની વસ્તુ છે

ઉપર જણાવી મયા પ્રમાણે આ પ્રથમ ઉપર વાંચી દીઠાઓ
 થઈ છે, અને જૂનામા જૂની દીઠાઓ પશુ આ મૂળસૂત્રો ઉપરજ
 મળી આવે છે, આમ હોનાથી ઉત્તરાધ્યયનની દીઠાઓ વિશે થોડે
 ઉપર બાકી હો જવો ન જોઈએ

મૌર્યો જૂની દીઠા ભદ્રબાહુની છે, જે નિઃશ્વસિ
 (મ નિયુક્તિ) ને નામે ઓળખાય છે આ દીઠા બધી દીઠાઓ
 કરતા ઉપયોગી ગણાય છે કારણ કે તેમા જૈન ધર્મ વિશે જૂની
 માહિતિ ખૂબ મળી આવે છે પછીની દીઠાઓ દસમા સતકમા
 લખવામા આવેલી તેમા શાન્તિસુરિનો ભાવપ્રિય અને
 દેવેન્દ્રગણિની (સન ૧૦૭૩) દીઠા મુખ્ય ગણાય છે આ
 બન્ને વ્યક્તિઓ જૈનશાસનના અનકારક અને પ્રખર વિદ્વાનો
 હતા તેથી તેની દીઠાઓમા ઠેકાણે ઠેકાણે શાસ્ત્રાર્થ અને ખડન
 મંત્રની ઝંક જોવામા આવે છે

ભાષા શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ તપામતા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ભાષા
 ઘણીજ જૂની છે અને જૈનઆગમમા જે પ્રથેમા સૌથી જૂની

ભાસા મમદીન થા / ૬ તે પૈકી આ મથ પણ એ ૬, જેન
ના નમા મૌથી જૂડી ભાસા આયાગ (મં જાયાગદ્ધ મા
છે ત્યા પડી જૂની મુપમગમ (મ સુપમદ્ધ) મા છે, અને
નાજેજ આરે ઉત્તનપ્રસન મૂન આવે છે, એમ ભાસા નામ્રીઆ
માને છે

આ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયનની નમાનોય ॥ મૂળ નિર્ણયી કરનાનો
ઉપનો પ્રયત્ન છે વિદ્વાનો તેમા અનગો જુએ તો દામા આપે,
એજ અભ્યર્થના

-ય ન દવે એમ એ, બી દી,
પી એચ ડી [૧-૧]

પ્રાદ્યમ ગૂરુરાત મતેજ, અમદાનાદ

મૂલના

- ૧ કાળા અમરોમા ઉપ આપેલી ગોધ અધ્યયનનો પૂવગ મૂલવવા માટે છે
- ૨ શ્લાકની નીચે નાના અમરોમા અપાતી ગોધ શ્લોકનું હા ૧ મમદાસવા માં આપી છે
- ૩ કાળા મોટા અમરોમા શ્લોક ઉપ અપારેના શ્લોક નીચે શુ આરે છે તે દસાવવા માટે છે
- ૪ મામાન્ય અમરોમા હપાયેલુ લખાણુ અધ્યામધી મૂળનુ ગૂરુગતી અનુસરન છે
- ૫ દરેક અધ્યયનની નીચે નાના અમરોમા અપાતી ગોધ આખા અધ્યયનનો માર બનાવવા પૂતલી છે

અ નુ ઠ મ સિ કા

અધ્યયન

૫૪

૧ વિનયશીલ

૩

વિનીતતા લક્ષણ-અવિનીતના નાણ અને તેનું પરિણામ-
માધકેનું કહિને કતલ્ય-ગુરુધર્મ-શિષ્યશિક્ષા-આનતા, ઉત્તા,
મેમતા તથા શિક્ષા સેવા જતા શિક્ષુનું નર્ન

૨ પરિષદ

૧૧

શિવશિવ ગિયિતિમા શિવશિવ પ્રમારના આવી પડેના
આકર્ષિક સપ્ટોમા સદિધ્પુતા અને શાનિ શિશુએ કેરી રીતે
જાગવવા તેનો અપષ્ટ ઉન્નેખ

૩ અતુરગીય

૨૧

મનુષ્ય-ધર્મશ્રવણ-શ્રદ્ધા-નયમમા પુરતાર્થ કરવો એ
આરે આ મનિગસના અગોનો ક્રમપૂર્વક નિર્દેશ-મસાર અકમા
કરવાનું કારણ-ધર્મ કોણ પાગી રાકે ?-ગુમ કર્મનું સુદર
પરિણામ

૪ અત્ય રક્ષા

૨૧

શ્રવનની મયગના-કુટ કર્મનું કુખદ પરિણામ-કર્મનો
કતા હોય તેજ કર્મનો ભોક્તા-પ્રતોલનમા જાગ્યુનિ-અવરૂદના
નિરોધમાજ મુક્તિ

૫ અકામમરણીય

૩૦

અરાનીનું પેથ દાન્ય મરણ-કૂર કર્મ કરનારનો પ્રતાપ
ભોગની આમકિતનું કુખપરિણામ-મને પ્રમારના રોગોની
ઉત્પત્તિ-મરણ સમયે દુરાચારીની ગિયિતિ-ગુરુરથ સાધકની
યોગ્યતા-આયા સયમનું પ્રતિપાન-અદાચારીની ગતિ-દેવ
ગતિના સુખનું વલન-અયમીનું મદગ મૃત્યુ

૬ કુલક નિર્ણય

૩૭

ધન, સ્ત્રી, પુત્ર કે પરિવાર, કર્મથી પીડાનાને શાંતિ મળે
 થી-આજ પશ્ચિમો ત્યાગ-જગત માનના ઉત્તર પર મિત્ર
 ભાવ-સારી અને શાસ્ત્રવિદ્યા વર્તન સ્થરના નકામા છે-મય-
 મીનો પરિમિતતા

૭ એકક

૪૧

ભોગી અને બકરાનો મમન્વય-અધમગતિમા જનારના
 વિશિષ્ટ લક્ષણો-નેશમાત્ર જૂનનું અતિ કુખલ પરિણામ-
 મનુષ્ય જીવનનું કર્તવ્ય-કામભોગોની મયગત

૮ કાપિલિક

૪૭

કપિલમુનિન પૂર્વ જીવન-સુખ ભાવનાના અકૂરને લીધે
 પતનમાથી વિમસ-ભિક્ષુકોને માટે તેમનો ઉત્તમ ઉપદેશ-મુક્ત
 અલ્પિસાનુ મુદ્દ પ્રતિપાદન-જે વિદ્યા દ્વારા ભિક્ષુનું પતન
 થાય તે વિદ્યાનો ત્યાગ-તોલન પરિણામ-તૃષ્ણાનું આમેહમ
 ચિત્ત-ઓ મગનો ત્યાગ

૯ નમિગ્નમયા

૫૩

નિમિત્ત મળતા નિરાશનું અભિનિષ્ક્રમણ-નમિગ્નના
 ત્યાગથી મિથિનામા થયેનો હાહામર-શકેન્દ્ર માથે તાત્ત્વિક
 પ્રજાતરો અને નૃદર સમાધાન

૧૦ પ્રમથતક

૬૪

વૃક્ષના ઉર્જા પાદના સાથે જીવનની સગ્ગામળી-જીવની
 ઉત્ક્રાંતિનો કમ-મનુષ્યજીવનની કુર્બાના-લિ નભિન્ન સ્થાનોમા
 ભિન્નભિન્ન આકૃષ્ટ ગ્રિહિનું પરિમાણ-ગૌતમો ઉદ્દેશ
 ભગવાન મહાવીરે આપેલો અપ્રમત્તનાનો ઉપદેશ-પરિણામે
 ગૌતમના જીવન પર થયેલી અસ- અને તેમનું અનિમ
 નિવાણ

- ૧૧ બહુશ્રુતપૂજ્ય ૭૩
જાની અને અનાનીના નમન-માયા જાનીની મનોદશા
-જાનવુ સુ ૭ પરિણામ-જાનીની મનોદશા ઉપમા
- ૧૨ હરિકેશીય ૭૬
મનિવા ના બ-ન-મનિમ નુ દુ પરિણામ-તપસ્વીની
ત્યાગ દશા-દુઃખ તપસ્યોત્તે નિય પ્રમાણ-સાચી મુદ્ધિ શામા ૧
- ૧૩ ચિત્તન બ્રૂતીય ૬૧
સમૃદ્ધિ અંતે જીવનનો મબધ-પ્રમતુ આદર્શ-ચિત્ત
અંતે મબુતિ એ બન્ને ભાઈઓનો પૂર્વ મુનિદાસ-મદ્દજ
રામનાને માટે આપવો પડે એ ભોગ-પુનર્જન્મ સાચી ૧-પ્રતો
બનના પ્રમાણ નિમિત્તમા ત્યાગીની દશા-ચિત્ત અંતે મબુતિનુ
પરપર મિતન-ચિત્તમુનિને ઉપદેશ
- ૧૪ ઈષુકારીય ૧૦૪
સજ્જાનુમંથ કોને કહેવાય ૧ ૭ માથી રોનુ પૂર્વજીવન
અને ઈષુકાર નગરમા પુનર્મિલન-સંકારની રુદ્રણા-પરપરાગત
મા પતાની જીવનપર અમર-શુદ્ધાત્મ શા માટે ૧-માયા
વૈરાગ્યની કમોડી-આત્માની નિત્યતાનો મયોદ્ધ બ્યાન-આખરે
જીએના પરપરના નિમિત્તથી સમાર ત્યાગ ને અતિમ મુક્તિ
- ૧૫ સલિલુ ૧૧૮
આદર્શ લિપુ મેલુ ૧ તેનુ અપદ્ધ અને હૃદયરપથી નર્થન
- ૧૬ શ્રદ્ધાચય સમાધિના સ્થાનો ૧૨૩
મન વચન અને કાયાથી શ્રદ્ધાચય શી રીતે પાળી શકાય
તેના દશ પદ્ધતિ-શ્રદ્ધાચય શા માટે ૧-શ્રદ્ધાચય પાનનુ દશ
શુ ૧-તેના વિવૃત વર્ણન
- ૧૭ પાપશ્રમણીય ૧૩૨
પાપી શ્રમણ મને કહેવાય ૧-શ્રમણ જીવનને પતિત કરનાર
સદ્માતિસુદ્ધ મોળોનુ પદ્ય ચિંતિત પૂર્ણ વર્ણન

૧૮ મયતીય

૧૩૮

કાપિત્થનગરના મયતિગજનુ મૃગયા માટે ઉદ્યાન ગમન-
મદ્દજ લહેર કરવા જતા આવી પડેનો પગાતાપ-મર્દભાની
મુનિના સમાગમથી થયેની અસર-મયતિરાગનો ગદત્યાગ-
મયતિ તથા ક્ષત્રિયમુનિનો સમાગમ-જૈનશામનની ઉત્તમના
શામા ?-શુદ્ધ અત કરજીથી થયેનું પૂર્વજન્મનું અમણુ-ચક-
વર્તી જેવા મહામમૃદ્ધિવાન જીવાત્માઓએ આત્મનિઃશ્વમ માટે
આદરેલો ત્યાગ અને તેવા બોલ પુરણોના આપેના
મથોટ દૃષ્ટાંતો

૧૯ મૃગાપુત્રીય

૧૫૩

સુમીવનગરના મનભદ્ર રાગના તરુ કુમાર મૃગાપુત્રનો
ભોગ પ્રમગમા એક મુનિને જોવાથી મ્પુરેનો રૈગમ્ય-પુત્રનું
કર્તવ્ય-માનાપિતાનું વાત્મત્ય-ત્યાગ માટે આણા લેતા થયેલી
પાગમ્પણિક તાત્ત્વિક ચવા-પૂવકારે અધમમતિમા ભોગવેલી
વેદનાનું નજીન-આ શ ત્યાગ

૨૦ મહાનિર્ઘેયીય

૧૧૮

શ્રેણી મદ્દાગત અને અનારીમુનિનો આશ્રય કાનક
સયોગ-અશરણ ભારના-અનાથના અને મનાયતાનું બચાન-
અનો કતા તથા ભોક્તા આત્માજ છે તેની પ્રતીતિ-આત્મા
પોતેજ પોતાનો શત્રુ તથા મિત્ર છ-મતના સમાગમથી
મમધપતિને ઉપજેનો આન

૨૧ નમુદ્રપાલીય

૧૭૬

અપાનગરીમા રમતા ભગવાન મહાનીરના શિષ્ય પાનિતનું
ચરિત્ર-તેના પુત્ર સમુદ્રપાલો એમ ચોરની વ્તા જોતાજ ઉત્પન્ન
થયેનો રૈાચ-તેમની અન્ન તપ ર્ષા-ત્યાગનું વેળું

- ૬૨ ૨૧ નેમીય ૧૮૫
અરિષ્ટનેમિનું પૂનરુત્થન-નગુલવયમા યોગ્યરમ્યગતી મનશ્ચિન્ન-
મહજ નિમિત્તથી પરબુવા જતા ઉત્પત્ત થયેતો પૈરાગ્ય-
શ્રીરામ ૧૭મનીનું અભિનિષ્ક્રમણ-રથનેમિ અને ૧૭મનીનું
આક્રમિક એમતમા મિતન-રથનેમિની મપ્રત્યયે સી રામના
- ૧૭મનીની અ-મતા-પ્રત્ય પ્રસોબનમાથી રથનેમિનો
ઉદ્ધાર-શ્રીરામકિતનું જન્મત દસ્ય
- ૬૩ કેશિગૌતમીય ૧૮૭
શ્રાવસ્તીનગરીમા મદ્દામુનિ કેરીશ્રમણ અને શાંતી ગૌતમનું
મિતન-ગભીર પ્રેમાત્મર-કેરી મહારાજની કાર્યક્ષતા-મમયો
માદ-પરપરના મમાગમરી પાિદમા ન્યાપી રજા આપી
- ૬૪ અભિતિઓ ૨૧૧
આદ્ય પ્રવચન માતાઓનું રણન-ભિષ્મની તે માતાનું
સામય-માવધાની અને સમયનું મપૂર્ણ વર્ણન-કેમ આવવું,
મોતવું, આજીવિમ મેગવવી, અરધા જાગવવી-મન, રચન
અને માધાનો મયમ કમ જાગવવો તેનું અપૂર્ણ મરાન
- ૬૫ થનાથ ૨૨૪
યાજ્ઞકે મેણુ ?-યજ્ઞ કેમ ?-અગ્નિ કમ ?-અહાણુ મન
મહેવાય ?-તેનું રહસ્ય-માવા યજ્ઞ-મનિસ ના ખાન-કર્મ
નાનું મહન-શ્રમણ મુનિ અને તાપમ મને કલવાય ?-
મમારની ચિમિત્મા-માયા ઉપદેશની અસર
- ૬૬ સમાચારી ૨૩૨
સાધક ભિષ્મની નિયમા-તેના દમ પ્રમારનું વળન-ગ્રીણુ
૧૮થી આખા દિવમનો વર્ણવેતો મુદ્દર માયકમ-મમયને
ઓગણી કાર્ કંચાનો શિખામણુ-એક સામાન્ય ક્રિયામા પણ
સાધકને જાગવવાનો આરધાનતા-દિવમ તથા રાત્રિનો વખત
ધડીયાળ નિના જાગવાનો પદ્ધતિ

૧૭ ખલુકીય

૨૪૪

ગણધર ગાઝરું માધક જીન-ગણિના મળે ગેરા
જિએની જીવનમીશા-અનુ-જીવન પરિણામ-શિખોની આ
સ્વકતા કયા સુની ?-આખરે ગણધર ગાઝરું ની રીતો
આત્મોન્નતિનો સાચો માગ-તેમા પ્રગટ થતી નિગમકિત

૧૮ મોક્ષમાર્ગ અર્થ

૨૪૬

મોક્ષમાર્ગના માધનોનું અપદ્ વર્ણન-જગતના જધા તત્ત્વોના
તાત્ત્વિક સ્વરૂપો-આત્મવિકાસનો માર્ગ મરણનાથી શી રીતે
મળે ? તેનું વર્ણન

૧૯ સમ્યક્ત્વ પાતકમ

૨૪૭

જિજ્ઞાસાની સામાન્ય જુમિયાથી માડીને અતિમ સાધ્ય
(મોક્ષ) પામના સુધીની જધી જુમિયાઓનું જલ્દી મરમ અને
મનોદ વર્ણન-ઉત્તમ પ્રકાર ૥ તોતેર ગુણોનું વર્ણન અને
તેના ફળનો નિર્દેશ

૨૦ તપોમાર્ગ

૨૪૮

કર્મરૂપી કાળને બાળવાની અગ્નિ કઈ ?-તપગાથોનું વૈભવ,
વૈરાગ્ય અને આત્મચિન્તન એમ ત્રણે દૃષ્ટિએ થયેનું નિરીક્ષણ-
તપગાથાના વિન્નિવિન્ન પ્રકારના પ્રયોગોનું વર્ણન અને તે
દ્વારા થતી શારીરિક અને માનસિક અસર

૨૧ અરણ્યવિધિ

૨૪૯

સદ્માધની શાળા તરીકે મનાવેના સમાર-અનુ માનના
કેળવી જાણના લાયક, કેટલીક ત્યાગના વારક અને મુલી-
મદલ કરવા લાયક હોય છે-અહીં એકથી માડીને કમથી
તેત્રીમ પ્રકારની વર્ણવેલી વસ્તુઓ-ઉપયોગ એજ ધર્મ

૨૨ પ્રમાદસ્થાન

૨૫૦

પ્રમાદના ધ્યાનોનું ચિકિત્સાપૂર્ણ વર્ણન-બ્યાપી રહના
ફ ખતી મુક્તિના ઉપાય-વૃજ્યા, મોહ અને લોભનો નાશ

માથી ?-ગમ અને દેહનું મળ ૩ ?-છદ્વિયો તથા મનના
અમયમન પરિણામ-મુમુક્ષુને જાનાવેલી દાષિણી

૩૩ કર્મ પ્રકૃતિ ૩૦૯

જનમગણના કુળનું મળ-આદે કર્મોના નામ, બે , યિતિ
અને પરિણામન મક્ષિત છતા ચિતની ર વર્ણન

૩૪ લેશ્યા ૩૧૫

સદમ મરીરના ભાવો અથવા ગભાગભ મોનું પરિણામ-
જ લક્ષ્યાઓના નામ રમ મ, મધ અપશું પરિણામ,
વક્ષાણુ ધ્યાન યિતિ મતિ આયુષ્ય રમેરે મમત પ્રમદોનું
વિગ્નત વર્ણન- મ્યા મ્યા દોરો અને મ્યા મ્યા ગુણોથી
અસુદર આ સુદ ભાવોનું થનાપણું-અચૂળ ક્રિયામાથી મુક્તમ
મનનો મ નધ-કુતુહિત કે અપ્રમત મનની આત્મા પર થતી
મારીમારી અમર-અયુ પહેના જીવન માયના મળો દેખાવ

૩૫ અણુગાદાદ્યયન ૩૨૫

મુદમ માગ ૥ મોદ-અથમીની જલ્લાગ્નરી-ત્યામની મારધાન
તા-પ્રતોભન આ દોપના નિમિત્તમા સમાનતા પ્રાપ્ત જાગવી
મકે ?-નિગમકિતની વામવિમ્બા-સરીરમત્વનો ત્યાગ

૩૬ જ્વાજ્વલ વિભક્તિ ૩૩૦

ન પૂર્ણ તોકના પાથોનું વિગ્નત વર્ણન-મુક્તિની થે વતા
-મમારનો છનિદામ-નુદ્ધ યૈનન્દની યિતિ-ધશ્વર મમાગમા
આવે કે ?-મમારી જીવોનું પૃથક્ પૃથક્ મતિઓમા આપેનું
સમન-એકેકિય મેષ્ટિય ત્રીદ્રિય અણુદ્રિય અને પચેન્દ્રિય
જીવોના બેઅભેદાન રજુન-જ- પાયાનું રજુન-ભિન્ન
ભિન્ન આનુચયિતિ-જાતમા પર મમની થતી અમર-
અધગ અને રક્ષા મૃત્યુ માધસાની કુતુહિત તેમજ સુદર
મવનાનું રજુન આ મધુ મહી લમવાન મહારી ની થયેલી
મુક્ત શા અત્યાધિ

≡ પ્રારંભ ≡

જેને ■ મૃત્યુથી મૈત્રી, જે જાણે મરણ નથી
મૃત્યુથી જે છગી જાગે, તે સચ્ચે સુખથી જાણે

* * *

પ્રતિભામે સ। આપે, જે દસ લાખ ધેનુને,
તેનાથી સચ્ચી જોઈ, જાણે આપે ન મિચન

* * *

લડો મૌ આત્મમઆમે, બીજા સમાગ સા કરે ।
શુદ્ધાત્માથી દુરાત્માને, જીતીને સુખ મેળવે ।

વિનયશ્રુત

૧

વિનયનો અર્થ જાણી અર્પણતા છે જૈનદર્શનના મિલ્લોત
મમાણે પરમાત્મા પ્રત્યે અર્પણતા બલવવાની હોય છે ત્યારે
તે ભક્તિ કહેવાય છે પરંતુ ક્યારે તે ગુરુમન તરફ બલ-
વવાની હોય છે ત્યારે તે સ્વધર્મ કે સ્વસ્તંભ્ય સારીકે ગણાય
છે આ આચરણમાં ગુરુને ઉદેશી, શિષ્ય અને ગુરુના પારસ્પરિક
ધર્મો બતાવેલા છે

અર્પણતામાં અહ કારણો લેધ થાય છે અહ કારણો નાશ
થયા વિના આત્મરોધન થઈ શકતા નથી અને આત્મ-
રોધનના માર્ગે વિના શાંતિ કે સુખ નથી સૌ કોઈ જિજ્ઞાસુને
અવલમ્બન (અભગ)ની આવશ્યકતા હોયજ છે

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] મયોગથી વિરોધ કરીને મૂંઝવેના અને ઘગ્ગારના બધનથી છૂટેલા
ભિસ્તુના વિનયને પ્રશ્ન કરીજ તમે કમપૂર્વકે મને નાબગો

નોંધ — સુશિષ્ય જેને આસન્નિ આગતિ છૂટે સારેજ જિજ્ઞાસા
જને જિજ્ઞાસા બી જેને પરબાગ્નુ સમત્વ હકી જાય આવી જાવના કું
આપને જીવનમાં નથી અનુભવતા ?

[૨] જે આનાને પાળનાર, ગુરુની નિષ્ઠ રહનાર અને ઇચિત તથા
આકાર (મનોભાવ તથા સુખાશ્વિના આકાર)ને ગણનાર
હોય તે વિનીત કહેવાય ૬

નોંધ —આજ્ઞાપાત્રન પ્રીતિ અને વિચારણતા આ ત્રણે મુખે અર્થ-
જ્ઞતામાં હોવા જોઈએ નિકટનો અર્થ પાસે રહેવું તેટલોજ નથી પણ
તદ્વત્તમા સ્થાન જમાવવું તે છે

[૩] આજ્ઞાન ઉલ્લેખન પ્રનાર, ગુરુજનોના હૃદયથી દૂર રહેનાર,
શત્રુમમાન (વિરોધી) અને અસ્વિક્ષી પુરુષ અવિભીત ઠરેવાય છે

[૪] જેમ સડેલી ફૂતરી અર્થગ્રંથથી અપમાન પામે છે એમ શત્રુ
જેવો વાચાળ અને દુગચારી (અવગ્રહી) સર્વગ્રંથથી તિર
ગ્રાગ પામે છે

[૫] જૂઠું મુંદર અનાજના ડાળને છોડીને વિજીતે ખાવું પડે છે
છે તેમ અવગ્રહી મૂર્ખ મનાચાર છોડી રાગગ્રંથે નિચરવામાજ
આનંદ માને છે

૬ ફૂતર, જૂઠું અને મનુષ્ય, જે ત્રણે દૃષ્ટાન્તોના જાનને માનજાને
પોતાનું હિત છે જનાર મનુષ્ય વિનય માર્ગમાં ચેનાના મનને
ગ્રાપે

[૭] આ ઉપરથી મુમુક્ષુ અને સસંગોધકે વિનયની વિવેકપૂર્વક
આરાધના કરવી અને મદાચાર વધાતા જવું આમ કરનાથી
તે ગર્હ ગ્રંથે નાસીપામ (તિરગ્રહન) થશે નહિ

[૮] અતિ શાન્ત થવું અને મિત્રભાવે શાનીજનો પાસે ઉપયોગી
નાથનો શીખરા નિરર્થક વસ્તુઓને તો છોડીજ દેવી

[૯] મહાપુરુષોની શિક્ષાથી મૂર્ખની પેડે કુપિત ન થવું શાસ્ત્ર
યથ મદનશીલતા રામચી હનકા મનના માણમેનો મગ ન
કરવો હાન્ય અને અમ્મતો પણ છોડી દેવી

નોંધ —મહાપુરુષો ન્યાર શિષ્યામણુ અપ્રતા હાથ ત્યારે કેમ વતવું ?
તે બિના ઉપરની ગ્રંથમાં છે

[૧૦] ચડાનનુ ક્રમ (પ્રાપ) ન કરવુ અને બહુ પ્રનામ પણ ન કરવો. સમય પ્રમાણે ગિદાણ કે ઉપદેશ મેળીને પત્રી એકાતમા તે ગર્જોનું ચિતન કરવુ

[૧૧] બૂલથી ચડાન કર્મ થઈ જાય તો તેને ઝી છુપાવવુ નહિ, જે દોષ થઈ ગયો હોય તે ગુરુજન પાસે કખૂન કરી લેવો. જે પોતાની બૂન ન થઈ હોય તો તેનો ખુતામો કરી દેવો.

નોંધ -ચડાવકર્મ જોલે દુષ્ટકર્મ તેમા અન્યાય, અધર્મ, અકર્તવ્ય કે ક્રોધ કપર અને વિષયનો સમાવેશ થાય છે

[૧૨] ગળિયો ઘોડો (કે પુછનેલ બળ) વાર વાર ચામુક માગે છે તેમ વારવાર મહાપુરોની શિક્ષા ન માગવી પરતુ ચાનાક ઘોડો જેમ ચામુક જોતાજ ઠેકાણે આવે છે તેમ મુમુક્ષુએ પાપકર્મને જાન થતાજ ડોડી દેવુ

[૧૩] મત્તપુરોની આગ્રાને તજોડનાર અને કડોર વચન કહેનાર કેટલાક દુરાચારી શિષ્યો કોમળ ગુરુને પણ કોરી બનાવે છે અને અત કરણને ઓળખી અનુમરતા કેટલાક ચાલાક વિનીત શિષ્યો ખરેખર કોધી ગુરુને પણ શાન્ત કરી મૂકે છે

નોંધ -ગુરુ કે ગિરુ બન્ને સાધક દ્વારા હોઈ બૂવને પાત્ર છે પરતુ અહીં સિધ્ધ કર્તવ્યજ બતાવ્યુ છે

[૧૪] પૂઠ્યા મિત્રાય ઉત્તર ન આપવો પૂકે તો ખોડુ ન બોલવુ કોધને શાંત કરી અપ્રિય વાતને પણ પ્રિય બનાવવી

[૧૫] પોતાનો આત્માજ દમવો જોઈએ, કારણ કે આત્મા એજ દુદમ્ય છે આત્મ મન કરવાથી આ લોક અને પરલોકમા પણ સુખી થવાય કે

[૧૬] “તપ અને મયમથી માગ આત્માને દમવો તેજ ઉત્તમ છે હુ ધીમી મધનો કે મારથી રખે દમાઉ.”

નોંધ — આ શ્લોક અર્થ અપાયા પર ઉતારવાનો છે સત્ય અને તપથી સારીરુદ્ધ દમન થાય છે તે સ્તવ્ય હોય છે પણ યસ્યમ અને સ્વચ્છદથી ■ સચિત્ત થતુ દમન પરત્ર અને તેથી વધુ હ અર્થ પડે ■

[૧૭] સાળી કે કર્મથી ઝાની રીતે કે પ્રચ્છેડે કદીપણ ઝાનીગનો (ગુરુનો) માથે પૈર ન કરવું

મહાપુરુષો પાસે બેસનાની શિષ્ટતા બતાવે છે

[૧૮] ગુરુનોની પીઠ પામે કે આગળ પાડળ ન મેમવુ તેમ એકદમ પામ બેગી પગ માથે પગ ન આડવા નળી રાખ્યા કે પોતાના આસન પર બેઝીનેજ પ્રત્યુત્તર ન આપવો

[૧૯] ગુરુનોની પામે પગ પગ પગ ચડાવી ન મેસવુ કે પગના ગોઠણ છાતી પામે રાખી હાથ બાધી ન બેમવુ પગ ફેલાવીને પણ ન બેમવુ

[૨૦] આચાર્ય બોલાવે તો કદી ખીઠ (ઘૌન) ન થવુ મુમુક્ષુ અને ગુરુપાના ઇચ્છુકે તુરતજ તેમની પામે જવુ

[૨૧] આચાર્ય ધામે કે જોરથી બોલાવે ત્યારે કદી પણ મેસી ન રહેતા વિવેકપૂર્વક પોતાનું આસન છોડીને ધીર પુરો તેમની પાસે જઈને માબજવુ

[૨૨] શર્યામા કે આમને રહીને કદી પૂઠવુ નહિ ગુરુપાસે આવી હાથજોડી નમ્રતાપૂર્વક બેસી કે ઉભા રહીને સમાધાન કરવુ

[૨૩] આના વિનથી શિષ્યને સૂત્રવચન અને બાવાર્થ જાને વસ્તુ અધિકાર મુજબ ગુરુએ મમગમની (એ ગુરુધર્મ છે)

ભિક્ષુઓએ વનહાર કેવો રાખવો તે બતાવે છે

[૨૪] ભિક્ષુએ જોડું ૧ જોડવુ કે નિશ્ચયાત્મક વચનો ન કહવા બાતાના દોષને છોડી દેવો અને કપટને પણ છોડી દેવુ

[૨૫] પૂછે તો સાવચ (કુપિત) ન કહેવું પોતાના અર્થને મારું બીજાને મારું કે કોઈ બીજા કર્યોથી નિર્ધારક અંગે ગર્ભવાણુ વચન ન બોલવું

[૨૬] મહાચારીએ એકાતના ઘર પાસે, ગુહારની ટા' કે અયોગ્ય અધાન ઉપર કે બે ઘરની વચ્ચે તેમજ મોટા રજતા પર એકલા એકલી સ્ત્રી સાથે ન ઉભા રહેવું કે ન વાર્તાલાપ કરવો

નોંધ - મહાચર્ય એ તો મુમુક્ષુનું જીવનવ્રત છે એટલે તેનો વ્યવહાર ઠેકા હોય તે અહીં બતાવ્યું છે

[૨૭] “મહાપુરુષો અને હજા પકાથી કે કઠોર વાણીથી જે શિક્ષા કરે છે, તે (મારું મદ્દમાગ્ય છે) અને બહુ લાભદાયક છે” એમ માનીને વિવેકપૂર્વક તેનું પાલન કરવું

[૨૮] શિષ્યામણુ કઠોર અને કઠિન હોવા છતાં કુપ્પૃતને દૂર કરનાર છે, તેથી શાણા સાધક તેને હિતકારી માને છે પણ અમાધુ જનને તે દેવ ક્રોધનાર નીવડે છે

[૨૯] નિબમ અને ડાલા પુરુષા કઠોર શિક્ષાને પણ ઉત્તમ ગણે છે ત્યારે ક્ષમા અને મૃદ્ધિ કરનાર હિત વાક્ય પણ મૂઢપુરુષોને દેવનું નિમિત્ત બની જાય છે

[૩૦] ગુરુથી ઉચ્ચ ન હોય તેવું કે કચકચાદ ન થાય તેવા ગિયઝ આસન પર બેસવું ખાસ કરણ મિનાય ત્યાથી ન ઉઠતા ચચનનાને છોડી બેસી રહેવું

[૩૧] બિશુએ સમય થયે સ્થાનથી બહાર આકાર નિહારાદિ ક્રિયા મારે જવું અને કાળ થયે પાઠા કરવું, અકાળે છોડીને કાળધર્મને અનુકૂળ થઈ તત્ત કાર્યો કરના

નોંધ - ખાસ કરણ સિવાય અન્યમ ગાડવો નહિ અને વખતો-વખત કાળને વધાસી અનુભવાનો કામ કરવું

લિક્ષાર્થે જનાર લિક્ષુના ધર્મ સમજાયે છે

[૩૨] લિખુએ ઘણા મનુષ્યો જમતા હોય તેરી પત્તમા ન જનુ
ત્રેમપૂર્વક આપેની લિખાજ લેરી આરી કહિનાઈથી મેળવાતુ
અન પણ સમય થયે આ ને પણ પરિમિતજ પ્રદણ કરતુ

[૩૩] ધરથી (બોજનાનયથી) અનિ દૂર નહિ તેમ અતિ પામે નહિ
કે ખીન શ્રમજો દેખે તેમ પણ નહિ, એરી રીતે લિખા માટે
ઉભા રહેતુ ખીજ ડાંગે ઓળગીને આગમ નધતુ નહિ

નોંધ — જીભ નિહુ પુરો દેખે તો તેનુ ક્ષિત દુસ્થાય કે દાવાના
હાથમા ફેર પડે માટે તેમ નહિ કરતુ એમ કથુ છે

[૩૪] (દાતારથી) જીએ મેકા ઉપર ઉભા રહીને કે નીચે રહીને
અથવા અતિ દૂર કે અતિ પામે મિશ્રા નહિ લેના પરને
અથે કરાયેનો નિર્દોષ આતમજ મયમીએ પ્રદણ કરવો

નોંધ — ખી ને માટે એરણે સાપુ નિમિત્તે નહિ કરેથી મિખા

કેના સ્થાને ત્યાગીએ આહાર કરવો ને કેમ કરવો
તે બતાવે છે

[૩૫] જ્યાં જા, જગુઓ ન હોય ખીજ ન વેરાયા હોય, અને
લોકેલુ સ્થાન હોય ત્યાં મયમી પુરવે વિવેચી કઈ નીચે ન
વેરાય તેરી રીતે મમખાવથી ખાનુ જોઈએ

[૩૬] જા, મરસ કર્યુ છે, જા, મુર રીતે પકાન્યુ છે જા, મારી
ગીતે છેવુ છે, જા, સારી રીતે માર્યુ (મગ્કાર કર્યા) છે, જા,
રમિક બનાયુ છે અને યુ મુર મન્યુ છે એરી દ્વિન
મનોદગા મુનિએ છોડી દેની

ગુરુજન અને શિષ્યજનની કર્તવ્યજ્ઞાનના સ્પષ્ટ કરે છે

[૩૭] સુર યોજાને ચનાનના માર્ગિ જેમ આનંદ પામે છે, તેમ
શાણા માધકેને શિષ્યામયુ આપના ગુરુ આનંદ પામે છે

ઓ ગળિયા ઘોડાને ચનાવતા માન્યિ જેમ યાકી જાય છે,
તેમ મૂખને શિખામણ આપતા શુરુ પણ યાકી જાય છે

[૩૮] કથ્થાણુકારી શિક્ષાને પામ્યા છતાં મને આ મપેટા, ચામપ્પા,
આક્રોશ કે વધ રૂપ છે તેમ પાપદષ્ટિવાળો (શિષ્ય) પુરુષ માને છે

[૩૯] માધુ પુરુષ મને પુરુષ, ભાઈ કે સગવળ (જાણી શુરુ એમ કહે
છે) એ પ્રમાણે માની શિક્ષાને કથ્થાણુકાર માટે છે અને પાપ
દષ્ટિ તેથી દશામા પેતાની જાતને લામરૂપ માની દુષ્ટી થાય છે

નોંધ —એકજ શિક્ષાના દષ્ટિએ થી બે સ્વરૂપ થાય છે

[૪૦] આચાર્યને પણ ગ્રાપ ન કરાવવો અને આત્માને પણ કુપિત
ન કરવો જાનીપુરુષોનો ઉપરાત (હાનિ) ન કરવો અને
કાર્કના ગિરો પણ ન જોવા

[૪૧] કલમ આચાર્ય કારણુનગાત્ ગ્રાપમાન થાય તો ગ્રેમ વડે
તેમને પ્રસન્ન કરવા હાથ જોડી તેમને વિનયના અને કહેવું
દરીથી આ પ્રમાણે નહિ કરુ

[૪૨] જાની પુરુષોએ જે ધાર્મિક વ્યવહારો આચર્યો છે તે આચર
વો ધાર્મિક વ્યવહારને આચરનો મનુષ્ય નિ ને પામતો નથી

નોંધ —અહીં વ્યવહારનું વિધાન કરી ભગવાન મહાવીરે આધ્યા-
ત્મિકતા પણ વ્યવહારશાસ્ત્ર શુદ્ધ કર્યા નથી તેમ સમજવું છે

[૪૩] આચાર્યના મનમાં રહેલું જે વાણીથી બોનાયલું જાણીને કે
માનવીને તેના વાણીથી સ્વીકાર કરીને કર્મથી આચરો
લેવું જોઈએ

નોંધ —વાણી કરતા વર્તનના મૂલ્ય અલિપ્ત છે

[૪૪] વિનીત સાધક નહિ મેળવ્યા છતાં નીલ પ્રસિત થાય છે “જેવું
કેવું તેવું કલ્પ જ છે” એ પ્રમાણે કર્તા થો હમેશા કયા કરે છે

[૪૫] એ પ્રમાણે (ઉપરનું) જાણીને જે જુદિમાન શિષ્ય નમે છે

(તે પ્રમાણે વને છે) તેનો લોકમા યજ્ઞ ફેલાય છે, અને જેમ પ્રાણીઓનો આધાર પૃથ્વી છે તેમ તે આચાર્યોના આધારભૂત થઈ રહે છે

જ્ઞાની શુ આપે છે તે જતારે છે

[૪૬] સાચા જ્ઞાની અને શાસ્ત્રના પૂજ્યો શિષ્યપર જ્યારે પ્રવચન થાય છે, ત્યારે શાસ્ત્રના ગભીર રહસ્યો સમજાવે છે

[૪૭] અને શાસ્ત્રના શિષ્ય નિઃસંદેહ થઈને કર્મસંપત્તિમા મનની રુચિ લગાડી ઝિંતપ્રસ થાય છે અને તપ, આચાર અને સમાધિને ક્રમથી પ્રાપ્ત કરીને તથા દિવ્યજ્ઞાતિ ધારીને, પાંચ વ્રતો પાળીને—

[૪૮] દેવ ગાધર્ન તથા મનુષ્યોથી પૂજાયેલા તે મુમુક્ષુમુનિ મનિન દેહને છોડીને તેજ જ્ઞાનમા સિદ્ધ થાય છે અથવા મહાન નરહિંસારી દેવ અને છે

નોંધ —આ વ્રત મોક્ષમા સાધકની યોગ્ય જતાવી તેનું ફળ ફરજિયાત છે વિનય એટલે વિશિષ્ટનીતિ નીતિ એ ધર્મનો પાથ છે શુભજનના વિનયથી સત્ત્વેષ થાય છે, રહેલું સમજાય છે અને રહેલું જાણવા પછી વિશ્વાસપથે જવાય છે અને એ વિશ્વાસથી દેવમતિ કે મોક્ષમતિ પમાય છે

એ પ્રમાણે કરું છું

આમ વિનયશ્રુત નામનું પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત થયું

પરિપહ

૨

વિનય પછીનું બીજું અધ્યયન પરિપહનું આવે છે પરિપહ એટલે અનેક પ્રકારથી નહોતું તેનું નામ પરિપહ છે એ અને પ્રમાણમાના આહી રર ખાવીમનુ વર્ણન છે તપશ્ચર્યા અને પરિપહોનો ફેર એ છે કે ઉપવાસાદિ તપશ્ચર્યામાં વેઠવા પડતા બૂખ દુખ, ટાઢ, કે તાપ વગેરે સ્વપ્નછાએ હોય છે જ્યારે ખાવાની ઇચ્છા હોવા છતાં કે જાળામાં હોવા છતાં કોઈ આકર્ષિતક કારણથી ન મળે કે ન ખવાય છતાં પ્રતિક્રિયા કર્યા સિવાય સમજાવે તે કષ્ટનું વેદન કરી લેવું તેને પરિપહ કહેવાય છે આ પ્રકરણમાં સયમીને ઉદ્દેશીને વર્ણન છે છતાં શૃંગધ માધકને પણ આવા અનેક પ્રસંગોમાંથી ખમાર થવાનું હોય છેજ સહનશીલતા વિના સયમ નથી, મયમ વિના ત્યાગ નથી, ત્યાગ વિના વિકાસ નથી અને વિકાસ એજ મનુષ્યજીવનનું ફળ છે

સુધર્મસ્વામી પોતાના શ્રુતિમ્થ જમૂસ્વામીને ઉદ્દેશીને બોલ્યા —

“ મેં સાંભળ્યું છે ” આયુધ્યમાન ભગવાન સુધર્મસ્વામીએ આ પ્રમાણે કહ્યું (અહીં ખરેખર ખાવીશ પરિપહો અમલ-ભગવાન કાશ્યપ મહાવીરે વર્ણવ્યા છે) માધક બિહુ, તે સાલ-ળીને, ભણીને, જીતીને, તેનો પરાભવ કરીને બિદ્યાચરીમાં ગમન કરતા પરિપહોથી સપડાય તો ન હણાય ! (કાયર ન બને)

શિષ્ય પૂછે છે—ભગવન ! તે ખાનીસ પરિપહો કયા ? સ્વણ ભગવાન કાશ્યપ મહાવીરે વર્ણવ્યા છે જેને સાલળીને

જાણીને, જાતીને તેનો પરાભાવ કરીને બિલ્લુ બિલ્લાચરીમા ગમન કરતા પરિપટોથી પકડાતા મચર ન બને ?

આચાર્ય કહે છે — ત્રિય ! તે આજ અરેખર ખારીસ પરિરહો ધમલ ભગવાન કાર્યપ મહારીરે વર્ણવ્યા છે, કે જેને બિલ્લુ આજાળીને, જાણીને, જાતીને, પરાભાવ કરીને બિલ્લાચરીમા જતા પરિરહોથી સપડાય તો કાચર ન બને

તે આ પ્રમાણે છે,—(૧) કુધાનો પરિવહ (૨) પિપાસા (તૃષ્ણા) નો પરિવહ (૩) ટાકનો પરિવહ (૪) તાપનો પરિવહ (૫) ડાન મચ્છરનો પરિવહ (૬) અવસ્થાનો પરિવહ (૭) અરતિ (અત્રીતિ) પરિવહ (૮) સ્ત્રીનો પરિવહ (૯) ચર્ચા (ગમન) પરિવહ (૧૦) બેઠકનો પરિવહ (૧૧) આકીસવચનનો પરિવહ (૧૨) વધનો પરિવહ (૧૩) શર્યાનો પરિવહ (૧૪) ચામનાનો પરિવહ (૧૫) અભાજનો પરિવહ (૧૬) રોગનો પરિવહ (૧૭) તુલ્યસ્થાનો પરિવહ (૧૮) મેવનો પરિવહ (૧૯) સત્ત્વર પુરસ્કાર (માનાપમાન)નો પરિવહ (૨૦) પ્રજ્ઞા (બુદ્ધિ) નો પરિવહ (૨૧) અજ્ઞાનનો પરિવહ (૨૨) કર્શનનો પરિવહ

[૧] (હે જનુ !) પાંડાનો જે વિભાગ ભગવાન મચરપે વર્ણવ્યો છે તે તમોને કમથી કહીજ અને સાંભજો

[૨] ખૂન બૂનથી દેહ વેશન જા આત્મ ઓજસવાગે તપસ્વી બિલ્લુ ની વનસ્પતિ જેવી વસ્તુ પશુ ન છેદે ક ન છેાવે ન પોતે પકાવે કે ન અન્નદ્રાવ પકાવે

નોંધ — જૈનદર્શન સુસ્થ અહિં આમા માને છે એટલે જૈનબિલ્લુઓથી અગ્નિ (ગ્રહણિત) આહારજ અને તે પણ પર માગે કરેલો હોય તેવો મને તાજ ખર્ચ શકાય તેના ખૂન કે ક વિધિવિધાનો છે અહીં તેથી ન હરેખ કર્યો છે કે મને તેથી ખૂન હોય છતાં કોઈ ગ્રહની દિશા ન કરવી

[૩] ધમજની માફક શ્વાસોચ્છ્વાસ આવતો હોય (આ મા શરીરની નરો ખેખાલી હોય) કૃષ્ણ થઇ ગયો હોય મગજની ગગ

જેવા અમ સધ ગયા હાય છતાં અન્નપાનમા નિયમિત નહ
નાર મિત્રુ પ્રમત્ત ચિત્તથી ગમન કરે

નોંધ - જોરાકની ઈચ્છા હોય હતા ન મળે તો પણ સવમી મેમ
માને કે ઠીકજ થયુ આ પણ સદ્દલ તપશ્ચર્યા થઈ

[૪] તૃતાથી પીડાતો હોય હતા મિતેન્દ્રિય, અન્નાચારથી દુરનાર, અંગે
મયમની નજમ રાખનાર મિત્રુ હજી (મચિત) પામીને ન
મેવે, પરંતુ મગી નકે તો જીવગદિન (અચિત) પામીની શોધ કરે

[૫] જોરાની આવશ્ય નગરના માગ મા આકુળ તથા તૃતાયા પીડાતો
હોય, અત્યંત મુખ મુખતુ હાય તો પણ જાણ દીન ન થતા
તે પત્નિદને પ્રસન્નતાથી લલન કરે

નોંધ - આવશ્ય વારના માગ મા કેઈ જવાગય હોય તો અહીં કોઈ
નથી તેમ ધારી પીડાતું મન થઈ જાય, જ હેતુમે અહીં તે ગ્યાન લીધુ છે

[૬] ગામોગામ વચરતા અને દિમાદિ આપા થી નિરમેના, ફલ
(સુદ) અમવાગા મિત્રુને કાચિત દા' વાય તો જૈન
વાગવના નિયમોને યા કીને કાલાતિક્રમ ન કરે

નોંધ - દાઢથી જન્મવાના કવાય મટે ચિતનને વળને (તે કાર્યને
વળતે) નિદ્રાધીન ન થતુ કે નિયમોથી વિરુદ્ધ જીવનકપચા પાળ ન કરવા

[૭] મનું નિરાશ્ચુ થાન તેવુ મારુ બાપુ નથી કે મારી પાસે
દા'થી આમનેતુ મણુ થાય તેવુ વસ્ત્ર (કામચો) પણ નથી
મારુ અગ્નિને મેવુ આવુ તો મિત્રુ ચિતવે પણ નહિ

[૮] આ'મ કતુના પરિતાપથી કે બીજી કતુના સ્વર્ગના ઉપ્પાતાપથી
કે મર્ગાગ ધામથી અકળાયેતો મિત્રુ મુખની પત્તિરના (દાય
આ તાપ કચારે શાત થાય) ન કર

[૯] ગમ્ભીથી તપી ગયેતો તત્વતુ મુનિ તે વળતે ગ્યાનની પ્રાપ્તિના
ન કરે કે જાતને જગથી ન મિચે તે પત્નિદને નિરાચા
પોતાને પ માધી ન વોગે

નોંધા—કષ્ટનો પ્રતિકાર કરવાથી મનમાં નિર્બંજતા થેશે છે સાધકે સદાય નમ્રતા રાખવી

[૧૦] રાત્રીસત્રીમા જામ મન્છરથી પીગતો મદામુનિ મમભાવ ।
અને પુદ્ગને મોખરે રહેના કાથીની પેડે શ રાત્ર ચંદ્ર મનુને
(કોધને) હણે

[૧૧] ધ્યાન સમયે લોહી અને મામ ખાતા તે તુદ્ર જગુઓને ન
હણે, ન રાત્રે ક ન ગામ આપે એટલુજ નહિ પણ પોતાનું
મન પણ દુષિત ન કરે, અર્થાત્ તેની ઉપેક્ષા કરે

નોંધ —ચિત્તસમાધિ ધ્યાય તો સરીરને વગરો જ્યાં વખ ન રહે

[૧૨] અતિ શુદ્ધ નમ્ર થનાથી 'હવે હું રત્ન વગરનો ચંદ્રશ'
અથવા આ જૂના રત્ન જોઈ મને મધ્ય રત્ન આપે તથી નુ
વશ સહિત ચંદ્રશ એવી રીતે બિંદુ કદી પણ ચિતવ નહિ

[૧૩] મધ્ય અસ્થામા નમ્ર વિનાયો કે શુદ્ધ વસ્ત્રવાયો અથવા
મુરસ્ત્રવાયો હાય તો તે બન્ને ત્રણ મયમ ધર્મને માગે દિન
કારી ઇ, એમ જાણીને ગાની મુનિ ખેડ ન કરે

નોંધા—કોઈ અવસ્થા એટલે જિનરૂપી અવ થા

[૧૪] ામેગામ વિચિત્રતા, નિયતધ્યાન રહિત તથા પરિમલથી મુક્ત
એવા મુનિને મયમ પગ અધ્યુગમો ઉપજે તો તેને સદન કરે
(મન પર કટાંગો આરાધા નહિ)

[૧૫] પૈ ગી, આત્મરક્ષણમા ક્રોધાદિકપાયથી સાત અને આરભ
મયથી વિરમેતો મુનિ ધર્મરૂપી ગંગીઆમા વિચરે

નોંધ —સવમમા / મનને સ્થાવર

[૧૬] આ રોકમા સ્ત્રીઓ મનુઓ (પુરુષા)ને આમકિના મહાન
નિમત્તક ૧૬ જે ત્યાગીએ આનુ જનણુ તેનું આધુપણુ
મંગલ થયુ ભગવુ

નોંધ - સ્ત્રીઓના સગથી વિરય જન્યે છે વિપરથી કામ, ક્રોધ, સંમોહ અને ક્રમથી પાન થાય છે મુમુક્ષુઓએ તે વાતને ખૂબ વિચારી સ્ત્રીસગને તથા દેવો પુરુષોના સગધર્મા સ્ત્રીઓએ પણ તેમજ સમજાડ

[૧૭] આ પ્રમાણે વિચારીને શાણા માધરે જીઓનો મમગ કાંઈ જો મનિત માનીને તેનાથી કમાવુ નહિ આત્મવિકાસનો માર્ગ શોધી સયમમાજ ગમન કે વુ

[૧૮] મયમી માધુ પગિપહોથી પીજિત થતા જતા ગામમા, નગરમા, વણિખતી વસ્તીનાળા પ્રદેશમા કે રાજધાનીમા પણ એકાખી (પરિપહોને) મદન કરનો વિચરે

નોંધ - દુ ખમા ખીજને બા ડીફા ન કે અને પોતાના મનને વગ કરીને વિદરે

[૧૯] ટાઇની હોડ (વા) ૧ કરતા જિજ્ઞુએ એકાખી (સાગદેવ દિન થઇ) વિચરવુ ટાઈ સ્થળે મમતા ન કરતી શૃદ્ધથોમા અનામકત રહીને ટાઈ ખામ સ્થાનતી મયાંના રાખ્યા વિવાય વિહાર કરવો

નોંધ - આખી પૂરીને ચેલવુ કદ માની સવમીએ મમતભાવ મખ્યા વિના મર્ગ સ્થળે વિચરવુ

[૨૦] સમશાન, સન્ધ ધર કે મના મૂળમા એકાખી શાન ચિત્ત રખી (ચિયર આમરો) મેમવુ જ ૧ પણ ખીજને ત્રામ ન આપવો

[૨૧] ત્યા બેમતા તેને હિપમગો (નાઈએ ઇરાદાપૂર્વક આપેલા કાંગે) આવે તો તેને દુ મનથી મદન કે સ પણ તતિ કે ભયબીન (ખીજવુ) થઈ હીને ખીડ જગ્યાએ ન જવુ

નોંધ - એકાતમા કયા અને કેવી રીતે પ્રુનિ મેસે તેનુ આ વિધાન છે

[૨૨] સામર્થ્યવાળા તપસ્વી જિમ્મુંએ અનુકૂળ કે પ્રાતઃકૃત ઉપાશ્રય (જેના માટે મળેલુ સ્થાન) મળ્યે કાનાતિક્રમ કરવો નહિ કા જ ક 'આ મારું છે, આ ખાખ છે ' જેવી પાપદષ્ટિ રાગનાં માધુ આચાર્યથી પનિત થાય છે

[૨૩] સ્ત્રી પરુ પુરુષ ઇત્યાદિની ગતિ, મારો કે ખરાબ ઉપાશ્રય મેળવાને આ એક ગતિના ઉપયોગથી મને હા સુખ કુખ થઈ જવાનું કા ? આ પ્રમાણે જિમ્મુંએ ચિતરી ભેટુ

નોંધ — સ્ત્રી પરુરહિત સ્થાન ૧૧ રહેવાનું કારણ બ ૧૧ કે તેવા નિત્ય ન સ્થાનમાં જિમ્મું સમ્પ્રાધિમાં વધુ વિચર થાર (ચિતચરિત ન થાય)

[૨૪] પ્રાઇ ખીજો મનુષ્ય જિમ્મું પર આકોશ કરે તો તેની ધામે કરી નાં કે ડાપ કરવો નહિ (કારણ કે તેમ કરનાથી) મૂર્ખ જેવો બા માટે સાણો જિમ્મું ડાપ ન કરે

નોંધ — આકોશ એટલે કઠોર મળ કે તિરસ્કારના વચનો

[૨૫] શ્રવણાદિ ઇન્દ્રિયો ૧ કદબ્ધુ ૧ તેમજ મયમનુ ધૈર્વ નાશ કરે તેની ભયર કે કચેર વાળી માબળીને પણ સુપચાપ (મૌન ધાણુ કરી) તેની ઉપેક્ષા કરવી ને ઘણીને મનમાં સ્થાન આપનું નહિ

[૨૬] (પ્રાઇથી) લગાય તો પણ જિમ્મું ન ડાપ કરે કે મનમાં આમાં માટે દ્વેષ ન ગળે પણ તિનિક્ષા (મનથી નવા) ને ઉત્તમ માણીને તેમ ધર્મી આચરે

[૨૭] મયમી અને દાન્ત (ઇન્દ્રિયોનું દમન કરનાર) એવા શ્રમણો પ્રાઇ ગયો કોઇ પગ મારે કે વધ કરે તો " દુવનો નાશ થાનાં નથી " આમ જો સચિતિ (મયમી) ચિતવે

નોંધ — પોતાપર ગાવેલા મૃત્યુકલને પણ મનમાં વા યા વિના

સહન કરવું તે ક્ષમાધર્મ કહેવાય છે ક્ષમાવાન, કોઈ જાતની પ્રતિક્રિયા ન કરે તેમ પોતાના મનમાં દુ ખ પણ ન લાવે

[૨૮] ‘જી’ ધર ત્યાગી જનાર ભિક્ષુનું કૃપવું હમેશા દુબ્ધર હોય છે” કા જુ ક તે બધું માગીનેજ મેળવી શકે છે તેને અપાચિત કશું હોવું નથી

[૨૯] ભિક્ષાર્થે ગૃહસ્થને ઘેર જતા ભિક્ષુને પોતાનો હાથ લામો કરવો તે સહેલો નથી (વાચના કરવી તે દુબ્ધર છે) માટે ગૃહસ્થનાસ જ્યેજ ઉત્તમ છે એમ ભિક્ષુ ચિંતવે નહિ

નોંધ —સાચા ભિક્ષુને માગવું ધણીવાર દુ ખદ ધાય છે છતાં માગવું એ તેમના માટે ધર્મ છે આથીજ તેમને પરિપક્વતા સ્થાન છે

[૩૦] ગૃહસ્થોને ત્યા (ભિજ ભિન ગ્યજે) ભોજન તૈયાર થાય તે વખતે ભિક્ષાચારી માટે જવું ત્યા ભિક્ષા મળે કે ન મળે તો પણ બુદ્ધિમાન ભિક્ષુ અનુનાય (ખેદ) ન કરે

[૩૧] “આજે હું ભિક્ષા ન પામ્યો પરંતુ કાલે ભિક્ષાનો લાભ થશે” તેમાં શ ૧’ જો એમ ચિંતવે તો ભિક્ષાની અપ્રાપ્તિ તેને ખટકે નહિ

નોંધ —ઋણ લાવના કે વિચાર સ્થાપકના સકલનો પરમ સાધી છે

[૩૨] (મચિત) વેતનાના દુ ખથી પીડાયેલો ભિક્ષુ ઉત્પન્ન થયેતા દુ ખને બાધીને પણ મનમાં જરાય દીનતા ન લાવતા બુદ્ધિને ચિર રાખે અને રોગથી ઘેનવા છતાં તે દુ ખને મહન કરે

[૩૩] ભિક્ષુ ઔષ્ઠને (રોગ પ્રતિબંધને) ન છૂટે, પરંતુ આત્મ-રોધક થી શાન્ત રહે પ્રતિઉપાય ન કરે કે ન દરાવે તેમાજ ખરેખર તેનું સાધુત્વ છે

નોંધ —દેહાધ્યાસને ઊડી દેનાર ઋણ યોગીની ભૂમિધાની આ વાત છે અહીં આજીવનના સંસારજળનો વિવેક કરવો ઘટે

[૩૪] વસ્ત્રવિના રહનારા તથા રક્ષા શરીરવાળા તપસ્વી માનુને તુળ (ભાંદિ) ઉપર સૂતા શરીરને પીડા થાય—

[૩૫] કે અનિ તપ પન્નાથી અતુન વેદના થાય એમ જાણીને પણ એ ધામ નડે પીડા પામેના માધુઓ વસ્ત્ર ન મેવે

નોંધ —કચ્ચ ભૂમિકાના જે બિંદુઓ અગર વસ્ત્રો નથી રાખતા તેવાને ધાસની સરથા અગર જૂએ છતાં તેઓ તે કષ્ટ સહન કરે, પણ વસ્ત્ર ન વાપરે

[૩૬] શ્રીમત કે બીજી કોઈ ક્ષત્રુમાં ધામવડે રમથી કે મેનથી મલિન શરીરનાગો બુદ્ધિમાન બિંદુ સુખ માટે જખના ન કરે (આ મેન કેમ દગે ' તેવું ન ઈન્ડે)

[૩૭] પોતાના કર્મફલને ઇન્ડેનાર બિંદુ પોતાના ઉચિત ધમને મમળેને જ્યાસુધી શરીરનો નાશ ન થાય ત્યાસુધી ગરીર વડે મેનને ધારણ કરે

નોંધ—ઉપરના શ્લોકો દેહાગ્રાસ વિનાના કચ્ચ ભૂમિકાવાળા મુનિઓ માટે છે છતાં સામાન્ય રીતે પણ શરીરસત્કાર એ બિંદુધમનુ દ્વંધ છે માટે તે દ્વંધને તણ દેણ, અને વિવેક દ્વારક સાધન તરીકે શરીરનો ઉપયોગ કરવો

[૩૮] રામત્વિ કે શ્રીમત અમારુ અભિનાદન (વદન) કરે, સામા આવી મ માન કરે કે બોજનાનિનું નિમણું કરે આવી ઇન્ડેઓ જે કુત્મિન (દનમ) બિંદુઓ રાખે છે, તેની મૃદા બાહ્ય મુનિ ન ગમે

નોંધ —સ માન પોને ન ઈન્ડે કે ઈન્ડેના હોય તેઓ ઠીક કરે કે ઈમ રજુ ન માને

[૩૯] અપ્પ કાચ (કોષાદિ) વાગો, અ પ ઇન્ડેનાન અગાળ ગદ ન્થાને ત્યાં નિદ્ધાર્થ જનાર તથા સરસ આહારમાં તૃપ્તિ ન રાખનાર તત્ત્વબુદ્ધિનાગો બિંદુ મોખા આમકા ન બને અને અનુનાય પણ ન કરે (કોષી ઉત્તર ઈન્ડે ઇર્ષ્યાનુ પણ ન ના)

[૪૦] “એ ખરેખર અસાન ફળવાળા (જ્ઞાન ન પ્રગટે એવા) કર્મો કર્યા છે કે જેથી હું કયાક કોઈથી પણ પૂઠાઉં તો કશું નાળી શકતો નથી કે જવાબ આપી શકતો નથી

[૪૧] પણ હવે પાત્રથી નાનફળવાળા કર્મ હું થ પામશે” આમ કર્મના વિપાકો ચિતલી આવા મમથે આશ્વાસન લે

નોંધ — પુનઃપ્રયોગ કરતા જ્ઞાં અપશુદ્ધિને લઈને વક્તુજી ન ઉદ્ભવે તો તેથી હતાશ ન થતા પુરુષાય કર્યા કરવે

[૪૨] “હું નિરર્થકજ મૈથુનથી નિજત થયો, (ગૃહસ્થાશ્રમ ડોડી સ્વભાવના ધારણ કર્યું) મોકલજ ઈંદ્રિયોના દમન કર્યા, કાણુ કે ધર્મ એ કલ્યાણકારી છે કે અશુભ ફળ આપનાર છે તેને પ્રત્યક્ષ જોઈ શકતો નથી (કર્મના ફળને સાક્ષાત્ ન જોઈ તો શા માટે કષ્ટ વેઠતુ ?)

[૪૩] વળી તપશ્વયા આયજિન ઇત્યાદિ મદલ્ય કરીને તથા માધુની પ્રતિમા (બિશુઓના નાગ અભિમહોની ક્રિયા)ને પાળીને વિચરવા છતાં મારું સમાર શ્રમણ કેમ જતું નથી ?

[૪૪] મારું પરતોજન નથી કે તપસ્વીની ઋદ્ધિ પણ લાગતી નથી મારે ખરેખર હું સાધુપણુ લઈ દેખાયો છું” એવું એવું શિશુ ન ચિતવે

[૪૫] ધણા તીર્થંશ (ભગવાનો) યજ્ઞ ગયા, યાય છે અને યશે તેઓએ જે કશું તે બધું ખોડુજ દહ્યું છે. (અથવા તીર્થંકરો યજ્ઞ ગયા, યાય છે અને યશે તેમ કહેવાય છે તે ખોડુ છે) એમ પણ બિશુ ન ચિતવે

નોંધ — જ્ઞાનવશુદ્ધિ પરિમિત છે જ્યારે ભાવો અપરિમિત છે જગતની બધી વસ્તુ આપણે જોઈ પણ ન શકીએ તેમ કર્મો પણ ન શકીએ તેથી વિવેકપૂર્વક મદ્દા શખી આશ્રય વધતુ એજ ઉત્તમ છે

[૪૬] આ બધા પરિસહો કાચ્ય । ભગવાન મહાવીરે કહેના ॥ તેને
જાણીને (અનુભવીને) બિહુ માર્ગ સ્થળે તેમના કાઠથી પણ
પીડાયા છતાં ન હપ્તાય

નોંધ —જામાના ઘણા પરિસહો હ્રસ્વ થોળીને, ફેટલાક મુનિને તથા
કેટલાક સાધકને લાગુ પડે છે છતાં જામાથી આપણા જીવનમાં પણ ઘણું
ફતારી ગણીએ છીએ અલગારિ મામ અને અગારિમામ બેઉ જુદા હોવા
છતાં તેનો સબધ બહુ ગાઢ ॥ બંને એકજ ધ્યેય જનારા છે તેથી
અમલવત્રના ઘણા વિધાનો મુદ્દસ્તને પણ લાગુ પડે છે

પરિસહ એ સાધકનું અમૃત છે મુસોલીની સાગા સાધકને આત્મ
ગને આજીવન પ્રપાલે છે

અમ મહુ ૩

આમ પરિસહ નામન બીજું અધ્યયન પૂણ્ય થયું

ચતુરંગીય

ચાર અંગ મળધી

૩

વૃક્ષો, પહેલા મૂળ, શાખા, પ્રશાખા, પુષ્પ અને પછી ફળ પ્રસવે ॥ અર્થાત્ કે ક્રમપૂર્વક ઉગે છે, ફુલે છે, અને ફળે છે તેમ આખી સૃષ્ટિમા આ નિયમ વ્યાપક છે, તેમ જીવનની ઉન્નતિનો પણ ક્રમ છે જીવનવિકાસની વિન્નવિન્ન ભૂમિમાએ એ તેનો ક્રમ કહેવાય, ક્રમ વિના આગળ પણ ન વધાય, માટે એ જીવનવિકાસનો અનુક્રમ જે ચાર ભૂમિકાએમા ભગવાન મહાવીરે બતાવ્યો છે, તે આ અધ્યયનમા વર્ણવાયો છે

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] પ્રાણીમાત્રને આ ચાર ઉત્તમ અંગો (જીવન વિકાસના વિભાગો) પ્રાપ્ત થના આ સમારંભા દુર્લભ છે ॥ ૧ ॥ મનુષ્યત્વ ॥ ૨ ॥ શ્રુતિ (સત્ય શ્રવણ) ॥ ૩ ॥ શ્રદ્ધા (અડગ વિશ્વાસ) ॥ ૪ ॥ સયમની શક્તિ

નોંધ — મનુષ્યત્વ એટલે મનુષ્ય નતિનો વાસ્તવિક ધર્મ મનુષ્યદેહ મન્યા પછી પણ મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવાનું હોય છેજ મનુષ્યત્વના વાસ્તવિક ચાર લક્ષણો છે ૧૧ સદ્ગત સૌમ્યતા ૨૧ સદ્ગત ક્રોધગતા ૩૧ અમત્સરતા (નિરભિમાનતા) ૪૧ અનુકંપા અટવી સારસાર વિચારોની શોધતા પછીજ સત્વસ્તુઓનું શ્રવણ થાય શ્રવણ થયા પછીજ સાચો

વિશ્વાસ નાં વિશ્વાસ થાય એટલે અપ્રસૂતા પ્રાપ્ત થાય અને આટલી અપ્રસૂતા પછીજ ત્યાજ સંભવે

[૨] આ મસારમા ભિન ભિન પ્રકારના જુદા જુદા કર્મો કરીને જોત્ર અને જુગી જુગી જનિઓમાથી ભિન ભિન યથાને પ્રજાઓ (જીવો) ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનાથી વિશ્વ વ્યાપ્ત થયું છે

નોંધ—કમવસાતજ જીવો સસારમા જુદે જુદે સ્થળે ઉત્પન્ન થાય છે (ઉદ્ધર તેને ઉત્પન્ન કરે છે તે સંગત લાગતુ નથી)

[૩] જેવા પ્રકારના કર્મો હોય, તેવી રીતે જીવો કાચિત્ત્વનોકમા, નરક યોનિમા અને કદાચિત્ત્વ આસુરી યોનિમા જનન કરે છે

નોંધ—કમવસાત્ જીવાત્માની જેવી યોગ્યતા સ્વાભાવિક રીતેજ બની ગઈ હોય છે તેવા સ્થાનમા તે યોગ્ય છે

[૪] એકાદ વખતે હનિય થાય છે કદાચિત્ત્વ ચક્રાન થાય છે, કરચિત્ત્વ મુક્કમ થાય છે કદાચ વખતે ક્રીડા કે પતંગ થાય છે વળી પ્રક્ર વખતે કુચલો (નાનો જગુ) કે ક્રીડી પશુ થાય છે

નોંધ—જેની માતા બ્રાહ્મણી તથા પિતા શાક્ય હોય તે મુક્કમ કહેવાય છે અર્થાત્ જેવી મિશ્ર નતિમા જન્મ લે છે

[૫] કર્મથી નિટાણેના પ્રાણીઓ આ પ્રકારે સમાર ચક્રમા ફરે છે અને જેમ મર્ચીઓમા હુત્રિયોજ, તેમ મસારમા રહેવા છતાં વૈરાગ્ય પામતા નથી

નોંધ—આર વર્ણોમા હુત્રિયોને વધારે ભોગ્યો મળી તેની ઉપમા બહી આપેલી છે

[૬] કર્મના મારાથી જકડાયેલા અને તેથી બલ વેદના પામેના કુખી જીવો અમાનુષી (નરક કે તિર્યચ) યોનિમા હજાય છે

[૭] કર્મોના કમિ નારા થયા પછી મુદ્ધિ પામેના જીવો અનુક્રમે મનુષ્ય બને પામે છે

નોંધ—મનુષ્યબળને સાત્ત્વકાશેએ ઉત્તમ માન્ય છે કારણ કે તિમસના બધા સાધનો ત્યાં પ્રાપ્ત થાય છે

[૮] મનુષ્ય શરીર પામીને પણ તે સત્યધમનુ અવલુ દુર્નભ છે કે જે ધમને માભળનાથી જીવે તપશ્રયા, ક્ષમા અને અહિસાને પામે

નોંધ — સત્સજ, સત્ત્વ કે સદ્ધર્મની પ્રાપ્તિ કે આખી ત્યારેજ યઈ નાખાય કે ન્યારે આવા સદ્ગુણો વ્યવૃત થાય

[૯] કલ્યાણ તેનું અવલુ પણ યાય જતા શ્રદ્ધા તો આત્મત દુર્નભ ઈ કારણ કે ન્યાયમાર્ગ (મુક્તિમાર્ગ) ને સાબળ્યા જતા પણ ધણા જીવે પતિત થાય છે,

નોંધ—સાશ્રવ અને ગુરુવચનનું સત્ત્વબુદ્ધિથી નિશ્ચયપૂર્વક ધારણ કરવું તેવી સ્થિતિને શ્રદ્ધા કહેવાય છે અજાણુ માખુસ સામળ્યા પછી ભેસી ન રહે

[૧૦] મનુષ્યત્વ, અવલુ અને વિશ્વાસ પામ્યા પછી પણ સયમની શક્તિ તો દુર્નભજ છે ધણા જીવે મત્ત્ય પ્રત્યે રુચિ ધરાવતા હોય છે જતા તેને આવચરી શકતા નથી

નોંધ — આ નયજે અનિવાર્ય કર્મનું બંધન બતાવ્યું છે અન્યથા વસ્તુની રુચિ ધયા પછી તેને આવચરવા સિવાય રહી શકાયજ નહિ

[૧૧] જે મનુષ્યત્વને પામેજો જીવ, ધર્મને માભળીને શ્રદ્ધાજી બને છે તે પૂર કર્મને રોખીને તથા શક્તિ મેળવી સયમી થઈને તપશ્વી બની કર્મને ખ ખેરી નાખે છે

[૧૨] સરળ આત્માની શુદ્ધિ થાય છે અને શુદ્ધ મનુષ્યના અત્ત કેરણમાજ ધમ દટી શકે છે તેમજ ક્રમશઃ તેવો જીવ ધીથી મિયાયેલા અમિતી માફક શુદ્ધ થઈ શ્રેષ્ઠ મુક્તિને પામે છે

[૧૩] કર્મના હંતુને જાણુ (રોધી કાદ) ક્ષમાથી કીર્તિ મેળવ આમ કરવાથી પાર્થિવ (સ્થૂળ) શરીરને છોડીને તુ જગ્યા શિશમા જઈશ

નોંધ — પોતાના અવતારાત્માને ઉદેશીને આ કથન થયેલું છે અથવા શિશ્યને ઉદેશી ગુરુએ કહેલું છે

[૧૪] અતિ ઉત્કૃષ્ટ એવા આચારો (સવમ)ના પાનનથી ઉત્તમોત્તમ યજ્ઞો (દેવો) બને છે તે દેવો અત્યંત શુક્લ (શ્વેત) ઝાંતિ વાળા હોય છે અને ફરીને ત્યાંથી જાણે પૂતન ન જ થવાનું હોય તેમ તેઓ માનવા હોય છે

નોંધ -દેવમતિમા એકાંત સુખ છે અને બાવવય યુવાની તથા વૃદ્ધ અવસ્થા જેવું હોવાનું નથી તે મરણાત સુધી સમાન સ્થિતિમા રહે છે આ દૃષ્ટિએ શાસ્ત્રકારાનું કથન છે

[૧૫] દેવોના સુખોને પામેના અને ઈચ્છા સુખન રૂપ કરનારા તે દેવો જોયા ઇમાદિ દેવનોકમા સેકડો પૂર્વ (મોહ કાળપ્રમાણ) સુધી રહે છે

નોંધ -ઈમાદિ દેવનોકની ઉચ્ચ ભૂમિપ્રતિમા છે અને પૂર્વ એ મોહ કાળપ્રમાણ

[૧૬] તે મ્યાને (દેવનોકમા) યથાયોગ્ય સ્થિતિ કરીને આયુધ્ય પૂર્ણ થયે ત્યાંથી ન્યુત થઈને તે દેવો મનુષ્યયોનિમા ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યાં તેમને દશ અંગો (ઉત્તમોત્તમ સામગ્રી) મળે છે

[૧૭] ક્ષેત્ર (આમાદિ) વાસ્તુ (ધર) સુવર્ણ (ઉત્તમ ધાતુઓ) પશુઓ, દાસો તથા નોકરો આ આઠ કામરૂકધો ન્યા હોય ત્યાં તે ઉત્પન્ન થાય છે

નોંધ -આ ચારે વિશાળ મળી માત્ર એક અંગ બને

[૧૮] તેમજ મિત્રાન, શાનિમાન ઉચ્ચજોડવાળા, કાન્તિમાન આ પરોગી, મહાગુહિરાગી, કુલીન, યશસ્વી તથા બનિષ્ઠ થાય છે

નોંધ -આ નવ અંગો તથા ઉપરનું એક મળી દશ અંગો થયા

[૧૯] અનુપમ એવા મનુષ્યયોગ્ય ભોજોને આયુષ્યના અત્ત પય ત ભોગવના છતાં પ્રથમના વિરુદ્ધ સ્વયંવર્મને અનુમરીને તે દ્વારા શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પામીને,

નોંધ -સમ્યક્ત્વ એ જૈનદર્શનની મુખ્ય પ્રથમ પદ્ધતિ છે

[૨૦] તથા જે પુરુષ ચાર અંગો (વર્ણવ્યા તે) ને દુર્ગત ગણી
સમજને સ્વીકારીને, કર્મોક્ષો (કર્મ દોષો) ને તપવટે દૂર કરે
છે તે નિગન સિદ્ધ થાય છે (સ્થિર મુક્તિ પામે છે)

નોંધ:-જૈનદર્શનમાં પુરુષ અને નિર્જન એવા આત્મવિકાસના બે
અંગો છે. પુરુષથી સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે અને સત્ય વચને સમજી તે
સાધનો દ્વારા પતિત ન થતા આત્મવિકાસને માર્ગ જવાય છે તેને નિર્જન
કહેવાય છે. સાચા ધર્મો ને નટની રૂપમાં આપી રાખાય તે નાચવા છતાં
તેની દૃષ્ટિ તો દોર પરજ દોર તેમ સદૃશીની દૃષ્ટિ તો સાધનોનો
ઉપયોગ કરતા કરતા પણ મોક્ષ તરફ જ દોર

એ પ્રમાણે કહું છું

આમ ચાર અંગ સંબંધી ટીકા અધ્યયન માટે થયું

અસરકૃત

૪

જીવિત ચચલ છે કર્મના ફળ લોગવવાનું પડે છે તેનું નિરૂપણ આ અધ્યયનમાં ખૂબ સરમ રીતે થયું છે

લોગનાન બોલ્યા -

[૧] જીવિત સધાય તેવું નથી માટે પ્રમાદ ન માં ખરેખર જરા વરથાથી થે યેનાને ચરણુ નથી એમ ચિતર પ્રમાદી અને તેથી તિનમ અનેના રિવેચન્યુ શ્રવે અને સ છે જશે ?

નોંધ - ભીતમને કહેશોને આ કથન કહેવાયેનું છે છતાં ગોચમ મેટને ઇદ્રિથોનું નિરમન કરનાર મન પણ તેનો અથ કયા નથી થતો ? આપણે આત્માત્રિયુષ થઈ મન પ્રત્યે તે સંબોધન તર વાપરી સારીએ (ખીજી બધી વસ્તુ દૂરથી પછી સધાય છે પણ જીવિતદોરી દૂરના પછી કની સધાવી નથી)

[૨] કુતુહિવચાલ (અગ્નિવચાલ) પાપના કામો કરીને જે મનુ યો ધનને મેળવે છે, કર્મના પામથી ઘેરાયેના અને વૈરથી બધાયના તે શ્રવે ધનને અહીજ મૂકીને નરકગતિમાં ચાલ્યા જાય છે

[૩] ખાતર પાડતા (ચોરી કરતા) પકડાયેલા પાપકર્મ કરનાર ચોર જેમ પોતાના કર્મથી કપાય છે (પીડાય છે) તેમ શ્રવે અહી અને પ તેમના પોતાના મ્મ વડેજ પીડા પામે છે કારણ કે કરાયેલા મ્મોની (ભોગવ્યા વિના) મુખિ નથી

નોંધ — જો કમ કરે છે તેને તેજ ભોગવે છે કર્તા બીજો અને ભોગ્યા બીજો હોઈજ શકે નહિ એ ન્યાયે આલોકમા એ કમના પરિણામ ન મળ્યા હોય તે પરચોકમા મેળવવા જન્મ વારણ કરવોજ પડે એ મેળ પુનર્જન્મની મિત્રિ રચય થઈ જાય છે

[૪] મમાન્ને પામેવો જીવ પાન્મને ગાગે (કે પોતાના જીવન વ્યવહારમા) જે કર્મ કરે છે તે ઝર્મના ઉપ (પરિણામ) કાળમા (તેને પોતાનેજ ભોગવવું પડે છે) તેના (ધનમા ભાગ પડાવનારા) બાધવો કર્મમા ભાગ પડાવતા નથી

[૫] ધનથી પણ પ્રમાની જરાતમા આ લોકમા કે પરચોકમા શરણુ મેળવી શકતો નથી જેમ (અધારી જનિમા) દીવો ખુઝાઈ ગયા પછી અનત વ્યામોહ થાય છે તેમ આવો પુન્ય ન્યાય માર્ગને જોના છતાં જાણે ન જોયો હોય તેમ વ્યામોહ પામે છે

નોંધ — કહેતાક માને છે કે 'ધનથી ચમદૂતને સમજવી નહિ' તેથી જીવ જાતે બખતે ધનાદિ પણ શરણુરૂપ થઈ નથી તે બતાવ્યું છે

[૬] સૂતેનાઓમા જાગૃત રહેનાર (આનન્દ પુરષોમા નિમિત્ત રહેનાર), બુદ્ધિમાન અને વિવેચી સાધક વિશ્વાસ ન કરે શરણુ કે ક્ષણે ભય કરે છે અને તરીર (તેની પાસે) અગળ છે માટે ભારણ પક્ષીની માફક અપ્રમત થઈને રિચે

નોંધ — કાળદ્રવ્ય અખડ છે ત્યારે શરીર તો વિનાશી છે એ અપેક્ષા મે ભય કરે બતાવી ક્ષણ માત્ર પણ ચંદતત ન કરવાનું કહ્યું છે ભાગ્ય પક્ષીને મુખ બે છતાં શરીર એક હાય છે તેથી તે ચાલતા, ખેસતા કહતા મનમા ખ્યાલ રાખવું હોય છે તે પ્રમાણે સાધકે પણ સાવધ રહેવું

[૭] થોડો પણ આમકિત એ જાણ છે તેમ માની પગલે પગને સાવધ થઈ વિચરવું લાભ મળત્યા સુધી મયમ જીવિત લખાવી પત્રી અત મગ જાણીને મનિન તરીરનો અત લાવવો

નોંધ -સાધક સાધકને પાતાનુ આયુષ્ય ક્યાર પૂર્ત થશે તે ખ્યાલ થઈ નય ત્યારે તેનો સમજપૂર્વક ત્યાગ કરે એ વધા જે પર આસક્તિ ભયે ન હોય પરંતુ તેને સાધન માની રક્ષણ કરવાની ફરજ ન ચૂકે

[૮] જેમ શિક્ષિત અને કવચ (બખતર) ભારી ઘોડો વિગત્ય મેળવે છે તેમ આધ્યમુનિ સ્વચ્છ અને શેકરાથી મુક્તિ પામે છે નગી પૂર્વ (મેળી સખ્યાવાગુ મળપ્રમાણ) નો મુખી અપ્રમત્ત થઈ નિચરે તે મુનિ તેની જ રીતે શીઘ્ર મુક્તિને પામે છે

નોંધ -સ્વચ્છ અને રમણ જેમ વનના કામો છે મુમુક્ષુ ને તે પ્રથમથી જ તર કરવા અને અપલતા તથા સાવધતા પ્રાપ્ત કરવી

[૯] શામ્વન (નિયતિ)વાદી મનવાળાઓની એ ઉપમા (માન્યતા) છે કે જે પહેલા ન પામે તે પછી પણ ન પામી શકે (અહીં વિવેક કરવો ધો છે, નહિ તો તે મનુષ્યને) સરીરનો વિરહ થતી વખતે કાગથી ઝડપાતી વખતે કે આયુષ્ય શિયિન પડે ત્યારે તેઓની પણ તે માન્યતા જાણી નય છે અને (જે કહે પડે છે)

નોંધ -જે આપણે પહેલા નથી કર્યું તો હવે શું કરી શકીશું ? આમ માનીને પણ પુરુષાય છોડી દેવા નહિ કોઈ પણ મળે અને કોઈ પણ સ્થિતિમા પુરુષાય કરતાં રહેજુ અહીં પરપરા પ્રમાણે મેવો પણ અથ થાય છે કે શામ્વતવાદી એટલે ચોક્કસ કહી શકનારા એવા જ્ઞાની જનો (ત્રિકાળદર્શી હોવાથી) આ પ્રમાણે અત્યારે યશે પછી નહિ યાય કે અત્યારે તે છવ મેળવી શકશે પછી નહિ વચેરે વચેર ચોક્કસ નહિ છે તેઓ તો પછી પણ પુરુષાય કરી શકે પરંતુ આ ઉપમા તો તેવા મહા પુરુષોને લાગુ પડે બીજે નહિ એ તેવી રીતે બીજે સાધારણ છવાતા તેમ કરે તો તેને આયુષ્યના અવ વખતે ખેદ કરવો પડે

[૧૦] આવો વિવેક (ત્યાગ) કરવા માટે શીઘ્ર શક્તિમાન (મર્ધ) નથી માટે કામો (બોમો)ને ડોડી દઈ મહર્ષિ સસાર સ્વરૂપને સમભાવ (મમદષ્ટિ)થી સમજીને આત્મરક્ષક બની અપ્રમત્તપણે વિચરે

નોંધ:-કામીને લોભવવા અને ભયરૂપિ કે નિરાસમિ રાખવી એ કામ સહેલું નથી માટે પ્રથમ લોભને છોડી દેવા એજ ઉત્તમ છે

[૧૧] વા વાન મોક્ષ ગુણો ગુણતા અને સયમમા વિચરતા ત્યાગીને વિષયો અને સ્વરૂપે મર્ષિ કંઈ છે પણ તેઓને વિષે કિશ્કુ ચોનાનું મન દૃષ્ટ ન મનાવે

[૧૨] (વનચાલે તૈવા) મન્દ મન્દ સ્પર્શો બાહુ લોભાનનારા હોય છે પણ તેઓ વિષે મન ન જના દેવુ, કોષો માવવો, અભિમાનને દૂર કરવુ, માયા (કપટ)ને ન મેવરી તથા લોભને છોડી દેવો

[૧૩] જેઓ વાણીથીજ મસ્કારી ગણાતા તુચ્છ અને પરમવાદ ક નારા હતા તમદ્વેષથી જકડાયેલા છે તેઓ પ ત ન થયો અવર્ધી છે જેમ જાણી તેમનાથી અનગ રહી શરીરના અત સુધી મદ્ગુણોનીજ આકાંક્ષા કરી

એમ કહ્યું હું

એ પ્રભાલો અમર, ન નામનું નાથુ અધાપન પૂર્ણ થયુ

અકામમરણીય

૫

મૃત્યુકાળ એ જીવનકાર્યનો સરવાળો છે મરણ તો વારંવાર થાય છે કારણ કે પ્રમાદ એજ મરણ છે, છતાં આ અધ્યયનમાં તો દેહના ત્યાગ વખતની રીતોનું વર્ણન કર્યું છે આ વર્ણન પરથી તે સ્થિતિની પહેલાજ સમજી અપ્રમાદ થવાય તે હેતુ ૬૫૬ માહુમ પડી આવે છે

[૧] હું જે મરીને ઉતરી શમય એવા મહાપ્રવાહવાળા મમાર સમુદ્રમાંથી અનેક પુરોગો તરી ગયા ત્યાં મહાપુલિંગવાળા એ જિજ્ઞાસુએ આ પ્રશ્નને પૂછ્યો

[૨] દરેક જીવોની મરણાન્તે મેં યિનિઓ (બૃમિનિઓ) હોય છે -
(૧) આમમરણ અને (૨) અમમરણ

નોંધ -મરણ સમયે અશાંતિ રહે અથવા ધ્યેયશૂન્ય મરણ થાય તે આમમરણ અને ધ્યેયપૂર્વક અવસાન થાય તે અમમરણ કહેવાય છે

[૩] માનકોનું તો આમમરણ ૬ જે મરણ વારંવાર થાય છે અને પાંડિત્ય પુરોગોનું સમમરણ કે જે એકવારજ થાય છે

નોંધ -જૈનદર્શન શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી જીવના મરણને પતિતમરણ માને છે અને તેવો અત્યા વધારમાં વધારે સસારમાં ફરીથી એકજવાર જ મરે છે અને સામાન્ય જીવોને અને વાર જ મરણ રવા પડે છે

[૪] ત્યાં આમળ આ પહેલી સ્થિતિ મહારૂંડે આ પ્રમાણે (તેની)

મનારી કે કે જે ઈદ્રિય વિષયોમા આમકૃત થયેતો આળક
(મખ) ઘણા દૂર જતો કરતો હોય છે

નોંધ —જે અત્યંત દૂર દેશો જવા કે હિસાહિ કર્મો કરે છે તેજ
અહામમરણને મરુનવે ॥

[૫] જે માર્ગ કામભોગોમા આમકૃત થઈ અમત્ય કમોને આચરે
છ તેની માન્યતા એવી નાંચ છે કે “ મે પરતોક જોયો”
નથી અને આ વિધાનો આન તો પ્રત્યક્ષ છે ”

[૬] “ આ કામભોગો તો દ્રાવ્યમા આરેના પ્રત્યક્ષ છે અને જે
પછી થવાનું તે તો કાળે કરીને થવાનું છે (માટે તેની
ચિતા ની) વળી ગણુ જાણે છે કે પરતોક (પુનર્ભવ) કે
? નથી ? ”

[૭] “ જીનનું થશે તે મારુ થશે ” આ પ્રમાણે એ મુખ્ય મુદ્દા
છ, અને તેની રીતે કામભોગની આમકૃતિથી આખરે કદને
પામે છે

ભોગની આસક્તિ શુ કરે છે તે સમજાવે છે

[૮] તેથી નમ અને પ્રધાવર હવો પા ૬- આરબે છે અને
પોતાને માટે કેવા અનર્થથી (હેતુપરક કે અહેતુએ)
પ્રાપ્તિન થને હા ની નાખે છે

નોંધ —ત્રણ એટલે જે જીવો હાવતા આત્મા દેખાય તે સ્થાવર
એટલે પૃથ્વી પાણી અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના જીવો કે જે આખેથી સ્પષ્ટ
રીતે ન દેખાય તે એ કે હામણ વૈજ્ઞાનિક ગોચ જગત્સેર થઈ છે અને
પાણી વનસ્પતિ વારેમા જીવો મનાયા છે

[૯] કમલ હિસક, જુરો, માયાળી, આડીઓ, શક અને મૂર્ખ
એવો તે દાર અને મામને ભોગવતો જતો આ સારુ છે એમ
માને કે

[૧૦] કાયાથી અને વચનથી મંગેન્મત્ત થયેતો આ ધન તથા
 ઓઝોમા આમકત થયેતો, તે અણુસિંધુ માગીને જેમ બ
 પ્રમરે ભેગી કરે છે તેમ મે પ્રકારે કર્મરૂપ મળતે એકરો કરે છે

નોંધ --બે પ્રકાર બેટલે સરીર અને આત્મા બન્નેથી અશુદ્ધ થાય
 છે સરીરેત્તુ પતન થયા પછી તેને સુધારવાનો માગ બહુ બહુ કઠિનાઈથી
 મળે છે પણ આત્મપતનના જીદાઈનો માગ તો મળવો અમકય છે

[૧૧] ત્યાં મા પરિણામે રોગ (પીડા)થી ખરડાયેતો અને તેથી
 મ પામેતો તે ખૂન નાશ કરે છે અને ચોનાના મેના
 ફૂંકમેને મભાગી મભાળીને હવે પરોઝથી પણ અધિક
 ખીરા માડે છે

[૧૨] “ દુરાચારીઓની જે મતિ છે તે નરના સ્થાનો મે સાબત્યા
 છે કે ત્યાં દૂર (અય્યર) મર્મ કરનારાને અમલ વેદના થાય છે

નોંધ --સાત પ્રકારના નરોગુ જેનશાસ્ત્રમા વિધાન છે ત્યાં, કરેલા
 દુષ્કર્મોના ફળરૂપે ઉત્તરાત્તર અધ્યપનીય વેદનાઓ પ્રત્યેક પ્રાણીઓને
 ભોગવવી પડે છે

[૧૩] “ ત્યાં ગૌપયતિક (ગ્રંથ કર્મવશાત્ ઉત્પત્તિ થાય છે તે)
 (નરો) મ્થાન કે જે મે આમળા સાબત્યુ છે ત્યાં જઈને હા
 કરેના મોથી પડી ખુમજ પરિતાપ પામે છે ”

[૧૪] જેમ ગાડીવાન જાણુતા હતા માગ ધોરી રમ્તાને ડોડી
 દાનિ નિમ માગમા જતા ધૂમરી (ધુ ૧) ભાગી વળ્ય ત્યારે
 શોક કરે છે

[૧૫] તેમ ધમને છોડીને તથા અધર્મને અગીમગ કરીને મરણુના
 મો આમળા મયેતો પાપી માણસ હવનધુ સરી ભાગી ગઈ
 હોય તેજ પ્રકાર શોક કરે છે

[૧૬] ત્યારમા તે મૃખ મરણને અતિ ભયથી ત્રાસ પામી, કનિથી

(જુગારના નથી) જિનાયેન દમાગની માફક અકામમરણે
મરે છે

નોંધ — જુગારમા કોઈ વખત ધુલારે પણ હારી જાય છે તેમ
અકામ મરણથી તેવો પાપી છવ જવ હારી જાય છે

[૧૭] આનો બાબકોનું અકામમરણ કહ્યું હવે પડિતોનું સકામમ ભ
હીસ મને માલગો એમ ભગવાન મુદમર્યામી બો-યા —

[૧૮] પુણ્યશાળી (સુપત્રિ) પુરુષો, જ્ઞાપ્યારીઓ અને મયમી
પુરુષોનું આધાત રહિત અને અનિપ્રમજ એવું મરણ જે મે
માગતું છે —

[૧૯] તે મધ્ય ભિષ્મુએને કે જવા ગદગ્યોને પ્રાપ્ત થતું નથી પણ
કહિત નેતો પાળનારા ભિષ્મુઓ અને ભિષ્મિત પ્રારના સમ
ચાગ મેનનારા સદ્ગુહ્યો જ તે મૃત્યુને નરે છે

[૨૦] કેટલાક ક્રોધાધુઓ કરતા ગદગ્યો પણ અધિક મયમી હોય
કે પરતુ માધુતાની અપેખાએ તો મધ્ય ગદગ્યો કરતા માધુઓ
અધિક મયમી જ હોય છે

નોંધ — આ ગાથા અત્યંત જાણીતી અને સાચા સયમનું પ્રતિપાદન
કરનારી છે જેમ કે અવત્થા વિરોધ સયમના પોષક કે બાધક છે નહિ

[૨૧] લામા વખતના ચર્મ, નગ્નત્વ જટા સનાદિ (બુદ્ધ માધુ
ઓનું ઉત્તરીયવસ્ત્ર) કે મુગ્ધ આ મધ્ય ચિદ્નો તે દુરાચાર-
વાળા વેશધારી ને શરણુભૂત થના નથી

નોંધ — જવા નિન્ન જિ ન ચિદ્નો સયમના રક્ષક નથી સદાચાર્ય
મયમનો વધક છે

[૨૨] નિદ્રાચારી કરનાર ભિષ્મ પશુ જે દુરાચારી હોય તો તે નગ્નથી
છૂંદી શકતો નથી (મારાસર) ભિષ્મ હો કે ગદગ્ય ના
મદાચારી હોય તેજ સ્વર્ગમા જઈ શકે છે

નોંધ—સાધુને નરક ન હોય કે જીવકને નરક ન હોય તેનો કોઈને દંભ ન હોતો નથી એ કોઈ એ સ્થિતિમા રહી દુરાચાર સેવે તને નરક અને સાધાર સેવે તેને અર્ધ મજા સહ છે

૮૬૨થી સુમતી (સદાચારી) કેવી રીતે હોય તે બતાવે છે
[૨૩] ગૃહસ્થ યજ્ઞ સામાયિકા અંગેને શ્રદ્ધાપૂર્વક, (અધ્યાત્મ મન વચન મધ્યાથી) અપગ કરે અને મામની જ ને પાખી (પાક્ષિક) એમા એક પાખી યજ્ઞ પૌષ્ટિ વિના ખારી જવા ન ?

નોંધ—સામાયિક એ જૈનદસાનની આત્મચિત્તનની ક્રિયા છે યોગ સાધનની ક્રિયા ગૃહસ્થને પ્રાય હમિશા કરવાની હોય છે અને તે ક્રિયા શુદ્ધ રીતે કરતા આત્મસામાયિકાર યજ્ઞ મોખ મેળવી શકાય છે સામાયિક માત્ર એકજ કવાઈની ક્રિયા છે અને પૈષ્ટિક ક્રિયા એ આખી અહોગત્રિ (રાત્રિ દિવસ) આત્મચિત્ત કરવાની ક્રિયા છે આપકને દિવસે હાસસ કરી સ્વેદન આસને બેસી આત્મચરણ કર્યા કરવાનું કહ્યું છે

[૨૪] આ પ્રમાણે સમજાવ્યું હવે ગૃહસ્થાસામમા યજ્ઞ મારા પ્રત્યે (મારાચારી) ગ્હી રાકનારો જીવ આ ઔદારિક શરીર (મનિન શરીર) ને છોડી દેવનોકમા જઈ શકે છે

નોંધ—યજ્ઞ અને માનવોના દેહને જૈનસાજ ઔદારિક શરીર કહ્યું છે ઔદારિક એકવે હા માસ, આમ, ગુપ્તર ઈત્યાદિ બિજાસ વસ્તુઓનો ડબ

[૨૫] નાની જે સાર કરનારો (મમાથી નિજત થયેનો) બિશ્વ હોય કે તે માર્કુ ખ નહ કરીને મુક્ત અથવા મદાન સદ્ધિ વાગે દેવ (આ જે પૈખી એમ) થાય છે

નોંધ—જહી એક રાક્ષા થાય કે મુનિને મુક્તિ ને ગૃહસ્થને શા માટે નહિ ? પરંતુ જે વાત તો સ્પષ્ટ છે કે ગૃહસ્થજીવનમા ત્યાગ એ નપચાઈ છે > ગૃહસ્થજીવનમા દુ સાધ્ય છે તેજ ત્યાગ સાચી સાધુતામા તુલાઈ છે અને વિશેષતર છે આથી હરથ કરતા ત્યાગી મીઠતર અને

સદેનાઈથી મુખિ મેળવી શકે! વાસ્તવિક રીતે તો જનદર્શન માને છે કે લામ
એજ મુખિનું અનુપમ સાધન છે પણ એ ચલચાવાચમાં હો કે સાધુજન
નમાં હો !

દેવના નિનાસ સ્થાનો કેના હોય છે તે વર્ણવે છે

[૨૬] અત્યંત ઉત્તમ, રિંગે કરીને મોલ પમાડનારા (આધર્મિક)
અનકમે અરિમનિક વિચિન્તિવાળા અને યશસ્વી ધ્યાનો કે
જે બધા હૃદય પ્રમાણે દેવોથી વિભૂષિત છે

ત્યા વિરાજમાન દેવો કેના હોય છે તે બતાવે છે

[૨૭] ત્યા રહેનારા દેવો પણ દીપ આયુષ્યવાળા, ખૂન સમૃદ્ધિવાળા,
હૃદય પ્રમાણે રૂપ ધારણ કરનારા, જાદિવાળા, વળી સૂર્ય
મમાન કાન્તિવાળા, અને જાણે દમબાજ ઉત્પત થયા ન હોય !
તેના દેદીપ્યમાન હોય ૩

[૨૮] જે સસારની આસક્તિથી નિવૃત્ત થઈને સયમ તથા તપશ્ચર્યાનું
સેવન કરે છે તે ભિક્ષુઓ હો કે ગૃહસ્થો હો, અવશ્ય તે
(ઉપર કહેના) ધ્યાનોમાં જાય છે

[૨૯] સાચા પૂજનીય, બ્રહ્મચારી (જિતેન્દ્રિય) અને સયમીઓનું
(વૃત્તાન્ત) સામળીને ધીનવાન અને બામુત્રી (શાસ્ત્રને યથાર્થ
જાણનાર) મરણાન્તકાલે ત્રાસ પામતા નથી

[૩૦] પ્રવાનાન પુરુષ વ્યાધર્મ તેમજ ક્ષમાવડે (બાવપડિત મરણનો)
તોન કરી તેમાં વિશેષ ધ્યાન આપીને અથાત તે પ્રકારની ઉત્તમ
આત્મચિત્તિએ પહોંચીને વિશેષ પ્રમત થાય (જીવનસુધી)

[૩૧] અને ત્યારબાદ મૃત્યુ નજીક આવે ત્યારે શ્રદ્ધાગ્રુ સાધક ઉત્તમ
એવા ગુરુની પાસે જઈને લોમહવને (દેહ મૂર્છાને) દૂર કરે
અને દેહના વિભોગની આકાંક્ષા રાખે

નોંધ —જો જીવનને ધમથી વળી નાખ્યું હોય તેજ અતકાળે મૃત્યુને આનંદથી બેઠી રહે છે

[૩૨] આવો મુનિ કાળ પ્રાપ્ત થયે (મૃત્યુ વખતે) પ્રાપ્ત થયેના શરીરને દૂર કીને ત્રણ પ્રકારના સકામ મગ્ન પૈઞી એટલી અવસ્થા મરણ પામે છે

નોંધ —તે સકામ મરણ ત્રણ પ્રકારના હોય છે (૧) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મરણ (મૃત્યુ વખતે આહાર પાણી સ્વાદ્યે કે અથવા કોઈ પણ પ્રમાણની વસ્તુ ન લેવી તે) (૨) દમિત મરણ (આમા આર પ્રકારના આહારના પચ્ચક્રખાલ ઉપરાંત જગ્યાની પણ મર્યાદા બાધવાની હોય છે) (૩) પાદોપગમન મરણ (કપિની જનની સાખ્યાની માફક એકજ ગાસે આસે મહાવાસ નીકળી નવ ત્યાગુધી પડી રહેક તે)

ત્રેની રીતે ત્રણ પ્રકારના સકામ (પરિત) મગ્ન હોય છે

એ નમાણે કહું છું

આમ અગમમરણ ન મધી પામ્યું અધ્યયન નમામ થયું

શુદ્ધક નિર્ગ્રંથ

અનાચારી લિશુઓનું અધ્યયન

૬

અજ્ઞાન કે અવિદ્યા એજ તમારું મૂળ છે તે કેવળ શાસ્ત્ર લાણેથી કે વાણીદ્વારા મોક્ષની વાતો કરવાથી નાશ થઈ શકે નહિ અજ્ઞાનને નિવારવા તો કઠણુમા કઠણુ પુરુષ અને વિવેક કરવો જોઈએ આ જન્મમા મળેલા આધતો જેવા કે ધન, પરિવાર આદિનો મોહ પણ સદજ રીતે છૂટી શકતો નથી તેનાથી આસક્તિ હઠાવવા પણ કઠિનમા કઠિન તપશ્ચર્યાઓ કરવી પડે છે તો જન્મોજન્મથી વારસામા મળેલા અને જીવનના અણુએ અણુના સંસ્કારમા જડાએલા અજ્ઞાનને નિવારવા કેદવો પ્રયત્ન કરવો પડે તે સ્પષ્ટ વસ્તુ છે

માત્ર વેશ પરિવર્તનથી વિમુક્ત ન થઈ શકે વેશ પરિવર્તનની માઘે હૃદયનું પરિવર્તન જોઈએ આથીજ નિનદર્શન જ્ઞાન અને ક્રિયા (વર્તન)નું માહત્વ સ્પષ્ટ થાય છે

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] જેટલા અજ્ઞાની પુરુષો છે તે બધા દુ ખને ઉત્પન્ન કરનારા છે (દુ ખી છે) તે મૂં પુરુષો બહુનાર અનંત એના સમારને નિષે નહ ચાય છે (દુ ખ પામે છે)

નોંધ — અજ્ઞાનથી મનુષ્ય સ્વયં દુ ખી તો થાયજ પણ અન પાડેશીન પણ દુ ખર નીવડે છે

- [૨] માટે યાત્રી પુરુષ જન્મોત્તરી જાગના માર્ગને સમજીને [તદને] પોતાનાજ આત્મા વડે સત્યને શોધે [મત્ય ગોધનનુ પહેલું માધન મૈત્રી છે માટે] અને પ્રાણીમાત્ર માથે મિત્રમાત્ર સ્થાપે
- [૩] સ્ત્રી, પુત્રો, પૌત્રા માતા પિતા ભાઈઓ અને પુત્રપૃથ્વીઓ પોતાના કર્મથી પીડાતા જેવા તને મરણ આપવા માટે લેશ-માત્ર મમર્થ નથી
- [૪] સમ્યક્ દર્શનવાળા પુરુષ પોતાની (સુદ્ધ દૃષ્ટિથી) જુદીથી આ વાતને વિચારવી અને પૂર્વ પશ્ચિમની આકાશ ન ગંધની આસક્તિ અને રસને તેણે તો ડેહીજ નાખવા જોઈએ

નોંધ—સમ્યક્ દર્શન એટલે આત્મજ્ઞાન આસક્તિ અને રાગ દૂર થતા ન્યય તેમ તેમ આત્મદર્શન થાય આદી લોભવેલ લાભોત્તર સ્મરણ ન આવવા દેવું અર્થાત્ જગતિ શબ્દની એ જગતવેલ છે

- [૫] ગાય, ઘોડા ઇત્યાદિ પશુધનને મણિકુડતો તથા હામ ચાકરા વગેરે સર્વને તુ ઝોડી ઇને કામરૂપી (ઇચ્છા પ્રમાણે રૂપ ધારણ કરનાર) દેવ થઈ ચક્રીશ (અત કરણથી આ પ્રમાણે વિચારવું)

- [૬] તેવીજ રીતે સ્થાનર કે જગમ માઇ પ્રકારની મિ કત (ધન) ધાન્ય કે અનકારો કર્મોના પરિણામે પીડાને કુખથી મૂકાના માટે શક્તિમાન નથી તેમ મમજો

- [૭] પોતાની માફકજ મર્વ ગ્રંથ સર્વને જોઈને અર્થાત્ પોતાની માફક અન્ય જીવોને પણ પોતાના પ્રાણુ વ્હાના છે તેમ જાણીને ભય અને પૈરથી વિરમેલો આત્મા મોછપણુ પ્રાણી જોના પ્રાણોને ન હલો

નોંધ—ભય એ કૂતરાથીજ જ એ છે જેટલા મનુષ્ય દૂર તેટલોજ અધિક ભયભીત પૈર એ સત્તુતાની લાગણી છે આ એ લાવોથી વિરમાય જેટલે સર્વજીવો પ્રત્યે પ્રેમામૃત વજા કરે પોતાની ઉપમાથી દરેક જીવો સાથે વતે તો પ્રાણીમાત્ર પર સદૃજ પ્રેમ સ્ફુર

[૮] કામની આસુ સિવાય કંઈપણ હેતુ તે તરકમતિમા નહ
જનાર છે એમ માનીને ધાસનું તગણું પણ આપ્યા વગર હેતુ
નહિ બિશુએ પોતાની ઇદિયોનો નિમલ કરીને પોતાના પાત્રમા
(રાજ ખુશીથી) કોઈએ આપેતુ જોજનજ અહણુ કંચુ

નોંધ —જાતની આપ્યા અદસ્થ માટે પણ છે ફેર માત્ર એટલો
કે પુરુષાર્થ કરીને તે હકનુ નિવેકપૂર્વક ઘઈગકે નીતિનો ભગ કરી જે
કંઈ હીધેતુ હેતુ તે પણ અદસ્થ અભાય

[૯] અહીં પ્રનાક તો એમજ માને છે કે પાપકર્મ હોકયા મિનાય
પણ આર્યધર્મને જાણીનેજ સર્વદુ મોથી મુક્ત થયાય છે
(તે વગ્નુ ઉચિત નથી)

નોંધ —આ યોગમા જ્ઞાન કરતા વતનની અધિકતા જતાવી છે રતન
ન હોય તો વાળી નિરયક

[૧૦] બધ અને મોક્ષની વાતો કનનારા કહ્યા યના કરતા નથી
તે માત્ર વાલીની બદાદુરીથી પોતાના આત્માને આશ્વામનજ
આપે છે

[૧૧] જુગી જુગી જ્ઞાનની (વિચિત્ર) ભાષાઓ ગરણરૂપ થતી નથી
તો વિદ્યાનુ અનુશાસન પણ ક્યાથી શરણુજન થાય ' પાપ
કર્મોથી પમ્જયના મૂખાઓ નહિ જાણ્યા છતા પોતાને પત્તિ
માનનારા હોય છે

[૧૨] જે પ્રનાક બાનરુવો (અસાની) મરીરમા, શરીરના વર્ણ
અને મૌદ્યમા મર્મપ્રકારે એટલે મન, વચન અને કાયાથી
આમકન હોય છે તે સૌ દુ ખનાજ ભોગી બને છે

[૧૩] તેઓ અનત એવા આ સસાગમા લાભે માર્ગે પડે છે
(મ સારયકમા ખુન ભમે છે) માટે બધી જાણુથી જ્ઞેઈતપા
સીને મુનિ અપ્રમત્ત થઈજ વિચરે

[૧૪] બાહ્યસુખને આગળ કરીને કદી પણ કદા ન હાનિ માન
પૂર્વે થયે ॥ (નચિત) કર્મના ફાયદાને માટેજ આ દેહનો
સદપયોગ કરે

નોંધ — શરીર નવ રવજન આદિ સામગ્રી મુખ્ય નથી પણ ગૌણ
તેનો સદપયોગ કરવાથીજ સુખ મળે તેનો લાલસામાં જીવન ખર્ચ
તો બધુએ ગુમાવે

[૧૫] કર્મના મૂળ કાન્ધો (બીજ) ॥ વિવેક કરીને (ચિંતાર કરીને)
અનમર (ચિંમતા) જોડને મયમી મને (મયમી બન્યા પછી)
નિર્ભય બોજન અને પાણીને પણ માપથી ગ્રહણ કરે

નોંધ — ચોખ્ખતા વિના સયમ ન હોય માટે અવસર જોનાર એ વિશાલ
હીલ છે તેમજ ત્યાગ અને તપ વિના પૂર્વ કર્મોના ફાયદા અસંભવિત છે
માટે ત્યાગને અનિવાર્ય બતાવ્યો છે

[૧૬] ત્યાગીએ લેશ માન પણ નમદ્ધ ન કરવો જેમ પક્ષી પાખને
સાથે નહીં જ રહે છે તેમ મુનિ પણ (મર્ત વસ્તુ પરથી)
નિરપેક્ષ (મમત્તરહિત) થઈ ચિત્તરે

[૧૭] લજ્જાળી (મયમીની લાજ ધરાવના) અને ગ્રહણ કરનામા પણ
મયાલ ગમ્મનાગ લિશ્તુ ગામ, નગર ઈયાદિ ગયજે બધન
રહિત (નિરામકત) થઈ ચિત્તરે અને પ્રમાણીઓમાં (એટલે
ગૃહગ્રામના મમર્મમાં રહેવા છતાં) પણ અપ્રમત્ત રહી બિદ્યાની
ગવેડલા (શોધ) કરે

‘ એ પ્રમાણે તે અનુત્તરતાની અને અનતર દર્શનધારી
અર્હન્ત પ્રજ્ઞ યોગપુત્ર મહાવીર વિશાલી નગ ૧માં આ પ્રમાણે
વ્યાખ્યાન કરતા હતા ’ (એમ) જ બૃહવામીને સુધર્મગ્રંથોએ
કહ્યું —

એ પ્રમાણે કદા હુ

અની રીતે કુલ્લક નિર્મય મળધીનું ગુરુ અધ્યાન મમાત્ર થયું

એલક

—૧૬૪—

બકરાતું અધ્યયન

૭

ભોગમા તૃપ્તિ નથી જડમા કથાય સુખ નથી
ભોગોમા ભેટલી આનંદિ તેટલજ આત્માથી દૂર રહેવાય
આત્માથી દૂર રહેવાય તેટલો દુઃખમોનો પુજ ભોજો થાય અને
તેના પરિણામે અધોગતિમા જર્ણુ પડે માટે મનુષ્યભવને સાધક
કરવો એજ આપણું પરમ કર્તવ્ય છે

[૧] જેમ અનિયિ (મહેમાન) ને છફેરીને (માટે) કોઈ માણસ
પોતાને આગળે બકરાને પાળી આપ્યા અને જવ આપી પોષ્યા કરે

[૨] ત્યારપછી તે હટપુટ મોટા પેટનાગો, જાડો બા મે નાગો
(ધર્મ ખૂન ખુલી થાય) અને નિપુન દેહનાગો બા ત્યાર જાગો
અનિયિની વાટજ ન લેના હાય (તેમ મદમાતો કરે)

[૩] ત્યાસુધી એ પરોણો ઘે આવે નહિ ત્યાસુધીજ તે મિત્રારા છરી
નકવાનો છે પણ ત્યારે અનિયિ ઘે આવે ત્યારે (ધન્ના
બધા માણસો અને પરોણાઓ) (તેનું) માથુ કાપીને
(નધ કરી) તેો ખાત જાય છે (મૃત્યુનય થાય છે)

[૪] ખરેખર તે બધા જેમ પરોણાને માટેજ (પુટ કરાય છે)
રખાય છે તેમ અધર્મી-જાનજી પણુ (કૂર કર્મો કરી)
નરકનું આયુષ્ય બાધવા માટેજ કામમાગો નડે પાપોથી
પોતાય છે

નોંધ — જેમ બકરા ખાતી વખતે ખૂબ મન માણે છે તેમ ભોળો બાગવતી વખતે જીવાત્મા સહિષ્ણુ સુખ માણી લે છે પરંતુ અતિથિરૂપ કામ આવે ત્યાર તેની મદાદુર્ગતિ થાય છે અને પહેલાનું માનેડું સુખ મદ્દા બચ કરે ૬ ખરૂં નીવડે છે

નરકને યોગ્ય ખાલજીવ કયા કોષ્ટોથી ઘેરાયેલો
હોય છે તે જાણે બતાવે છે

[૫] ખાનજીવ દિસમ્ જુક બોનનાગ માર્ગમા ચોરી કરનાર
(બહાનવીયો) બીજાની વસ્તુને ખુટી લેનાર માથાની
અધમનું ખાનાર, શરૂ તથા

[૬] સ્ત્રીઓમા આમકા, ઉદ્રિયલોનુપી, મદ્દાબી, મદ્દાપરિમદ્દી, દારૂ
અને મામનો ભગમ્, પરને પી : આપનાર (પાપમા નધેનો
પરિમ) પાપી,

નોંધ — જીમ કાન નાક, રૂપસ અને ચક્ષુ દૈત્યાદિ ઇન્દ્રિયાના વિષ
યમા આસન હોય તે ઉદ્રિય લોહુપી કહેવાય છે મદ્દારબી એટલે મદ્દા
(સ્વાર્થી) દિમમ્ મદ્દા પરિમદ્દી એટલે અત્યવ (તૃષ્ણાજી) આસક્તિમાન

[૭] બાનુ મા : સેખી મોગા કરી ખાનાર (મમ્મ વગેરે પશુઓને
ખાઈજનાર) મોટી કાલનાયો તથા અપચ્ચખાઈને શરીરમા
લોહીને જમાવનાર એવો અધર્મી જીવ જેમ બકરા અતિથિની
નાદ જીએ ઈ તેમ તે નરકમતિના આયુ યની વાટ જીએ છે
(નરકગતિ પામે છે)

[૮] મળના આસન ચમ્યાઓ, સતારીઓ (ગાડી, ઘોડા વગેરે)
ધન તથા કામ ભાગોન (ટાણનાર) બાગસીને, દુઃખથી મેળવેડું
ધન તજીને તથા બુ કમમેનને એકરો કરી

[૯] આરી રોને કમોઈથી ભારે થયેતો જાતમા વર્તમાનમાગમાજ
મગમૂન રહી, જેમ બકરા અતિથિ આ થે તે ગ્રિયિતિમા શોખ
કરે છે તેમ મૃત્યુકાળ અત્યવ રોખ કરે છે

નોંધ —પ્રત્યુત્પન્નપદ્યયલુ એટલે, પછી શું થયો? તે પરિણામ નહિ વિચારનાર છવ કાર્યના આરભમા જે પરિણામ ન વિચારે તે પાછળથી ખૂબજ પરતાય છે પરંતુ પાછળનો પરતાવો તદ્દન નિરર્થક છે

[૧૦] તેમજ એવા ઘોર ઇસકો આયુષ્યને અતે આ ૨૬૦ છોડી કર્મથી પરન ત્ર યંધને આસુરી રિશાને પામે છે અથવા તો નરકમા આ-આ જાય છે

નોંધ —જેનદશન અસુરગતિ કિંવા નરકગતિ એ જે વિગ્યાન આના અત્યંત હિસકોને માટે માને છે

[૧૧] જેમ ઠાળી કોડીને માટે એક મનુષ્ય હજારો માના મહોરો હારી ગયો અને એક (રોગમુક્ત) મગન અપર્ય એવા આત્ર ફળને ખાઈને ગલ્ય હારી ગયો, (તેમ માનવભવ હારી ગય છે)

નોંધ —આ જન્મે સાચોમ દષ્ટાંત છે તાત્પર્ય એ જ કે જન્મ એવા આત્મસુખને કે જેના મૂલ્ય ન થઈ શકે તે છોડીને પશુપ્રાણ એટલે જડજનના મમભોગો જે ઈચ્છે છે તે કાણી કોડી માટે સુવર્ણ ગુમાવે છે તનથી મુક્ત કરેલ વૈદે રાજને પથ્ય પાગવા માટે આખાજી ફળ ખાવાની મના ૧૨ી હટી હતા બૂલથી (રસાસકિતથી) ખાઈને તેણે એક સહજ સ્વાદ માટે પોતાનો પ્રાણ ગુમાવ્યો તેજ રીતે સસારભોગી થોડી બૂલથી આત્મિક છવન વેરફી સસાર પરિભ્રમણમા પડે છે

હવે કેનગતિના ભોગો સાથે મનુષ્યના ભોગોની
તુલના કરે છે

[૧૨] એ પ્રમાણે મનુષ્ય મનુષીના કામો વેકામોની પાસે તુરંત છે ૨૦૦૦ (મનુષ્યના ભોગો કરના) મહસગણા અને આયુષ્ય પર્યંત વિચરવરપમા ગહે છે

[૧૩] તે દેવોની ગિયતિ પણ અમર્યાદિત (અનેક વર્ષોની મખ્યાથી પણ વધુ) કાળની હોય છે આ બધુ જાણવા જતા સો (૧૦૦) થી પણ ઓછા વર્ષોની (મનુષ્યની) આયુષ્યગિયતિમા (પણ) ફુટ બુદ્ધિવાળા પુરુષો નિયમમાર્ગમા ફસાઈ જાય છે

[૧૪] જેમ તથા નાણિયાઓ મૂન (મુડી) મદ્ય કરીને (કમાવા અર્થે) નીમ્નના ત્યા તેમાનો એ નામ મેળવે છે બીજી પોતાની મૂળ મડીજ પાછી લાવે છે—

[૧૫] અન ત્રીને મુડી મુમાની આવે છે આનો વચ્ચારિ ઉપમા છે પરંતુ એજ પ્રમાણે ધમમા પણ જાણવું

નોંધ —આ રીતે દુષ્ટતા શાસ્ત્રમાં કે જાહી શ્લોકમાં તે સ્પષ્ટ કરે છે

[૧૬] મનુષ્યત્વ પ્રગળાવે છે તે મૂળ મુડીને આળા તમે છે (મનુષ્યતા મેળવે છે મૂળ મુડીજ છે) રંગતિ પામે છે તે નામ મેળવે છે પણ જે ઈવો નરક અને તિર્થ (પશુચોનિ) જાન પામે છે તેતા ખગેખર મુડી પળ મુમાવે છે

નોંધ —જેઓ સતક્રમથી દેવગતિ પામે છે તે મનુષ્યત્વથી કઈક વધુ મેળવે છે અને દુષ્ટમ કરે છે તે અધિગતિ પામે છે

[૧૭] ગાનકની (મૂળજની) આપત્તિ અને વધ જેના ગર્ભમાં કે તેવી બે પ્રકારની ગતિ (હિર કહી ગયા તે) થાય છે આસ ક્રિતને વશ થયેનો તે શા દેવત્વ અને મનુષ્યત્વ બંને દારી જાય છે

[૧૮] તે એવાર રિયાથી છુનાયો (નિપયાસમા થયો) કે તેના રહે તેની મે પ્રકારે દુર્ગતિ થાય છે ત્યાથી ઘણા બામા કાગ સુધી પણ નીકળવું તે પછી દુનભ થઈ પડે છે

નોંધ —વિકાસ એ દુવલ ■ પણ પતન તો સુલભ છે એકવાર પતન થયું કે હવે બહુમતથી ઠેક નીચે પડી જવાય ■

[૧૯] આ પ્રમાણે રિચારી તથા બાન (અચાની) અને પડિતની ગુનના કરીને જે પોતાની મુડીને પણ કાચમ રાખે છે તે મનુષ્ય ચોનિને પામે છે

[૨૦] આની ભિન્નભિન્ન પ્રકારની શિક્ષાઓ દ્વારા જે પુરુષો મૃદુસ્થા
ત્રમમાં મૃતીને ધણુ જો મારવારી મૃદે તો તે અવન્ય મૌમ્ય
એવી મનુષ્ય યોનિને પામે છે કારણકે ખરેખર પ્રાણીઓ
કર્મનું કાળ અત્યુત્તર ભોગનનાગ દાય છે

નોંધ — કર્મવગ્ગતજ છવોની ઉચ્ચ કે નીચ તિ થતી હોય છે

[૨૧] જેઓની વિપુલ શિક્ષા છે (મદા જ્ઞાની છે) તેઓ પોતાની
મુઠીને ઓળંગી જઈ (મનુષ્ય કર્મથી આગળ વધી), સીન-
સાન અને વિગેઝ મલત્યાગી થઈ અને અદીન (નિર્ગતી) બની
દેવપણાને પામે છે

નોંધ — મનુષ્યે મનુષ્યવર્મ સાચવવો તે તો સામાય કલ્પ્ય છે
ત્યામુધી તો પોતાની મુઠીજ જાળવી ગણાય પરંતુ મનુષ્યવર્મ કરતા
આગળ વધે અર્થાત્ વિશ્વધર્મ મા પ્રવેશે ત્યારજ વિગેષતા ગણાય

[૨૨] એ પ્રકારે ભિન્ન અદીનતા ઓ અનામમ્મિને જ્ઞાતિને (નિત્યા-
રીને) સામાટે આણુ ન જન (પામે) અને જ્ઞાતિને જ્ઞાતિનું
મવે ન (અનુમન) જા માત્ર ન કરે ?

નોંધ — ઉચ્ચની સુદર માતને સાધક થઈ જા માટે ન જાણ્યે ?

[૨૩] ભજાની ટોચ પર રહેલુ જળમિદુ મમુદ્રની આવ જી રીતે
મરખાવાય ? તેજ રીતે દેવોના બોગો આગળ મનુષ્યના બોગોનું
પણુ મમજી તેવુ થયે

[૨૪] જો આ ભજાની ટોચા જળ મિદુ જેવા ચચળ જામોગો
કે નો ક્ષીણ થતા દ્રકા આયુષ્ય જાળવા સામાટે (કયા નુતને
લઈને) કત્યાણુ માગે ન જાણવો ?

[૨૫] અહી કામોથી અનિવૃત્ત (કામામમ્મ) થયેનાનો અર્થ (આ
ભોક્તિ) દણાય છે ઓ તેવો પુરુષ ન્યાય (મોક્ષ) માર્ગને
માખજ્યા જ્ઞા ત્યાથી પતિન થાય છે

નોંધ — ધમ જે બધા જોખનું અને આપણોજોખનું મૂળ છે એથી સાવધ રહેલું

[૨૬] ધમબોગોથી નિવૃત્ત થયેનાની આત્મોન્નતિ દબાતી નથી, મ કે અપવિત્ર દેહને ત્યાગી તે દેવ સ્વરૂપ બને છે એ પ્રમાણે મે માનવ્યુ છે

[૨૭] તેવો જીવ ત્યા સદ્ધિ કોર્નિ કાન્તિ આયુષ્ય તથા ઉત્તમ સુખ હોય છે ત્યા મુંદર મનુ રોના વાતાવરણમાં જઈ ઉત્પન્ન થાય છે હવે તારનધી કરે છે

[૨૮] બાળકનું માનવન જુઓ ૨ જે ધમન ઝોડી, અધર્મને અગીયાર કરીને અર્થાત અધર્મી મનીને રૂકમાં ઉત્પન્ન થાય છે

[૨૯] હવે મત્સ્યધમને અનુસરનારા ધીત્યુરુપનું ધીરપણું જુઓ ૩ જે ધમિદ થઇ અધર્મથી દૂર રીને દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે

[૩૦] પડિતમુનિ આ પ્રમાણે બાનભાવ તથા અબાનભાવની વૃત્તિ કરીને બાનનાને ત્યાગી અબાનભાવને મેવે

નોંધ — બાલસાખ જેવળ અજ્ઞાનતા કે મૂંઝતા સૂચકજ નથી બલકે બાલસાખ અનાચારનું પલ સૂચન કરે છે

એ પ્રમાણે મૂ ૩

એમ એનક મળધીનું સાતમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

કાપિલક

કપિલમુનિનું અધ્યયન

૮

મન ઈજ ખધ અને મોક્ષનું કારણ છે મનનો દુષ્ટરોગ ખધન કહે છે અને મનની નિમળતા મુશુક્લતા જગાડે છે ચિત્તનું અનિયત્રિતપણું યામુધી ધમડી જાય છે। અને અત્તાત્માનો એકજ અવાજ લક્ષ્ય આપવાથી દેની રીતે અધ પતનમાથી બચાવી લે છે। “કપિલ મુનીશ્વર દેને આખરે અનંત સુખ પામી મુક્ત થયા છે તેના પૂર્વજીવનમાથી” તેનો મૂર્તિમાન ભોધપાઠ અહીં મળી શકે છે

કપિલ કૌશાળી નગરીમા વસેલા એક ઉત્તમ એવા બ્રાહ્મણકુળમા જન્મેલા હતા। યુવાન વયમા માતાની આજ્ઞાથી આવશ્યકી નગરીમા આવી એ દિગ્ગજ પડિતનેત્યા વિદ્યાભ્યયન માટે લાગી પડ્યા હતા। યોવન વય એક પ્રકારનો નીમો છે એ નીસાને વશ થઈ કેક યુવાનો માર્ગને ભૂલી જાય છે

કપિલ પોતાનો માર્ગ ચૂક્યા વિરથોની પ્રબળ વાસના લાગી વિષયોની આસક્તિથી શ્રીમંતો નાં લાગ્યો શ્રીમંતો તીવ્રતર લાલમાએ પાત્ર કુપાત્રને પારખવા નહીં અને એ કૃત્રિમ રનેહના ગર્ભમા રહેલી વિષયની ઝેરી વાગનાને પોષનાર તેવુંજ એક સમાન પાત્ર શોધી લીધું અને સસાર વિલાસી જીવોને મર્વોત્તમ લાગતા એવા કામભોગોને ભોગવવા લાગ્યા વાર વાર ભોગવવા હતા તેને જે રમની પિપાસા છે તે સાપડતો નથી અને

તેમ તેમ અજાનતાથી વિવશ થઈ અધ પતનની ખાડમાં નીચેને નીચે તે ધનડાતો જાય ॥

એકદા લક્ષ્મી અને સાધનોથી હીન અને દીન બનેલો તે પત્નીની પ્રેરણાથી મહારાજના ફરમારમાં (પ્રતિનિ પ્રાત કાવમાં પ્રથમ આવનારને સોના મહોરો આપવાનું નત છે) જવા રાત્રિના છેલ્લા મઠરે નીકળે છે ત્યાં ચોર ધારી રાજ પુરુષો વડે પકડાય છે ત્યાંથી મહારાજની અતુક પા વડે છૂટો થાય છે, અને મહારાજ તેના પર પ્રભાવ થઈ ઈચ્છા મુજબ વરલાન માગવાનું કહી છે

પ્રાપ્ત વિચારમાં પડે છે ‘આ માણુ તે માણુ’ તેની લાવમાં એ ક્ષેત્રી તુલે થતી નથી આખરે આખું રાજ્ય માગવા તેનું મન લગ્નથાય છે અને જેવું તે વચન બહાર કાઢવા જાય છે તેજ દારો અધ્યાત્મ અત રજાનો અવાજ આવે છે કે રાજ્ય મેળવ્યા પછી પણ તુલિ કયા હતી ?

કપિવત્તુ દૃઢ્ય સ્ફુટિત જેવું નિર્મળ હતું તથા એકાએક અપિનનો વિચારવેગ વળી જાય છે કોમોમા કયાય તુલિત નથી લાવસાના પરિણામે બે માસા (મુવર્ણના નિષ્કો) માટે આવેને ૫ રાજ્ય માગવા તત્પર થયા હતા તેમાં પણ તુલિ કયા ?

આખરે એ પૂર્વધોગીશ્વરના પૂર્વ નરકારો જાગૃત થઈ ગયા માથા મુખનો મામ્ સમજાયો અને તેજ વખતે તેનો નો કંઈ બહારની ગળાળી મિત્રતનો મોહ ક્ષણવારમાં ત્યાગી દીધો બે માન્યાની પણ જરૂર તેને લાગી નહિ મહારાજ અને નોને વિરિમત રી મૂક્યા અને પોતાના અત રજાને જાગૃત કરી દીધું

મતોષ અમાન મુખ નથી તૃપ્તિ એજ ॥ ખની જનની ॥ તૃપ્તિ શમાવવાથી તે કપિવત્તા અનેક આવરણો ક્ષય થયા તેનું અત રજા મહુકિલત બ યું ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ ચિત્તનના પરિણામે આત્મભ્યાસ કરતા કરતા કેવલ્યને પામ્યા

- [૧] અનિત્ય, અચ્ચિર અને દૃબ્ધી જારેલા મસાગ્મા મુ કમુ
કમ કુરુ નેથી દુગતિ ન પામુ (મન જિનાસુએ પૂજ્ય)
- [૨] પાનાતી આમકિતને છોડી દેને મર્ષ મ્યજે રાગબધા ન
મરના (મુકી દેના દેતા), વિપ્લોથી આવ વિરક્ત થાય તો
મેષો અને મદાદોથી પણ બિહુ મમદ જાય છે
- [૩] રણી મ પૂર્ણ નાન અંતે દશનરાણા તથા મર્ષ દુવેન દિત
અને મર્યાદા ચિતરના. વીતમોદ મુનિવર મદાવીર પાગ
દુવેલી મુમિત માટે આ પ્રમાણે કહે કે
- [૪] મર્ષ પ્રજાની પ્રયોગો (આમકિત) તથા કનદ (પ્રેશ
ચિત) ને બિહુએ ઝોડી દવા મવ ગમ નમદાન (બોગોને)
જેવા છતાં આવ મેવો નાધક તથાતો નથી
- [૫] પણ બોગપ આમિત (બોગ્ય વસ્તુ)ના મેવોથી કુતુહિત, દિત-તરી
માગ અને મમુકુ મુદ્ધિયા વિમુખ એવો જાન, મ અને
મુ જરાતમા ગજખામા ચાખીની માકક (સગારમા) મધાદ
જાય છે
- [૬] અધી (આમકિત) પુગ્યાથી તો આ કામબાગે ખરેખર દુખે
જીને તજાય છે સુમવી યાગ્ય નથી જે મનાચારી માધુઓ
માય કે નેજ દુન્ત એવા આ મમા ન તરી જાય છે
- [૭] નાક દટ અને અગાની વિનુએ એમ કહેતા હાય કે કે
પ્રાણીવધ થાય તેમા શું ? આમ કહેનારા મગના (આસ્કલ) અને
મ મુદ્ધિવાળા અનાનીઓ પાપી દ્રષ્ટિઓ રહે કરીન ન કમા
જાય છે

નોંધ -- મર્ષ બીજાઓ (જે થ મહાસો) પ્રાણીનેનો વર દરી
આત. નાલવે તો તે પણ માધુજને નાદ્ય છે

[૮] “અરેખર પ્રાણીવધ કરવો તો શુ? પણ તેને અનુમોદન આપતા પણ કદી સર્વ દુ ખોથી તે છત્ર છટી શકતો નથી”
જે આચાર્યોએ સાચા ધર્મની નિરૂપણા કરી છે તે બધાએ આ પ્રમાણે રરમાવેલું છે

નોંધ —કોઈ પણ મત, વાદ કે દર્શનમાં અદિ સાત્ત્વર સિવાય ધર્મ બતાવ્યો નથી જૈનદર્શન અદિ સાની જૂન મહીર સમાયોચના કરે છે તે કહે છે કે તમો બીજાને દુ ખ ન દો તેટલામાજ અદિ સા સમાપ્ત થતી નથી પરંતુ કોઈપણ દિ સાના કાયને ઉત્તેજના ન મળે તેવો વિવેક રાખવો તે અદિ સા

[૯] જે પ્રાણોનો અતિપાત (ધાત) ન કરે તે સમિતિ યુક્ત અને સર્વજીવોનું રક્ષણ કરનાર (અદિમક) કહેવાય ઇ આવો મન વાધો રથગમાધી પાણીની પેઠે તેમનું પાપક્રમ નીકળી જવા માટે છે

નોંધ —જૈન શાનમાં પાંચ સમિતિઓ છે તેમાં આદાર નાપા શોધન વ્યવસ્થા તથા પ્રતિષ્ઠાપન (નિરૂપણ) વધે તે કેવે રથગે મૂકવી) વિધિનો સમાવેશ થાય છે

[૧૦] જગતમાં વ્યાપ્ત થયેલા નમ (દાનના માનતા) અને ધ્યાનર (ચિત્તર હેના) છવો ૫૦ મન વચન અને કાયાથી ૬૦ ન આજભવો

નોંધ —સક્રમ કે રક્ષણ છવોની દિ સા મન વાણી કે વન નથી નજ કરવી

[૧૧] શુદ્ધ નિરૂપણને જાણીને તેમાજ નિમ્ન પોતાના આત્માને ધ્યાપે સયમવાના માટે ગ્રામ (કોળીઆ) પ્રમાણે (મર્ધા ૧ પૂર્વક) નિરૂપણ કરે અને રમમાં આસક્ત ન થાય

[૧૨] નિમ્ન ગૃહ થોના વધેના દંડા બાદાનને, જુના અ ના નામ ણા, શુનુ, સાધવો કે (પુનામ) જન આદિના જુકાનું પળું ભોજન કરે છે

નોંધ — માત્ર સવમના હેતુથીજ તેનું શરીર હોય ■ અને શરીર રક્તવા માટે આધાર લેવાનો હોય છે

જે નિષાદ્વારા પાતન થનાનો ભય છે તે બતાવે છે

[૧૩] જેઓ લક્ષણવિદ્યા (ગરીબના પ્રાપ્તિથી ચિદ્નોથી પ્રકૃતિ જાણી લેવાનું શાસ્ત્ર) ન્વમ તાજ અને અગવિદ્યા (જમ ઉપાગોથી પ્રકૃતિ જાણી લેવાનું શાસ્ત્ર) ના ઉપયોગ કરે છે, તે માધુઓ નથી કહવાતા એ પ્રમાણે આચાર્યોએ દર્શાવ્યું છે

[૧૪] (નયમ પ્રદાન કર્યા પછી) જેઓ પોતાના જીવનને નિયમમા ન ગણતા સમાવીયોગોથી જાણ થાય કે તેઓ કામ ભોગોમા આગ્રહ થાને (કુશ્મા કરી) આચાર્ય ન્દમા ઉપન થાય છે

[૧૫] વળી ત્યાથી (આચાર્ય ગતિમાથી) પણ ફરીને મમાર ચક્રમા ખૂમ અગ્ન કયા કરે છે આ ન. કર્મના રેપથી રેપાયેના તેમને મમ્યત્વ (નદ્યોધ) થનુ અત્યંત દુર્લભ છે

માટે નુકસાન નહીં કરાવે છે

[૧૬] કાષ્ઠ આ આખા લોભને (લોકનમૃદિને) એમના અમિતને ઉપયોગ અર્થ આપી દે જના તેનાથી પાત તે મતુષ્ટ ૧ થાય કામ્યુદ્ધે આ આત્મા (મદિ આત્મા-કમ પાશથી જકડાયેનો જીવ) દુષ્ટે જીને પૂાય તેવો છે (મદાન અસતુષ્ટ ગહે છે)

[૧૭] જમ નામ થનો જાય તમ નોમ થાય વાનથી નોમ વધતો જાય છે એ મામા (જુના વખતના નિક્કાનું નામ છે) માટે કરેનું કાર્ય કરોડોથી પણ પૂરું ન થયુ

નોંધ — જેમ જેમ મમ્યત્વ જાય છે તેમ તેમ વધુ જાણી રીતે વધે છે તેનું કપર આપેલ અગ્રહમ ચિત્ર છે

[૧૮] જેનું અનેક પુરુષોમા ચિત્ત છે એની હજાર જાતીવાળી (સ્ત્રીવાળી) અને રાક્ષસી જેની જીઓમા આમત્તા થયુ

નહિ કે જે પુરુષને પ્રથમ પ્રલોભન આપીને પત્ની સાથે ચાકરના જેવું વર્તન રાખે કે

નોંધ—વેરચા કે હલકી વૃત્તિની સ્ત્રીઓના સંબંધનો આ શ્લોક છે જેવી રીતે પ્રક્રોને સ્ત્રીઓમા ન લોભાવુ તેજ રીતે સ્ત્રીઓએ પુરુષોમા પણ ન લોભાવુ તે વાત વિવેકપૂર્વક સ્વીકારી લેવી ધર્મ બદી શિષ્યને સજ્જાધીને ખેંચાયેલું દોષાયી તે ક્યનમા તો સ્ત્રીઓની વાત આવે તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તો પુરુષ દોષ સ્ત્રી દોષ ! વિષયની આત્મ વાસનાજ અધોગતિ અપનારી છે

[૧૬] ધરને ત્યાગી સયમી થયેનો બિશુ સ્ત્રીઓ પર આમકત ન થાય સ્ત્રીસગને તદને તેનાથી દૂરજ રહે અને પોતાના ચારિત્ર ધર્મની સુદર જાળીને ત્યાજ પોતાના ચિત્તને ગિય કરે

[૨૦] એ પ્રભાણે આ ધમ વિશુદ્ધ મનિરાગા મ્પિનમુનિએ વધુ એા છે તેને જેઓ આચરશે તે તરી જશે અને તેના પુરુષોએ જ ને તે સૌક (આલોક તથા પરચોક) આરાધ્યા સમજના

નોંધ—શમ અને લોભના ત્યાગથી મન સ્થિર થાય છે ચિત્તસમાધિ વિના યોગની સાધના નથી યોગસાધના જે તો ત્યાગીત્વ પરમ જીવન છે તે સાધવા માટે ક્યન અને કામિની એ જ નેના જ ધન ક્ષણે ક્ષણે નડ તર્જપ છે તેને ત્યાગ્યા તો છેજ પણ ત્યાગ્યા છતાં આસક્તિ રહી જાય છે તે આસક્તિથી દૂર રહેવા સતત જગૃત રહેવું એજ સયમી જીવનનું અનિવાર્ય મહાદ્વ કાચ છે

એ પ્રભાણે કદ્દુ ધુ

એમ મ્પિનમુનિ નબધીનુ આ મુ અધ્યયન સમાપ્ત થયુ

નમિપ્રવજ્યા

નમિરાજપિનો ત્યાગ

૬

મિથિલાના મહારાજા નમિરાજ દાધનવરની દારૂણ વેદનાથી પીરાણા હતા તે વખતે મહારાણીઓ તથા કાસીઓ ખૂબ ચઢનો ધસી રહી હતી હાથમા પહેરેલી સૂત્રીઓ પરસ્પર અફ-જાવાથી જે અવાજ ઉત્પન્ન થતો હતો તે મહારાજાના ઠક્કર પર અચાઈ વેદનામા વધારો કરતો હોવાથી મહારાજાએ મંત્રીશ્વરને કહ્યું “આ ઘોષાટ અસહ્ય છે, તેને બંધ કરો.” ચઢન ધવનરાઓએ ભાવ હરતમા એકેક ચૂડી સોળાગવચિર્નૃપ રાખી બાબ બધું દૂર કર્યું કે તુરતજ અવાજ બંધ થયો.

ઘોડીવારે નમીશ્વરે પૂછ્યું “કેમ કાર્ય પૂર્ણ થયું?”

મંત્રી—નાશ

નમીશ્વર—ત્યારે અવાજ શાથી બંધ થયો?

મંત્રીએ ઉપરની હકીકત જણાવી તેજ દાણે પૂર્વધોગીના દૃઢ્યમા આસ્ત્રિક અમર થઈ ગઈ તેણે વિચાર્યું કે જ્યાં બે છે ત્યાં ઘોષાટ છે, એક છે ત્યાં શાંતિ છે આજ શૂદ્ર ચિંતનના પરિણામે (નિમિત્તથી) પૂર્વજન્મનુ સ્મરણ થયું અને શાંતિને મેળવવા માટે બહારના બધા બંધનો છોડી દઈ એકાગ્રી વિચરવાની તીવ્ર નિદ્રામા ભગી વ્યાધિ શાન્તા થયો અને તુરતજ એ ધોગી સર્પની કાચળી મારફત રાજપાટ અને દમણીએના ભોગવિલાસને તથા, ત્યાગી થયા અને તપશ્ચર્યાના માર્ગે પ્રયાણ

કર્તુ તે અપૂર્વ ત્યાગીની કસોટી ઉદ્ર જેવાએ કરી તે પ્રશ્નોત્તર અને ત્યાગના મહાત્મ્યથી આ અધ્યયન સમૃદ્ધ થયું છે

- [૧] દેવશાકયા યુગ યદ્ધને (ઉત્તરીને) મનુષ્યનોકમા ઉત્પન્ન થયેનો નમિરાગ (ઉપરના નિમિત્તથી) મોદનીય મર્ગના શાન્ત થવાથી પુનર્જન્મને મારે છે
- [૨] પુનર્જન્મને મારીને ન જનના નિરાગી રોનાની મેગે મોધ પામ્યા હવે પુનને રાજ્યાર કરીને શ્રેષ્ઠ ધર્મ (યોગ માર્ગ) મા અભિનિષ્ક્રમણ કરે છે (પ્રવેશ છે)
- [૩] ઉત્તમ અતપુ મા રથા રથા ને નમિરાગ એવો જોડા (દેવભાગ્ય) ઉંચા પ્રમદના ભાગોને ભોગવી, હવે પાની (તની અતરનાને જાણનાર) મની જુ હોડી દે છે
- [૪] (તે) નાના શબ્દ તથા પ્રાન્તોથી જ્ઞેષ્ઠાએવી મિથિનાનગરી મદા થીસેના હુનાન રાજીઓ તથા મધા નોકર ચાકરોને છોડીને નીચી જયા (યોગ માર્ગમાં પ્રવેશ થવા) અને તે જનનાને એકાન્તમાં જઈ અધિધાન કર્યું
- [૫] જ્યારે નમિગણ જેવા મહાન રાજર્ષિનું અભિનિષ્ક્રમણ થયું અને પ્રવળ્યા (મૃદ ત્યાગ) થવા લાગી ત્યારે મિથિનાનગરીમાં મનાદન (હાહાકાર) થઈ રથા

નોંધ — મિથિલા તે કાળમાં મહાન નગરી હતી તે નગરી નીચે અનેક પ્રાત, શહેર નગર અને આમો હતા એવા રાજર્ષિ આવા દેવ ભોગ્ય ભોગોને ભોગવતા હોય ત્યાં એકએક ત્યાગ સ્ફુરે એ પૂર્વ ૮ મનુ યોગ બળન સૂચવે જો આવી વ્યક્તિનો સદાચાર પ્રવૃત્તિ ન્યાય વગેરે જૂન અપૂર્વ હોય અને તેથી તેના વિરહને લઈને સ્નેહીવજને આધાત લાગે તે સ્વાભાવિક છે

- [૬] ઉત્તમ પ્રવળ્યારથાને રિરાજેલા રાજર્ષિને સબોધી ઉદ્રમહારાજ આલણુરૂપે આ વચન બોલ્યા —

નોંધ — નભિરાજર્ણિની હસોડી માટે આવેલા ઇદ્રે મ લાણનો સ્વાચ સંગે દતો તેમણે જે પ્રસન્નમાના પુછી તેનો ઉદ્દેશ્ય છે

[૧૭] ' આર્થ ' આજે મિથિનાનગરીમા પ્રતાહનથી વ્યામ (હલ્લામય) અને ભયકર શબ્દો ધરધર તથા મહેન મહેનમા શામાટે મલળાય છે ?

[૮] ત્યાં માં આ વાતને માલગીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના નભિરાજર્ણિએ દેવેન્દ્રને આ વચન વચું —

[૯] મિથિનામા હડી ઝાયાનાગુ મનોહર, કુન અને પાં ૧૫૧ ભરેલુ તેમજ નમેગા ગાજનોને બાહુબળ કરનાર એનું ચૈતન્ય છે

[૧૦] રે ' પાછ ' ત મનોહર ચૈતન્ય (આજે) પ્રચલ રાયથી હરા / જતુ હોવાથી અસરણ બની ગયેના અને તેજ કા છે કુ ખિત અને વ્યાધિથી પીડાયેના એવા આ પક્ષીઓ આક્રંદ કરી રહ્યા

નોંધ — મિથિનાના નમરજનોને પક્ષીઓરૂપ અને નભિરાજને વૃક્ષરૂપ બતાવ્યા છે

[૧૧] આ અર્થને માલગીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના દેવેન્દ્ર ત્યારમાદ નભિરાજર્ણિને સમોધીને આ વચન બોલે —

[૧૨] હે ભગવન ! આ અગ્નિ અને (તેમા મંદ કગનાર) વાયુ આ મદિરને બાળી ગયા છે અને તેથી (તમારુ) આતપુર પણ્ય નગી રહ્યું છે તમે શામાટે તે તરફ જોતા નથી ?

[૧૩] આ અર્થને માલગીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના નભિરાજર્ણિ દેવે દ્રપ્રતિ આ વચન બોલ્યા —

[૧૪] જેનું ત્યાં (મિથિનામા) કર્ષણ છેજ નહિ તેવા અમે મુખેથી નીચે છીએ અને મુખે કરીને જીએ છીએ (તેથી હે બાહ્ય !) મિથિના બગરા છતાં માડુ કશું નગતુ નથી —

[૧૫] કારણઃ ઓપુત્ર પરિવારથી મુક્ત થયેના અને તમારના વ્યાપારથી પણ થયેના શિશુને કઈ ત્રિપ પશુ નથી આ કઈ અત્રિપ પશુ નથી

નોંધ — જ્યાં આસક્તિ છે ત્યાં રાગ છે ત્યાંજ દ્વેષ છે દ્વેષ છે ત્યાં આપ્રયતા છે તે ત્રિવલ્લભો નાશ થશે તો અત્રિપતા સહે? સમાજ જન્ય અને એ બંને વિગ્ને કે કુળ માત્ર મનુ કારણ કે કુળની લાગણી તેવા ભાવને લઈનેજ થાય છે

[૧૬] મૃદુધ્યાત્રમથી પર થયેના એવા ત્યાગી અને મર્દ જગતથી મુક્ત થઈ એકાન્ત (આત્મ) ભાવનેજ અનુભવનારા શિશુને ખરેખર દરેક રથને બધુ આનંદ હોય છે

નોંધ — જોગ બધા હૃદયમાં છે હૃદયશુદ્ધિ થઈ ને સતોષ જન્યો કે તુ તમ કલ્યાણ અને મમજના દરેક રથને હસન થવાના

[૧૭] આ અર્થને સાબળીને હંતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના દેવે દ્રત્યારબાદ નમિરાજર્પિને હિદેશીને આ પ્રમાણે મો થો —

[૧૮] હં ક્ષત્રિય ! કિંચો, ગર્ભો દરનાજે, આર્ધજ્ઞો અને સહો સુભદને હણી નાખે તેવું યત્ર (તોપ જેવું યત્ર) બનાવી પછી જ

નોંધ — તુ તારા ક્ષત્રિય ધર્મને પહેલા સલાળી પછી ત્યાગીના ધર્મને સ્વીકાર એ પહેલા ધર્મને ચૂકીશ તો આજન કેમ વધી રાજીશ ?

[૧૯] ત્યારબાદ આ અર્થને સાબળીને હંતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના નમિરાજર્પિએ દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૨૦-૨૧] શ્રદ્ધા (સત્યપર અડગ નિશ્ચાસ) રૂપી નગર સત્ર (સયમ) રૂપી ભાગ્યજ, ક્ષમારૂપી સુરગ જન્ય શુભિ (મન, વચન અને કાયાનું સુનિયમન) રૂપી કુપ્રધન (કુર્જલ શત્રુની શસ્ત્ર નિષેધ), પુરુષાય રૂપી ધનુષ્ય ઇલા (નિવેશપૂર્વક ગમન)

૩૫) દારી અને વીરજડપી ભાથુ બનાવી મત્ય માથે પાં
મથન (મત્યમિનન) કરવું જોઈએ

[૨૨] મરણકે તપશ્ચર્યારૂપ બાણોથી યુક્ત તેવોજ મુનિ કર્મરૂપ
બ્રહ્મતરને બેઠી સમ્રાજમા પિજ્ય પામે છે અને જીવ (મમા
રૂપ બધન) થી મુક્ત થાય છે

નોંધ — બાણ યુદ્ધનો વિજય દક્ષિણ હોય છે અને પરિણામી
પરિતાપ જ હપતલવે છે શત્રુનો પોતે મરુ બની પોતાના બીજ અનેક
શત્રુઓની પરપરાહત્યન્ત કરે છે આથી તેના યુદ્ધની પરપરાજન્મોત્તમ મ
આત્મા કરે છે અને તેથી યુદ્ધથી વિરામ મળતો જ નથી અને પ્રે
વાસનાને કારણે જ અનેક જન્મ લેવા પડે છે, માટે બદ્ધારના શત્રુના
જેથી હત્યન્ત થાય છે તે શત્રુઓ કે જે હૃદયમા ભરાઈ બેઠા છે, તેને
હણીયા માટે પ્રયાસ આદરવો એજ મુમુક્ષુનું કર્તવ્ય છે

તે સમ્રાજમા કઈ કઈ ભત્રાના શત્રુઓ જોઈએ તેની બહુ જાણ શોધ
કરી હપરના સાધનો નમિ ભગવાને વણવ્યા છે તે થોડીનો અનુભવ
આપણા જીવન સમ્રાજમા ફાણે ફાણે જરૂરી છે

આ ઉત્તરથી વિચિત્રતા થયેલો હદ થોડીનાર અવાક રહ્યો

[૨૩] આ તત્ત્વને સાબળીને વળી હેતુ અને કારણથી પ્રસારેનો
દેવેન્દ્ર નમિરાજર્ણિ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —

[૨૪] હ ક્ષત્રિય ! ઊંચા પ્રનારના બચવાઓ, મેડીવાળા ધરો તથા
બાનાપ્રપોતિદાઓ (કીડાના રથાનો) કરાવી પછી જ

[૨૫] આ અર્થને માલગીને હેતુ અને કારણથી પ્રસારેના એના
નમિરાજર્ણિ દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે બોલ્યા —

[૨૬] જે ચાનતા ચાનતા માગમા ધર કરે છે તે ખરેખર સદેહ
ભરેલું છે જ્યાં જ્યાંને ઈન્દ્રે ત્યાંજ શાશ્વત (નિશ્ચિત)
ધરને કરવું જોઈએ

નોંધ — આ મ્હાકનું હૃદય બહુ ચબીર છે શાશ્વતસ્થાન એટલે મુખિ મુમુક્ષુ ધ્યેય તે માત્ર મુક્તિજ છે તેા તે સ્થાન મેળ યા વિના માત્ર મા એટલે કે આ સમારમા બી ન થઈ શકે જાન શામાટે કરે

[૨૭] આ અર્થને સાબળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરિયેના દેવેન્દ્ર નમિરાજ્યિને આ પ્રમાણે મો થો —

[૨૮] હે ક્ષત્રિય ! સામય માહડી છોડનાર તમ્હાર અને બધા વગી આઓ નિનારીને તથા નગરનુ કે રાણુ કરીને પગી જા

નોંધ — સેમહર વોર બધા વારીના વિવિધ પ્રધાર છે

[૨૯] આ અર્થને સાબળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરિયેના નમિરાજ્યિને દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૩૦] ધણીવાર મનુષ્યો નિર્થક અને (હિસાને) થોજે છે આના મધ્યે મુનો નહિ કે નારા વિના વાડ બધાઈ જાય છે ત્યારે મુનેગા (ધણીવાર) છુગી જાય છે

નોંધ — વિરોધ કરીને કુષ્ટમન કે કુષ્ટ વાસના જ મુનો કવાવે છે પરંતુ તેને કોઈ દડ બાપવ નથી હંદ્રિથો અને સરીર દગાય છે આ નિશ્ચય છે કે કુષ્ટ વાસનાઓને દડવી બેજ સાથે દડ છે તેને જ દડવા માટે કોશિય કરવી ગેઈએ

[૩૧] આ અર્થને સાબળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરિયેના દેવેન્દ્ર નમિરાજ્યિ પ્રતિ આ પ્રમાણે મો થો —

[૩૨] હે ક્ષત્રિય ! હે નરાધિપ ! કેટલાક રાજાઓ કે જે તને નમ્યા નથી તેઓને વશ કરીને પછી ની

[૩૩] આ અર્થને સાબળીને વગી હેતુ અને કારણથી પ્રેરિયેના નમિરાજ્યિને દેવેન્દ્રને આમ કહ્યું —

[૩૪] સનાપ્ત સુખદને કુર્જય સમામમા જીતવા કરતા એમજ માત્ર આત્માને જીતવો તે ઉત્તમ છે અને સાચી જીત છે

નોંધ — બહારના યુદ્ધમાં લાખો નુખતને એવા હારે છતાંનાં પશુ મૈત્રાસન વીર નથી ચળાવતુ કારણકે તે સારી છત નથી, પણ દર છે તે એક પોતાનાજ આ માને છતીય તો નેજ સાચા વિનય ॥

[૩૫] આત્મા માથેજ યુદ્ધ મૈ, બહાર ॥ યુદ્ધથી શુ નાશા ૭ ?
નુદ્ધ આત્માથી દુષ્ટપ્રકૃતિનાળા આત્માને શુખ મેળવી
શમાય છે

નોંધ — વિષય પ્રતો વિચારનીય અને મહીર છે માટે ખૂબ વિચારવું

[૩૬] ભાવ ધૃતિયો, ક્રોધ માન, માયા અને સોભ તથા દુર્ગત્ય એવા
આત્માને છતવો એ ઉત્તમ છે કારણકે આત્મા શુભો કે
મર્દ છતાયુ

[૩૭] આ અર્થ ૧ માલખીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના દેવેન્દ્રે
નમિરાજનિને આમ કહ્યું —

[૩૮] હે ક્ષત્રિય ! મોટા મોટા યોદ્ધા કરી, તાપન, શ્રમજો અને
ખાદ્યજોને જમાડી, દાન કરીને, ભોગવી તથા યજન કરી
પત્રીજ ભ

નોંધ — ને કાળમાં ક્ષત્રિયોને યજ્ઞ કરાવવા માટે બાંધતો પ્રેરણા
કરતા અને પોતાને જમાવવામાં જ ધમ બતાવતા હતા ચંદ્રસ્યાશ્રમના
ધમ કરતા આ ધર્મ વિગિષ્ટ મગાનો હતો તેથી ક્ષત્રિય ધર્મ બતાવી
આહી ધર્મ દિરાવતુ સૂચન કર્યું છે

[૩૯] આ અર્થને સાલખીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેના નમિરા
જર્જિએ દેવે ક્રને આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૪૦] જે પ્રતિ માસે (એકે મહિને) દશ વ્ર લાખ ગાયો તનમાં આપે
તેના કન્યા કન્યણ્ય નહિ આપનારનો સયમ (જ માત્ર અન્ય
ઉત્તમ છે) વધી જાય છે

મળા નામ જેવા છે કામોને પ્રાર્થના કરતા કરતા જો
મિયારા કામને પામ્યા વિનાજ દુઃખનિમા આસ્થા ૧૫ છે

નોંધ — સસારનો આસક્ત કેદરજ મેવો પ્રાપ્તી નથી કે જેની વ્યસા
મરની વખતે કોણથી દૂર થવા થતા ખૂણે થઈ સજી હોય આગા કે
વાસના એ / ન મની હાતા છે

ચાર કપાયોના પરિણામ ફર્યાવે છે

[૫૪] ક્રોધથી અધોગતિમા જવાય છે માનથી અધઃગતિ થાય છે
માયા (કપટ)થી મદ્ગતિ મળતી નથી પણ લોભથી તો
આ લોક અને પરલોક બન્નેમાં ભય હોય છે

નોંધ — શાસ્ત્ર કહે છે ચાર કપાયોનું પરિણામ બધું દુઃખકર બતાવ્યું
છે પરંતુ તેમાં પણ જોખ તો પ્રતિજ્ઞા દાનિ ત્યાં જ લોભીનું વતમાનજીવન
પણ અપકીર્તિ પાછું હોય છે અને તે પાત્રો સચચ પણ ખૂબ કરતો
હોય છે આથીજ લોભને સર્વ વિનાશક કહ્યો છે

[૫૫] તેવે જ ટાળે આશ્વજીનું ૨૫ છોડી રાત્રિ અને ૬૬નું ૪૧ ધ્યાન
કરીને આના પ્રમાણની મધુરવાણી મોથી સ્તુતિ કરે તો
૬૬ નદન દે છે અને મહા ઠ —

[૫૬] અહો ! તમે ક્રોધ ! કૃતી લીંગો છે માનને (અભિમાનને)
દૂર મૂકો છે માયાનો હમીની છ અને લોભને ન પૂણ્ય
નગ કહે છે

[૫૭] વાહ હે સાધુજી ! શુ તમારું મ ગપાડ ' શ તમારી ક્રોધગતા '
કેવી તમારી અનુભવ સહનશીલતા ' શ તમારું તપ ' અને
શી તમારી નિરામિતિ !

[૫૮] હં ભગવન્ ! અહીં પણ આન ઉત્તમ છે પછી પણ ઉત્તમ
થવાના લોકમાં સતમેદ ધ્યાન એવી મુક્તિ તમે નિ કમી
થાને અવશ્ય પામવાના

[૫૯] ધંદ્રેન એ પ્રમાણે ઉત્તમ શ્રદ્ધાપૂર્વક નમિગજર્જિની સ્તુતિ કરતા અને પ્રદક્ષિણા કરતા કરતા વારંવાર લળી લળી નંન દરે છે

[૬૦] ત્યારમાઠ ચક્ર તથા અકુશ ઇત્યાદિ લલણોથી અકિત થયેના મુતીશ્વરના ચરણોને પૂજીને લલિત અને ચપન કુહન તથા મુકુટને ધારણ કરનાર ધંદ્રગજ આકાશમા અતધ્યાન થયા

[૬૧] વિદ્વેદનો સળવી નમિ મુનિ ને જે ધગ્યાર તજીને શ્રમણ ભાવમા બરાબર ચિર રહેન છે તે માક્ષાત ઉદ્ધારા પ્રેરણને પોતાના આત્માને વિરોધ નમ મનાવે છે

[૬૨] આ પ્રમાણે વિશેષ શાણ્ણ અને મુદ્ધિમાન સાધમે ગ્રમ બોધ પામીને જેમ નમિ ગજર્જિ થયા તેમ ભોગોથી નિવૃત્ત થાય છે

નોંધ — ભોગોનો ત્યાગ એજ ત્યાગ આસન્નિનો ત્યાગ એજ ત્યાગ કપાયોનો ત્યાગ એજ ત્યાગ સાચા ત્યાગ વિના આનંદ કયા છે ?

એમ કહું છું

એ પ્રમાણે નમિ પ્રવચન્યા નામનું નામ અધ્યયન મમામ થયું

દ્રુમપત્રક

વૃક્ષનું પા કં

૧૦

વૃક્ષનું પાકું ખરી જાય છે, તેમ શરીર છલ્લું થઈ ખરી જાય છે મનુષ્યરોગનું પણ તેમજ સમજવું જન ત સંસારમાં ઉત્તરપૂર્વક ઉ નતિકરે માનવરોગ મળે છે તે માનવ રોગ પાત્ર્યા પછી પણ મુદર માધનો, આર્યભૂમિ અને માથો ધર્મ પણ અનેક સંદો પછીજ માસ થાય છે ભોગો ભોગવવાની અતસ વ્રાત્ત તો દરેક જ મના, તે તે જ મર્યાદ્ય શરીરદારા આપજને રક્ષાજ કરે છે માટે જલપ્રાણમા અન્ધ નયનમાય્ય રૂધિર્મ શામાટે ન આરાધીએ ?

પ્રમાદ એ રાગ છે પ્રમાદ એજ દુ ખ છે પ્રમાદને પત્તરી પુરવાધ કરવો તેજ અમૃત છે તેજ મુખ છે

ગીતમને દેશીને લગનાન બોલ્યા —

- [૧] પીછે છલ્લ પા ન જેમ વિના મમુદા પમાર થયે (માત પરી થા મના પછી) પડી ગાય ક તમ મનુષ્યો ! દુવિન પણ આવાય જાં થયેથી પડી જાય છે માટે હ મોનમ !

[૩] વળી મદ બદ વિદ્યોથી જનપૂર અને ઝડપથી ચાલ્યા જતા (નાશવત) આધુનિકતાના જીવનરમા પૂર્વે દરેકા દુઃખને જનદી દૂર કરે છે જૌનમ ' એમા સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર

[૪] મધ્ય જીવને ખરેખર નાચા કરે પણ દુ ખે કરીને મળી શકે તેવો આ મનુષ્યજન છે કારણકે કર્મોના વિષામ (પરિણામો) માત્ર હોય છે (પરિણામ હોય છે) માત્ર હે જૌનમ ' સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર

નોંધ —જો એકે ભોજનના વિના ન જીવે તેવા યા હોય છે મનુષ્યજીવન પામના પહેલા કમલી જીવનથી જે અધિભાનો વિકાસ થાય છે તે અને ત્યાંના કાળપ્રમાણ જતાવે છે

[૫] પૃથ્વીમાય (પૃથ્વીરૂપ) માં મરેનો જીવ ઉત્કૃષ્ટ (વધુમા વધુ પૃથ્વીના બધા કર તો) અમખ્યાત (કાળપ્રમાણ) યોગી સુધી રહે છે માત્ર હે જૌનમ ' સમય માનનો પ્રમાદ ન કર

નોંધ —જો વિપાસભૂમિ રૂપ નરદેહમા કલ્પ્ય વૃક્ષો તો નીચે જતુ પડે છે કે જ્યાં મરેના કાળ અવ્યક્ત સ્થિતિમા જ રહેવાનું હોય છે

[૬] કદાચ જગતમાયમા (જગત્યોનિમા) જાય તો ત્યાંપણ ઉત્કૃષ્ટ રીતે વા તાર તેજ યોનિમા ઉત્પન્ન થઈ અમખ્યાત કાળપ્રમાણ સુધી રહેવું પડે છે માટે હે જૌનમ ' સમય માનનો પ્રમાદ ન કર

નોંધ —પ્રમાદ જેટલે આત્મસ્થવના અને આત્મસ્થવના એજ પતન આપણી સીની પ્રત્યેક જીવનો વિકાસ અદે જ હોય છે આત્મવિકાસ માટે જ આપણે માનવદેહ મેલવી જોરવ વઈ રહ્યા છીએ આપણો પ્રવ્રાન જે વિપાસ અર્થેજ છે તેથી આત્મવિકાસમા અવરૂક રહેવું કે સાવધાન થવું તેજ આપણું ધ્યેય હોવું જોઈએ અને તેનું જ નામ અપ્રમાદતા છે

જૈનદશાન આત્મસ્થવના ને પાંચ પ્રકારમા વિવક્તા કરે છે

(૧) મદ (સાધનો મેળવી અભિમાન-અદકાર સંજોગો) (૨) વિષય (ઇદ્રિયોના કામસોપોમા આસક્ત રહેવું) (૩) કાષ કપટ રાગ અને દ્વેષ કર્યા કરવાં (૪) નિઃ (૫) વિકલા (આત્મોપયોગ રહિત કલા પ્રતાપો કર્યા કરવા

આજ પાત્ર પ્રમાણે હેરાં છે અને અધ્યાત્મિકતા વર્ધ જનાર છૂટાશો છે તેથી પાત્ર હેરાંથી અલગ રહી પુરુષાચ કરવો તેજ અપ્રમતતા છે તેજ અમૃત છે

- [૭] અગ્નિકાયમા જન તોપણ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અમ જ્યાત કાળ સુધી ભોગવે છે માટે હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર
- [૮] વાતુકાયમા ગયેતો જીવ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અમ જ્યાત કાળ સુધી ભોગવે છે માટે હે ગૌતમ ! સમય માત્રના પ્રમાદ ન કર
- [૯] વનસ્પતિકાયમા ગયેતો જીવ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનંતમાળ સુધી અને દુ મે કરોને અત આવે તેની રીતે ભોગવ્યા કરે છે માટે હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર

નોંધ—પૃથ્વી જળ અગ્નિ વાયુ અને વનસ્પતિમા પણ જીવો હોય છે એમ હવે તો વૈજ્ઞાનિક શોધ જાગ્રદેશ થાછ તે રિથિતિમા ને ચિંતન રહે છે તેમને સ્થુલ માનસ કે ભુદ્ધિવિકાસ હોતો જ નથી અને તેની રિથિતિમા રીતે ને વિકાસ થાય છે તે (મલ્લકા) પમથીન હોય છે આ બધુ જાણીને શાસ્ત્રકાર એ કહેવા માં છે કે મનુષ્યદેહ અજ પુરુષાચ વ પરમસ્થાન ॥ માટે ત્યા પ્રમાદ કરવો એતો ન પૂરી રાખાય તેવી ખોટ છે

- [૧૦] મે ઇદ્રિય (સરીર અને જીભવાળા) કામમા ગયેતો જીવ વધુ રહે તો સ જ્યાત કાળ પ્રમાણ સુધી રહે છે માટે હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર

નોંધ—અજગ્ર જિ નજિન્ન પ્રમલ્લ જિ ન જિ ન કાલ્પાદિ સાસોમા ॥ ગણિતશાસ્ત્ર પરાધ સુધીની સ મ્યાને મ થત કાળ માને છે પણ જનશાસ્ત્રે તો તેથી પણ આજ્ઞ એટલે એકમ દશક સો એમ ઉત્તરોત્તર અઘાવીસ રકમ સુધી સ જ્યાતકાળ મા થો છે અસ જ્યાત કાળ સ બધી

મેટલે કે જેની સખ્યા ન મણાય તે માત્ર નસખ્યાત એમ બતાવ્યું નથી બલકે અસખ્યાત માટે પણ ચોક્કસ પ્રમાણ છે અને તે બંનેથી અગત્યની સખ્યા કે જેનો મર્યાદા બુદ્ધિથી કરી નિષ્કૃષ્ટ ન થઈ શકે તેને અનતકાળ કહ્યો છે

[૧૧] ન્યુ ઇન્દ્રિય (શરીર, હાથ તથા નાક) વાળા શરીરમા ગયેતો જીવ ઉત્કૃષ્ટમાળ રહે તો સખ્યાતકાળ સુધી રહે છે માટે હે ગૌતમ ! મમય માત્રનો પ્રમાણ ન કર

[૧૨] ચાતુ ઇન્દ્રિય (શરીર, હાથ, નાક અને આંખ) વાળા શરીરમા ગયેતો જીવ ઉત્કૃષ્ટમાળ ગઈ તો સખ્યાતકાળ સુધી રહે છે માટે હે ગૌતમ ! મમય માત્રનો પ્રમાણ ન કર

[૧૩] પાંચ ઇન્દ્રિય (શરીર, હાથ, નાક, આંખ અને કાન) કાયામા ગયેતો જીવ ઉત્કૃષ્ટરીતે ફરીફરી માત્ર કે આઠ વર્ષનો મહાશ્વ કરી શકે છે માટે હે ગૌતમ ! મમય માત્રનો પ્રમાણ ન કર

[૧૪] તેમા પશુ દેવ કે નન્દગતિમા ગયેતો જીવ તો માત્ર એકજ વાર મળગરીતે જાન મળી શકી શકે છે માટે હે ગૌતમ ! મમય માત્રનો પ્રમાણ ન કર

નોંધ — દેવ અને નરક બંને ગતિને ઔપચારિક કહે છે કારણ કે ત્યાં જીવ સ્વયં (વિના ચેત્તિએ) ઉત્પન્ન થાય છે તેના શરીર પણ જુદા પ્રકારના હોય છે તેથી માનવ કે પશુના શરીરની માફક અધુર પૂર્ણ થયા પછીના મધ્ય સંસ્થાથી નાશ પામતો નથી દેવ કે નરક ચેત્તિનો જીવ એકવાર ત્યાં જઈ આવ્યા હોય તે ફરીને બીજી કોઈ ગતિમા ગયા બાદજ દેવ કે નરકગતિમા જઈ શકે માત્રી કર્માનુસાર ત્યાંની સ્થાન ધરના શાસ્ત્ર કારણે ને કલ્પિની ॥

[૧૫] ગુભ (મારા) અને અશુભ (ખરાબ) કર્મોને લઈને બહુ પ્રમાણગણો જીવ આ પ્રમાણે (ઉપરના ક્રમથી) આ ભવરૂપ મમાવ્યકમા ભગ્યા કરે છે માટે હે ગૌતમ ! મમય માત્રનો પ્રમાણ ન કર

નોંધ—અહીં સુધી અધોઞ્ઞાતિમાથી ઉત્પન્ન થતો અને અવિકસિત જીવનમાથી વિકસિત જીવનસુધીનો સંપૂર્ણ ક્રમ જતાવી દીધો છે. આ ક્રમમાં સામાયિક રીતે સાંપ્રદાયિક બધી ઉત્કૃષ્ટ ભૂમિકાઓનો સમાવેશ થઈ ગયો છે.

[૧૬] મનુષ્યભવ પામીને પણ ધણી જીવો ચોર અને ગેર-ભૂમિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેથી આર્યાભાવ (આર્યાભૂમિનું વાતાવરણ) પામવો પણ દુર્લભ છે માટે સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધ—આયુષ્યનો અર્થ સાચો ધર્મ કે જેમાં અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને ત્યાગ જે પાંચ અંગોનો સમાવેશ થાય. મનુષ્ય શરીર પામ્યા છતાં ધણી જીવો મનુષ્યશરીરે પણ કે પિશાચ જેવા હોય છે.

[૧૭] આર્યા દેહને પામીને પણ અખડ પચેન્દ્રિયપણું (બધી) થોડા અખડ હોય તેવી સ્થિતિ) અરેખર નિગેર દુલભ છે કારણકે (ધર્મો નથી) ઇન્દ્રિયોની નિગતા (અપૂર્ણ ઇન્દ્રિયો) દેખાય છે હે જ્ઞાતમ! સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર.

નોંધ—ઇન્દ્રિયો અને શરીર એ બંને સાધનો છે જે સાધનો મુદ્દા ન હોય તો પણ પુરુષાધમા ફેર પડે છે.

[૧૮] જીવ મનુષ્ય પચેન્દ્રિયપણું (સંપૂર્ણ સાધનો) પણ મેળવી શકે છે છતાં અરેખર સાચા ધર્મનું શ્રવણ અને દુર્લભ છે કારણકે કુતીર્ય (અધર્મ) ને સેવનાર સમૂહ ધર્મો દેખાય છે માટે (તને તો ઉચ્ચ સાધનો મળ્યા છતાં) હે જ્ઞાતમ! સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૧૯] ઉત્તમ શ્રવણ (સત્તમ-મદ્ધર્મ) પામીને પણ (સત્ય પગ) વધાર્યું શ્રદ્ધા થવી બહુ દુર્લભ છે કારણ અવિદ્યાને સેવનાર (અજ્ઞાની) સમૂહ સસારમાં બહુ દેખાય છે માટે હે જ્ઞાતમ! સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર.

[૨૦] મદ્ધર્મ પર નિશ્ચય કરનાર પણ સાચાધર્મને કાયાથી ગંધર્વ

કરવે (તે પ્રમાણે વર્તન કરવું) તે અતિઅતિ દુર્બલ છે
કાનાદે કામભોગોમા આમકત થયેના જીવો સમારમા બા,
દેખાય છે માટે હે ગૌતમ ! મમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર

કામભોગો જે દ્વારા લોભનાય છે તેની વખત જતા
શી સ્થિતિ થાય છે ? તે સ્પષ્ટ બતાવે છે

[૨૧] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા પ્રેમ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે તારા કાનોની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે હે ગૌતમ !
મમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૨] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા પ્રેમ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે તારી આંખોનું બળ ક્ષીણ રહ્યું છે હે ગૌતમ ! મમય
માત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૩] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા પ્રેમ સ્વેત થવા
લાગ્યા છે તારુ નામિકાનગ દીન થયું છે હે ગૌતમ !
મમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૪] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા પ્રેમ શીકા પડના
લાગ્યા છે તારી જીભની શક્તિ દરાર્ધ મધ છે હે ગૌતમ !
મમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૫] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા પ્રેમ શીકા પડી ગયા
છે તારી અપેક્ષાની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે માટે હે
ગૌતમ ! મમયનો પણ પ્રમાદ ન કર

[૨૬] તારુ શરીર જીવું થયું છે તારા પ્રેમ શીકા પડી ગયા છે
તારુ સર્વબળ દરાર્ધ રહ્યું છે માટે હવે તું મમય માત્રનો
પ્રમાદ ન કર

નોંધ — આ કથન બગવાને ગૌતમને ઉદ્દેશી આપણ સૌને દર્શાવ્યું
છે એટલે આપણે આપણા જીવનમા ઉત્તરણ એજ ઉત્તમ છે આપણામાના

નોંધ—અહીં સુધી અધ્યાગતિમાથી ઉપવૃત્તિ અને અવિકસિત જીવનમાથી વિકસિત જીવનસુધીનો સંપૂર્ણ ક્રમ બતાવી દીધો છે. આ ક્રમમાં સામાન્યરીતે સાશ્વત્ત જીવી ઉત્ક્રમણ જીવિકાઓનો સમાવેશ થઈ ગયો છે.

[૧૬] મનુષ્યભ્રમ પામીને પણ ઘણાં જીવો ચોર અને ચેન્દ્ર બુધિમાન થાય છે તેથી આર્યભ્રમ (આર્યબુધિનું વાતાવરણ) પામવો પણ ફુર્જત છે માટે સમયમાત્રનો પ્રમાણ ન કર.

નોંધ—આર્યધર્મનો અર્થ સાચો ધર્મ કે જેમાં અદિષ્ટા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને ત્યાગ જે પાંચ અંગોનો સમાવેશ થાય છે. મનુષ્ય શરીર પામ્યા છતાં ઘણાં જીવો મનુષ્યશરીરે પણ કે પિશાચ જેવા હોય છે.

[૧૭] આર્ય દેહને પામીને પણ અમલ પચેન્દ્રિયપણું (બધી યોગ્ય અખંડ હોય તેવી સ્થિતિ) અરેખર વિશેષ ફુર્જત છે કારણકે (ધરો નયો) ઇન્દ્રિયોની વિકાસ (અપૂર્ણ ઇન્દ્રિયો) દેખાય છે હે જાતમ! મન્યનો પણ પ્રમાણ ન કર.

નોંધ—ઇન્દ્રિયો અને શરીર જે બધાં સાધનો છે તે સાધનો સુદૃઢ ન હોય તો પણ પ્રત્યાધમા ફેર પડે છે.

[૧૮] જન મપૂર્ણ પચેન્દ્રિયપણું (મપૂર્ણ સાધનો) પણ મેળવી શકે છે જતાં અરેખર સાચા ધર્મનું શ્રવણ અને ફુર્જત છે, કારણકે કુતીય (અવર્મ) ને સેનનાર સમૂહ ધરો દેખાય છે માટે (તને તો અન્ય સાધનો મળ્યા છતાં) હે જાતમ! સમયમાત્રનો પ્રમાણ ન કર.

[૧૯] ઉત્તમ શ્રવણ (સત્તમ-સદ્ધર્મ) પામીને પણ (મત્ત પર) યથાર્થ શ્રદ્ધા થતી જ. ફુર્જત છે મરણ અવિદ્યાને સેનનાર (અજ્ઞાની) સમૂહ સંસારમાં જાળ દેખાતો છે માટે હે જાતમ! સમયનો પણ પ્રમાણ ન કર.

[૨૦] મહાધર્મ પર વિશ્વાસ કરવાનું પણ માયાધર્મને કાયાથી રપસ

કર્મો (તે પ્રમાણે નર્તન કરવું) તે અતિઅતિ દુર્નલ છે
કારણકે કામભોગોમા આમકત થયેના જીવો સમાગમા મન
દેખાય છે માટે હે ગૌતમ ! સમયભાત્રનો પ્રમાદ ન કર

કામભો ૥ જે દ્વારા ભોગનાથ છે તેની વખત જતા
શી સ્થિતિ થાય છે ? તે સ્પષ્ટ બતાવે છે

[૨૧] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા કેશ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે તારા કાનોની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે હે ગૌતમ !
સમયભાત્રનો પ્રમાદ ન કર

૨૨] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તા । કેશ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે તારી આંખોડુ બળ હણાઈ રહ્યું છે હે ગૌતમ ! સમય
ભાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૩] તારું શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા કેશ સ્વેત થવા
લાગ્યા છે તારુ નાસિકાનળ હીન થયું છે હે ગૌતમ !
સમયભાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૪] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા કેશ શીઘ્ર પડવા
લાગ્યા છે તારી જીભની શક્તિ હારા મધ છે હે ગૌતમ !
સમયભાત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૨૫] તારુ શરીર જીવું થવા લાગ્યું છે તારા કેશ શીઘ્ર પડી ગયા
છે તારી સ્પર્શેન્દ્રિયની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે માટે હે
ગૌતમ ! સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર

[૨૬] તારુ શરીર જીવું થયું છે તારા કેશ શીઘ્ર પડી ગયા છે
તારુ સર્વબળ હારાઈ રહ્યું છે માટે હવે તું સમય ભાત્રનો
પ્રમાદ ન કર

નોંધ—આ કથન બચવાને ગૌતમને ઉદ્દેશી આપણ સૌને ફરમાવ્યું
છે એટલે આપણે આપણા જીવનમા ઉત્તરવું એજ ઉત્તમ છે આપણામાના

કે તમણે કાઈ યુવાન અને કાઈ વૃદ્ધ પણ થતા હશે, કાઈકે પરની રિયતિ અનુભવતા હશે અને કાઈ હવે અનુભવવાના હશે પરંતુ હોના આ / રિયતિ વહેલી માઠી થતી રહે છે ઉપરના પ્રોકમા આણુ વત માનકાગના પ્રયોગ હોવા છતાં સરફત વ્યાકરણ પ્રમાણે અવગણન પૂર્ણ વત માનકાગમા આપાતર તેરવા માટે મૂક્યું છે કે તેજ સખ વાગે છે

કહાય છતાં શરીર ન હોય તેને શાનો ભય છે કે તે પ્રમાણમા ન પડે ?

[૨૭] (પાંચો) પ્રત્યે અનુચિ, ગડગુમડના ૬ વિસચિકા (૨ તેરા) ગોરે જુગી જુગી જાતના રોગો તને સ્પર્શ કરે, જેનાથી શરીર કષ્ટ પામે અને કાંઈ નાશ પછુ પામી જાય માટે હં ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમા ન કર

નોંધ —આખુ શરીર રોગોનુ ન્યાન છે જેમ જેમ નિમિત્ત મજે તેમ તેમ તેનો પ્રાકુર્ણવ થાય છે તેગે બાલપણ યુવાની કે વૃદ્ધાવસ્થા જે બધામા લાગુ ન છે માટે જગ પણ શરીર રોગ્ય કે સાધનોમા આસન્ન ન થતા આત્મસ્વરૂપ વિચારવુ

[૨૮] શરત્કલ્પનુ ખીનેલુ કમળ, જેમ માળીથી ઉત્પત થવા છતાં નિગળુ રહે તેમ તું તારી આસક્તિથી અનગ થા અને સર્વ વસ્તુના મોહથી રહિત થઈ હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પણ પ્રમા ન કર

[૨૯] ધન અને લાભા (પત્ની) ને છોડીને તે માધુતાને આફરી છે માટે તે વમેવા (ભોગે) નુ કરીથી પાન ન કરે હં ગૌતમ ! સમયમાત્રનો (સમયમાર્ગમા) પ્રમા ન કર

નોંધ —છોડવાને એક વા ખીજે રૂં વાઢ કરવુ કે તેના સકલ્પ કરવા તે પછુ પ્રાપ્ત છે માટે ત્યાગી એએ કેવળ અપ્રમત્તપદો આત્મચિત્ત નમાજ મસ્ત રહેવુ

[૩૦] તેમજ મિત્રજનો, લાઈઓ અને રિપુન ધનસંપત્તિના ચયને

(મેન્-ગ્રથી) ડાડી ઈધને હવે બીજવાર તેની મવેલણ (મરગ) ન કર હે જાતમ ! મમયમાત્ર પણ ગદનત ન કર

૩૧ મા મેન્-ગ્રના બે ચન્લોમા ભગવાને ગીતમને સ ય-મમા સિવર કરના મારે ભવિષ્યમા પધુ ઉત્તમ પુરુષો કયુ વ્યાધાસન લઈને સ યમ માર્ગમા સ્થિર થશે તે બતાવ્યુ છે.

[૩૧] આજે તીથ-કર પોતે (આ ક્ષેત્રમા) વિગ્રમાન નથી તોપણ અનેક મદાપુરોએ અનુભવેગે તેઓનો મોક્ષ સક માર્ગ તો ખરેખર દેખાય છે (આ પ્રમાણે ભવિષ્યમા ધર્મીજનો, આશ્વામન લઈ મયમમા સ્થિર થશે) તો હમણા (મારી હાજરીમા) હે જાતમ ! આ ન્યાય યુક્ત માર્ગમા સા માટે પ્રમા- કર છે ! મમયમાત્રનો પ્રમા- ન કર

નોંધ — જાતમને સજાથી ભગવાને બતાવ્યુ છે કે વર્તમાન કાળેજ સોએ કાય- પરાધણ થયુ

[૩૨] હે જાતમ ! કાટાવાળા માર્ગ (મેન્-ગ્ર) થી ફર થઈને મહા ધોરીમાર્ગ (જિનમાર્ગ) મા તુ આવ્યો છે માટે તે માગપર નજર નાખ મમયમાત્રનો પ્રમા- ન કર

નોંધ — સ વમ જેવા અમૃતને પામીને વિષયોના રોગ કાને ગમે ! મેકવાર ખાદામાયો ઉગર્યા પછી તેમાજ પડવાનુ મન કાને થાય ?

[૩૩] હિનટા માર્ગે ચડી જઈને નિર્ગળ ભાગવાદક (મોતને વફન કરનાર) પછી ખુનખૂન પીડાય છે માટે હે જાતમ ! તુ માર્ગને ન જૂન સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર

[૩૪] હે જાતમ ! મોટા મમુદ્રને ખરેખર હવે તુ વગમય તરી ગયો હવે વળી કાદા સુધી આવી કેમ હિભો લો ? આ પાર આનવા માટે શીઘ્રતા કર મમયનો પણ પ્રમાદ હવે ન કર

નોંધ — જીવનના છેલ્લા કાળમાં હવે મોદ સો !

[૩૫] (મિથમતા વિર રદવાથી) દે ગૌતમ ! અત્યેવઃ (અતઃ-આ) શ્રેણિઃ આવતીથી દો નું મિત્રોનો પામીશ (ત્યાં ગયા પછી કોથી સનાતના આનંદ પુનઃ નથી) તે ધ્યાન સુખમાં, કે યાત્રાકારી અને પ્રેક્ષક છે ત્યાં જ્યાં માટે નમઃ માનતો પ્રમાદ ન કરે

[૩૬] દે ગૌતમ ! મામ કે નમઃમાં જતા રજ સવમી, નાની આંધે નિરાસક્ત ધર્મનિયમ શાન્તિમાર્ગ (આત્મગાન્તિ)માં રૂઢિ કરે મમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરે

[૩૭] આરી રીતે અર્થ અને પગથી શોધતું અને મદભાવનાથી કહેવાયેલું ભગવાન ! કથન માખત્યા પછી ગૌતમ, રાગ અને દ્વેષ બંનેને છોડીને સિદ્ધ મનિમા ગયા

નોંધ — એવાજ નવારે સવમતા અન્વિરચિત વધા હતા તે સમયે મગવાને આ પ્રમાણે દરખાસ્ત આ ઉપદેશ પિતમ મહાશયના જીવનમાં વખાઈ નવાથી તેઓને અતિમ ધ્યેય પ્રાપ્ત કરું અને શાશ્વત સુખ પામ્યા

આપણે ગિયમ આપણું મન છે અતસાત્માની કૃપા આપણા પર જીવનના ધણા પ્રસંગે થતી રહે છે એ તે અવાજને સાતળી જીવનમાં આવરી મૂકીએ તો આપણે પણ બેટા પાર થઈ બચ

મનુષ્ય જીવનની એકેક ક્ષણ અમૂલ્ય રત્ન સમાન ■ અમૃતસમાન છે આપણે એ ભૂમિતિ પર છીએ તે ધમ પર સિધર રહી અપ્રમત રીતે આગળ વધીએ તો આ જીવન-યાત્રા સફળ થઈ બચ ફરી ફરી આ સમય અને આ સાધનો સાપડવાના નથી માટે મગવાનો સદુપયોગ કરવો અને કાળે કાળે સાવધ રહેવું

એ પ્રમાણે કરું છું

એમ દુમપત્રક નામનું દસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

બહુશ્રુતપૂજ્ય

૧૧

નાન એટલે આત્મપ્રકાશ આ પ્રકાશ દરેક આત્માઓમા ભર્યો છે માત્ર તેના આનંદો નીકળી જવા જોઈએ અને પદ્મના દ્વારે ઉઘડી જવા જોઈએ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ શોધ માટે છે એમ ભાવી વત્સલ પુરુષો શાસ્ત્રોને બહુ ધર્મ પછી જુની ભાષા છે

અહંકાર એ જ્ઞાનની અર્જલા છે અહંકાર ગયો દે ખત્તનો પુરુષો મમજવો જ્ઞાનીની પરીક્ષા શીલ (આચાર વિચાર)થી થાય છે શાસ્ત્રોથી નહિ!

ભગવાન બોલ્યા —

- [૧] સયોગ (આસન્નિથી) વિગેરે કરીને મુકાયેના અને શૂન્યાગી ભિન્નના આચારને ક્રમપૂર્વક પ્રકટ કરીશ. મને સાબળો
- [૨] જે વૈરાગી જતીને માની, લોભી, અમયમી અને વાગવાર વિવાદ કરનાર હોય છે, તે અવિનીત અને અબહુશ્રુતી (અજ્ઞાતી) કહેવાય છે
- [૩] જે પાત્ર સ્થાનોથી શિક્ષા (જ્ઞાન) નથી મળી શકતી તે પાત્ર સ્થાનો આ પ્રમાણે છે — માન, ક્રોધ, પ્રમાદ, રોગ અને આલસ્ય (આળસ)
- [૪૫] વાગવાર (૧) હાથ કીડા ન કરનાર, (૨) સદા ઇન્દ્રિયોનું દમન

[૩૧] મમુક્ષુ સમ્માન ગભી, બુદ્ધિથી પરાણે નહિ પામનારા,
સ કટોથી ત્રામ નહિ પામનારા મમસોગોથી અનાનકત રહેના,
શ્રુતથી પરિપૂર્ણ અને પ્રત્યેક પ્રાણીઓના તક મહાપુરુષો
કર્મનો નાશ કરીને ઉત્તમગતિ પામ્યા છે

[૩૨] માટે ઉત્તમ અર્થની મેલણા મનાઝ (સત્ય શોધ) બિમ્બ,
શ્રુત (ગાન) મા અધિષ્ઠાન કરે (આનંદિન હે) કે જેથી
પોતાને અને પરો મિત્રિ પ્રાપ્ત કરાવે

નોંધ — જ્ઞાન એ અમૃત છે જ્યાંની સર્વ રમત વિજેતા અને જે
જ્ઞાન મે અત કરણની વસ્તુ છે શાસ્ત્રો વારા સત્ય ૧ દ્વારા કે મહા
પુરુષોની દૃષ્ટાદ્વારા તે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે

એ નમાણે ૨૦ છુ

એમ બ શ્રુત પૂણ્ય નામનુ અગીસારનુ અધ્યયન મમાપ્ત થયુ

હરિકેશીય

હરિકેશ મુનિવ્રુ

૧૨

આત્મવિદ્યામત્રા ભતિના બધન હોતા નથી અડાલ પખ
આત્મકથ્યાણનો માર્ગ આશાથી રાકે છે અડાલભતિમા ઉત્પન્ન
થનારનુ પણ હૃદય પવિત્ર હોઇ રાકે છે

હરિકેશ મહામુનિ અડાલ કુળમા જન્મ્યા છતા ગુણના
બહાર હતા પૂર્વના ધોમ સ્વપ્નાર હોવાથી નિમિત્ત વશાત્
વૈરાગ્ય પામી ત્યાગી બન્યા ત્યાગ લીધા પછી એક દેવે તે
તપસ્વીની આશ્રમા આકરી સોટી કહેલી સાથા મુવર્જની
જેમ પાર ઉતરેલા તે મહામુનિ પ્રત્યે પ્રમજ થયો પછી તે
દેવ મુનિ સાથે દાસ બનીને કાયમ ગહો

એકા યજ્ઞ મદિરના સમામ પની અહર (કે જ્યા તે
દેવનો વાસો હતો) આકરી તપશ્ચર્યાથી કૃશ થયેલા હરિકેશ
ધ્યાનમગ્ન થઈ અઢોવ ઉભા હતા

ઠોરાવ નાગના પુત્રી બદ્રા તેમની સાહેલીઓ માથે તેજ
મદિરમા દર્શનાર્થે આવેલા

નર્મદાર નજી નજી સૌએ દેવના પેટભરી દર્શન કર્યા,
દર્શન કરીને પાછા ફરતા દરેક નહચરીએ કીડાર્થે નાભામડપ
ના દરેક સ્તબને બાથ બીડી વીધી પાછળ રહેલી બદ્રા કુમારીએ
(અધારામા બરાબર ન મુગવાથી સ્તબ બળી) તપસ્વીને
બાથ બીડી લીધી બદ્રાના હાથમા સ્તબને બાંધે તપસ્વી

આવેલા લાણી નૌ સખીઓ “ તમારા હાથમા તે સાચા પતિ ન આવી ગયા, ” એમ કહીને કુતૂહલથી હસવા લાગી કુમારી બદા આથી ચિડાઈ ગયા અને તપસ્વીની મહા અવગણના કરી નાખી

દેવ આથી ખૂબ દોષે બદા તેજ સમયે અવાઃ થઈ હળી પડી આ વાત વાયુવેગે પસરી ગઈ કૌશલરાજ ત્યાં પધાર્યાં આખરે દેવી દોષ દૂર કરવા તે દેવ પ્રવેશ દેહવાળા તપસ્વીજી માથે બદાના લગ્ન કરવાની તૈયારી થવા લાગી

તેજ સમયે સુનિના દેહમાથી દેવ અદ્વય થયા તપસ્વી નાવધ થયા અને આ બધી ધમાલ એક વિસ્મિત બની ગયા જ તે પોતાના આત્મા નયમની અને અપૂર્વ ત્યાગની પ્રતીતિ આપી એ મહાધોળીએ ત્યાંથી મયાણ કર્યું

ત્યારબાદ આ બદાદેવીના સોમવ નામના પુરોધસ નાથે લગ્ન થયા છે તે દપતી બ્રાહ્મણો પાસે કુળ પરપરા મુજબ મહાયજ્ઞ કરાવે છે યજ્ઞમાનરૂપે એ દપતી ત્યાં મન લાપાટિ ક્રિયા કરી રહ્યા છે

ગામ, નગર, શહેરાદિ મર્વ સ્થળે અબેદલાવે વિચરતા એ વિશ્વોપકારક મહાશુનિ તેજ યજ્ઞશાળામા એક માસની તપશ્ચર્યાને પારંગે બિમાર્ય પધાર્યા છે ત્યાં અપરિચિત બ્રાહ્મણો મધ્યમ તેનો ઉપહાસ, અપમાન અને તિરસ્કાર કરે છે બિજાને બદલે દડો લઈ માથે મારવા દોડે છે આવા કપરા વખતમા એ તિ દુકંદેવ હાજર થઈ શુ કરે છે ? બદાદેવીને લાજ થયા પછી તેને શી અનર થાય છે ? આખુ વાતાવરણ તપશ્ચર્યાના પ્રમાણે કેવુ મુવાસિત બને છે ? તે આ અધ્યયનમા વર્ણવ્યું છે

જાતિના વિધાન મહા માટે નથી વર્ણવ્યવસ્થા કર્મ પ્રમાણે નિયત થઈ હતી તેમા ડિન નીચના ભેદોને સ્થાન ન હતુ બ્યારથી દ્વિત નીચના ભેદોને સ્થાન મળ્યું ત્યારથી તે વ્યવસ્થા મટી તિરસ્કાર અને અભિમાનના પુલેમા પતટી ગઈ

ભગવાને જાતિવાના ખડન રૂઢાં ગુણવાદને મમલગ્યો
અભેદભાવના અમૃત પાયા અને દીન, હીન અને પતિત જીવોનો
ઉદ્ધાર કર્યો

ભગવાન મુવર્ત્તનામીએ જ જુને કહ્યું —

- [૧] અજાનમ્ભગા ઉત્પન્ન થયેતા છતાં ઉત્તમગુણને ધારણ કરનારા
હુકિંકેશ જન નામના એક જિતેન્દ્રિય ભિક્ષુ થયા હતા
- [૨] (૧) ઈંધા, (૨) બાણા (૩) એકણા, (૪) આત્મ, ભક્ત નિક્ષેપ
અને (૫) ઉચ્ચાગ પામવણુ એન જન્મ સંધાણુ પારિદાવળીયા
એમ પાંચે મમિનિઓમા મયમી તથા મુમમાધિ-પૂર્વક
યતનાવાળા—
- [૩] મનથી, વચનથી અને કાયાથી ગુપ્ત અને જીતેન્દ્રિય તે ભિક્ષુ
ભિમા માટે ચક્ષુષગુમા મનુષ્યો આત્મને ઉભા રહ્યા
- [૪] તપથી સુમધેના અને જીવુ ઉપધિ (વચ્ચ વગેરે) અને ઉપ
કરણ (પાન વગેરે) વાળા મુનિને આવતા જોઈને આત્મ-
પુરુષો હમવા નાગ્યા

નોંધ — મુનિના વચ્ચ પાન કબજ કરનારો ત્યાંથીને ઉપધિ તથા
ઉપકરણો કહેવાય છે

- [૫] જાતિમ થી હિન્મત થયેના દ્વિમામા ધર્મ માનનારા, અજિતે-
ન્દ્રિય અને અચક્ષુવાળી (ચક્ષુવચને મથાર્થ ન પાળનારા)
મૂર્ખ સાધુઓ આ નયનો કહેવા લાગ્યા —
- [૬] *સજેનાં ડાંગો ધરનાગ, કામ જેવો ભયકર, બેઠેના નામવાળો,
દુર્જીવજ્ઞાનો અને નનિનતાથી પિશાચ જેવો દેખાતો આ
ગજો વજ્ર વીરનાળીને કેણુ ચા થો આવે ? (તે લોકોએ આ
પ્રગોળે મનમા વિચાર્યું)

હવે મુનિને સબોધીને કહે છે

- [૭] રે! આવો અદર્શનીય (ન જોવા લાયક) તુ મળુ છે ? અને કદા આશાથી અહીં આ યો છે ? — સુવત્ર અને મેનથી પિશાચરૂપ થયેતો તુ અહીંથી જ અહીં શા માટે ઉભો છો ?
- [૮] આજ વખતે તે મહામુનિનો અતુષ્ટપક (મેઘી) તિ દુક વૃક્ષ વામી યક્ષ (દેવ) પોતાના શરીરને ગુપ્ત રાખીને (મુનિના શરીરમા પ્રવેશ કરીને) આ વચનો કહેતા લાગ્યો —

નોંધ — જે દેવ એ મહામુનિનો મેવક બન્યો હતો તેણે મુનિશ્રીના શરીરમા પ્રવેશ કર્યો

- [૬] હૃં સાધુ છુ બ્રહ્મચારી છુ સવમી છુ ધન, પરિગ્રહ અને દ્વિવિત ક્રિયાઓથી વિરક્ત થયો છુ, અને તેથીજ ખીનભાવે માટે થયેલી શિક્ષા જોઈને આ વખતે અનને માટે અહીં આન્યો છુ

નોંધ — જો સાધુઓ ખીનને માટે થયેલી શિક્ષા જ બદલ કરે છે પોતાને માટે તયાર કરેલા આહારને સ્વીકારતા નથી

- [૧૦] તમારુ આ જોજા. ધર્મ અપામ છે, ખવાય ॥ અને જોગ વાય ॥ માટે જાડી રહેતુ થોડું આ તપગ્રી પશુ બને મેઘવે કારણકે હું શિક્ષાશીલી છુ એમ તમે જાણો
- [૧૧] (બ્રાહ્મણો જોતા -) આ જોજાન બ્રાહ્મણોને માટેજ તૈયાર થયુ અહીં એક બ્રાહ્મણ પપ માટેજ તે મિદ્ધ થયુ છે અમે આવુ અનપાન તને નહિ આપીએ શા માટે અહીં ઉભો છો ?

- [૧૨] ઉચ્ચશ્રુતિમા કે નીચ શ્રુતિમા (જ ને રચતો) કૃત્રિમગે આશા પૂર્વક યોગ્યતા જોઈ જી / વાવે છે એ શ્રદ્ધાથી મને આપો અને આ ખરેખર પવિત્ર ક્ષેત્ર મમજી તેની આ ધના કરે

નોંધ — આ વચનો તે દેવના મુનિના મુખેથી બોલાવતો હોય.

[૧૩] ત્યાં વાવેના પુણ્યો ઉગે છે (જે સુપાત્રમાં નાખ્યાથી દાન કળે છે) તે ક્ષેત્રો અમોએ જાણી લીધા છે જાતિમાન અને વિદ્યાવાન બ્રાહ્મણો છે તેજ ક્ષેત્રો ખૂબ મું ૨ છે

નોંધ — આ વચનો ત્યાં ચક્ષુશાળીમાં રહેલા ક્ષત્રિયોના છે

[૧૪] ક્રોધ, માન, દ્વિષા, અમત્ય, અન્ત અને અપરિગ્રહ વગેરે વેગો જોનામાં છે, તેવા બ્રાહ્મણો જાતિ અને વિદ્યા બંનેથી મહિન છે તે ક્ષેત્રો તો પાપને વધ રનારા છે

નોંધ — તે વખતે કેટલાક બ્રાહ્મણો પોતાના બ્રાહ્મણ્યમયી પતિત મહાદિસાઓને ધર્મ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા તેવાઓને હેતુના આ પ્રસંગ વચની પ્રેમબાદાગ મુનિના મુખમાંથી બોલાયો

[૧૫] રે ! વેગોને બળ્યા છતાં તેના અર્થને જગપણ જાણી શકતા નથી માટે ખરેખર તમે વાળીના બારવાહક છો જે મુનિ-પુણ્યો મામાન્ય કે િયા પ્રપિણ ધરોમાં જઈ બિદ્યાવૃત્તિથી મયમી જીવન મુજરે છે તેજ ક્ષેત્રો હિતમ છે

આ સાંભળીને બ્રાહ્મણ પડિતોના શિષ્યો ખૂબ ક્રોધ્યા અને કહ્યું —

[૧૬] રે ! અમારા ગુરુઓની વિરદ્ધ બોનનાર માધુ જેણે અમારી સમક્ષ આ શુ જોલી રહ્યો છે ? આ અજ્ઞપાન બહેને બધું નાશ પામે પણ હવે નને તો નાજિજ આપવાના

[૧૭] મમિતિઓથી મમાદિત (મમાધિગ્ય), મુમિઓથી મુમ (મન, વચન અને કાયાથી સયમી) અને બિનેદિય એવા મને આવું ગુદ્ધ આપાન નહિ આપો તો આજે યોનોના વામ શુ મેળવવાના ? આવા (ચક્ષુશાળી) મુનિના મુખેથી

વચનો સાભળીને બ્રાહ્મણો લાઝ્યોળ ચર્ષ ગયા અને ધાગે પાડીને કહેવા લાગ્યા —

- [૧૮] અરે ! અહીં કેજ્જુ ક્ષત્રિયો, વજ્રમાનો કે અધ્યાપક છે ? વિદ્યાર્થીઓની સાથે મળી તેઓ સૌ લામ્હી અને ડાઝમે મારીને તથા ગગચી લખીને આને જલ્દી બહાર કાઢી મૂકે.
- [૧૯] અધ્યાપકોનું આવું વચન સાભળીને ત્યાં ધણા કુમારો દોડી આ-આ, અને હડ, છડી અને ચામુક્રાષી તે સુનિ મારવાને તૈયાર થયા.
- [૨૦] તેના સમયે મુર જગવાળી જૈનતિક રાજવી પુત્રી (નામે) બદ્રા તે સ્થળે હણ્ણતા તે સમયીને જોઈને કુપિત થયેના કુમારોને ગુરતજ શાત પાડે છે (અને કહે છે —)
- [૨૧] દેવના અભિયોગે કરીને (દેરી પ્રમેષ શાત પાડવા માટે) વશ થયેના, પિતાશ્રી વડે દેવનો પ્રભાવ જે સરીરમા હતો તે) મુનિને હુ આર્ષુ કરાયેલી હતી જા અનેક મદારાત્મઓ અને વેન્દ્રોથી પણ વ લાયેના આ સુસિરાજે માટુ મનથી પણ ચિંતન ન કર્યું અને ગુરતજ (સુદ્ધિ આ-આ પછી) મને રમી દીધી હતી.

નોંધ —આ બદ્રાએ સરજમાવથી જ દિરમા મ્યાનસ્થ રહેલા મુની શરનું અપમાન કરેલું તેનો બદલો લેવા તેનાજ સરીર સાથે (મુનિ સરીરમા પ્રવેશ કરી દેવે) લગ્ન કરાવ્યું હતું પરંતુ મુનીપર જ્યારે મ્યાનપાળી સ્વસ્થ થયા કે શીઘ્ર મોતે સંવર્ગી છે તેની પ્રતીતિ આપી એ બાળાની શાન્તિ હિંજી તેને મુઝા કરી મૂકી હતી.

- [૨૨] અરે મગ અપૂર્વ ક્ષત્ર્યારી જિતેન્દ્રિય સમયી અને ઠગ તપસ્વી તેના આ પોને તેજ મદાત્મા કે કે જેણે, મારા વિતા જૈનતિક રાજવડે (પત્રીથી) ચર્ષાયાથી અપાની એસી મને ન ગ્વીમારી.

નોંધ —અપ્સરા સમી સ્વરૂપવાન યુવતિ સ્વયં મળવા છતાં તેના પર હેશમાત્ર મનોવિકાર ન થવો અને પોતાના સચમ માર્ગમા અડોલ રહેલુ તેજ સાચા ત્યાગની, સાચા સચમની અને સાચા આત્મદર્શનની પ્રતીતિ છે

[૨૩] આ મહા પ્રભાવશાળી, મહાપુન્ન્યાથી, મહાન્ પ્રવધારી અને ઉત્તમ પ્રીતિવાળા મહાયોગી પુરુષ છે તેને અવગણવા યોગ્ય નથી કે ! એની અવગણના ન કરો રખે તમેા બધાને પોતાના તેજથી તે ભગ્ન કરી નાખશે !

[૨૪] આવા ભદ્રાના સુમધુર વચન સાંભળીને (વાતાવરણ પર અસર થાય તે પહેલાં તો) તુરતજ દેવો સ્ત્રિની સેવા માટે આવી લાગ્યા અને કુમારોને નિવાગવા લાગ્યા (પણ કુમારો માન્યા નહિ)

નોંધ —આ સ્થળે પરપરા એ પણ ચાલે છે કે અહીં ભદ્રાના પતિ સોમદેવે એ કુમારોનું વારણ ક્યું હતું અને દેવો વારણ કરે તે કરતાં આમ થવું વધુ સંભવિત છે પણ મૂળ પાઠમા જયલા શબ્દ હોવાથી અર્થ તેવાજ રાખ્યો છે

[૨૫] અને તેજ વખતે આકાશમા રહેના બધાકર ઉપવાળા રાક્ષસો ત્યાં આવી એ આખા સમૂહને અદ્રશ્ય રહી મારવા લાગ્યા (પ્રબળ મારથી) જેના શરીર ભેદાઈ ગયા અને લોહીનું વમન થવા લાગ્યું તેવાઓને જોઈને ભદ્રા આ પ્રમાણે ફરીથી કહેવા લાગી —

[૨૬] તમે મધા નખો વડે પર્વતને ખોતવા લાગ્યા છો, દાંતો વડે લોખંડને ચાવવા લાગ્યા છો અને અગ્નિને પગો વડે કરીને હણવા લાગ્યા છો (એમ માનું છું) કારણક આવા ઉત્તમ ભિક્ષુનો તમે તિરસ્કાર કર્યો છે

[૨૭] આવા મહર્ષિ [ક્રોધે તો] વિપધર જેવા ભયકર હોય છે

એ ઉગ્ર તપસ્વી અને ધૈર્ય મનઃસાગ્ર મહાપુરુષાર્થાનિ તમે
બોજનના વખતે મારના તૈયાર થયા, તો હવે પત ગિયાની
મેના જેમ અગ્નિમા જાગી મરે તેમ જાગી મરનાના છા

[૨૮] હજુ તમે તમારું ધન અને ડાનડ ગણવા હમ્મતા હો
તો આખા મમ્મદ સાથે મળીને તેના ચરણે જઈ મસ્તક
નમાવો આ તપસ્વી પોતે ત્રે કુનિન ચરે તો આખા લોકને
પણ જાગી નાખશે

નોંધા:—મદ્રા જે તપસ્વીના પ્રભાવને જાણતી હતી ‘હજુ તો આ
દેવી પ્રગપ છે પણ હવે નહિ માનો અને તેમને શરણે નહિ જાવો તો
તે તપસ્વી કદાચ કુપિત થઈ આખા લોકને જાગી નાખશે એવી મને જાતિ
હો છેને ઉદેશીને તેલીએ તેથીજ તેમ કહ્યું

[૨૯] (તેવામા તો કંઈ વિચિત્ર ઘટના જતી ગઈ) કાંઈની પીઠ
ઉપર તો ઝાંઝનું મસ્તક નીચું તેમ પડી ગયેના, કંઈ સાવ કમ
અને ચેષ્ટા વિહીન બનેના, કંઈ જૂતન પર હાથ ફેંચાવતા પડી
રહેના ‘ગાંધી બહાર નીકળી ગયેમા ડોળા અને છબવાળા, તે
કંઈ જિઆ મસ્તકે દગી પડેના—

નોંધ —આ બધું દેવી પ્રગપથી જ થુ હતું

[૩૦] આની રીતે કાષ્ઠજૂત બનેના પોતાના શિષ્યોને જોઈને તે ધાજક
બ્રાહ્મણ (ભદ્રનો પતિ) પોતે ખૂન ખેં પામ્યો અને પોતાની
ધર્મપત્ની સહિત મુનિ પાસે જઈ નમીને વારસા વિનવણી
કરવા લાગ્યો કે હું પૂજ્ય ‘આપની નિન્દા અને તિરસ્કાર
થયા છે તેની ક્ષમા કરો

નોંધ —કાશ્યપ શાસ્ત્રએ તપસ્વીથી વળથેની ભદ્રાકુમારીને સોમદેવ
નામના બ્રાહ્મણ સાથે હસ્તવલ્લભ કરાવી ઋષિપત્નીજ બનાવી હતી તે
કાળમા બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય અને શૂદ્રના કર્મભેદો હતા પણ આજના
જેવા નતિભેદો ન હતા તેથીજ પારસ્પરિક કન્યાઓને લેવા દેવાનો અવહાર
ચાલુ હતો તેવું અનુમાન થાય ■

[૩૧] હે વદનીય ! અમાની, મર્ષ અને મદ પ્રુદ્ધિવાળા બાળકોએ આપની જે અસાતના (દુખ-વેના) કરી છે તે બધુ માન કરા આપના જેવા નરિ પુરુષો મહાત્માણુ હોય છે ખરેખર તે કદી કોપ ક્રોધાળ નથી

પોતાનું કાર્ય કરી દેવો વ્યાધ્યા ગયા. ત્યારબાદ મુનિશ્રી સાનધાન થઈ આ દશ્ય જોઈ વિસ્મિત બની ગય છે. અને વિનવતા બ્રાહ્મણોને કહે છે કે —

[૩૨] આ બનાવની પૂર્વે, પત્રી કે હમણા પણ મારા મનમાં સેશમાન માપ કે દ્વેષ નથી (પત્રુ આ બધુ જોયા પછી મને બાગે છે કે) ખરેખર જે દેવો (મારી અનિ-ગએ પણ) સેવા કરે છે, તેઓ વડેજ આ કુમારો બિચારા હણાયા છે

નોંધ — જૈનદર્શનમાં રાહનરીક્ષતાનાં જ્ઞાન ત દ્રશ્યો છે ત્યાંથી પુરુષની ક્ષમા તે મેર જેવી બદલ હોય છે તેમાં કોપ કે અચળતા આવતીજ નથી કુમારાની આ દગા જોઈ ઋષિશબ્દને અનુકંપા આવે છે ત્યાંથી પુરુષો અન્યને દુખ આપતા નથી તેમ જોઈ પણ રાહતા નથી

[૩૩] (સાનુ ગ્રંથીકગ્લુ થયા બાદ એ બ્રાહ્મણો ધણીજ હિતમ પ્રકારની અસર થાય છે તે કહે છે કે —) પરમાર્થ અને સત્યના સ્વરૂપને જાણનાર ! મહાત્માની આપ કદી ગુસ્સે થાઓજ નહિ સર્વ જનમમ્મક સાથે અમે બધા આપના ચરણોનું શરણ માગીએ છીએ

[૩૪] હે મહાપુરુષ ! આપની મર્ષપ્રકારે (બહુમાન પૂર્વક) પૂજા કરીએ છીએ આપમાં એવું કશું દેખાતું નથી કે જેને ન પૂજીએ હે મહા મુનિરાજ ! બિનલિખ પ્રકારના શાઠ, રાઈતા અને હિતમ પ્રકારના ચોખ્ખાથી સસ્કાગણેલુ આ જોજન આપ (પ્રમતના પૂર્વક) જાઓ (રીકારો)

[૩૫] આ મારુ પુષ્કળ ભોજન પાત્રુ ॥ અમારા પર કૃપા કરીને આપ મ્હીકારા (આરી અત મરણની પ્રાર્થના માગીને) તે મદાત્મા માસ ખમણુ (એક મામના ઉપવાસ) ને પાન્શે તે ભોજનને સદા રસીમરે છે

[૩૬] તેરામાજ ત્વા સુનામિત જળ પુષ્પો તથા ધનની ધારામધ આકાશથી દિવ્ય તૃષ્ટિ થવા લાગી દેવોએ ગગનમા દુકુનિઓ વગાડી અને “અહો ! દાન અહો ! દાન ” એમ દિવ્યધ્વનિ થવા લાગ્યો

નોંધ —દેવોએ વરસાવેલાં પુષ્પ તથા જલધારાઓ અચેત દોય છે

[૩૭] “ખરેખર દિવ્યતપની આ પ્રત્યક્ષ વિશેષતા દેખાય છે જાતિની વિશેષતા કશીએ નથી ચક્રાનુચક્ર હરિકેશ સાધુ કે જેની આવી મહા પ્રભાવશાળી સમૃદ્ધિ છે ” ચક્રાનુચક્ર હરિકેશ સાધુને જોઈને સૌ એકો અવાજે આશ્ચર્યચક્રિત થઈ ઉપર પ્રમાણે બોલવા લાગ્યા

તપસ્વીશુ કહે છે —

[૩૮] હે બ્રાહ્મણો ! અગ્નિનો આરભ કરીને પાણીથી બહારની શુદ્ધિને શા માટે શોધી રહ્યા છો ? જે બહારની શુદ્ધિ છે તે આત્મશુદ્ધિનો માર્ગજ નથી મહાપુરુષો કહે છે કે —

[૩૯] દ્રવ્યયત્રમા દાભાને (પૃષ્ઠ) લાકડાના ખીસાને, તૃણ કાદ તથા અગ્નિને, તેમજ સવાર અને માજ પાણીને સ્પર્શ કરતા એવા મહા પ્રાણીઓ તમે વારવાર નાના જીવોને કુખ આપીને પાપજ કર્યા કરો છો

[૪૦] હે બિશ્નુ ! અમે કેમ વતીએ ? કેવું ચક્રપૂજન કરીએ ? વગી કેની રીતે પાપોને દૂર કરીએ ? હે સચ્ચી ! તે અમેને જણાવો હે દેવપૂજ્ય ! કઈ વસ્તુને યાનીજનો યોગ્ય માને છે ?

- [૪૧] ૭ કાપ (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, નનમ્પતિ અને નમ)
જીવેલી દિ મા નહિ કરનારા, કપટ તથા અમત્યને નહિ
આચરનારા, માયા (કાન્ટ) અને અભિમાનથી દૂર રહેતા ।
તથા પરિગ્રહ અને સ્ત્રીઓની આસન્નિથી અગામી નાન્ત પુરવા
હોય છે તેજ વિવેકપૂરક ર્તે છે
- [૪૨] આ પાપ ઈન્દ્રિયોનું નિયમન કરનારા, ઝરિત પી પણ પડવા
નહિ કરનારા અને કાયાની આનન્નિથી રહિત એવા મહા
પુરષો, બહારની યુક્તિની દરકાર ન કરતા હિતમ અને મહા-
વિજયી ભાનયનનેજ આદરે છે
- [૪૩] તમારું જ્યોતિ સુ ? અને જ્યોતિનું સ્થાન સુ ? તમારી
કહાડીએ કઈ ? અને અગ્નિ પ્રદીપન કરનારુ સુ ? તમારા
લાકડા કયા ? અને હે લિખુ ! તમારા ચાન્તિમન કયા ?
કેવા યજ્ઞથી આપ યજ્ઞન કરા ઠો ? (આ પ્રમાણે બાહ્યો જોત્યા)
- [૪૪] તપ એજ અગ્નિ છે જ્વાલ્મા અગ્નિનું આન છે મન, નયન
અને કાયાના યોગ રૂપ કહી છે અગ્નિને દીપ્ત કરનારુ સાધન
શરીર છે કમરૂપી લાકડા છે સયમરૂપ ચાતિમત્ર છે તેરી
રીને પ્રશસ્ત ચારિત્રરૂપ યજ્ઞરૂપે હું યજ્ઞન કરુ છુ—તેજ
યજ્ઞને મહર્ષિ જનોએ હિતમ ગણ્યો છે
- [૪૫] તમારો સ્નાન કરનારો ક્ષ (કુન્ડ) કયો ? (તમારમાથી
તરવાનું) તમારું પુણ્યક્ષેત્ર કયું ? અને કયા સ્નાન કરીને તમે
કર્મરજને ટાળો છો તે કહો આપની પાસે જાણનારો ઈન્દ્રિયો
છીએ (આ પ્રમાણે બાહ્ય જોત્યા)
- [૪૬] ધર્મરૂપી ક્ષેત્ર (કુન્ડ) છે અહ્યર્ચરૂપી પુણ્યતીર્થ છે આત્માના
પ્રમલ ભાનથી વિશુદ્ધ ધર્મના કુન્ડમા નાહેનો હું ચાત યજ્ઞને
કર્મદોષને દૂર કરુ છુ

[૪૭] એવું જ્ઞાન ન કુશળ પુરોષોએ કર્યું છે અને કરિઓએ તેમ
મનઝ્ઞાનો રખાવ્યું છે જેમાં નાહેના પવિત્ર મહર્ષિઓ
નિર્મળ થઈ (કર્મ નહિ થઈને) ઉત્તમ ઝ્યાન (મુક્તિ) ને
પામ્યા છે

નોંધ —હૃદયના પરિવર્તન ચારિત્રની ચિનચારીથી થાય છે જ્યા
ચારિત્રની સુવાસ મટે છે ત્યા મનન વૃત્તિઓ નાશ પામે છે કાશ્વવારમાં
ત્રણ વિરાધોને એવકાશ બનાવી દે છે જ્ઞાનનું અવિશે ચારિત્રના ન હોવ
વનથીજ શોભે ॥ તત્તિ અને કાર્યના નીચ જાય ભાવે ચારિત્રના સ્વચ્છ
પ્રવાહમાં સાદ થઈ જાય છે ચારિત્રના પાશ્વર્યે જ લોખંડોને સુવર્ણ
રૂપમાં પલટી મૂકે છે

એ પ્રમાણે મ્હં છું

એમ હરિશ્ચંદ્ર નામનું બારમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

ચિત્તસંભૂતીય

ચિત્તસંભૂતિ સંબંધી

૧૩

સંસ્કૃતિ એ જીવન સાથે જડાયેલી વસ્તુ છે જીવનરાશિની તે પ્રેરણા પુનઃ પુનઃ ચેતનને કમંબળ દ્વારા વિત્તવિભ યોનિમા જન્માવે છે પરસ્પર પ્રેમથી જાણાનુજ યો થાય છે અને વિરોધક અપવાદ ન હોય તો સમાન શીલના જીવો-સમાન ગુણના પ્રાણીઓ એકજ રથજે ઉત્પન્ન થાય છે અને જન્મપર્યંત અખૂદ પ્રેમની મરિતામા પરસ્પર ઝીલે છે અને પછી પણ સારે જ મ મ લે છે

ચિત્ત અને સંભૂતિ બે ને બાઈ હતા અખૂદ પ્રેમની ગાઢથી જડાયેલા હતા એક નહિ, બે નહિ, ત્રણ નહિ બધે પાથ પાથ જન્મો સુધી સાથે રહ્યા, સાથે જીવ્યા આવા પ્રભળ પ્રેમી મધુઓ છકે ભવે પૃથક્ પૃથક્ ઉત્પન્ન થાય છે તેનું શું કારણ હશે ? છકે ભવે બનેલા રાહો સાથી પછટાયા હશે ! તે પ્રભળ કારણ એકની આસક્તિ અને બીજીની નિરાસક્તિ છે બન્ને બાઈઓનો પ્રેમ જેમ જેમ શુદ્ધ થતો ગયો તેમ તેમ તે વિકાસ પથે સાથેને સાથે ઉજ્યા

પ્રથમ જન્મમા તે દશાણ્ડ દેશમા દામ રૂપે સાથે રહ્યા હતા ત્યાંથી કાળ દરીને દાર્જિંગર નામના પર્વત પર મુખલા થયા સંગીત પર તેમનો અભંગ સ્નેહ હતો ત્યાંથી મરીને મૃત-ગંગાના તીર પર હસ રૂપે જન્મ લીધા ત્યાં પણ સ્નેહપૂર્વક

જીવ્યા અને પ્રેમવશાત્ તાથેજ મરણ પામ્યા ત્યાથી નીચ્છીને પુનર્જન્મ પામી કાશી ભૂમિમાં ચડાલ રૂપે ઉત્પન્ન થયા.

તે વખતે નમુચિ નામનો પ્રધાન ખૂબ જીવિમાન અને મહાસંગીત શાસ્ત્રી હતા. મહાન વ્યભિચારી હતા તેજે તે દોષ રાજઅત્ પુરમાં પણ સેવ્યા તે જાણી કાશી રાજાએ તેને મૃતદહની શિક્ષા કરી—

કાશીને લાડે ચલાવતા ચલાવતા ચડાલ કે જે ધિત્ત અને સમૂતિનો પિતા હતો તેરે દયા ઉત્પન્ન થવાથી તેણે નમુચિને બચારી લીધો. એ અને પોતાને ત્યાં ગુપ્ત રાખી પોતાના પુત્રોને સંગીતવિદ્યા શીખવવા યોગ્ય છે બને બાઈને તેણે મંગીત શાસ્ત્રમાં પારંગત કરી મૂક્યા પરંતુ એકલા ત્યાથી પણ અશ્વસ્થતા થઈને તેણે જીવ લઈને બામર્ત્ય પડ્યું. આખરે તે ફરતા ફરતા હસ્તિનાપુરમાં જાની પોતાની જીવિના પ્રભાવથી એ કંઠો મંત્રીની શિરમંત્રી થઈને રહેલ છે.

ધિત્ત અને સમૂતિ મંગીતવિદ્યાના પ્રભાવે ત્યાંની આખી આવાસને આક્રમે છે આથી કાશીરાજ પાસે ત્યાંના મંગીત શાસ્ત્રીઓ ન્યાય માગી હાથથી તેમજ અપમાન કરાવી કાશીની બહાર કઢાવી મૂકે છે ત્યાં પણ દુખી થાય છે. પછી આ પરા બચથી કંઠાળી પર્વત પરથી પડતું મૂકવા તૈયાર થાય છે ત્યાં એક મહાન જૈન મહાત્માનો ભેટો થાય છે અને અમળ મૃત્યુથી બચાવી લે. ■

ચડાલ કુળજાત હોવા છતાં પૂર્વ નરનારોની પ્રબળતાથી બન્ને ભાઈઓ સંસારની અસારતાને સધાર્થરૂપે સમજી ત્યાં માર્ગને ચઢીને હરે ■ અને પદ્ધતિમરચોમમાર્ગની મારી તાલીમ મેળવ્યા બાદ ગુરુ આજ્ઞાથી છૂટા પડે છે.

એ બન્ને ત્યાંનીઓ ફરતા ફરતા અનેક સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરીને હસ્તિનાપુરમાં આવી ચડે છે કે જ્યાં નમુચિ મહા મંત્રીધર પડે હતા પૂર્વ પરિચિત ચડાલોને સાધુ વેશમાં તે ઓળખી લે છે અને તેથી પોતાનું પોષણ રજોને ખૂટતું થશે ! એ બચથી રાહેરની બહાર હાથી કંઠાવે છે.

ચિત્ત આ બધું કદ શાંતિપૂર્વક ચિત્તમા બેઠા બેઠા વગર મહી લે છે પરંતુ મનુષ્ય આ પદાભવને સહેવા અમમથ નીવડે છે તપશ્ચર્યાના મહાન પ્રભાવથી પ્રાપ્ત કહેલી મિથિનો ઉપયોગ કરવા તૈયાર થાય છે ચિત્ત પોતાના બધું ત્યાગીને ધર્મ મમલત્વે છે હતા મનુષ્યનો કોપ શાંત થતો નથી તેના શુભમાથી ધૂસ (લુંવાડ)ના ગોટેગોટા નીકળ્યા કરે છે

આ વાતની જાણ પ્રજા દ્વારા ત્યાના મહારાજા (મનતકુમાર ચક્રવર્તી)ને પણ થાય છે તે પોતે મનિન્ય, મપરિવાર એ મહા તપસ્વીના દર્શનાર્થે આવે છે સમૂત્તિમુનિ તે મહારાજાની સમુદ્ધિ જોઈ આસન્ન થાય છે

પોતાની અપૂર્વ બળે પ્રાપ્ત કહેલી તપશ્ચર્યાપ જાણેરાતને આવા ક્ષણે કામભોગપી કોડી ખાતર વેચી દે છે (જેન દર્શનમા આને નિયાજી કહેવાય છે નિયાજી એટલે ઉત્તમ કાર્યની પાછળ સ્વાર્થની ભાવના જાગે તે) ચિત્તનો ઉપદેશ તેને જનાએ અમર કરતો નથી

ત્યાથી કાળગત થયા પછી શુભ કર્મદ્વારા એ બંને દેવ ધાનિમા ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં પૂર્વ આકુષ્ઠ્ય ભોગવ્યા પછી આસક્તિને લઈને પ્રેમપ્રવાહ વીખરાઈ જાય છે અને તેજ કારણને લઈને મનુષ્ય કાપીલ્ય નમરમા ચુલની માતાને કૃષ્ણ ઉત્પન્ન થઈ પ્રદાદત નામનો ચક્રવર્તી (મહાન મન્દેશ્વર) રાજા થઈ બેઠે છે

ચિત્ત પુરિમતાવ નમરમા ધનપતિ નમરશેઠને ત્યાં જન્મ લે છે ત્યાં પણ પુણ્યપ્રભાવને લઈને મિત્ર, પરિવાર, યુવતિઓ માતાપિતાઓ અને સપત્તિ મળી બેઠે અનેક પ્રમારે શુભભોજ માણી રહ્યો છે

એકદા મનની પામેથી એક જ ત બબીર ગાથા તેના કર્ણદારમા અથડાણી તે પર વિચાર કરતા કરતા પ્રથમ આધુ આધુ સ્મરણ થઈ, કે “આધુ મે ક્યાં જાલણું છે” અને એ ચિંતાનના પરિણામે પૂર્વ સ્મરણ તાજ થયા જાતનમોને

તેણે એકજ વારમા જોઇ લીધા અને તેજ દાખે મધ્ કાચલીને
છોડી દે તેમ માતા, પિતા અને સ્વજનોના સ્નેહ, સમળીએના
ભોગવિલાસ અને મ પતિના મોડ ૧ ઠી દીધા અને અપૂર્વ
ધોગી બની અભિનિષ્ક્રમણ કર્યું

પૂર્વના સભૂતિ આ જ મમા પ્રદક્ષિણ ચક્રવર્તી રૂપે હતા
ચક્રવર્તીના અમૃતિદત્ત અને સર્વોત્તમ દિવ્ય મુખે ભોગવવા
હતા તેના અ ત કરણમા દોષ દોષ જાણત અભ્યક્ત રીતે ત્રીણી
ત્રીણી વિરહવેદના સામ્યા કરતી એકદા તે બગીચાના વિહા-
ગ્ને જ્ઞાનક સૂટી રહ્યા હતા એકાએક નવપુષ્પનો દડો જોઇ
તેને આપુ સ્મરણ આપ્યું કે “આતુ મે જોયું છે,” અને
અનુભવ્યું પણ છે ’ તુરતજ દેવમતિના વિમાનના સ્મરણે
અને માધેજ પૂર્વભવના સ્મરણે તાજા થયા ચિત્તનો વિરહ
તેને અસહ્ય થઈ પાયા

ભોગોની આમલિમા હજુ મુખી જરા પણ ન્યૂનતા આવી
ન હતી પરંતુ આદ્યજના વિશુદ્ધ અને માફ સ્નેહે ભાળે મળ-
વાની અપાર તાવાવેલી તે જાગી મઈ હતી તેણે તેમને શોધી
ઠાંઠવા માટે આ ‘આનિ દાસા મિગા દસા વાદાલા અમરા
જહા’ અર્ધશ્લોક રચી દેસોદેશમા પદક (કહેરો) વગાડી
જાહેર કંડુ કે આ શ્લોકને જે પૂર્ણ કરશે તેને અર્ધ રાજપાદ
મળશે

આ વાત દેસોદેશમા નમરી ગઇ છે ચિત્તમુનિ ગામોગામ
વિચરતા મપીવ્ય નગરના ઉદ્યાનમા આવે ૩ ત્યાં એક માળી
છોડવાને પાણી પાતા આ ગાથા ઉચ્ચાર્યો કરે છે આ ગાથા
માલખી ચિત્તમુનિ ત્રાલી રહે છે આખરે તેની પાસેથી વૃત્તા-
ત જાળી એ ગાથાના આ પ્રમાણે “ક્રમાણા છદ્વિયા જાર
અનમનંજા આ વિળા” એ ચરણ આપી તેને પૂર્ણ કરે છે

માળી રાજ્યમડપમા આપી જાર કચેરીમા તે પૂજ્ય
શ્લોક સંભળાવે ૩ આથી પ્રદક્ષિણ ચક્રવર્તી માળીના

હાલમાં પોતાના બાઈને ભોળાવારજ મૂર્છિત થઈ પડી લાય છે આ ચિત્તિમા રાજ્યપુરુષો તે માળીને પડી કેઠે હરે ॥ અને તે માથી વાત બહાર કડે ॥ અને જેની પાસેથી તે ગાથા માલગી છે તે મહા પ્રભાવસાળી યોગીરાજને ત્યાં તેડી લાવે છે

પ્રકાશ પોતાના બાઈનું અપૂર્વ ઓગમપૂર્વ શરીર ભઈ અવગ્રથ થઈ લાય છે અને કહે છે કે બાઈ! મું આની સમૃદ્ધિ પાડ્યો અને આપ આ ત્યાગના દુખો ભોગવો છો તેડું-શુ મારણું? ચિત્ત પણ પોતાના પૂર્વ આશ્રમનું મુખ જણાવે છે અને ત્યાગમા દુખ છે કે સાચું મુખ છે તેની પ્રતીતિ આપે ॥

ત્યાગ એ પગ પુરુષાર્થનું પરિણામ છે ત્યાગના શરણ બળવાન પુરુષોજ થકણુ સરી શકે છે ત્યાગ એ સિદ્ધવૃત્તિ-વાળા પાત્રમાજ દેહે છે નો જીવો આત્મપ્રપસને ભેદવા તત્પર છે ઘટતો પુરુષાર્થ પણ હરે છે અપાર દુખ પણ વેઠે છે છતાં વામનાની આદીમા દસાધેકા પ્રાણીનો પુરુષાર્થ પ્રાપ્તિના બળદની માફકે ત્યાને ત્યાં જ શખી મૂકે છે આમણિનો રોગ ચિત્તની વિશુદ્ધિ થવાથી નાશ પામે છે શુદ્ધ વંશગ્ધના પરિણમન તેવાજ અત કર્મમા મહત્ત્વ નક્કર થઈ લાય છે

[૧] ચાલના જન્મમા (-મ રજોથી) પગમત્ર પામેના મશૂનિ મુનીશ્વરે હમ્નિનાયુગમા (મનરુઆર રકવતીની નદિ નેધને) નિમાણ (આની સમૃદ્ધિ મને તો કેવું મારુ એરી મામનામા તપ વેચુ) વ્યુ અને તેથી પગમુલ નામના વિમનથી ચીને (પડીના બવમા) ચુનની નાળીની દુને યલ્લતા રપે તેરે અવન વુ પ-વુ

નોંધ — ઉપરની વાતમા સવિસ્તર જિના આપી છે એટલે અની માપવાની જરૂર નથી પગમુલ વિમાનમા પડેલા દેવરોક મુધી બન્ને બાઈ સાથે હવ આ વખતેજ સમૃદ્ધિ જીવો પડી ગયે તેડું કારણુ ને તેણે નિચાણુ કયુ હવ નિચાણુથી તેને મહા જલ્દિ મળી ખરી પડુ

સમૃદ્ધિના ક્ષણિક સુખ કયાં ? અને આત્મદર્શનના આનંદ કયાં ? એની સમાનતા કદી હોઈ શકે ।

- [૨] એ પ્રમાણે કાપીત્ય તગરમા મ જૂતિ હિતપન થયા અને (તેના ભાષ)) ચિત્ત પુરિમતાન નગરમા વિશાન એવા શેઠ કુળમા હિતપ ન થયા (ચિત્તના અત પ્રણુમા દેનગરના ગાન મગરો દના એ લી) ચિત્ત નો ગાયા ધમને માભગીને શીઘ્ર ત્યાગી થઇ ગયા

નોંધ—ચિત્ત રાત્ર અજ્ઞાન ધનવાળા ધનપતિને ત્યા જ રહે છેતા તે અનાસક્ત હોવાથી કામભોગથી વિગ્રહી રહેથી

- [૩] ચિત્ત અને મ જૂતિ ન ને બાધઓ (ઉપર કહેના નિમિત્તથી) મપી થ નગરમા મળ્યા અને તેઓ પરસ્પર (ભોગવેતા) સુખ કુખના કાળ તથા કર્મવિષાકરો કહેવા લાગ્યા —

- [૪] મદાપીર્નિસાગા અને મદામમૃદિસાગા ત્રણ ત ચકરતી એ પોતાના ભાષને મુમાનદૂરક આ રચન મ્યુ —

- [૫] આ રીતે મનન ભાષઓ પરસ્પર એન્ગીતનને (દમેશા) અનુમન નારા એન્ગીતનુ પિત ક દારા અન એક પીતનના ત્રમમા ખૂમ રમા દના

નોંધ — બહાદુરને તતિસ્મરણુ જ્ઞાન અને ચિત્તન અવગ્રિજ્ઞાન થયુ હવ તેથી અનુમનવા દૂન મવતી વાત કરે ડ મવાધિગત નેમ્ડે મવાઈ વાણુ ત્રિ ભક્ષાન

- [૧] (પડેને ભવે) દશાર્કુદેગમા આપણે ન ને લમ રપે દતા, (ખીજે ભવે) કાનિજ પવતના મૃગના થયા દતા, (ત્રીજે ભવે) અત ગગા નદીન કાક દ ત પે જન્મ્યા દતા અી (ચોથ ભવે) ગતી ભૂમિમા ચકાગકુળમા જન્મ્યા દતા

- [૩] (પાંચમે ભવે) રેવલાકમા મહાનકદિસામા આપણે દેવ દતા, માન આપણો હર્ષ જન્મજ પરસ્પર માથ વમ ગો થયો છે

નોંધ —આમ જોવી મ જૂતિને, છઠ્ઠા ભવે ચિન્ન ચિન્ન મ્યજે રાથી
હરપન્ન થતુ પંચુ તેનુ કાગલ પછયુ

[૮] હે ગજન્દ્ર ! તમે (મનવક્રમાર નામના ચોથા ચક્રવર્તીની
મમદિ તથા તેમના સુત નામના સ્ત્રીરત્નને દેખીને આનંદિત
હવજવાથી) તપશ્ચર્યા ઉચ્ચ કર્મોનું નિષાણ્ડ (આવુ તુ ૨૦ ફળ)
માગી લીધુ તેથી તે ફળના પરિણામેજ આપણે વિયોગ
પામ્યા (આ ચિત્તના વચન કે)

નોંધ —તપશ્ચર્યાથી પૂર્વ કર્મોના ફલ થતા હોય છે પૂર્વ કર્મ ફલ
થવાથી આત્મા હજવો બને છે અને તેનો વિકાસ થાય છે પુણ્યકર્મથી
મુ ર સ પતિ મને પરતુ સ પતિથી આત્મા ભારી જનવા સભવ છે
તેથીજ મહાપુરુષો પુણ્ય ન ઇચ્છતા માત્ર પાપકર્મોનો સચળ હૃદયે
પુણ્ય એ જ સોનાની માળા છે છતાં સાકળ એ પણ બધનજ છે
જેણે બધન રહિત થતુ હોય તેો સોનાની સાકળ પણ તણ દેવા પ્રયત્ન
કરવો જોઈએ અને નિરામનપણે કર્મોને ભોગવી લેવા જોઈએ

[૯] (બ્રહ્મ તે કથુ —) પૂર્વ કાળમા મ ય અને કાલ રહિત તપ
શ્ચર્યા શુભક્રમે મે કયા તેથીજ તેનુ ફળ આપ્તે (ઉત્તમ
મમદિ પામ્યા) તુ ભોગવુ છુ પરતુ હે ચિત્ત ! તારી વ્યા
ખ્યાવી શાથી ચમ્ ? તા ! શુભક્રમ બધા કયા ગયા ||

[૧૦] (હે ગજન્દ્ર !) શ્રવેએ આચરના મવ (મુન્દર કે અમુન્દર બધા)
કર્મો ફળનાળાજ હોય કે કરેલા કર્મોનો ભોગવ્યા વિના મુક્તિ
થતીજ નથી તેથી મારો જ્ઞાતમા પણ પુણ્યકર્મો પાણિમે
ઉત્તમ પ્રમાણની મ પતિ અને કામભોગોથી ચુકત થયો હતો

[૧૧] હ મ જૂતિ ! જેમ તુ પોતાને લાગવવાન માને છે તેમ પુણ્યના
ફળથી ચુકત ચિત્તને પણ મતાન કદિમાન બળુ નળી હે રાજન્ !
જેવી તે (ચિત્ત)ની મમદિ હતી તરીજ પ્રજ્ઞાનસાળી કાતિ
પણ હતી

નોંધ — ઉપરના બે શ્લોકો ચિત્તમુનિએ કહ્યા આજે તે મુનિ યયા હતા ધ્વજિનિવમનાદિ કાલુ તપશ્વર્ગ અને શરીર વિભૂષાના ત્યાગથી તેની દેહકાંતિ બદારથી આખી દેખાવી હતી છતાં તેના આત્મચોક્ષસ તો કોઈ અપૂર્વજ હતો.

[૧૨] નૃપતિએ પૂછ્યું કે જો એવી મમૃદ્ધિ હતી તો ત્યાગ શા માટે કર્યો ? જવાબમાં ચિત્તમુનિ મહે છે — પરમાર્થથી પૂણ્ય છતાં અલ્પ વચનવાળી ગભીર ગાથા (કોઈ મુનીશ્વર એકલા) અનેક મનુષ્યોના મમૃદ્ધતા ફરનાવી કે જે ગાથાને સાંભળીને ધણા બિશ્નુકો ચારિત્રગુણમાં વધુ અને વધુ લીન બને છે તે ગાથા સાંભળીને હું શ્રમણ (તપસ્વી) થયો.

નોંધ — સમૃદ્ધિ પામ્યા છતાં સતોષ ન હતો આ ગાથા માત્રના પછી બધનો તરવજ દૂર થયા અને ત્યાગ મનસ્ક કર્યો.

[૧૩] (અછાન્ત આસન્ત રતો તેન ત્યાગ નહોતો મમતો તેથી તેણે ચિત્તને ભોગો માટે આમ નજ કર્યું —) ઉચ્ચ, ઉદ્ધ, મધુ, કકે અને અહા નામના પાચ સુદર મહેરો, લિન્નલિખ પ્રકા રના દ્રશ્યો તેમજ મરિશ અને પાચાન દશનુ રાજ્ય આ બધુ તમારુજ છે હં ચિત્ત ' તેને ત્રિમપૂરક ભોગવો.

[૧૪] વળી હે બિશ્નુ ! વાજન માથે નૃપ તથા મગીન તેમજ મનોહર કુવતિઓના સગથી વિદગાળને આરા રમ્ય ભોગોને મેં ગવો તેજ મને ગમે કે ત્યાગ મ તો ખરેખર મહાન કષ્ટ છે.

નોંધ — ત્યાગીને ભોગોનું ન્યામ તણુ પ્રવામાં પણ તેના રોદ અને સહનયતા સ્પષ્ટ દેખાતા હતા.

[૧૫] ઉક્ષગતા પૂર રોદથી અને કામ ભોગોમાં આમક્રા થયેના મહારાજ (અહદત) ને તેના એકાંત ક્ષિત્તિવિત્ત અને મયમ ધર્મમાં ન્યામ મહેના ચિત્ત મુનિએ આ વચન કહ્યું —

[૧૬] બધા સંગીત તે એક પ્રકારના વિનાય મરખા છે, મવ પ્રમાણના નૃત્ય કે નાટક એ વિદિત ના રૂપ છે, બધા અનકારો તો મોક્ષરૂપ છે અને બધા કામભોગો એમત દુખનેજ આપનારા છે

નોંધ — સ સાર આજોજ નવા નાટક રૂપ છે ત્યા જીવ નાટકો છા જોવા ? ને રથને ફાણ પહેવા સંગીત અને નૃત્ય થઈ રહ્યા હોય છે ત્યાજ યોગ ફાણ બાજ હાદાકાજ બધા કાણ રહેના થાય છે ત્યાં કોને સંગીત માનવા ? આભૂરો બાજની બિનવૃત્તિને પાપવાના રમકડાં છે ત્યા સમજીને મોહ છા ? ભોગો તો આધિ, આધિ અને ઉપાધિ ત્રણે તાપના મૂળ છે દુખના મૂળમા મુખ શી રીતે સલાવે ?

[૧૭] તપશ્વનારૂપ ધનવાળા, ચાન્નિયુજોમા લીન અને કામ ભાગોની આસન્નિધી માવ વિ કન એવા બિશુએને ને સુખ હોય છે તે સુખ હં નાનું ! અગ્નીઓને મનોહ નાગવા છતા એકાત દુખને આપના એના કામભોગોમા રહી હાઈ સંજે નદિ

[૧૮] હં નરદ ! મનુષ્યોમા અધમ ગણાતા એવા ચક્રાવર્તનમા પણ આપજો રહ્યા હતા તે જન્મમા (કર્મવશાત્) આપજો ધણા મનુષ્યોના અપ્રીતિપાત થયા હતા અને ચક્રાવર્તનમા ન્યાનોમા પણ રહ્યા હતા (તે મધુ વાદ છે ?)

નોંધ — ચક્રાવર્તનનો અર્થ અહીં ચક્રાવર્તનને અંગે સમજાવો જ્ઞાતિથી કોઈ નીચ કે ઉચ્ચ હોવાન નથી કર્મથીજ ઉચ્ચ કે નીચ થવાય છે ને ઉત્તમ સાધનો પામીને પણ પૂર્વ ભવે કદેલી મફત આને પણ થશે તો આત્મવિકાસને ટાલે પતિત થઈ જવું પડશે તે સારુ પૂર્વભવની ચાહી આપે છે

[૧૯] જેવી રીતે ચક્રાવર્તન ધરે ઉત્પન્ન થઈ તે દુષ્ટ જન્મમા આખા લોકની નિન્દાને પાત્ર હતા છતા પાછળથી શુભકર્મ કે વાંચીજ આજે આ ઉત્તમ ગિનિમા પડ્યાન્યા છીએ તે પણ પૂર્વે મરેના મર્નુજ પશ્ચિમ છે (એ ન બુદ્ધગો)

નોંધ —એ ચક્રાલ્પ ભતિમાન મહાપુરુષના સત્સંગ તથા સત્કારને લીધે ત્યાંથી થઈ એ શુદ્ધ કર્મો કર્યા કે તેનું જ આ સુદર પરિણામ પામ્યા હોય તે કાળમાં ચક્રાલ્પ ભતિમા મનુષ્યની સમાનતાના અધિકારો પ્રાપ્ત થઈ જૂએલી લીધા હતા.

[૨૦] હે રાજન્ ! પુરુષના કૃત્યે કરીનેજ મહાગૃહિવાળો અને મહાભાગવાળો તું થયો છે. મારે હે રાજન્ ! દક્ષિણ ભોગોને તજીને (સામ્યત સુખ મારે) મુક્તિ મારે ભાગ દશાને અગીકાર કરી લે.

[૨૧] હે રાજન્ ! આ (મનુષ્યના) દક્ષિણ જીવનમાં મુદર કાપેને નહિ કરવાવાળો મનુષ્ય ધર્મને છોડી દીધા પછી મૃત્યુના મ્હોભા ભ્યારે જાય છે ત્યારે પરતોકને મારે ખૂમજ પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

[૨૨] જેમ સિંહ મૃગનાને પકડીને લઈ જાય તે તેમ અત્ય વખતે મૃત્યુ (૩૫ સિંહ) પશુ મનુષ્યને નિર્ણય રીતે ગળી જાય. ૭ ત્યાં માતા પિતા, ભાઈ વગેરે પ્રાપ્ત સહાયક થઈ શક્યા નથી.

[૨૩] તે (કર્મના પરિણામે ઉત્પન્ન થયેલા) કુખમાં રોનિગનો ગોદિવર્ગ પુત્રો કે બાળાઓ પ્રાપ્ત ભાગ પામતા નથી. કર્મ કરનાર જીવને સ્વયં તેનું કુખ ભોગવવું પડે તે કામશુદ્ધ કર્મો તેના કરનારનેજ અનુભવે છે.

નોંધ —કર્મ એવી વસ્તુ ■ કે તેનું જ તેના ભોક્તાનેજ મળે તેમાં પોતાના જીવાત્મા સિવાય કોઈપણ કાળે ચૂનાધિક્ય કાઢી શકે નહિ. વ્યર્થીજ કહ્યું છે કે —તમનેજ તમારો બંધ કે મોખ કરી શકો છો.

[૨૪] નોમર્યાકર પશુઓ, ક્ષેત્રો (ઉગાડી જમીન) મહેનો, ધન અને ધાન્ય વગેરે સર્વને તજીને માત્ર પોતાના શુભ કે અશુભ કર્મની સાથે રહેતો (ધર્મથી પરત) એકાકી જીવાત્માજ સુદ કે અસુદર પરતોક (પરતીવ) ને પામે છે.

નોંધ --શુભક્રમ હોય તો સારી ગતિમા તેનું આકર્ષણ થાય છે અને અશુભ કર્મ હોય તો ખાટી ગતિમા થાય છે

[૨૫] (મૃત્યુ થયા માઠ) ચિતામા રાખેના તેના તે અમાર (ચેતન ગદિન) સગીરને અગ્નિથી બાળીને, સાતિજનો, પુત્ર અને સ્ત્રી વગેરે (નેને થોડા વખતમા ભૂલી જઈને) બીજા દાતાર (માલીક) ને અનુમરે છે

નોંધ --વિશ્વમા સૌ કોઈ આય પુરણ સમપણ રાખે છે એક તરફનો સ્વાય ગયો એટલે સૌ કોઈ બીજાને અનુસરવાના

[૨૬] હે ગજન 'આશુપત્ત' તો જગ પથુ વિસમ લીધા વિના નિરતર હાય ચર્તુ રહે છે (જેમ જેમ વિવેક વધે તેમ તેમ આશુપત્તકાળ ઓઠો થાય છે) જેમ જેમ જરા નવચ્યા આપતી જાય છે તેમ ધૌવનની કાન્તિ હગતી રહે છે માટે હે પચા-લના રાજેશ્વર 'આ વચનને માલગી વે અને મહાગલ (હિમા તથા વિપયાદિ)ના ભયકર કાર્યોને ન કર (છોડી દે)

ચિત્તના એકાત વૈરાગ્યોત્પાદક અનુભવના વચનો
સાલગી બ્રહ્મક્ષત (સભૂતિ) બોલ્યા --

[૨૭] હે માધુપુર 'જે વાક્યને આપ કહો છો તે હું પણ હવે જાણી શકું છું આ ભોગોજ મો આસક્તિ (બંધન)ના કારણરૂપ છે પરંતુ હે આર્ય 'અમારા જેવા (દુર્બળ)થી ખરેખર તે દુર્બલ છે (આમન્ત પુરષોથી કામભોગો છૂટવા દુષ્કર છે)

[૨૮] હે ચિત્તમુનિ 'તેથીજ હસ્તિનાપુરમા મહામમૃદ્ધિવાળા મનતકુમાર ચક્રવર્તીને જોઈને હું કામભોગોમા આસક્ત થઈ ગયો અને અશુભ એવું નિયાણું (થોડા માટે ઘણું ત્યાગવું) કરી દીધું

[૨૯] તે નિદાન કર્યા પછી પણ (તમારા કહેવા છતાં) નિવારણ ન કર્યું તેથીજ આ દુઃખ મળ્યું છે અને ધર્મને જાણવા છતાં પણ કામભોગોની આમન્તિ છોડી શકો નથી

નોંધ—વાસના બચ્યા પછી પણ જો તબીર ચિતનથી તેનું નિવારણ થાય તો પતિત થતા બચી જાય

[૩૦] જળ પીવા જતા કાદવમા ખૂચી મચે એ હાથી કાગને જોવા છતાં તેને પામી શકતો નથી એજ પ્રમાણે કામભોગોમા આમકત થયે ના અમે (કામભોગોના દુષ્ટ પરિણામો જાણુરા છતાં) ત્યાગ માત્રને અનુભવી શકતા નથી

[૩૧] કાળ ઉતાવળો થાય છે અને રાત્રિઓ જલદી પસાર થતી જાય છે (આયુષ્યમગ ક્ષીણ થતું જાય છે) મનુષ્યોના કામ ભોગો પણ નિત્ય નથી પક્ષીઓ જેમ દુઃખ ખરી ગયા પછી વૃક્ષને તણ દે છે તેમ પ્રાપ્ત થયે ના કામભોગો પણ પુરુષને તણ દે છે

નોંધ—તરુણવયમા જે કામભાગ પ્રાપ્ત થાય છે તેજ વૃદ્ધવયમા આકાશ થઈ પડે છે

[૩૨] જો ભોગોને સવચા છોડવા માટે સમય ન હો તો હે રાજન! દયા, પ્રેમ, પરોપકાર છતાંજ આર્થ કરો કર સર્વ પ્રકાર પર ત્યાગ તથા ધર્મપરાયણ થઇશ તો તું અહીં (શુદ્ધચાત્રમ)થી પણ અવિને ઇચ્છા પ્રમાણે રૂપ ધારનારો ઉત્તમ દેવ થઈશ (ચિત્તમુનિ બોલ્યા)

નોંધ—શુદ્ધચાત્રમર્થ પણ ચચાસાધ્ય ત્યાગ કરે તો તે દેવથોનિ પામી શકે છે

[૩૩] (ભોગાસક્ત નૃપતિ કશું ન સ્વીકારી શકવાથી ચિત્તમુનિ નિવેદતા અનુભવીને કહે છે —) પરંતુ હું રાજન! આ સમારના આરભ અને પરિમહામ્ય તુ ખૂબ આમગ્ન થયો

ઝે ભોગોને છોડવાની તારી જરા પણ ઇચ્છાજ નથી તે
આટલો વાર્તાવાપ એ ફાકટજ ક્યો એમ માનુ છુ હે વૃપ '
હવે હું જવાની ઇચ્છા રાખુ છુ (એમ કહીને ચિત્તમુનિ
ચાલતા થયા)

[૩૪] પચાનપતિ બ્રહ્મદત્તે તે જનિત સાધુનુ વચન ન માન્યુ અને
જેવા ઉત્તમ કામભોગો ભોગ્યા તેવાજ ઉત્તમ નરકમા તે
ચાલ્યો ગયો

નોંધ —જેવા કર્મ કરાય તેણે ફળ પમાય

[૩૫] અને ચિત્તમહર્ષિ કામભોગોથી વિરક્ત રહી, ઉગ્ર ચારિત્ર
અને ઉગ્ર તપશ્ચર્યા આચરી તથા શ્રેષ્ઠ નયમને પાળીને એ
એવી મિદ્ધાજતિને પામ્યા

નોંધ —ભોગને ભોગ્યા પછી ત્યાજવા એ દુર્લભ અને આશ્ચર્ય
હાવાવી એ અતિ દુર્લભ છે ભોગની ભળ ઇટલી બહુ બહુ કામુ ॥
માટે મુમુક્ષુએ ભોગોથી દૂરજ રહેવું

એમ કહું છુ

એ પ્રમાણે ચિત્તમભૂતિનુ તેરમુ અધ્યયન સમાપ્ત થયું

ઈપુકારીય

(ઇપુકાર રાજા મળ્યા)

૧૪

સુગની અસર જીવનપર સચોટ થાય છે ત્યજના અનુ-
ભવે માઠ પરિચયથી ભગે છે મતમમથી જીવન અમૃતમય
બને છે અને પરસ્પરના પ્રેમભાવથી એકબીજા પ્રત્યે સાવધ
રહ્યા માથડે માથે માથે રહી જીવનના રસે પહોંચી
વળે છે

આ અધ્યયનમાં જાણાત છે જીવોનું મિત્ર તથા હેવ-
ધાનિમાંથી ઉતરી આવેલ છે પૂર્વધોગીઓ એકજ ઇપુકાર નગરમાં
જન્મતાં છે તેમના ચાર ગ્રાહ્યકુળમાં અને બે દાનિયકુળમાં
ધોળાયા છે ગ્રાહ્યકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા બે કુમારો યોગ
સરનાશની મળળતાથી યુવાનવયમાં ભોગોની લાવચથી પર થાય
છે સસારની વાસનાને દૂર કરી યોગ લેવા પ્રેરાય છે તેમના માતા
અને પિતાએ ધોળાયેલા બે જીવો પછી તેના યોગબળથી આ-
ખરે આકર્ષાય છે અને આજુ કુદ્દળ ત્યાગમાર્ગને શીઘ્રજ
અગીકાર કરી લે છે

ઈપુકારનગરમાં ધનમાલ અને પરિવાર-આદિના બધને
તોડી એકીસાથે આ ચાર સમર્થ આત્માઓને
અજબ વિરમચતા નગાડે છે આખી
દુનિયામાં ગાજ રહે છે આ સ્થળની પૂર્વ-
જાણનારો છે અને તે

છને પણ એનાએ થઈ આવે છે અને આવી રીતે એ છએ
છવારમાએ નયમમાર્ગને અગીકાર કરી આકરા તપશ્ચરણ અને
માધુતા સેવી અતિમ ધ્યેયને પામી જાય છે તે બધે ઉકરેખ
આ અધ્યયનમા મળે છે

ભગવાન બોલ્યા —

- [૧] પૂરભરમા એવો યદન એક નિમાનમા હના દેવા (૭) છવે
દેવાક જેવા અ, મમદ, પ્રાચીન અને પ્રમિદ એના ધ્રુ-
કા નામના નગમા ઉત્પન્ન થયા
- [૨] પોતાના મેષ (માકી રહના) કમા વડે હિચ એવા કુળમા
ઉત્પન્ન થયા કે અને પડીથી ત્યા મન્નારબધી ઉદ્ધિય થઈ
મન્નાને છોડીને જિનેદ્રમા (મયમ ધર્મ) ને ગળે ગયા ૬
- [૩] તે ૭ છવે પૈકી એક પુરોહિત આજે જમા નામની તેની પત્ની
થયા અને બીજા બે ૭૪ પુરુષપણ પામીને તેમના કુમારપે
થયા

નોંધ — આજે છવે બ્રાહ્મણ કુળમા ઉત્પન્ન થયા અને બે ક્ષત્રિય
કુળમા જ ગયા

- [૪] જન્મ જરા બો મૃત્યુના ભયથી ત્રામેના અને તેથીજ સસા
રની બહાર નીકળનાની ઈચ્છાવાળા તે બે કુમારે સસારના
ચક્ર (પરિભ્રમણ) થી છટકા માટે ઈષ યોગીશ્વરને જોડીને
(તે નિમિત્તથી) કામબોગોથી વિરક્ત થયા

નોંધ — જન્મમા કેટલાએક યોગીજનોના દર્શન થયા પણ પૂર્વ-
યોગનું સ્મરણ થયું અને જન્મ જરા મૃત્યુના દુખથી બરેલા આ
સસારમાથી છટકા માટે આદર્શ ત્યાગની અપેક્ષા બની

- [૫] પોતાના કમા પરાયણ એવા પુરોહિત ધ્યાનથી તે બન્ને
બાળકોને પોતાના પૂર્વજનોનું સ્મરણ થયું અને પૂર્વકાળમા
સયમ તથા તપશ્ચર્યાનું મવન કરેલું તે પણ યાદ આવ્યા

નોંધ — બ્રાહ્મણનું કાર્ય તે સમયે યજ્ઞયાગાદિ પરત્વે વિરોધ રહે

ઈપુકારીય

(ઇપુકાર રાજ સબધી)

૧૪

સગની અસર જીવનપર સચોટ થાય છે ત્રણના અનુ-
ભવો ગાંઠ પરિચયથી જાગે છે સતસંગથી જીવન અમૃતમય
બને છે અને પરસ્પરના પ્રેમભાવથી એન્બીજા પ્રત્યે સાવધ
રહેલા સાધકો સાથે સાથે રહી જીવનના દ્યેયે પહોંચી
વળે છે

આ અધ્યયનમાં આવાજ છે જીવાનું મિલન થયું છે દેવ-
યાનિમાથી ઉતરી આવેલ છે પૂર્વધોગીઓ એકજ ઇપુકાર નગરમાં
જીવતાં છે તેમના ચાર બ્રાહ્મણકુળમાં અને બે ક્ષત્રિયકુળમાં
થોભયા છે બ્રાહ્મણકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા બે કુમારો યોગ
સરકારેની મળણતાથી યુવાનવયમાં ભોગોની લાવચ્છથી પર થાય
છે સસારની વાસનાને દૂર કરી યોગ લેવા પ્રેરાય છે તેમના માતા
અને પિતારૂપે થોભયેલા બે જીવો પણ તેના યોગબળથી આ-
ખરે આકર્ષાય છે અને આખું કુટુંબ ત્યાગમાર્ગને શીઘ્રજ
અગીકાર કરી લે

ઈપુકારનગરમાં ધનમાલ અને પરિવાર-આદિના બધાને
તોડી એકીસાથે આ ચાર સમર્થ આત્માઓનું મહાભિનિષ્ક્રમણ
અજબ વિસ્મયતા જગાડે છે આખા રાહેરમાં ધન્યવાદના
ફવનિઓ ગાજી રહે છે આ સાબળી પૂર્વભવની પ્રેરણા રાણી-
જને પણ ભગૃત થઈ જાય છે અને તે લાવનાની અસર રાજ

છને પણ એમએક થઈ આરે છે અને આની રીતે એ છએ
જવાભાઓ નયમમાર્ગને અગીકાર કરી આપરા તપશ્ચરણ અને
માધુતા સેવી અતિમ ધ્યેયને પામી જાય છે તે બધા ઉદ્દેશ
આ અધ્યયનમા મળે છે

ભગવાન બોલ્યા —

- [૧] પૂરણવમા એવો થયો એક વિમાનમા રહેના ઝેના (૦) જીવો
નતીક જ્યાં જ્યાં મમૃદ્ધ, પ્રાચીન આે પ્રતિદ્ધ એના ધધુ-
જાન મામના નગમા ઉત્પન્ન થયા
- [૨] પેતાના એવ (બાકી રહના) કમો વડે ઉચ્ચ એવા કુળમા
ઉત્પન્ન થયા છે અને પત્રીથી ત્યાં મમાન્બયથી ઉદ્ધવિષ્ઠ થઈ
મમારને છોડીને જિનેદ્રમાગ (નયમ ધર્મ) ને શરણે ગયા છે
- [૩] તે છે જીવો પૈમી એક પુરોહિત અને જગા નામની તેની પત્ની
થયા અને બીજા મે જીવ પુરુષપણ પામીને તેમ જ કુમાન્કરે
થયા

નોંધ —આર જીવો બ્રાહ્મણ કુળના ઉત્પન્ન થયા અને જે ક્ષત્રિય
કુળમા જન્મ્યા

- [૪] જન્મ જરા બધો મૃત્યુના બયથી નાસેના આે તેથીજ મમા
રની બહાર નીકળવાની ઈચ્છાવાળા તે જે કુમારો મમારના
ચક્ર (પરિભ્રમણ) થી છટવા માટે પ્રાપ્ત યોગીશ્વરને જોઈને
(તે નિમિત્તથી) કામબોગોથી વિરક્ત થયા

નોંધ —જગતમા કેટલાએક યોગીજનોના દર્શન થયા પછી પૂર્વ
યોગી સમગ્રણ થયુ અને જન્મ જરા મૃત્યુના દુખથી ભરેલા આ
સસારમાંથી છટવા માટે આદર્શ ત્યાગની અપેક્ષા બમી

- [૫] પેતાના કમમા પરાયણ એના પુરોહિત બ્રાહ્મણના તે બન્ને
બાગકોને પેતાના પૂવજન્મોનું ઝમરણ થયુ અને પૂર્વકાળમા
સયમ તથા તપશ્ચયાનું સેવન કરેલુ તે પણ યાદ આવ્યા

નોંધ —બ્રાહ્મણનુ કાર્ય તે સમયે યજ્ઞયાગાદિ પરત્વે વિરોધ રહેણ

- [૬] તેથી તેઓ મનુષ્યજીવનમાં જિજ્ઞાસુ થઈને એવા શ્રેષ્ઠ કામના જોખા પણ આસક્ત ન થયા અને ઉત્પન્ન થયેના અપૂર્વ સિદ્ધાંતથી મોક્ષની અભિનાસવાળા તે કુમારા પોતાના પિતા પાસે આવીને નમતાપૂર્વક આ પ્રમાણે કહેવા નાગ્યા —
- [૭] આ સિદ્ધાર-જીવન અનિત્ય છે વળી બહુ મગાદિની અતરાત્ર વાળું અને અપ આયુષ્યમક્ત છે નથી અમેને આવા (મસાગ વનાન્નાર) શુદ્ધ યજ્ઞજનમા (જરાપણ) મતોત્ર થતો નથી માટે મુનિપણ (ત્યાગજીવન) મંડણ કરવા માટે આપની પાસે આત્મા માગીએ છીએ
- [૮] (આ માલગીને દુખી થયેના) તેમના પિતાજી તે બન્ને મુનિ (ભાનનાથી ચારિત્રશાલી) ઝોના તપ (સયમી જીવન) મા બાધા કરનારુ વચન મોઝા — વે ના પારમત પુરુષો પુત્રરહિત પુરુષ ઉત્તમગતિને પામતા નથી તેમ મ્હં છે

નોંધ —

અપુત્રસ્ય ગતિર્નામ્તિ સ્વર્ગા નત્ર ચ નૈવ ચ ।

તત્સાત્ પુત્રમુપાન્વૃત્વા પત્રાદ્ ધર્મૈ રામાચરન્ ॥

વેદવંશનુ આ વચન માત્ર અમુક બપેમાત્રે કહેવાયછું છે વેદ ધર્મ મા પણ બ્રહ્મચારી અવસ્થામાંથી કેક ત્યાગી પુરુષો પાક્યા છે અને કહ્યું છે કે —

એનેકાનિ સદૃશાણિ કુમારા વ્રહ્મચારિણ ।

સ્વર્ગે મચ્છતિ રાવન્દ્ર અશ્વત્થા કુન્દસત્તતિમ્ ॥

● તે બન્ને બાગકોને હજી ત્યાગીનો વેરા ધારણ કર્યા ન હતા ત્યાહી ભાવનાનુ પ્રવળપણ બતાવવા માટે મુનિપદ લીધું છે

- [૯] માટે હે પુત્રો! વેદોને નાજર લાગીત્ર ચાત્રજોને મતોમીન તેમજ સ્ત્રીઓ માથે જોગો જોગરીને અને પુત્રોને ધની

અવગ્યા સોપીને, પડીજ અવ્યમા જઈ પ્રસસ્ત મયમી થતે

નોંધ —તે કાળમા શાહજોને જાન આપવું અને વેદોનું અધ્યયન કરવું તે બંને મુદ્દસ્થ ધર્મનાં ઉત્તમ અંગો મનાતા કુળધર્મની છાપ રૂકે છવો પર રહેજ છે તેથી અહીં બ્રહ્મચર્યાશ્રમ પછી મુદ્દસ્થાશ્રમ ખાળી ત્યાર બાદ વાનપ્રસ્થાશ્રમ સ્વીકારવાનું કહે છે પરંતુ આનું પ્રતિ-
પાદન કરવામા આસ કરીને પુત્રોપરની આસક્તિજ રચક જણાય છે

[૧૦] બહિરાત્માના ગુણ (રાગ) રૂપી તા કાચી અને મોદરૂપી વામુચી અધિક જાજવન્યમાન એવા પુત્રવિયોગના રોકરૂપી અગ્નિથી બળના અતઃકચ્છવાળા અને દીનચયન (કે પુત્રો 'ત્યાગી ન મનો એમ મોહથી, યનનનાદ ક્રાંતા અને) વારવાર મોનના-

[૧૧] વળી જીવ જીવ પ્રતોમન આપના તથા પોતાના પુત્રોને કમ પૂવક ધાવડે ભોગવન્ય લખનું નિમત્તક ક્રાંતા એના પુરો દિન (પિતા) ને તે બન્ને કુમારો ત્રિઆગપૂર્વક આ વાક્ય કહના લાગ્યા —

[૧૨] વેદો માત્ર બહી જવાયી તે સંજ્ઞરૂપ થઈ રાકતા નથી જગાડેના શાહજો -ક પ્રગલ્ભ (આત્મમાન) માં લઈ જઈ રાકતા નથી તેમ ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રા પછી કઈ (પાપકર્મના દગ ભાગવવામા) સંજ્ઞરૂપ થતા નથી તો હં પિતાશ્રી ! આ આપનું કથન કાણુ માની શકે ?

નોંધ —પોતાના વર્મને જીતેલા શાહજોને જગાડવાથી કઈ સદ્-વર્મની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી જલકે અપ્પાન પેસે છે વેદોનું અધ્યયન જ કઈ સ્વર્ગ આપી શક નહિ. સ્વર્ગ ક મુખિ તો અચરેવો સાયધર્મ જ આપી શકે

[૧૩] વળી કામભોગો પછી લણમાત્ર સુખ અને બહુમાળ દન્ય આપના । છ જે વનુમા ઘણુ દુખ હોય તે વનુ સુખ

કરનાર ત્રી રીતે માની શકાય ? એટલે કે કામભોગો એ ન
અનર્થની ખાણ અને મુક્તિમાગના શત્રુરૂપજી ?

[૧૮] વિવિધમુખે માટે ત્યા ત્યા બમતો હવ કામભોગથી ન
નિર્વર્તતા દશેશા રાત્રિ અને દ્વિમ મળતોજ રહે છે વળી
કામભોગોમા આમક્રમ થયેનો (બીજા માટે દૂષિત પ્રતિષ્ઠા કરનાર)
હુરુર ધનાં સાધનોને ગોધના શોધના જરાનુધાથી ઘેરાઇને
મૃત્યુ પામે છે

નોંધ —આસક્તિ એ આત્મમાર્ગથી મુક્તિ સંસારમા બટકાવે છે
આસક્ત મનુષ્ય અસત્ય માગમા આજીવન વેડફી નાખે છે અને
આખરે તે વાસનાનેજ સાથે લઈ મૃત્યુને સારણે ના છે

[૧૫] આ (સુવર્ણ ધ માર વગેરે) મારુ છે અને આ મારુ
નથી આ મે (વ્યાપારાદિક) કર્યું અને આ નથી કર્યું
આ પ્રમાણે બાંધનતા પ્રાણીને રાત્રિ અને વિમોહથી ચોરા
(આયુ અને) ચોરી રજા છે માટે શા મારુ પ્રમાદ કરવો ?

નોંધ —મમત્વના જદા વાલવગ્લુમા તો હવમાત્ર સખદી રહ્યા છે
પોતાની માનેલ વસ્તુ પર આસક્તિ અને અન્ય પર દ્વેષ એ આખા જગતની
મનોવૃત્તિ છે ત્યા સમજી મનુષ્ય તજીત રહી શકે ॥ અને જે સમય ગયા
તે ફરી ફરી મળતો નથી તેમ માની પોતાના (આત્મશોધનતા) માર્ગમા
પ્રયાણ કરે છે

[૧૬] (પિતા કહે છે -) જો માટે આખો મસાર (બધો પ્રાણી વર્ગ)
મદાન તપશ્ચર્યા (શુષ્ક, કુષ્ક ટાપ તાપ) કરી રહ્યા છે
તે અપૂર સપત્તિ, ઓછા ગ્વજનો અને મમભોગો તમોને
ખૂબ સ્વતંત્ર રીતે મળ્યા છે

નોંધ —આ વચનો પુરોહિતના છે તે એમ મનાવે ॥ કે સયમનો
દેવ શુષ્ક મેળવવાનો ॥ તે શુષ્ક તમોને સ્વયં મળ્યું છે માટે સયમ

સા માટે હો છે. વાસ્તવિક રીતે સયમ, યોગ કે તપ બૌદ્ધિક સુખ માટે છે નહિ કેવળ આત્મસુખ પ્રાપ્ત કરવાનાજ તે સાધનો.

[૧૭] (પુત્રોએ કહ્યું -હે પિતાજી!) માયા ધર્મની ધુગના અધિ કાગમાન્વજન, ધન કે કામભોગોની કશી આવશ્યકતા હોતીજ નથી તે માટે તો અમે જગતમા પ્રતિબંધ રહિત ફરનાગ અને બિમાણવી બની ગુણના મમૂકને ધારણ કરનારા એના માધુ થઇશું.

નોંધ—આ નાના ધરતુ મમત્વ છોડી આખા વિશ્વમા પ્રવેગ કરીશું અને બિલાહવી આદર્શ સાધુ બની આત્મગુણની આરાધના કરીશું.

[૧૮] જોમ અરણિમા અગ્નિ દૂધમા ઘી અને તનમા તેન પ્રત્યક્ષ ન દેખાવા છતાં મયોગમળથી ઉત્પન્ન થાય છે તેજ રીતે હ બાગમ ' પચખતાત્મક નરીન્માથીજ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે અને સરીરના નાશની માથેજ જીવ નષ્ટ થાય છે નરીગ નાશ પામ્યા પછી એનન જ્ઞેતોજ નથી (તો પછી ધર્મ શામાટે? અને મયમ શા માટે?)

નોંધ—આર્વાક મનુ એ કથન છે કે પચ મહાભૂતથીજ મોઢ શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે સરીરની માથેજ ક્ષીણ થાય છે પરંતુ વાસ્તવિક રીતે ચેતન શક્તિનો ઠાન -હી થઈ શકેજ નહિ અશક્તિ તન અને દૂધમા અગ્નિ, તેજ અને ઘી બધારે ન દેખાવા છતાં ને અત્યંત રીતે અવશ્ય રમૂજ હોય છે તેમ સરીર ધારણ કરતી વખતે કર્મથી સંકેવાનેતુ ચેતનતત્ત્વ રહેવુજ હોય છે અને સરીર મીઝ થરે (કર્નાતુ મળ) બીજા સરીરમા ચેતનય છે.

[૧૯] (પુત્રોએ કહ્યું -હે પિતાજી!) આત્મા અમૂર્ત હોવાથી ઇન્દ્રિયો દ્વારા પ્રદષ્ટ કરી (જોષ કે અપર્ણ) સમજો નથી વળી ખરે ખર અમૂર્ત હોવાથીજ તે નિત્ય ગણાય છે આત્મા નિત્ય હોવા છતાં જ્વાત્મામા જ્ઞેના અણા પ્રતિ દોષોએ કરી તે

મધાય છે આ બધન એજ મમાર પશ્ચિમજૂન કારણ છે
એમ મહાપુરુષો કહે છે

નોંધ —જેટલા અમૂત દ્રવ્યો છે તે બધા નિત્ય હોય છે જેમકે
આસ અમૂત છે તેા તે નિત્યજ છે પરંતુ આકાશદ્રવ્ય અમૂત
નિત્ય છે, અને છવાત્મા (કમથી બધાયેટા છવ) પરિણામી નિત્ય છે
મને તેથીજ કમ વશાત્ તે નાના મોટા આકારમાં પરિણામી હવ્ય નીચ
ગતિમાં ગમન કરે છે

[૨૦] આજ્ઞમુધી અમે મોહના બધનથી ધમને જાગી શકતા ન
હતા અને તેથીજ બવચક્રમાં રૂધાના અને કામભોગોમાં આ
મક્ત થતા થતા પાપના મોઝો કર્યેજ જતા હતા પણ હવે
જાળ્યા પછી કરીથી તેમ નહિ કરીએ

નોંધ —જેક વખત અમે પણ અજ્ઞાનથી મરીર મોહમાં રાચી રાપ
પુર નથી, પરતેક નથી એમ તમારા કહેવા પ્રમાણે માં યતા ધરાવતા
હતા પરંતુ હવે જાણ પછી તે વસ્તુ અવરમાં જરા પણ ઉતરતી નથી

[૨૧] મર્ત્તદિશાથી પ્રેરાયેતો આ આખો સસાર તીર્થજ સત્ત્વ ધારાઓ
(આધિ બ્યાધિ અને કૃપામિના તાપો) થી હમણાં ગયો છે
તેથી મૃદજનના ભેગમાત્ર પ્રીતિ ઉત્પ ન થતીજ નથી

[૨૨] હે પુત્રો ! સાચી આ તોક વીંગાયો છે ? સાચી આ તોક
હજીજ રહ્યો છે ? મમાગ્યા મ્યા તીક્ષ્ણ સંજોની ધારાઓ પડી
ગઈ છે ? તે ચિતામાં પડેના મને તમે મત્વર કરો

[૨૩] (પુત્રો કહે છે -) આ આખો લાખ મૃત્યુથી રીડાર્ડ રહ્યો
છે અને જીવ્ય અવરથા (ધગ્ગાપણ) થી વિટાર્ડ રહ્યો છે
તીક્ષ્ણ સંઘકારાદ્ય રાત્રિ દિવસો આયુચને ક્ષણે ક્ષણે કોરી
લા છે એ પ્રમાણે હં મિનાજી તમે આ વાતને ખમ
પિચારો

[૨૪] જે જે રાત્રિદિવસ આવે છે તે પાછા ફરતા નથી આવા દૂક

કાળના ઇલાખા અધમને કરનારના મમયો નિષ્કળ ગાયા
જાત ૩

નોંધા—અમૂલી શસ્ત્રો પુન પુન સાપડતી નથી સમય જતા જતા
પથાપાપને મૂકી જાય છે

[૧૫] જે જે ગતિનિસ જાય છે તે પાછા ફરતા નથી પણ મહા-
પ્રભના આચરનારને તે મક્કળ થઈ જાય ૧

નોંધ—સમયનો સદુપયોગ કરનારને મમર હાથમાથી ગયા પછી
આત્મ પડવ નથી

* પુત્રના અમૃત વચનોએ પિતાનું હૃદય પવટાબધુ હવ છતા વાતસંધનો
લાલ વિખૂટા પાગતા ફોફી રથા હતો

તે બોલ્યા —

[૨૬] હે પુત્રો ! સમ્યક્ત્વસ વુક્ત થાને (આનંદિત રહિને બનીને)
થોડો માળ આરે જાણા (માતા, પિતા અને જે પુત્રો) ગદ-
આશ્રમમા થોડો રખત નહીને પછી થેરથેર ભિનાથી જીવન
અનાવનારા આપણે મધા આ સં ત્યાગી થઈશું

[૨૭] (પુત્રોએ કહ્યું—પિતાશ્ર) જેને મૃત્યુ માથે મિત્રના હોય,
જે મૃત્યુથી છૂટી શકતો હોય અથવા જે જાણતો હોય કે હું
મરીશ નહિ તેજ ખરેખર આવતી કાલ પર વિશ્વાસ રાખી
શકે

નોંધા—કેટલી નિશ્વાસા ! કેટલી તાલાવેલી ! આદર્શ વેસાળીના કેવા
હૃદયભેદક વચનો ! શું આ બાવ અતરની છાત્રી પ્રતીતિ વિના કે ત્યાગની
યોગ્યતા વિના હૃદયથી શકે ? સત્યની તાલાવેલી પછી ફાળવાઈ પણ
થોભવ તેને અસહ્ય થઈ પડ્યું હવ

[૨૮] માટે જે જે મેળવીને ફોફી જન્મજ ન લેવો પડે તેવા માનુ-
ધર્મ (ત્યાગમાર્ગ) ને આજેજ અગીયાર કીશુ આવા

નિયમસુખ નથી ભોગવ્યા તેણે જેનું નહિ માટે હવે એ ગમ
(મ સાગ્ની આગમિ) ને છોડીને બિશુધર્મમાં શ્રદ્ધા રાખવી
એજ યોગ્ય છે

તત્પા યુવાનોના દુષ્ટદાનક વચનોએ પિતાજીના
પૂર્વ સંસ્કારને બાદત કડી હીરા તેણે પાતાના ધર્મપત્નીને
ઉદ્દેશીને કહ્યું -

[૨૬] હું વાંચિશ્ચિ : માટે માટે બિમાચારી (બિશુધર્મ પ્રદાન કરના)
તો સમય હવે આવી લાગ્યો છે કા જુ કે જેમ જલ શાખા
—એથીજ શોભે છે અને ગિચર ગદે છે રાખ્યાઓ કેલિગયા
પછી તેજ ઉત્તમ જલ કો ખાખ છે તેમ જે પુરા વિના
માટે પણ શુદ્ધચરણ ॥ તેણે યોગ્ય નથી

નોંધ — પત્નીનું વગિષ્ઠ ગોત્ર હોવાથી તે સુગોધન લીધું ૩

[૩૦] જેમ પાખવિનાનું પક્ષી અગ્રામી મેખર મેચવિનાનો રાગ
અને વદાભમાં દ્રવ્યવિનાનો નાણિયો મોલનો નથી અને મોખ
કરે કે તેજ રીતે પુત્રવિનાનો પગ મોલનો નથી અને દુખી
થઈ ધુ

[૩૧] (આ નાભળી જસા બાધાં પતિને હોદેનીને મોગી કરના કહેવા
નાગી —) ઉત્તમ પ્રમગના સ્વચાગા આ મુજબ આ બધા
કામમોગોના માધનો એમાં થયા કે તો લમગા તે મામમોગોને
(દ્રવિયોના શબ્દ વિરોધને) ખૂબ બાગરી લાગે પછી
મયમ માર્ગ અવસ્થા અગીકાર પ્રોગ

[૩૨] હે ભગવતિ ! (મામમોગો ॥) તમા ખૂબ બોગરી લીધા કે
યૌનન હવે આ યુ બધા છે વળી અન્યમય —વિત બોગરવા
માટે (કે મીજી કોઈ કમ્બાચી) ૬ ભોગોને તજતો નથી
પરતુ ત્યાગી જીવનના લાભ અતાભ સુખ અને દુખને ખૂબ
વિનારીનેજ મોન (મયમમાર્ગ) ને આ રૂ ધુ

નોંધ -ભિમુજીવનમાં તો બિલા મળે ન મળે, અનેક પ્રકારના બીજ સહો પામ આવે શુદ્ધચરણનમાં તો બધુ સ્વતંત્ર ભોગવવાનું મળ્યું છે છતાં ત્યાગી જીવનની દૈન્ય યાય તે પૂર્વના થોમ સ્કારોતુજ પ્રાણ છે ત્યાગમાં જે કંઈ છે તે પાલ છે, અને આનંદ છે તે મૂખ્ય છે તે આનંદ, જે સાતિ, એ વિરામ ભોગોના કયાય કાઢ્યે અનુભવે નથી અને અનુભવશે પણ નહિ

[૩૩] પાળીના પૂગની મામે ચાવનારો વદ્ધ હમ જમ પડીથી ઝુરે છે (ખેદ મામે છે) તેમ તુ ખરેખર પછી મેલીજોતો રમે મભારીને ખે. પામે (કે હાય ' મે શા માટે મયમભાર્ગ પ્રદણ કયો ? તેમ) માટે શુદ્ધચરણમાં મારી માથે મ્હીને ભોગોને ભાગવ બિલાગરી (બિલાધમ) ની વાટ બદલ દુ ખદ ૬

નોંધ -આ મોકમાં મયમ ભાગના કદ અને શુદ્ધચરણના પ્રકો બન આપી પાકી કરોડી કહે છે

[૩૪] હે ભદ્રે ' જમ મર્પ રાગની કાચળી ડોડીને ચાલ્યો જાય કે તેમ આ મે તરણ પુરો ભોગોને ડોડી ચા થા જાય છે તો ૬ શા માટે તો ન અનુમરુ ?

નોંધ --સર્વ પોતાના સરીરમાં દત્તપન્ન થયેલી હોવા છતાં કાચળીને તણ તેને દેવા પ્રિયતોજ નથી તેમ સાધકોએ આમમ્મિની કાચળીને ઊગ દેવી એજ ધ્યાન છે

[૩૫] (જગા વિચારના નાગી કે આ બવા-) જેમ રોહિત જાતના (શક્તિમાળા) માછના (તીલ્પ પૂછડેથી) દ્રણ જાળને મેલીને જાળમાંથી છટી જાય તેમ કામગોગોથી છૂટી જાય છે અને જાતિમાં જાગતી જેમ ચાત્રિના ભારને સદનારા તેમજ ઉદાર તપમર્ચાવાળા તે ધીર પુરુષો અમ્મ ત્યાગ માર્ગમાં મગન કરે છે

[૩૬] જેમ દેનાયેલી જાળોને નાડી નાખીને પક્ષીઓ ખૂન કરે

આકાશપ્રદેશમા આત્મા જાય છે તેમ ભોગોની જગતને તોડીને
મારા બન્ને પુત્રો અને પતિ ત્યાગધર્મ સ્વીકારે છે તો હું
પણ શા માટે તેને ન અનુમરું ?

આવી રીતે એ ચારે સમર્થ આત્માઓ ઘોઠાજ
ઠાળમા અનેક પ્રકારના ધન માલ પરિવાર નોકર ચાકરો
વહેરેને નિરાસકતલાવે છોડી ત્યાગધર્મને સ્વીકારી લે છે
અને તેમની મિલકતનો કોઈ વારસ ન હોવાથી તે બધું
રાજદરબારમા પહોંચે છે

[૩૭] વિદ્યાળ અને કૃષીન કુટુંબ ધન અને ભોગોને છોડીને બન્ને
પુત્ર અને પત્ની સહિત ભૂગુ પુરોહિતનું અભિનિષ્ક્રમણ (મધ
મહાર્ગનું સ્વીકારણ) સાબળીને (અને તેણે તજેના વૈભવને
મહારાજા મદલું કરી રજા હતા તે જોધને) રાજ્ય પ્રતિ કમ
ળાવતી રાણી વારવાર આ પ્રમાણે કહેવા લા ચા —

[૩૮] હે રાજન્ વમન કરેવાને ખામ તે પુરુષ પ્રસસા પાત્ર ગણાય
નહિ માટે આદ્યજે જે ધનને વમી દીધું (છોડી દીધું) તે
ધનને મદલું કરવાની આપ ઇચ્છા ધરાવો છો તે મારું જેતે
ચોખ્ખું નથી

[૩૯] હે રાજન્ ! માર્ગ ૧મને આપુ જગત કે જગતનું મર્વ ધન
આપી દે તો પણ તમારે માટે તે પૂણું નથી (તાણાનો
પાર કતી આવતોજ નથી) વગી હે રાજન્ ! આપને તે
શરણુરૂપ પણ કદી ચલાનું નથી

[૪૦] હે રાજન્ ! જ્યારે ત્યારે આ બધા મનોહર કામભોગોને
છોડીને તમે મરવાના છો મરણ સમયે આ બધું શરણુરૂપ
ચલાનું નથી ખરેખર હે નરપતિ ! તે સમયે એક માત્ર માયો
ધર્મજ શરણુશ્રૂત યશે બીજું કશું (ધનાદિ) પણ શરણુમન
યર્ શમ્ભે નહિ

નોંધ —રાણીનાં આ વચનો એકાદ તેમના હૃદય વૈરાગ્યના સુચક છે મદાગલએ ચિકિત્સા માટે કશું — જો આટલું સમજે છે તે ૧૫ સ્થાપ્તમા હજી શા માટે રહ્યા છે ?

[૪૧] જેમ પિન્નરામા પમિણી (પમિણી) આનંદ પામી શકતી નથી તેમ (આ રાજ્ય) સુખથી ભરેલા અત પુરમા)દૃ પશુ આનંદ પામતી નથી માટે એકદશી તાતણાને છેદીને તથા આરભ (સુદમદિમા દિવા) અને પરિગ્રહ (મગ્નદહત્તિ) ના દોષથી નિવૃત્ત, અકિચન (પાસે કશું પણ ધન ન રાખનાર), નિરામકત અને મગ્નભાવી બનીને મયમમાર્ગમા ગમન કરીશ

[૪૨] જેમ જમવમા દવામિથી પરુઓ બળતા હોય ત્યારે દાવાનળથી દૂર રહેતા બીજાં પ્રાણીઓ રાગદેવને વશ થઈને આનંદ પામતા હોય છે પરંતુ પાવ્યાથી તેઓની પણ તેજ ગતિ થાય છે

[૪૩] એજ પ્રમાણે કામભોગોમા નુબ્ધ થયેના આપણે રાગ અને દેવદશ અમિથી બગી રહેલા આખા જગતને મૃતી પેટું બની શકતા નથી

[૪૪] ભોગવેના ભોગોને સ્વધ્વજથી વમી (તજીને) મયમને વિષે આનંદપૂર્વક જેમ પખી પોતાની ઇચ્છાપૂર્વક વિચરે છે તેમ આપણે પણ ગામ, નગર ઇત્યાદિ સ્થળે અગ્રતિબધ થઈને વિચરવું જોઈએ

[૪૫] આપણા હાથમા આવેના આવા ભોગો પણ ગિર રહેવાના નથી (સ્પર્શ કરી રહ્યા છે) માટે જેમ આ (પુરોહિત વ) ચારે જણાએ ત્યાગ કર્યો તેમ આપણે પણ ત્યાગ કરવો ધરે

[૪૬] મામવળા પક્ષી (ગીધ)ને જોઈને મૌ મધ (બીજા પક્ષીઓ) મામ લેવા માટે તેને દુખી કરે છે પરંતુ મામ વિના નાને

પ્રાપ્તિ દુષ્ટી કરતું નથી માટે પરિશદ ડાહી મામને મરથા
ઠોડીને નિરામિત (નિરામકત) ચક્ર વિચરીશ

[૪૭] ઉપર કહેની ગીધની ઉપમાને જાણીને તેમજ કામભોગો એ
મમારને સધારનારા છે તેમ મમણે જેમ ગણ્યા સપ કરી
કરીને ચાલે છે તેમ આપણે પણ ભોગોથી ડગીને વિવેકપૂરક
ચાલતું જોઈએ

[૪૮] હે મહારાજ 'હાથી જેમ માખન વગેરેના બધન છોડીને
પોતાની વમતિ (વિધાયક, અટવી વગેરે)માં જવાથી બાન
પામે (તેમ મસારના બધન છૂટી મયા પડી જવાતમા ખૂન
બાન પામે) તે છતુમર ગજન' એ બાલુ (અનુભવી પુરુષો
પાસેથી) સાંજણુ છે અને તેજ દિલકર છે એમ બધા જાણો

નોંધ - સન્નારી પણ પુરુષ ગદલજ સામગ્રી ધરાવે છે પુરુષ
અને સ્ત્રીઓ એ બંને આત્મવિકાસતા સમાન સાધક છે જેમ પુરુષને
જ્ઞાન અને મોક્ષના અધિકાર છે તેમ સ્ત્રીને પણ છે સામ્યતાજ આજગ
વધાવે છે પણ તે સ્ત્રી હો કે પુરુષ હો !

[૪૯] (કમળાવતી મનાગણીના અમરમગ્ન હૃદયોગે માજણીને છતુમર
મહારાજની મોહ-નિદ્રા ઉડી મધ) ત્યાં માદ ગણી તથા
રાજાજી વિજાતવાણુ મોહુ ગણ્ય બે કુ મ કરીને તળવ
તેના આકર્ષક કામભોગોને તજી ને વિવિધમુખ્ય મેલમુખ્ય,
આમકિમમુખ્ય અને પ્રગિયતની ગતિ થયા

[૫૦] ઉત્તમ મામણોને તળ્યા પડી બનિ પુરુષાથ સાગા તે વપતીએ
માયા વમને સમજીને સવ પ્રમિદ્ધ અરી તપગર્ધોને બગી
માર કરી

નોંધ - આત્મિક અને બાહ્ય એવી બાર પ્રકારની તપશ્ચર્યા છે
કર્મોદ્ધાર કાળે બાહ્યમાં તપશ્ચર્યા અગ્નિ જેવું કાચું કરે છે તેવું વિસ્તૃત
વાન ન આગળ ૩૦ મા અધ્યયનમાં બાવશે

- [૫૧] એ પ્રમાણે તે કમપૂર્વકે ઈમે છવો જરા અને મૃત્યુના ભયથી ખેદ પામીને ધમપરાયણ થયા અને દુખના અતની (મોક્ષમાર્ગની) શોધ કરી કમપૂર્વકે છુદ્ધ થયા
- [૫૨] વીતમોહ (મોહથી રહિત તેના) જિનેશ્વરના શાસનમા પૂર્વે ભાવેથી ભારનાઓ (ગત જન્મોમા કરેલુ ચિતન)ને સલામીને થાનાન કાળમા તે છએ છવો દુખના અતને પામ્યા
- [૫૩] દેવી કમજાવતી રાજા પુરોહિત બ્રાહ્મણ (ભૃગુ), જશા નામની ધાત્રાણી, અને તેના બન્ને પુત્રો એમ ઈએ છવો મુખિને પામ્યા

સુધર્મસ્વામીએ જણાવે -

“ એમ ભગવાન જોત્યા હતા ”

એ પ્રમાણે ઇષ્ટકાર ન મધી ચૌ મુ અખ્યય ૧ નમાસ થયુ

સ ભિક્ષુ

તે જ માધુ

૧૫

સ સારમા પતનના નિમિત્તો પુષ્કળ છે માટે સાધકોએ સાવધ રહેવું જિહ્વા જાહાર અને વશ્માદિ આવશ્યક વસ્તુઓમા પણ સયમ રાખે એ સાધકદશા માટે ઉપયોગીજ છે પરંતુ સત્કાર, માન કે પ્રતિષ્ઠાની લાલસા રોકવી એ પણ તેદનું ઉપયોગી નમજવું

વિવિધ વિદ્યાઓ કે જે ત્યાગી જીવનમા ઉપયોગી નથી તે શીખીને મમયનો દુરૂપયોગ કરવો તે સયમ જીવિતને બાધકરૂપ છે તપશ્ચર્યા અને સહિષ્ણુતા એજ આત્મવિકાસના ગગનમા ઉડવાની પાખો છે જિમ્મુઓ એ જ ને પાખોને ખૂબ સભાળી સાથે લઇને જાયે ને જાયે ઉડે

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] સાચા ધર્મી વિવેકપૂર્વક જગીશ્વર કરી, અન્ય જિમ્મુઓ સગાથે રહી નિષાણ્ણ (નાસન્દ્ર)ને છંદી સરળ થઇ અને યાગ્રિધર્મમા ચાને તેમજ કામજોગોને ન ઈચ્છી, પૂર્વોશ્રમના સબધીઓની માથે આમકિત છોડી દે અને અરાત (નહિ જાણેના) ધરોગા શિક્ષાયરી કરીને આનંદપૂર્વક મયમધર્મમા ગમન કરે તેજ માધુ કહેવાય

નોંધ —જ્ઞાત એડે આજે અમારે ત્યાં સ્વધુજ ચાલરવાના છે માટે ભોજન કરી સખીએ તેમ ન બહુનારા ધરો

[૨] ઉત્તમભિક્ષુ રાગથી નિવૃત્ત થઈ, પોતાના આત્માને પતાયી બચારી, અમયમથી નિવૃત્ત થઈ કષ્ટાને મહી અને મવ જીવોને આત્મગુણ જાણીને ધર્મ વસ્તુ વિશે મૂર્ખા (આનકિત) ન પામે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

[૩] ધર્મ આકોશ (કરોર વચન) કહે કે મારે, તો તેને અવધર્મી કહી જાણીને ધૈર્ય રાખનાર, પ્રશસ્ત અને આત્માને નિત્ય ગુણ ગાખનાર અને અયાકુળ ચિત્ત રાખી હર્ષ અને દુઃખથી રહિત મની જે ધર્મ સયમમા કષ્ટ પડે તેને સહન કરે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

[૪] અપ અને જીર્ણ સ્થા અને આમનને જોગવે ઠડી, તાપ, ગમ, મન્દર ઈયાદિ બધુ યાકુગતા રહિત થઈ શાંતિપૂર્વક સહન કરે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

[૫] મત્કાર કે પૂજાની લાનમા ન ગમે કોઈ વસ્તુ કે ગુણની પ્રશંસા કરે તો પણ અભિમાન ન લાવે તેના મયમી, સદાચારી, તપસ્વી, જ્ઞાનવાન, ક્રિયાવાન અને આત્મ શંનના જ શોધક હોય તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

[૬] જેનાથી સયમી દુનન દણાણુ હોય તેવું કાર્ય ન કરે, મકળ મોહને વગાવે અને ન નારીનો (મોહવર્ધક) મગ છાડીને તપસ્વી થઈ નિચરે, તેમજ તમાસા જેવી વસ્તુઓમા રસ ન ન લે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

નોંધ - આ શ્લોકનો અર્થ આ રીતે પણ થાય કે જે નરનારી (સ્વજનસમૂહ) થી (પૂર્વ પરિચય હોવાથી) મેહ ઉત્પન્ન થાય અને સયમશ્પ દલિત દણાય તેવાનો સમ જોડી દર્શ તપસ્વી થઈ વિધરે અને ખેલ તમાસામા રસ ન લે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય

[૭] નખ, રસ અને દાંત વગેરે છેદવાની વિદ્યા, ગગ (સ્વર)

વિદ્યા બ્રૂકપનો નિચાર, આકાશમા તાગ વગેરે ૧૭ તેનું જ્ઞાન અભિવિદ્યા, સ્ત્રી પુરોના લક્ષણ જાણવાની વિદ્યા અગત્યુરણની વિદ્યા દૃષ્ટવિદ્યા ધરમા લટેલું ધન વગેરે જાણવાની વિદ્યા સમાવાદિના ૨૨ર ઓળખી કાર્ય = વિગત યશે કે કેમ? તે જાણવાનું સાત્ત્વ-ગુણી વિદ્યાઓદા । પોતાનું મયમી જનન જે ન ચનાવે તેજ સાધુ કહેનાય

[૮] મત્ર, જડીયુતી, આદિ મૂળીયા બો જુગી જુદી જનના નૈધિક ઉપચારો જાણીને આચરવા કે રમન પ્રાપ્તિ જુનામ આપવા ધૂર ન્યા, આખના અજન જનારના જ્ઞાન કરાવવું, રોગ બા-એ આતુરતાપૂરક માતાપિતાને મળા વા અને નૈધ શીખવું એ ત્યાગીઓને માત્ર યોગ્ય નથી માત્ર તેને છોડી દે તેજ સાધુ કહેનાય

નોંધ -ઉપરની વિદ્યાઓ અને તેને અમ થતી ક્રિયાઓ પરિણામે ઓકા = ત્યાગ ધમ થી પતિત કરાવનારી નીચ છે માટે જૈન મુનિઓ તેથી ક્રિયા કરતા નથી કરાવતા નથી અને કરનારને અનુમોદન પણ આપતા નથી

[૯] હત્રિયોના સમૂહ ઉત્ક્રાંતિ ૧૭પુત્રો સાક્ષ્યો, મોગીઓ કે બિનબિત પ્રકારના જિ પીઓની પૂજા પ્રસાદ ન કરે તેઓની પૂજા કે પ્રસાદ મયમી જનનન ઉપમા - નથી એમ જાણીને છોડી દે તેજ ભિક્ષુ કહેવાન

નોંધ -સાત્ત્વના કે તેવા ભાગી પુરોનાની ક્રિયા જ જાણીનું તે રખતે ખૂબ જોર હવ તેવા પુરોનાની ભિક્ષુઓએ ખોગી પ્રસાદ કરવી તે ત્યાગી જનનનું બચકર હપણ છે થામીને તો સદા આત્મમગ્ન રહીને વિચરવું તેથી ખુશમત કરવાથી આત્મધમ હણાય છે

[૧૦] શુદ્ધ્યાશ્રમમા જે ગ્રહસ્ત્રીઓ નાથ અતિપરિચય થયો હોય તે અને ત્યાગ નમમા જે શુદ્ધ થાના સહસ્રામમા આવેન હોય

તેઓમાના કાંઈ માથે આ લોક સમધી જળની છત્રા માટે
પરિચય ન કર તેજ માધુ દેવાય

નોંધ —મૃદસ્થોના માઠ પરિવશથી તેના નિમિત્તે કદી આત્મવશ ને
દબી નાખે તેવા કાર્યો કરી નાખવા પટે માટે મૃદસ્થોને આ લોકના કાંઈ
પણ સ્વાર્થ માટે પરિચય ન વધારવો સૌ સાથે મુનિરાજને કેવળ પાર
માથિક (વાર્મિક) જ સબધ હોવો જોઈએ

[૧૧] આપસ્તમ્બ નામ્યા (ધામની નામ્યા નપરાની તે) પાટ, પાટના
આદાર પાણી કે ખીજી મર્લ ખાવાનાયકે મરતુ કિના મુખ-
વામાદિની મૃદસ્થ પાસે લિનુ વાચના કરે અને કાચ કામ
ન આથે તો તેના પર જનમ્મ મન કે ચ્યનથી કેપ ન કર
ક ખોડુ ન લગાડે તજ માધુ કહેવાય

નોંધ —સ્વામીને માન અને અરમાન જન્ને સરખા છે

[૧૨] અનેક પ્રમારના અન્ન પાણી (અવિત્ત) મેના મુખનામ
રજેર મૃદસ્થ પામેથી મેળીને મગથી સાધુને ભાગ આપી
પડી બાજા મ તેમજ મન વાણી અને નાયાન મનથી
કર તેજ જિહ્વ કહેવાય

નોંધ —નપવા 'તિવિજ્ઞ નાણુવપ અટલે મન, વચન કે કાયાથી
મિશ્ર ધર્મદારા મેળવેલા આદાર મેળ મન્ય કોઇને આપી ન દે તેમ કરવાથી
અવિધ્યમા નિમુધર્મના ભગનો વિશેષ સંદેહ રહે છે

[૧૩] ઓમામાજ, જનનુ ભોજન, મૃદસ્થનો કંડો આરામ, જન કે
કાજનુ પાણી છત્યા ખોગડ (રસ કે અન્ન) મેળીને તે
બાજનની નિદા ન કરે તથા મામાન્ય ચિનિના ધગેને વિગે
પણ નિદાને અર્થ વિચરે તેજ માધુ કહેવાય

નોંધ —જિહ્વને સરમીજવનના નિર્વાહ માટેજ ભોજન કરવાનું
હોય છે રસાજ અને સ્વાદુ ભોજનોની વાચના સખી ધનવાનને ત્યા
જિવાયે મરુ ગે ડાખુવાની જમી નમાય

[૧૪] આ લોખા દેવ, પશુ કે મનુષ્યોના અનેક પ્રકારના અત્યંત લાયકર અને દેવ ઉત્પન્ન કરાવનારા શમ્ભો થાય છે તેને નામગીને બીજી નહિ તેજ માધુ કહેવાય

નોંધ —અગાદના મિશ્રુઓ જ યોગી વિશેષ બાળે રહેતા તે પરિસ્થિતિને આ બાબી પરિસ્થિતિનો વિશેષ સંભવ રહેતો

[૧૫] લોકમા પ્રવર્તતા બિન્નબિન્ન પ્રકારના નાદ (તત્ત્વાલિશાસ્ત્રો) ને મમજી પોતાના આત્મવર્મને જાળરી મયમને અનુભરેનો પત્નિપુર સર્વ પરિપક્વોને જીતીને મવ જીવોપર સમાન ભાવ જાળરી ઉપશાત થયેનો અને કોઈ જીવને પીડા ઉપજાવે નહિ તેવો ધર્મને નિયરે તેજ બિમુ કહેવાય

નોંધ —મનુષ્યો તેટલા મત અને વિચાર હોય છે અને તેને નાગ મિલ્લ બિલ્લ ધર્મો કે પથો તરીકે વડ છે પરંતુ અસ્તવિક ધર્મ કે સત્યના વિચારો કદી કોઈ શકે નહિ તે તો સર્વ સ્થળે સમાન જ હોય છે

[૧૬] જે શિષ્ય નિષ્ઠાથી પોતાનું જીવન અનાન્યાર ન હોય તેમજ જિતેન્દ્રિય માનિ અને બાહ્યમધનથી છટેનો, અપકા ધનાઘા થોડા આ પરિમિત લક્ષણ કરનાર અને ધરને છોડી રાગદ્વેષ તલિન થઈ નિમરે તે બિશુ કહેવાય

નોંધ —વેશના પરિવર્તન એ સાધુતા નથી પણ સાધુનું ચિહ્ન છે સધુતા અત્રનતતામા છે સાધુતા અક્રોધ અવેર અને અનાસક્તિમા છે સી કાંઈ આવી સાધુતાને સાધી રહ અને પરકલ્યાણને સાધે

એમ કહ્યું છું

એ પ્રમાણે સ બિકમ્બુ નામનું પ મુ અધ્યયન નમાત્ર થયું

બ્રહ્મચર્ય સમાધિનાં સ્થાનો

૧૬

બ્રહ્મ (પરમાત્માનુ અવસ્થા) માં ચર્યા કરતી અથવા આત્મસ્વરૂપની પૂર્ણપણે પ્રાપ્તિ કરતી તે ના કોઈનું કંઈય છે એટલે બ્રહ્મચર્યની આવશ્યકતા એ જીવનની આવશ્યકતા જેવીજ અનિવાર્ય છે. અબ્રહ્મચર્ય એ જડસમર્થથી જન્મેલો વિકાર છે. આ વિનાશની જીવાત્મા પર જોડતી મોહનીય કર્મ (મોહ ઉત્પન્ન કરે એ વાતના) ની અસર હોય છે તે પ્રમાણમાં ભય કર નીવડે. સંસારમાં જોડલા અનર્થો, આપત્તિઓ અને દુષ્ટો જીવાત્મા અનુભવે છે તે પોતાથી થયેલી ભૂવેળુજ પરિણામ છે. ભૂલોથી બચવા માટે કે આત્મશાંતિ મેળવવા માટે જે ઉત્કૃષ્ટ યથા પુરુષાર્થ કરે છે તે માયક કહેવાય છે. આવા સાધકને અબ્રહ્મચર્યથી નિવૃત્ત યથા બ્રહ્મચર્યમાં સ્થિર થવું એ ક્રિયા માટે જોડતી આત્મિક ચોકેદારી રાખવી પડે છે અને તેથી પણ વધુ બાહ્ય નિમિત્તોથી પણ ચેતવું પડે છે. મને તેવા ઉચ્ચ કોટિના યોગીને પણ નિમિત્ત મળતા તાસારમાં બીજક રૂપે રહી ગયેલી વાસના અવશ્ય ઉત્તેજિત થવાનો ભય રહે છે. આથી જાગૃક સાધકે આત્મોન્નતિ માટે અને વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય આશાધવા માટે જાગવાન મહાનીરે કરેલ અનુભવમાથી પોતાને ઉપયોગી વાતો ધારી રાખવી અને આચરવી તે સુસુપ્ત માનવ નર્વોત્તમ કર્તવ્ય છે.

“સુધર્મસ્વામીએ જ પુસ્તકોને આમ કહ્યું — “હે આ-યુષ્મન્ ! મેં સાબળયું છે” તે જાગવાન મહાનીરે આમ કહ્યું —

જિનશાનનમા સ્થવિર ભગવાનો (પૂર્વ લીર્ધકરો) એ બ્રહ્મચર્યની સમાધિના દશ સ્થાનો ફરમાવ્યા છે જે (સ્થાનો)ને નાભળીને તેમજ હૃદયમા ધારીને ભિક્ષુ, નયમપુટ, સવરપુટ, સમાધિ (ચિત્તમમાધિ) પુટ અને છતેદિય થઈ ગુસ (આદશ) બ્રહ્મચારી બની અપ્રમત્તપણે આત્મલક્ષી થઈ વિચરે

(શિષ્યે પૂછ્યું) કયા તે બ્રહ્મચર્ય મમાધિ સ્થાનો સ્થવિર ભગવાનોએ ફરમાવ્યા ? કે જેને નાભળીને તેમજ અવધારીને ભિક્ષુ, નયમપુટ સવરપુટ, મમાધિપુટ અને છતેદિય થઈ ગુસ બ્રહ્મચારી બની અપ્રમત્તપણે આત્મલક્ષી થઈ વિચરે

(શુક્રએ કહ્યું -) ખરેખર સ્થવિર ભગવાનોએ આ પ્રમાણે દશ બ્રહ્મચર્ય સમાધિના સ્થાનો ફરમાવ્યા છે કે જેને નાભળીને તથા અવધારીને ભિક્ષુ નયમપુટ, સવરપુટ, નમાધિપુટ અને જિતેદિય થઈ, ગુસ બ્રહ્મચારી બની અપ્રમત્તપણે આત્મલક્ષી થઈ વિચરે

“ તે આ પ્રમાણે છે ”

[૧] સ્ત્રી પશુ અને ૧૫૫ સ્ત્રી દિન ઉપાશ્રય તથા મ્યાનન મને તેજ નિર્ણય (આ શ મુનિ) કહનાર કે જે સ્ત્રી પશુ બી નપુન્ગ મહિત ઉપાશ્રય તથા મ્યાન બાગવે તે નિર્ણય ન કહનાર

મિધ્ય ૧૦૫ — તેમ શા માટે ?

આચાર્ય કહ્યું — ખરેખર આ પશુ કે નપુન્ગ મહિત આસા મધ્યા કે મ્યાનને સેવના મહત્ત્વારી બ્રહ્મચર્ય પાળનામા (૧) શકા (બ્રહ્મચર્ય પાળુ કે ન પાળુ ?) ઉત્પન્ન થાય અથવા બીજાને નકા થાય કે સ્ત્રી ઇત્યાદિ સહિત સ્થાન બોગવે કે તે તે મહત્ત્વારી હશે કે ન ? (૨) આગ્રહા (નિંદા) — મૈત્રુત બોગવનાની કે ક્ષિતિ નિમિત્ત મળતા છત્ત્રા ગમે (૩) નિર્નિર્ણય (યદ્યપ્યના રૂપો નિર્ણય) મહત્ત્વ પાળવી શો

લાભ ૨ એના દુરિયારો ઉત્પન્ન થાય અને નિરાગે થનાથી એકાંત દેવાથી પતન થવાનો ભય રહે અને તે મૈથુનની લાનમાંથી હિન્મત થઈ જવાય તથા તેના વિચારો કે દુષ્કામથી દોર દાગ ટ લેવા ગારીગિંગે ગેમ થાય આં એમ પતન થનાથી જાનીએ મનાવેના મત્પદ્ધર્મથી ચ્યુન થાય આવી રીતે રિચેટ ૨ અનરોની ખાણ હોવાથી તેના નિમિત્ત પ આ પગુ કે નપુમ્ન જ્યા રહેતા હોય તેવા ગ્થાનો નિર્મિત થઈ ન બોમવે

[૨] બ્રીએની કથા (ગમા ૨ ૧૭૧ નં ૨૪૫) કરે નહિ તેને માધુ કહેના તિયે પૂછ્યું — તેમ શા માટે ? ' આચાર્યે કહ્યું — “ બ્રીએની ગમાન્વર્ધક કથાઓ કરેલાથી પણ સહાયક થઈ ઉપયુક્ત દાનિ થનાનો મભવ છે માટે સહાયચારી પુરૂષે બ્રી મળથી તેની કથાઓ ન રહેની ”

નોંધ — રામારગ્સની કથા ના કહેવાથી કે કરવાથી રખનનનો મભવ છે તે ઊઠી જેવી અને નહીં બ્રી સાથે પદ્મ કથાલાપ નકાતના પ્રસ ૧ કરાના થોડા આચાર્ય દેવા એકએ નહિ

[૩] બ્રીએની માથે એક આમને ન મેમે તેને આ શું સહાયચારી કરે તિયે પૂછ્યું — “ તેમ શા માટે ? ” આચાર્યે કહ્યું — “ બ્રીએની માથે એક આમન પ નગોનગ મેનરાથી એક બીજા પ્રયે મોદ થનાનો આ તેવે ગ્થને બનોના સહાયક થઈ ઉપયુક્ત દાનિ થનાનો મભવ છે માટે સહાયચારી પુરૂષે બ્રી માથે એક આમન મેનનું નહિ ”

નોંધ — એ આસનવગ્ બ્રી પૂર્વ મેકેલ હોય તે આસને અતમુદ્ધત (૪૮ મિનિટ) સુધી પણ મેસવાનો જૈનશાસ્ત્ર જાણનારીને નિયમ કરે છે જેવી રીતે સહાયચારીને અદ્યતિ રાખવાની છે તેજ પ્રકારે સહાયચારીને પણ અદ્યતિ તે રાખવાનીજ છે આસ કરીને આવા પ્રસંગે મેકાતથી બંન છે આકરિમક આવી પડેલી આવી રિચતિમા વિચારપૂર્વક વર્તવું થયે

[૧] સ્ત્રીઓની સુદર, મનોહર અને આમનક ધર્મિયોને (વિધય મુદ્ધિએ) જુઓ (કેવા સુદર છે ? કેવા ભોગયોગ્ય છે ?) કે ચિતવે નહિ તેજ માધુ મહેવાય “ તે કેમ ” શિષ્યે પૂછ્યું આચાર્યે કહ્યું — “ ખરેખર સ્ત્રીઓની મનોહર અને આમનક ધર્મિયોને જોનાર કે ચિતવનાર બ્રહ્મચારી (સાધુ) ના બ્રહ્મચર્યા શમ, કાક્ષા કે વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય બ્રહ્મચર્ય ખજિત થાય, ઉન્માદ પ્રાપ્ત થાય અને પરિણામે દીર્ઘકાલિક રોગની પીડા થાય તેમજ (આનરિક પણ) કેવળાએ દુરભાવેન ધર્મથી પતિન ચર્ષ જાય માટે ખરેખર બ્રહ્મચારી માધ્યે સ્ત્રીઓના મનોહર અને મનોરમ એવા અગોપામને (વિધય મુદ્ધિથી) જોવા કે ચિતવવા નહિ ”

[૫] વસ્ત્રના પદાને આતરે કે પાપાણની ભિતને આતરે સ્ત્રીઓના કૃન્નિત (ભવના જોવા) શમ, રોવાના શમ, ગીતના શમ, હસવાના શમ, રનેહવાળા શમ, કહિત શમ તેમજ (પતિના નિહથી થયેતા) વિનાષના શમને સાબળે તે આદર્શ બ્રહ્મચારી કે નિર્મય ન કહેવાય

‘ તે શા માટે ’ શિષ્યે પૂછ્યું ગુરુએ કહ્યું — “ ભિતને આતરે કે વસ્ત્રના પદાને આતરે રહેલી સ્ત્રીના તેવા કૃન્નિત, હસ્તિ, ગીત, હમિત મ્તનિત (રતિપ્રમજના ધ્વનિ) આક્રમ્ય કે વિનાષમય શમને સાબળવાથી બ્રહ્મચારીના બ્રહ્મચર્યા શનિ પડે કે ઉન્મા થાય શરીરમા રોગ થાય કે મુનીઓએ કહેના મન્માર્ગથી પતિન થાય માટે ખરેખર બ્રહ્મચારીએ વસ્ત્રના પાદે ભિતને આતરે સ્ત્રીઓના તેવા શમને સાબળવા હિંદિ ’

નોંધ — બ્રહ્મચારી જે સ્થળે હોય ત્યાં ભિતને આતરે રહેલા સ્ત્રી પુરુષો પરસ્પર સંગારકીર્ણ કરતા હોય તે વખતના વચ્ચે પણ વિધય જનક હોય માટે તેજ મળેલા સાબળવા કે ચિતવવા નહિ.

[૬] પૂવે (મૃદુચ જીવનમા) સ્ત્રીમગાવે જે બોજોને બોગ્યા હોય કે જે રતિકીનાઓ કાગે હોય તેને સભારે તે માધુ ન કહેવાય શિષ્યે પૂછ્યુ — “ તે શી ગતે ? ” આચાર્યે કહ્યુ — “ બ્રહ્મચારી જે પૂર્વ રતિ કે પૂર્વની રતિકીના સભારે તે તેના બ્રહ્મચર્યમા સદા, કાક્ષા અને વિચિત્રિમા થાય બ્રહ્મચર્યનો ભગ થાય કે ઉન્માદ થાય, ગી મા (મિથ્ય ચિતનથી) રોગ થાય અને ગાનીના માર્ગથી પતિત થઇ જવાય માટે નિર્મથે પૂર્વગતિ કે પૂર્વ ગતિકીનાને મભા રવી નહિ ”

નોંધ — સદા, કાક્ષા અને વિચિત્રિસાના અર્થો પૂર્વ આપેલા છે માટે ફરીફરી લખ્યા નથી

[૭] અતિ રમવાગા બોજન ન કરે તે માધુ કહેવાય શિષ્યે પૂછ્યુ — “ તે કેમ ? ” આચાર્યે કહ્યુ — “ સરમ આહાર કરાથી (ખરેખર રમવાગા આહારની) બ્રહ્મચારીના બ્રહ્મચર્યમા ઉપર કહેવાયેલી ક્ષાન્ત થાય અને ગાનીના માર્ગથી પતિત થવાય માટે અતિરમવાગા બોજનો ન ખાવા ”

નોંધ — રસવાગામા લીખા, લભલભતા અને સ્વાદની દ્રષ્ટિએ લેવાતા ધણુ ખાનપાનનો સમાવેશ થાય છે સ્વાદેન્દ્રિયનો અસચમ બ્રહ્મચર્ય ખડનનું લેાથી પહેલુ અને જોરદાર નિમિત્ત છે સ્વાદેન્દ્રિયના સચમથી શીઘ્ર બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ થઇ શકે છે

[૮] મયા । ઉપરાન્ત અતિ જોદાર પાણી કરે નહિ તે માધુ કહેવાય શિષ્યે પૂછ્યુ — “ તેમ શા માટે ? ” આચાર્યે કહ્યુ — “ અતિ બોજન કરાથી ઉપર કહેવાયેલી રીતે બ્રહ્મચર્યનું ખડન થાય છે અને સચમધમથી પતિત થવાય છે ”

નોંધ — અતિ બોજન કરવાથી અતમા આગસ પેસે છે દુષ્ટ વિચારો ના છે અને મેમ કમથી મજા નથી માર્ગના પળ ધારીવાર બાધા ઉપજે છે

[૯] સરીઝ વિનૂતને અનુમત્તારો (ગુમાર નિમિત્તે અગિ ટાપગીપ
યા મે ને) માધુ મ્હનાતો થી જિથે પૂઝુ — તેમ
શા મા? આચાર્યે મ્હુ — ‘ખરેખર મો રમા ખૂતરો
ઓ સરી ને ગજગાગનાર સ્ત્રીઓને આપક
નીવડે ડે અને તેથી તેના સ્ત્રીચર્યામા સમ કાક્ષા અને
વિચિકિત્તા ઉત્પન્ન થાય સ્ત્રીચર્યા અગિ ટાપ માટે સ્ત્રી
ચારીએ વિનૂતાનુભવી ન થયું

નોંધ — સૌદરની આસજિ કે સરીરની ટાપગી કરવાથી વિરતની
વામના નાશના સંભવ રહે છે આદ્ય અને સંભવ એજ સ્ત્રીચર્યાના
સંભવ છે

[૧૦] રામ રૂપ રમ ગધ અને રાગ દંતરાવિ છદ્વિયોના વિર
યામા જે આમત્તા થતા નથી તે નિર્મથ હેવાર ડે શિરે
પૂઝુ — તેમ શા મા? આચાર્યે મ્હુ — ‘રામ રૂપ,
મ ગધ આ રૂપરૂપને અનુભવનાગ સ્ત્રીચારીના સ્ત્રીચર્યામા
ઉપર મ્હેની ભતિ થાય અને કમથી મયમ ધર્મથી પતિત
થવાર માટે રામ રૂપ છદ્વિયોના વિરયાના આમત્તા થાય
નહિ તે નિર્મથ મ્હવાર ડે એ પ્રમાણે જે સ્ત્રીચર્યા મમાધિ
થાનો પૂણ્ણ થવા દવે તે (નમધીના) જ્યોત્તેવાય છે
તે આ પ્રમાણે છે —

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] (આ રા) સ્ત્રીચારીએ સ્ત્રીચર્યાની ના માટે સ્ત્રી પશુ અને
નપુમ્ન રક્તિ એવા એકાન (આત્મચિત્તનને યાગ) ધ્યાનને
મેવવુ જોઈએ

[૨] સ્ત્રીચર્યામા રક્ત થયેના જિમ્મુએ મનને ક્ષોભ પમાડે તેવી
ઓ વિરયોની આમત્તિન રધાગનારી સ્ત્રીઓની કથાને
છાડી દે

[૩] કુન પુન સ્ત્રીઓની નૃમાર રધા ધ્યા કરવાથી (વિના

નારનાં સ્ત્રીઓ માથે કયા વાતાના પ્રમગમા આવવાથી)
 કે સ્ત્રીઓ માથે બા પસિય કડવાથી બ્રહ્મચર્ય ખડિત
 થાય કે માત્ર બ્રહ્મચર્યના પ્રેમી ભિયુએ તે બાપતોનો હમેશા
 ત્યાગ કરવો

[૪] બ્રહ્મચર્યમાં રક્ત થયેતો માત્ર સ્ત્રીઓના અગ પ્રત્યગ કે
 આકૃષ્ટિને રિત । પૂવક વારવાર જોના ન કરે તેમજ
 સ્ત્રીઓ ॥ કટાલ કિપન કે મધુર રચનો પર આમમ્તા ન
 થાય

[૫] સ્ત્રીઓના મેયન જોના લખો રુ ન, ગીન, હામ્ય, પ્રેમીના
 સિદ્ધથી થતા કે ન કે રુગા મમયના મ્તેદાળ રચનો પર
 લાય ન આપવું આ મધી હર્ષોન્દિયના વિષયની આમક્તિ
 કે બ્રહ્મચર્યના ગમી માધ તેનો ત્યાગ કરવો

[૬] શૂદ્ધ (અમયમી) જીવનમાં સ્ત્રી અગાથે હામ્ય, ક્રીડા, રિત્ય
 મેરા । શૂદ્ધા રમ જમાના પ પર મા । રાખ્યુ હોય,
 ગાતકારથી કે નામથી વિષયમેવન કર્યુ હોય ધૃત્યા નિર્ધ
 જનના દૂર બાગોને સ્વચારીએ કીપણ ચિતનવા નહિ

નોંધ — દુવ જે જાતના બોલો બોલ્યા હોય તેના ચિતનથી
 પણ બોલના વિચારે અને કુમસ્તક જન્મે છે કે કે બ્રહ્મચરમા કાન
 હાનિર્તા છે

[૭] હમેશા સ્વચરમા રક્ત થયેતો ભિયુ રિતની ગમ્તી
 વધારાન મમતાના બોજનને જ દી ત્યાગી કે

[૮] અમયમી જીવન વિભાવવા માટે ભિયુ ધમને જાગરી, મજેરી
 નિદ્રાને પણ બિદા વખતેજ માપ પૂર્વક અદણ કરે સ્વ
 ચર્યના ઉપામ્ત અને તપમ્તી ભિયુઓ અધિક આત્મર ની
 । ૨૩

નોંધ — ત્રિધુ મોતું જોઈને સુયમી જીવન દેખવા માટેના હોતું તે એ નિતિજોઈને આવર્યાદિ દોષોને ઉત્પન્ન કરી સુયમી જીવનથી બ્રજ કરી શકે છે

[૯] જ્ઞાતયર્થે વિશે રક્ત રહેવા લિપ્તુએ શરી ની વિમુક્ત અને શરીરનો સખગાર છોડી દેવો વચ્ચાદિ મર્ત જથ્થ વગ્તુએક મુગાર માટે ધારણ ન કરવી

નોંધ — નખ કે રસ સમારણ કે શરીરની ગાત્રપથો પી વારવાર લાપટીપ કરવી અને તેને માટેના સતત લેવન સખગુ તે અનાવરણક છે એટલુંજ નહિ પરંતુ શરીર ખરબી આસક્તિ કેટલીક વાર પતનના નિમિત્તજન પણ થાય છે

[૧૦] શબ્દ, રૂપ, રંગ, ગંધ અને સ્પર્શ એ પાંચ ઇન્દ્રિય મળી ધીના કામ જોઈને છોડી દેવા

નોંધ — આસક્તિ જેનું દુષ્ણ છે આસક્તિ એજ બધન ॥ તેજ બધન જ્યાં થાય છે તે વસ્તુએને છોડી દેવી અને પાંચ ઇન્દ્રિયોને સુયમમા રાખી તેનાથી ધ્યાન્ય કાર્ય લેતું એજ સાધકને માટે આવશ્યક ॥ જ્ઞાનથી સત્કુરોના વચ્ચામૂતો ખીવા જીવથી સતત જોઈતું શરીરથી સત્કર્મ કરતું આજોથી નદુરાચન કરતું અને મનથી ધ્યાન અને વૈકુંઠ વતન સ્વર્ગ એજ ઇન્દ્રિયોનો સુયમ મળાર

[૧૧] સાગમ કે (૧) સ્ત્રીજનોનાશી રથાન (૨) મન લોનાવે તેની સ્ત્રી કથા (૩) સ્ત્રીઓનો પરિચય અને (૪) સ્ત્રીઓનાં અગોનાગ જોયા કરના

[૧૨] (૫) સ્ત્રીઓના કાચન જોવા શરૂએ, જીન રુલ્લ દામ્બ, (૬) સ્ત્રી સાથે જોગવેના જોગો તથા સ્ત્રી સગાથે પૂર્વ જીવનમાં જોગવેના મ્યાનો હાથ તે બધું મળારવું (૭) મરમ જોજનો ખાના કે (૮) મયાદા ઉપરાત જોજનો ખાના

[૧૩] (૯) કૃત્રિમ સૌદર્ય વધારના માટે કરેલી શરીરની જોખા

અને (૧૦) દુર્ગ્ય એવા પાપ ઇન્દ્રિયોના ભોજો આ દશે વસ્તુઓ આત્મસૌધક જિજ્ઞાસુને તાલપુટ (ભયકર વિ.) એર જેવી છે

નોંધ — આ પણ મોકમા પૂર્વકથિત વસ્તુઓ પૃથુ રસજ ભટારી છે

[૧૪] હમેતા તપન્તી બિંધુએ દુર્ગ્ય એવા કામ ભોજોને જીતીને બ્રહ્મચર્યમા ક્ષતિ થયાનો મભવ છે તેવા જથ્થા નવાના ધ્યાનો પશુ ઝેડી દેવા

[૧૫] ધૈવવાન અને મદ્ધર્મકારી જ્ય રમણસામા મારણિ મમાન બિંધુએ ધર્મકાંક્ષી મગીયામા વિચરતુ અને ધર્મરૂપ મગીયામા રખા થઇને ઇન્દ્રિયોન રમન કરી બ્રહ્મચર્યમાજ્ય મગાવિ (વિવિધ) કેળવવી

[૧૬] રવો, નવો અને ગાર્ગ્ય ભતિના રવો પક્ષો, રાક્ષસો અને જિજ્ઞાસુભતિના રવો પ. જે કાંઈ એવા બ્રહ્મચર્યને પાળે છે તેવા પુરોને નમસ્કાર કરે કાંઈ રવો પણ મન્ત્રચારીના દાન અને છે)

[૧૭] આ બ્રહ્મચર્ય ઉપ ધર્મ નિર્મલ જિજ્ઞાસુ અને નિષ્ઠા છે તે ધમનુ પાનન કરી અને જીવાત્માઓ અનિમ લક્ષ્યે પહોંચ્યા છે, પહોંચે છે અને પહોંચશે તેમ તીર્થસ્થ શાંતી પુરોગમે કલ્પે છે

નોંધ — આ મ બ્રહ્મચર્ય તે કાંઈને મદ્ધ સુવત નથી જા આકાશકુમુદતી માર્કક બ્રહ્મચર્ય પણ નથી બ્રહ્મચર્ય મુમુક્ષુનો તે જવન થન છે મત્યસૌધકનો માર્ગદીક છે અને આત્મવિકાસનુ પાથિતુ છે મન, વચન અને કાયાથી ચચાસક્ય બ્રહ્મચર્યનુ અપરાધન કાવુ, બ્રહ્મચર્યની પ્રીતિ જનવવી અને બ્રહ્મચર્યના મુક્ષ મુકે ઉત્તર કદેવા નિમ્નોપક લક્ષ આપવુ

એમ ક. ૩

એમ બ્રહ્મચર્યના મમાધિ (રત્ન) ધ્યાનો નામનુ મોળમુ અધ્યયન સમાપ્ત થયુ

પાપ શ્રમણીય

પાપી સાધુનું અધ્યયન

૧૭

સયમ લીધા પછી તેને નીલાવવામાત્ર તાપુતા છે ત્યાગી
જીવનમાં પણ આનંદિત કે અહઃકાર ભાગે તો ત્યાગની ઉમારત
અજાણે તેવા શ્રમણો ત્યાગી નથી ગણાતા પણ પાપી શ્રમણ
મળાય છે

જગન્નાન બોલ્યા —

[૧] ત્યાગ ધર્મને સાબળીને કર્તાવ્ય રાશયનું ચર્ચાને કોઈ દીક્ષિત
ધાય તેણે દુર્બલ એવા મોહિનાબને મેગવી પછી સુખ
પૂર્વક ચારિત્ર પાળવું

નોંધ — મોહિનાબ જેટલે જાતબાન સામવું આત્મજ્ઞાન પામ્યા
પછી ચારિત્રમાર્ગમાં વધુ સ્થિર થવાય ચારિત્રમાર્ગના નિયમ થવું તેજ
દીક્ષાને હેતુ છે આવું, ખીવું કે સરીર શુદ્ધિ કરવી એ ત્યાગને
હેતુ નથી

[૨] કોઈ સયમ લીધા પછી એમ માને કે ઉપાશ્રય (રહેવાનું
ધ્યાન) સુદર મળ્યો છે પહેરવાના કપડો મળ્યા છે જમ
વાને માટે માલપાણી પણ ઉત્તમ મળ્યા કરે છે અને
જ્વાદિક પદાર્થોને છે તેને પણ બાળી જોઈ શકુ છું તો
હવે (પોતાના ગુરુ પ્રત્યે) તે આયુધ્યમનું હે પૂજ્ય ! શાન્તો
બંધવાનું પ્રયોજન શું છે ?

નોંધ —આવી વિચારણા પ્રમાદની સૂચક છે. સયમીએ હમેશાં શાસ્ત્રવચનને અભ્યસ્ત કરવા અને જૂન જૂન વારવાર ચિંતવવા.

[૩] જે મયમી ઊંઘવાનો સ્વભાવ ધરો. રાખે કે આહારપાણી કરી ને ધાળીનાર લગી સુખે સૂઈ રહે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

નોંધ —સયમીને માટે દિનચર્યાના અને રાત્રિચર્યાનાં વિવિધ નિયમો ઠાવ્યા છે તે બધાને કમપૂર્વક આચરવા જોઈએ.

[૪] વિનયમાર્ગ (સયમમાર્ગ)નો અને જ્ઞાનનો જે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય પડે લાભ થયો છે તેવા ગુરુઓને જ્ઞાન થયા બાં નિરંદ્ર તિરસ્કાર કર તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૫] અદ્ભુત મરી યજ્ઞને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય તથા મગાથી સાધુઓની સદ્ભાવપૂર્વક મેલા ન કરે, ઉપકારને જૂની જાન કે પૂજા સન્માન ન કરે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૬] ત્રમ (હાનતાચાનતા) જીવેને, મયેન (સજીવ) બીજીને, નન્યપતિ કે મુદ્દમજીવેને પણ ચાપે કે હિમા કરે તો અસયમી ગણાય. જતા પોતાને સયમી માને તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૭] તૃષ્ણાની શધ્યા, પાટ કે બાન્નેદ, શ્વાધ્યાયની ભૂમિકા, બેમવાની ભૂમિકા, પગ હુજાનાનું નસ્ત, કામળા વગેરે બધી વસ્તુને મહાજપૂર્વક તપામવી, તપામ્યા વિના તેને વાપરે તે પણ પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

નોંધ —સયમી માટે પોતાના ઉપધ્યાયી સાધનોને દિવસમાં બે વાર તપાસવાની જૈનશાસ્ત્રમાં આજ્ઞા છે. કારણ એ છે કે તેમ ન કરવામાં સૂક્ષ્મજીવોની હિંસાનો સંભવ છે અને તે સિવાય બીજા પાપ કહેવાક અન્યથોના સંભવ છે.

[૮] પોતાના સયમધર્મને ન ઠાગે તેણે કાચ ધરે નારવાગ ક્રોધ કર્યો હોય કે પ્રમા પૂર્વક ઉનાનગો ઉતાવળો ગમન હોય તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

[૯] જ્યાં ત્યાં જોના વિના અન્યરચિત પોતાના પાત્ર, કબજા ઇત્યાદિ સાધનોને મૂકી દે અને જુએ તેપણ અસાનવાનતાથી નિરીક્ષણ કરે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

નોંધ —અભ્યવરથા અને અભ્યાવધાનતા સયમમા બાબત છે

[૧૦] પોતાના ગુરુનો વચનથી કે અન્યથી પરાભવ કરે છે તેમજ અનુપયોગી વાતો સામળતા માલગતા અમારધાનતાથી પ્રતિ શેષન (નિરીક્ષણ) કરે છે તે પણ પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

[૧૧] જે ઘણું કપટ કયા કરે જૂઠું જોને, અડકારી હોય ભોળી કે અગિતેત્રિય હોય અનિશ્ચાસુ અને અસવિભાગી (પોતાના સગાથી સાધક કરતા ગુમગીતે વધારે ચીત્તે ભોગવે તેવો) હોય તે પણ પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

[૧૨] જે અધર્મી (દુગચારી) પોતાની કુમુદિથી બીજાની બુદ્ધિનો પરાભવ કરનાર, વિવાદને ઉત્પન્ન કરનાર તેમજ લજાઈ અને કલકમા મદા રક્ત રહેનાર હોય છે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

[૧૩] અગિયર અને કચકચાટ શબ્દો થાય તેવા આમનનો વિષે જ્યાં ત્યાં મેસે કે અમારધાનતાથી આમનપર જેમે તેમજ કોઈપણ કાર્યમા બરાબર ઉપયોગ ન રાખે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

[૧૪] રંગે ખરડેના પમને પુન્યાગિની સમ્યાપર સૂચે કે ઉપાશ્રય કે સમ્યાને વિવેકપૂર્વક જુએ નહિ તેમજ સમ્યામા સત્તા સુતા અસાવધાનપણે વર્તે તે પણ પાપીશ્રમણ કહેવાય છે

નોંધ —આદર્શ સચમી માટે સામાન્ય રખવા યાય તે પણ
૧૫ છે

[૧૫] જે દૂધ, દહીં કે તેના ગ્લસવાળા પદાર્થોને વારંવાર ખાધા કરે
જે તેમજ તપશ્ચર્યા તરફ પ્રીતિ ધરાવતો નથી તે પણ પાપી
શ્રમણ કહેવાય છે

[૧૬] મૂયો પથી માડીને સૂર્યાન્ત ચતા સુધી વારંવાર વેળા કવે
જાએ આહાર કયા કરે અથવા ગર્ભ ગુરુ કે વડીલ શિખામણ
ખાપે તો તે ન માનતા શિક્ષાની અનુગમના કરે છે તે પણ
પાપી શ્રમણ કહેવાય છે

[૧૭] જે સદ્ગુણને ત્યાગી દુરાચારીઓનો સંગ કરે છે, છ માસે
પોતાના સપ્રધાયને છોડી ખીજ સપ્રવચના આશી જાય
કે અને નિદનીય ચારિત્રવાળો હોય છે તે પાપીશ્રમણ
કહેવાય છે

નોંધ —સપ્રધાય એટલે ગુરુકુળ સાધક જે ગુરુકુલમાં રહીને
પોતાની સાધના કરતો હોય છે તેને ખાસ કારણ સિવાય છોડીને
આશી જનારો કૌતુહલી સાધક પતિત યાય છે

[૧૮] પોતાનું વન (ગૃહસ્થાશ્રમ) છોડીને મયમી થયો છે જના રમ
હોતુપી કે ભોગી બની પર (ગૃહસ્થોના) ઘરે રહ્યા કરે અને
જ્યોતિષ વગેરે વિદ્યાથી પોતાનું જીવન ચલાવે (તે સાધુનો
ધર્મ નથી માટે) તેવું કરનાર પાપી શ્રમણ કહેવાય છે

નોંધ —ગૃહસ્થાશ્રમ છોડવા પછી પણ જો શોહ, કવેશ અને
આસક્તિ એક અથવા ખીજ રૂપમાં હોય તો તે ત્યાગનો કરો અર્થ
રહેતો નથી

[૧૯] બિશુ થયા પછી તો તેને 'વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્' હોતુ
જોઈએ તેમ જતા સામુદાનિ (જાર મુજની) બિદ્યાને

દુઃખના માત્ર પોતાની પ્રાતિભાજ આદાર લાભ મિત્રા કરે ૧
તેમજ માત્ર મિત્રાચ શુદ્ધ્યને ત્યા વારવાર મેગે છે તે
પાપીશ્રમણ કહનાય છે

નોંધ --જે કુળમાં અમદા (માસાદિ) આદારા થતા હોય
તેમજ દ્વયક આચારવિચારો હોય તેજ વળ્ય મળી અ ય મગોપી
મિત્રા હોતી એ પ્રમાણે જૈનશાસ્ત્રમંત્રોએ જૈન સાધુજને ૬૨ આપી છે
શુદ્ધ્યને ત્યા વૃદ્ધ રોગી કે તપસ્વી સાધુજ કારણવસાત્ જેતી રાત્રે તે
સિવાયના તો નહિજ મરણ કે શુદ્ધ્યના અતિપરિચરથી પતન અને
અંક ક્ષાતિના ૮ પિંડ લવાથી જ ધન ચર્ક નય છે

[૨] પૂર્વોક્ત કથા તેવો-(પાસત્યા- રનિત ઉમના (રમતોગુપી),
અદાહદા (રત્નહદી), સસતા (આમમ્મ) અને કુશીન એમ)
પાંચ પ્રમા ના કુલીનના લલણો સહિત-દુભારી તથા માન
દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચે ગુણોથી રહિત
કુલીન, માત્ર ત્યાગીના વેરોજ ધારણ કરનાર એવો પાપી
શ્રમણ આતોકમાં ઝેરની માફક નિર્બીય જાય છે તેમજ
આતોકમાં કે પરલોકમાં સુખી પશ્ય થતો નથી

[૨૧] ઉપરના બધા દોષને જે સદાય ત્યાગી ૨ અને મુનિઓના
વૃદ્ધમાં મારો સદાચારી હોય તેજ આ લોકને રિપ અમૃતની
માફક પૂજાય છે તથા તેવોજ સાચો સાધુ આતોક અને
પરલોક જાનોને આરાધ્ય છે

નોંધ:--આ લોકમાં સવનો વ નીર જાય છે અને પરલોકમાં
દિવ્યગતિ પામે છે અથવા કમળધનથી મર્ત્યા મુક્ત ચર્કનય ॥

સયમ લીલા પછી સ્થાન પુરતી નાજી રી વધે છે હાનવા
ચાલનામાં આગપીવામાં, ઉપશોગી સાધનો સખવામાં વિદ્યા મેળવ
વામાં શુરુકુવનો વિનય જળવવામાં કે પોતાનું કલ વ સમજવામાં
જરાપણ ગદ્ગદ થાય તો સયમ હલ્લુચ અત્રમતતા અને વિવેકને

ક્ષણે ક્ષણે સ્થાન આપી કોવ, માન, ગયા, લોભ, વિષય, મોહ
અસૂયા, ઇર્ષ્યા આદિ આત્મસંતુષ્ટિનો વિજય મેળવતો જન અને
આગળ વધે તે ધર્મશ્રમણ કહેવાય એ મનેલા સાધનોનો હૃદયગમ
કર કે પ્રભાવી બને તો પાપીશ્રમણ કહેવાય માટે શ્રમણ સાધકે જૂન
સાધન રહેણ, અને સમાધિ સાધવી

એમ કહે છે

એમ પાપીશ્રમણનું મતનું અધ્યયન પૂરું થયું

સંયતીય

સયતિ રાજર્ષિ સખી

૧૮

ધારિત્રીશીવનુ મૌન જે અનર ઉપભવે છે તે હજારો પ્રથ
જ્ઞાઓ કે લાખો થયો ઉપભવી સમ્તા નથી જ્ઞાનનુ ફળ
ધારિત્રનુ સ્ફુરણુ છે ધારિત્રની એન્જ ચિનમારી સે કડો જન્મોના
કર્મપરણુ (માયાજળ) ને બાળી રાકે છે ધારિત્રની મુવાસ
કરોટો કરમયો (પાપો) ને નિર્મળ કરી રાકે છે

એન્દા કાપીન્ય નમરના સયતિ મહારાજા મૃગયા (શિખર)
માટે એક ઉદ્યાનમા નીમ્બી પડ્યા છે આથી એ કાપીક્યકેસર
ઉદ્યાનમા નિર્દોષ એવા મૃગાદિ પશુઓ ગ્રાસી ઉઠ્યા છે રમમા
આસક્ત થયેલા મહારાજાના હૃદયમા અનુપ્પા દેવીને બદલે
નિર્દયતાનો વામ જાગ્યો છે

ચોડા પર બેસી કેન્દ્ર મૃગવાઓને બાળો માર્યા બાદ જેને
તે ધવાયેના મૃગવા પાસે આવે તેવોજ તે તેની પાસે
પડાસને બેઠેલા એક યોગીશ્વરને જુએ અને જોતા વારજ
ચમકે છે તુરતજ અશ્વપરથી ઉતરી મુનીશ્વરની પામે આવી
વિનયપૂર્વક તેમના ચરણપૂજન કરે છે, નમસ્કાર કરે છે

ઉદ્યાનમા અટોવ રહેલા ગંભાલી યોગીશ્વરને કરોએ
ખ્યાન નથી તે તો મૌન ગમાધિમા બેઠા છે પરંતુ મહારાજા
યોગીરાજ તરફથી પ્રયુક્તર ન મળતા ભયભીત થાય છે વિના
વાકે કરેલી નિર્દોષ પશુઓની દિગ્મા તેને વારવાર ખટકયા કરે
છે અનુકંપાની લહેરો ઉછળી પડે છે

ધોળાશ્વર ધ્યાનમાથી નિવૃત્ત થાય છે કે શીખ મહારા ન પોતાનું નામ જણાવી યોગિરાજના કૃપા પ્રગાદને મેળવવાની જિજ્ઞાસા રજુ કરે છે યોગિરાજ તેમને યથાથ જ્ઞાન કરાવે છે અને ત્યાજ એ મસ્કાદી આત્માને તેજ કાઠો ઉદ્ધાર થાય છે

ભગવાન બોલ્યા —

- [૧] (પચાન દેગમા) કાપીય નગગમા ચતુરગી મેના તથા ગાડીયોજા, પાનખી નોગ સદિનાગા એમ મયનિ નામના મહાજન જાન્ય કરતા હતા એકે તે મગયા (સિંગાર) કરવા માટે પોતાના નગગની મહાર ની બધા
- [૨] અશ્વ જા, હાથીજા, ચરગ અને પાપજા એ ચાર પ્રકારની મોટી મેનાથી ચારેતરફ રોગથેના—
- [૩] જમ (પરુ માસો ગા) મા આગમત ચર્ચ અશ્વપર ચડેના તે મહારાજા કાપીત્યદેવ નામના ઉદ્યાનમા મૃગનાઓને ભગાડીને (ખાજા દોડી) ખીડાવેના અને દોડીને ધામી ગથેના એવા મૃગો ગીંધી નાખના હતા
- [૪] તેજ કેમકે ઉદ્યાનમા તપોધની (તપગ્વી) અને ગ્વાધ્યાય (ચિતન) તથા ધ્યાનમા લેજાયેના એક અણગાર (માધુ) ધમધ્યાનમા લીન થયા હતા
- [૫] ક્ષત્રી વ્યાસ એવા નામ વેનના મનુષ્ય નીચે તે મુનિ આસ્ત્ર (પાપમજા) ને દૂર કરીને નિમળ ચિત્તે ધ્યાન કરી રહ્યા કે તેની પામે આવેના (એક) મૃગનાને પશુ તે રાજા હબી નાખે છે

નોંધ —રાજાને જાણર ન હતી કે અહીં કોઈ મુનિગજ છે નહિ તે શિલ્પતા જાળવવા ખાતર તે કહો તેવા મહાયાત્રીની પાસે આવુ હિસક હત્ય કરી મરત નહિ

- [૬] (મૃગો હણુયા પછી) પાજી ઘોડાપર જનદી દોડી આવેના તે

।મ તે યજ્ઞે આવીને હજુએવા મૃગનાને જુએ છે, અને તેને જોતાજ પામે ધ્યાનસ્થ મે ન ત્યાગીને પણ જુએ છે

[૭] (જોતા વારજ મારા બાણથી મુનિગજ હજુઆ હશે ' મુનિ ન હજુઆ હોત તો મૃગ તેની પામે આવી ગયો મા? કહાય મૃગ તે યોગીનો હશે અને તે હજુઆ ગયો, કહે મારુ શું થશે? અથવા આના અનેક પ. યોગી પામે આવું દિસક કૃત્ય થયું તેથી તેને દુ ખ થશે આ પ્રમાણે વિચારા આવે છે) તેથી ભયનીત અને શકાગ્રસ્ત બની ગયેતા તે માને ' હ જ ' મદ પુખ્તવાળા રમાસકળ અત્તે દિસક એવા મે ખરેખર મુનિશ્રીની લાગણી દુભાવી

[૮] તે રાજા પુરતજ પોતાના ધોજાપરથી ઉતરી ધોજા દૂર મૂકી ને મુનિશ્રી પાસે જઈ તે આદર ત્યાગીના બ ને ચરણોને ભક્તિપૂર્વક નમે છે અને સરળ હૃદયપૂર્વક કહે જો કે ભગવન્ ' મારા અપરાધને આપ માફ કરો

[૯] પછી તે વખતે એ યોગીશ્વર માનપૂર્વક ધર્મધ્યાનમા તક્ષીન હોવાથી ગજને પ્રત્યુત્તર ન આપી શક્યા આથી રાજા ભય વડે ખૂબ આકુળ પાકુળ થઈ ગયો

નોંધ—જુનેશ્વરજી અત્યંત સ્વચ્છ બગલાજ્યા કરે છે તેથી તેના હૃદયમા પ્રયમથી ભય તો હતોજ પરંતુ યોગીશ્વરના મોને તેને વધારે વ્યાજ બનાવી મૂક્યો

[૧૦] (પોતાની ઝોળખાણુ આપના કહે છે કે) હે ભગવન્ ' હું મયતિ (નામનો રાજા) છું અને કંઈક કહો કારણકે મને બ. બીક લાગે છે કે મ્ને ક્રુપિત થયેના અણુગાર પોતાના શક્તિપ્રભાવ (તેજોવેસ્થા)થી કરોડો મનુષ્યોને બાળી નાખે '

નોંધ —તપસ્વી અને યોગીપુરુષોને અનેક પ્રકારની સિદ્ધિઓ ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ આદ્ય પુરુષો તેનો દુરુપયોગ કરી કરતાજ નથી છતાં મહારાજને તેવો બધ ઉત્પન્ન થાય તે તો સ્વાભાવિકજ છે મુનિશ્રી ધ્યાનમાંથી જન્મીત થઈ સ્વસ્થ થયા અને બચબીત સંબંધને જોઈ દુરતજ યોગી લઠયા -

[૧૧] હે રાજન્ ! તને અભય હો ! અને તું પણ દવે (તારી નીચેના જીવોને માટે) અભયતાનો દાતા બની જા અનિત્ય પ્રેમા આ જીવરોક (નસાર) ને વિશે હિમાના કાર્યમાં શા માટે આમકતા થાય છે ?

નોંધ —જેમ મારા બચથી તું મુક્ત થયો તેમ તું પણ સર્વ જીવોને તારા બચથી મુક્ત કર અમલદાન જેવું જોઈ ઉત્તમ દાતા નથી દાણિક એવા મનુષ્યજીવનમાં આવા રોગ કૃત્યા શા માટે કરે છે ?

[૧૨] જો તારે રાજપાટ, મેડી, મંદિર, માગમમીયા, અવજા પરિવાર અને શરીર સંગે મનુ જાડીને ઝમ્વસાત વહેણ મોટ જવાનુંજ છે તો અનિત્ય એના આ નમાનમાં ગાંધપર પણ આમકતા શા માટે થાય છે ?

[૧૩] જોતાપર તું મુઝાઈ રહ્યો છે તે જીવન અને રૂપ એ બંને તો નિશ્ચિનના ચમત્કાર જેવ ચલણ છે માટે હે રાજન્ ! આ કોમની ચિતા ઠોળી પરનો માટેનો કાન્ધ વિચાર કર શા માટે પગના પગિણામો ચિતરતો નથી ?

[૧૪] સ્ત્રી, પુત્રો, મીત્રો કે મધુઓ અત્યંતજ અનુમરી તેમાં ભાગીદાર બને છે મરણ થયા પછી કાઈ અનુમરતું થી

નોંધ —આ દેખાણ સગપણ જીવન સુધીનુંજ છે અને મનુષ્યજીવન પણ મલ્લિક અને પરતવ છે તો તેવા દાણિક મનુષ્ય માટે જીવન દારી જવું કાઈ રીતે-કવિતજ નથી

[૧૫] જેમ અતિ દુખી થયેના પુત્રો મરેલા પિતાને ધનદાર કાટે

છે તેમ મરેના પુત્રોના મૃદને પિતા ત્યાગે છે સગા માધવોડુ
પણ તેમજ સમજવું માટે હે 'જન્' તપશ્વયા અને ત્યાગ
(અનામકિા) ગામ મા ગમન ૨૨

નોંધ — જેતન ગરા પછી મુદ્દા દેહ પશુ સહવા માટે છે એટલે
પ્રેમીજન પણ તેને જવદી બા ર મની પિતામા સગમી રે ૭

[૧૬] હે રાજન્' ધ ધણી મરી ગયા પછી તેજે એમ્કુ કરેલુ ધન
અને પોતે પોષતી જીઓને મેદ જીન મનુષ્યોજ બોગવે
ક અને ધ ના મધા રા અને મનોપૂર્વક તે મરેનાના
અજૂઓથી અનકૃત ધર્મ આનંદ કરે છે

નોંધ — મરેનાનો વિરહ થોડો વખત માલે છે પરંતુ સસારની
ઘટનાજ એવી છે કે સ્વાય હોય તો લાખા ૧૧ અને સ્વાય ન હોય
તો થોડા વખતમા તે દુઃખ જુની સ્વાય છે

[૧૭] મહાજ્ઞાતા, ધન, પવિત્ર એ ગુણ અહીં રહી જાય છે અને
માન તે હવે કરેલા ગુન કે અગુણ કમજ સથે આવે છે
તે ગુમાગુણ કર્મથી જોનાય તો કૃત્રાત્મા એમ્કોજ પ મવમા
આ થો જાય છે

નોંધ — આવી ભવની સમાર ધ ના બતાવવાથી તે સરારી
શબ્દનુ ઉદય વેરામરમર જની ભર છે

[૧૮] એ પ્રમાણે યોગીશ્વરની પાસે સત્યવચન સાંભળીને તે રાજા
(પદ મગ્ધાગેની પ્રાપ્તનાથી) તેજ મમથે સવેગ (મોક્ષની
ત્રીન અભિનાસ) અને નિર્વે (દેવ તથા મનુષ્ય સબધીના
મમ્મોગોથી પેરાન) ને સામ્યા

[૧૯] હવે મયતિરાગ જાન્યને છોડીને મર્લાથી મુનિ પામે જૈન
સામનની દીક્ષા નહ મયનિમુનિ મની ગરા

નોંધ — સાચો વૈગમ્ય જો પછી ફાલભર પણ કેમ રહેવાય ? આવા સરકારી છવો અપૂર્વ આત્મબળ ધરાવનારા હોય છે

ગંગાથી મુનિશ્વરના ગિર્ય અવનિમિત્ત રાધુદ્યવનમાં પરિપક્વ તેમજ ગીતાર્ય (જ્ઞાની) બની શુક પાસેથી આજ્ઞા લઈ એકદા આગામી પ્રામ વિચરતા વિચરતા એક સ્થળે આવે છે ત્યાં તેમને એક બીજા શબ્દિ મળે છે આ ક્ષત્રિયરાજ્ઞિ દેવચોકથી અચીને (નીલગીર) મનુષ્યમય પામ્યા છે તે પણ દુર્વાના પ્રબળ સરકારી હોવાથી કંઈક નિમિત્ત મળતા ભતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે આ તેથી ત્યાંથી બની દેશોદગ વિચરી જિનશાસ્ત્રને ગોખાવી રળા છે

[૨૦] રાષ્ટ્રને ત્યાગીને દીક્ષિત થયેના તે તપ્તિમુનિ મધતિ ચોગી શ્વરને પૂછે કે કે જેવું આપનું ગપ ૨ માથે છે તેવુંજ આપનું અત નરપ પણ પ્રમત દેખાય છે

નોંધ — જેની આપની અકૃતિ મોટી છે તેવુંજ અત નરપ પણ નિર્મળ દેખાય છે

[૨૧] આપનું નામ શુ ? પૂર્વપ્રમમા આપનું ગોત્ર શુ હતું ? આપ શાથી પ્રમણ બન્યા ? (ત્યાગ ની રીતે લીધો ?) કયા આચાર્ય (ગુરુદેવ) સેવો હો ? તમે સિનીત કેવી રીતે કહેવાઓ હો ? (આમ ક્ષત્રિયમુનિએ પૂછ્યું હતું)

[૨૨] મારું નામ મધતિ છે ગૌતમ એ મારું ગોત્ર છે નાન અને ચારિત્રયુક્ત એવા મર્લાલી નામના આચાર્ય મારા ગુરુદેવ છે

નોંધ — મુકિને માટે ચોગ્ય એવા શુકવરનું હું સેવુ છું હવે વિનીત કેમ કહેવાય ? તે પ્રમના ઉત્તરના પુના કહે છે -

[૨૩] અહો ક્ષત્રિજ મહામુનિ ! (૧) ક્રિયાવાદી (મમજલુ નિના માન ક્રિયા કે નાગ, (૨) અક્રિયાવાદી (માન ચોપટિયા જ્ઞાનને માનનાગ), (૩) વિનયથીજ મિદ્ધિ માનનારા આ (૪) અજ્ઞાનવાદી આ ચાગે વાતમા રહેના પૂર્વો વિનવિન પ્રકારના માત્ર

છે તેમ મરેના પુત્રોના મેદને પિતા ત્યાગે છ મગા માવવો ।
પણ તેમજ સમગ્રજુ માટ હે રાજન' તપવધા અને ત્યાગ
(અનાનકિલ) માગમા ગમન મર

નોંધ — ચેતન ગરા પછી સુદર દેહ પણ સજ્વા મા? છે એટલે
પ્રીતીજન પણ તેને જની જાણ કરી ચિત્તામા લાગ્યો છે કે

[૧૬] હે રાજન' ધ ધાળી મરી ગયા પત્રી તેણે એમ્હુ કરેલુ ધન
અને પોતે પોતેની સ્ત્રીઓને મેહ જીજા મનુષ્યોજ ભોગવે
ક અને ન ના જધા હાં નારે મતોપુનઃ તે મરેનાના
અબૂઓથી અનકુન થઈ અનક કરે છે

નોંધ — મરેનાનો વિરહ થોડા વખત માલે છે પગલુ સસારની
ધરનાજ એવી છે કે સ્વાઈ હોર તો લાળા મા અને સ્વાય ન હોર
તો થોડાજ વખતમા તે દુઃખ જૂની જાય છે

[૧૭] મગાજાતા, ધન, ચિત્તાર એ મનુ આર્તી રહી જાય છે અને
માન તે જીવે કરેના ગુપ્ત કે અશુભ કાંઈ મથે આવે છે
તે ગુપ્તશુભ કર્મથી જોવાયા જાતામા એમ્હોજ પ મરમા
આ ચો જાય છે

નોંધ — આવી તત્તની સમાર ધરના જતાવવાથી તે સસારી
શામલુ હંચ વૈરાગ્યમય જની ના છે

[૧૮] એ પ્રમાણે ચૈત્રીશ્વરની પાસે સાત્યવર્ધન માબળીને તે રાજ
(પૂર્વ મગ યોગી કે વગનાથી) તેજ સગથે સવેગ (મોક્ષની
તીન અભિનાસ) અને નિર્વે (દેવ તથા મનુષ્ય મળધીના
કામજોગોથી વૈરાગ્ય) ને પામ્યા

[૧૯] હવે મયનિરાગી અવને છાત્રીને મર્મભાષી મુનિ પાસે જૈન
શામનની દીક્ષા વધ મયનિમુનિ જની ગરા

આ સાક્ષણી સયતિમુનિએ કહ્યું -

[૨૮] હું પણ પહેલાં મહાપ્રાણ નામના જિજ્ઞાસુ પૂણ્ય આયુષ્ય વાળા કાન્તિમાન દેવ તરીકે હતો ત્યાંની સો વર્ષની ઉપમા-વાળો દિવ્યઆયુ સ્થિતિ છે તે મોટા કાળ પ્રમાણની હોય છે

નોંધ — પાત્રમા દેવલોકમા હું દેવરૂપે હતો ત્યારે મારું આયુષ્ય દસ સામરોપમનું હતું સામરોપમ એ સર્વ સંખ્યાલીત મોટું કાળપ્રમાણ કહેવાય ■

[૨૯] હું તે પાત્રમા (જહા) દેવલોકથી નીકળીને મનુષ્યના જન્મે વિશે સયતિગર્ભ રૂપે અવતર્યો હતો (ત્યાંથી નિમિત્તવશાત્ દીક્ષિત થઈ) હવે હું મારા અને પરના આયુષ્યને બગબગ ગણી શકું છું

નોંધ — સયતિ જન્મધિને તેણે વિશુદ્ધ જ્ઞાન હતું કે જે વિશુદ્ધ જ્ઞાનદ્વારા તે પોતાનો અને પરનો અવિત મળ બળી શકે

[૩૦] (હે ક્ષત્રિય રાજર્ષિ!) જિજ્ઞાસુ પ્રકારની મયિએ અને અવરોધને મયમીએ ત્યાંની દેવા જોઈએ અને મવ કામ જોએ અનર્થના મૂળ છે એમ જાણી જ્ઞાનમાર્ગમા મમન કરવું જોઈએ

[૩૧] તેમ જાણીને દુષિત (નિમિત્તાદિ શાઓદ્વારા કહેવાતા) પ્રત્યે થી હું નિવૃત્ત થયો છું તેમજ મૃદુલ સાથેની ગુપ્ત રહ્યું ભરી વાતોથી પણ નિવૃત્ત થયો છું 'અહો' ખરેખર મમાર ને ત્યાંની મયમમર્જને પામેના પુરો દિનરાત્રી જાનપૂર્વક તત્ત્વશ્યામાજ સિયગ્વું જોઈએ

નોંધ — આ પ્રમણિ મયતિ રાજર્ષિએ બહુ મધુર રીતે સાધુની જીવની (જીવન) વર્ણવી પાતે તે મુજબ ચાલે છે તેની પ્રતીતિ આપી વિનીત અર્થાત્ નૈનશાસનને અનુકૂળ શ્રમણની વ્યાખ્યા કરી સબળાવી

વાદોજ મ્હો કરે છ પરંતુ તત્ત્વ માટે કશા પ્રયત્ન કરતા નથી તે મ મધમા તત્ત્વન પુરોગમે શ મ્હુ છે ?

નોંધ — આમ કહેવાનું પ્રયત્ન એ છ કે તેવા મતને માનનાર એકાત્મવાદી સાધક વિનીત કહેવાતો નથી તેથી એકાત્મવાદોને જે સ્વીકારતો નથી તેમ સચિત્તિભિન્ન કહ્યું

[૨૪] તત્ત્વના જાણુ માયા પુનઃાર્થી અને ક્ષાયિકાના (ગ્રાહકાના) તથા ક્ષાયિક વ્યક્તિએ મયમ્ત એવા ગ્રાહકનું ભગવાન મદા સીરે પગુ આ પ્રમાણે રૂપુ થતુ

[૨૫] મર્ત્ય જગત્તો અમત્ય પ્રશ્નના કરનાર (૫ પાત્ર કરનારા) તથા છ તે ધોર નરમ્મા પડે છ અને જે આત્મ (સત્ય) મર્મને આચરે છ ત મનુષ્ય વિશ્વગતિ પામે ,

નોંધ — મધ્યયુગમા જૈનશાસન મવાપર અમાનુ કારણ કે પૂજુ પુરોગ તેના પ્રવર્તક હતા અને તે વખ તાન તથા ગદ્ધિ સાના સૂત્રમ સિધ્ધાનોનું પ્રશ્નપણુ કરતા

[૨૬] તે મિવાયના માત્ર અપદ્યુક્ત મત રૂપતી રહ્યા છે તે નિરર્થક અને માત્ર વાદોજ ૭ એમ જાણીન મયમ્મા પ્રવનન મરી નો સમિતિમા વન પુ

નોંધ — સર એક જૈનશાસનન જા પી તે મ મ હું મમન કરે કે હયા સમિતિ એ જૈન શ્રમણોની ક્રિયા છે નિષેક અને કપરોમ દુષ્ક મમન કરણ તેનુ નામ હયા

[૨૭] (ક્ષત્રિય વર્ણવિએ મ્હુ —) એ મધા અગદ્ધ અો અનત્ય દષ્ટિવાગા અનાર્થ મના મે પગુ જાણ્યા છે અો પ તોકને રજુ જાણના છ તથી ત્વે માયા પ્રકારે આત્મરૂપને ઓગળી જૈનશાસનમા નિચરે છુ

નોંધ — ત્રિવિ સાર્વધ મે સોને પહેનાં તા પી લીધા હતા અને તેમા અગ્નુ તા તામવાથી પગીજ જૈન જેવા વિશ્વવ ગમનની રીમા લીધા હતી

આ સાલાળી સયતિમુનિએ કહ્યું -

[૨૮] હું પણ પહેલા મહાપ્રાણ નામના વિમાનમા પૂણ આયુષ્ય-
વાળા કાન્તિમાન દેવ તરીકે હતો ત્યાની સો વર્ષની ઉપમા-
વાળો દિવ્યઆયુ ગિયતિ છે ને મોટા કાળ પ્રમાણની હોય છે

નોંધ — પાચમા દેવલોકમા હું દેવરૂપે હતો ત્યારે મારું
આયુષ્ય ૬૪ સાગરોપમ હતું સાગરોપમ એ સર્વ સંખ્યાલીત મોટું
કાળપ્રમાણ કહેવાય છે

[૨૯] હું તે પાચમા (ધ્રુવ) દેવલોકથી નીકળીને મનુષ્યના ભવને
ગિયે સયતિગર્ગ રૂપે અવતર્યો હતો (ત્યાથી નિમિત્તવશાત્
હીલિત થઇ) હવે હું મારા અને પરના આયુષ્યને અગળ
ગણી શકું છું

નોંધ — સયતિ રાજર્ષિને તેણે વિશુદ્ધ જ્ઞાન હતું કે જે વિશુદ્ધ
જ્ઞાનદ્વારા તે પોતાનો અને પરનો છવિત કાળ જાણી શકે

[૩૦] (હે ક્ષત્રિય રાજર્ષિ!) જિનભિન્ન પ્રકારની ગચ્છિઓ અને
અરુદ્રાને મયમીએ ત્યાગી દેવા જોઇએ અને સર કામ
જોએ અનર્થના મૂળ છે એમ જાણી જ્ઞાનમાગમા મમન
કરવું જોઇએ

[૩૧] તેમ જાણીને દૂષિત (નિમિત્તાદિ શાસ્ત્રોદ્ધારા કહેવાતા) પ્રકાર
થી હું નિવૃત્ત થયો છું તેમજ મૃદુલ માથેની ગુપ્ત રહુલ
ભરી વાતોથી પણ નિવૃત્ત થયો છું અહિં! અરેખર મમાર
ને ત્યાગી સયમમર્ત્ય પામેના પુત્રે દિનરાત્રી જ્ઞાનપૂર્વક
તપશ્વર્ગમાજ વિચરવું જોઇએ

નોંધ — આ પ્રમાણે સયતિ રાજર્ષિએ બહુ મધુર રીતે સાધુની
જીવની (જીવન) વધુ વી પોતે તે મુજબ ચાલે છે તેની પ્રતીતિ આપી
વિનીત અર્થાત્ જૈનશાસનને અનુચ્છ શ્રમાણની વાત્સ્યા કહી સલાહાવી

ક્ષત્રિય રાજર્ષિએ આ સાલળી પોતાનું પણ તેજ મ તવ્ય છે. અને આપણે જાને એકજ જિનશાસનના અનુયાયીઓ છીએ તેમ ખાત્રી આપી કહ્યું -

- [૨] સાચા અને ગુદ્ અત કરણથી પડે તો હું પણ તેજ કહું છું જે વસ્તુ તીર્થંકર (જિનેશ્વર) દેવોએ ખતાવી છે તે અપૂર્વજ્ઞાન જિનશાસનમા ઝગડે છે
- [૩૩] તે જ્ઞાની પુરોષોએ કહ્યું છે કે અક્રિયા (જટક્રિયાને છોડી ધીગ સાધે સાચા જ્ઞાન સહિત ક્રિયાને આચરવી અને સમપ્રણિયી મુક્ત થઇ કાચર પુરોષોને ઈનિ એવા સદ્ધર્મમા ગમન કરવું

નોંધ - સમક્ષિત દ્રષ્ટિના થરમા સીધા હોય છે તે ઠાઈના દોષો દેખતો નથી માત્ર સત્યનો શોધક જની તેનેજ આચરે છે જૈનદશન જેમ જટક્રિયા (જ્ઞાનરહિત ક્રિયા) ને ખાનગ્ર નથી તેમ શુદ્ધજ્ઞાન (ક્રિયા રહિત પોષાદિયુ જ્ઞાન) ને પણ સ્વીકારતું નથી તે જ્ઞાન અને ચારિત્ર બેનેની આવશ્યકતા સ્વીકારે છે

- [૩૪] મોક્ષરૂપી અર્થ અને સદ્ધર્મથી શોભતા એવા આ પુણ્યપદ પવિત્ર ઉપદેશને સાલળીને પૂર્વગણમા ભરત નામના ચક્રવર્તીએ પણ ભરતક્ષેત્રનું રાજ્ય અને વિંધ કામબોગોને છોડીને ચારિત્ર ધર્મને અગીકાર કર્યો હતો
- [૩૫] (પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશામા સમુદ્ર સુધી અને ઉત્તર દિશામા ચુનહિમરાત પર્વત સુધી જેની આજુ હતી) તેના ખીન્ન સગર ચક્રવર્તી પણ સામગ્ના હતા સુધી રહેલા ભારત ક્ષેત્રના રાજ્યને તથા મ પૂર્ણ હકુમતને છોડીને મયમ અગીકાર કરી મુક્તિ પામ્યા છે
- [૩૬] અપૂર્વ સદ્ધિમાન અને મહા કીર્તિમાન એવા મધવ નામના ચક્રવર્તી પણ ભરતક્ષેત્રનું રાજ્ય છોડી પ્રવ્રજ્યા સેવાને સાવ ધાન ચર્ધ ગયા હતા

[૩૭] યોથા માતૃમાર નરેન્દ્ર ચક્રવર્તી કે જે મહા સદ્દિનાળા હતા
જના તેમણે પણ પુત્રને ગાળ્યો યોધીને (મયમ વર્ષ) નપશ્વયીનો
માગ આ રી દીધો હતો.

[૩૮] શોકો ત્રિષે અપાર શાન્તિ કરનારા પાચમા શાન્તિનાથ નામે
સદ્દિમાન ચક્રવર્તી પણ ભક્તસેનનું ગાળ્યો છોડી, પ્રવળ્યા
નધને મુક્તિ પામ્યા.

[૩૯] હરનાડ વસના ઈન્દ્રોમા વ્રજમ મમાન ઉત્તમ અને
વિષ્ણુના કીર્તિવાળા નરેશ્વર, જ્યાં ચક્રવર્તી યુગાન્ત પણ
ભક્તપાદ તથા મપતિ ડોડીને ત્યાગી જની અનુત્તરગતિ
(મુક્તિ)ને પામ્યા.

[૪૦] માગ ના ડેકા મુધી રહેલા ભરતસંત્રના નરેશ્વર માતમા
ચક્રવર્તી અન્નામના નરેશ્વર પણ તે બધી વસ્તુને છોડી કમથી
દિન થઇ શ્રેષ્ઠ મતિ (મુક્તિ)ને પામ્યા.

[૪૧] નવમા મહાપદ્મ નામે ચક્રવર્તી પણ મોટી મેના, ભારતવર્ષનું
મદાન રાજ્ય તથા ઉત્તમ કામબોગેનાં છોડી તપશ્વયીના
માગમા વળ્યા હતા.

[૪૨] પૃથ્વીના પ્રત્યેક ગણગોના માનને મર્દન કરનાર અને મનુષ્યો-
મા હિંદુમાન એવા આઠમા ચક્રવર્તી હરિમેણુ પણ મહીમડાગમા
પોતાનું એજ્ઞ છત્ર પ્રવતાની આખરે તેો છોડીને ત્યાગી
જની ઉત્તમ ગતિમા ગયા.

[૪૩] દગ્ગરો ઈન્દ્રોથી ઘેરાયેના અગિયારમા જય નામના ચક્ર
વર્તીએ પણ માયા ત્યાગી થઈ આત્મદમન કર્યું અને ઉત્તમ
ગતિ (મોક્ષગતિ) મા ગયા.

નાથ ચક્રવર્તી એટલે જ બદના અધિપતિ તેવા મદાન પુરુષોએ

અપાર સમૃદ્ધિ અને મનોરમ કામબોધને છોડી દીધા હતા અને ત્યાગ અંગીકાર કરી હતા. અગ્ત્યકાળ બાર ચક્રવર્તી પૈકી કપરના ફસ ત્યાગી થઈ મોતે ગયા હતા અને આકાશ સુભૂમ ચક્રવર્તી અને બારમા વસંત ચક્રવર્તી એ બંને લોકે લોગવી નરકમતિ પામ્યા હતા.

જૈનશાસનમા જે સામાન્ય રાજ્યો લાખ્યા તે બતાવે છે.

[૪૪] પ્રત્યક્ષ શકેન્દ્રની પ્રેરણા વધારી પ્રસન્ન અને પર્યાપ્ત એવા આર્ય રાજ્યને છોડી આશુભદ્રે ત્યાગમાર્ગને આદર્યો.

[૪૫] નમિરાજ તે ભોજો પ્રત્યે સાક્ષાત્ શકેન્દ્રની પ્રેરણા હોવા છતાં પોતાના આત્માને વરા રાખી વૈદેહી નગરી તથા ધરનારને છોડી આરિત્રધર્મમા સાવધા થયા હતા.

[૪૬] તેમજ કલિંગ દેશમા કરકકુટાળ પચ્ચાન દેશમા દ્વિમુખગાળ વિદેહ દેશમા (મિથિના નગરીમા) નમિરાજેશ્વર અને ગધાગ દેશમા નિર્ગત (નગર) નામના રાજેશ્વર ત્યાગી બન્યા હતા.

નોંધ — આ ચારે પ્રત્યેક સુદ્ધ (કોઈ એક વસ્તુ જોઈને બોધ પામેલા) જ્ઞાની પુરુષો થઈ ગયા છે.

[૪૭] રાજ્યોમા ધોરી સમાન એ બધા રાજ્યો પોતાના પુત્રોને રાજ્ય સોંપીને જૈનશાસનમા અનુગત બન્યા હતા અને આરિત્રમાર્ગની આરાધના કરી હતી.

[૪૮] નિધુ સોવીર દેશના ધોરીગમાન ઉદાવન નામના મહારાજાએ રાજ્ય છોડીને સયમ આદર્યો અને આખરે ઉત્તમ એવી મોક્ષગતિને પામ્યા.

[૪૯] તેજ ત્રકરે કમોદેશના (સાતમા નદન નામના બગદેન) રાજાએ પણ રાજ્ય તથા કામબોધને તજી દીધા, તથા સયમ આદર્યો અને કલ્યાણ અને સત્યમાત્રમા પુરુષ દરિને નરૂપી મહાવનો કાપી નાખ્યું.

નોંધ —વાસુદેવજી બળ તથા શક્તિ ચક્રવર્તીથી અર્ધા દોય છે, તેમના નાનાબાઈ દોય તે બળદેવ ગણાય બળદેવ મર્ગપ્રેમીજ દોય છે ત બોમોમા રજા થતા નથી

[૫૦] અપયસને હણી નાખનાર અને મહાપ્રતિષ્ઠાના એવા વિજય નામના ગગનએ પણ ગુણમયુદ્ધ (ગુણે કરીને પૂર્ણ) રાત્ર્યને છોડીને દીક્ષા લીધી હતી

નોંધ —વિજય એ બીજા નબરના બળદેવ હતા

[૫૧] તેજ પ્રકારે પ્રમન્નચિત્તપૂર્વક ઉત્તમ તપશ્ચર્યા આચરીને મહા-બળ નામના ગગનપિં પણ માથા નારે કેવળગાનરૂપ લક્ષ્મીને મેળવી મુક્તિ પામ્યા હતા

નોંધ —પૂર્વોક્ત સિવાય બીજા પણ સાત બળદેવ ગણાયા તથા બીજા અનેક શાળાઓ જૈનશાસનમાં સ્થાપી થયા છે અહીં માત્ર એકાંત પ્રસિદ્ધ દ્રશ્યો કહ્યા છે

[૫૨] ધીરપુરના નિઃપ્રયોજનવાળી સ્તુઓ માથે ઉન્નતની માફક યજ્ઞ પૂરીમાં સ્વચ્છંદી ચર્મ કેમ વિચરે ? એમ વિવેક કરીનેજ ઉપર કહના (ભરતાદિક) યજ્ઞવીર અને પ્રમળ પુરુષાથી પુરુષો ગાન અને ક્રિયાથી યુક્ત એવા જૈનમાર્ગને આદરતા હતા

[૫૩] મમારના મૂળ સોધવામાં સમય એની આમે (પૂર્વ આગમની મત્ત વાણી આપને કહી કે તે માળજાને આચરવાથી કેટ મહાપુરુષો તરી ગયા છે વર્તમાનકાળે તમારા જેવા કેટ તરે છે અને ભવિષ્યકાળમાં અનેક તરી જશે

નોંધ:—આ પ્રમાણે અહીં એ બંને આત્માથી અણુગ્રાસો સત્સ-મસવા: પૂર્ણ થાય છે અને તે બંને મુનીવરો ચોલાના પથે પ્રયાણ કરે છે

[૫૪] ધીરપુરુષ મસારની નિરચક વસ્તુઓ સારુ પોતાના આત્માને
શા માટે હશે ? અથાત્ નજ હયે એમ વિવેક કરે તો
સર્વમેગથી મુક્ત થઇ ત્યાગી બની તે અતે નિષ્ક્રમા થઇ
મિદ્ધ થાય છે

નોંધ — ચક્રવર્તી જેવા મહારાજનો મનુષ્ય લોકની સંપૂર્ણ જાણ
અને શક્તિવાળા હોય છે તેના લોકોમાં શી ખામી હોય ? છતાં ત્યાં પણ
તૃપ્તિ હોતી નથી તૃપ્તિ ત્યાગમાં છે તૃપ્તિ નિષ્ક્રમમાં છે તૃપ્તિ
નિર્મોહમાં છે તેથીજ તેવા ધરણીપતિ બ્રહ્મ પત્તિને છોડી આત-
શિક સંપત્તિને મેળવવા જીવનભાર્જને સ્વીકારે છે

સુખનો એ એક જ માત્ર છે શાંતિને લેટવાની એ એક જ મેળિ છે
સંતોષનું એ એક જ સોપાન છે અનેક જવાતનાં ભૂવી ભટ્ટા રખડી
રવડીને આખરે આવી જ આવ્યા છે ત્યાંજ વિશ્રામ લીધો છે અને ત્યાંજ
? કઈ ગેઈડ હશે તે પામ્યા છે

એ પ્રમાણે ભગવાન મહારીરે કહ્યું હતું તે તને કહું છું
એમ શ્રીસુધર્મસ્વામીએ જાણીને કહ્યું આમ સપતિમુનિનું અદ્વારમુ
અધ્યયન સમાપ્ત થયું

મૃગાપુત્રીય

મૃગાપુત્ર સંબંધી

૧૯

કુકર્મના પરિણામ કહેવા છે દુરાત્માની દુષ્ટ વામનાને અતુસારવામાં ખૂબ જોખમ છે એકમાત્ર મહાન બૂલથી આવેલ અને પરયોક્તમાં અનેક બંધો સહેવા પડે છે દુર્ગતિના કાણ્ડ દુર્ગા માલગત પશ્ચિમ ઉપજાવે તેવા હોય છે તે અનુભવની તે વાત જ રી ?

મૃગાપુત્ર પૂર્વના સંસ્કારવશાત્ ધ્યાનમાર્ગમાં જવા તત્પર થાય છે માતાપિતા સમમ માર્ગના સંકટો પુત્રને કહી બતાવે છે પુત્ર કહે છે — માતાપિતા ! કયા એ સ્વર્ણમિષ્ટાએ સહેવાના સામાય કદ ? અને કયા એ પરાધીનતાએ ભોગવવા પડતા કાણ્ડ દુખ ?

આખરે મૃગાપુત્રના મયમની માચી તાલાવેલી માતાપિતાને ધિગળાવી મૂકે ■ સંજારને ત્યાગી તપશ્ચર્યાના માર્ગને આઢરી તે ધ્યાનશ્ચર આજ જ મમા પરમ પુરુષાર્થદ્વારા કર્મકંચુકને લેદીને અતિમ રથે મળી શુદ્ધ જુદા અને સિદ્ધ થાય છે

ભગવાન જોડ્યા —

[૧] મોગ પ્રકોથી ધટ એના કાનન (જગન) અને કીડા કરવા લાયક ઉત્તમોથી સુશોભિત અને સમૃદ્ધિથી રમણીય એવા

મુઝીવ નામના નગરને સ્થિ જાગભદ્ર નામના રાજ્ય રહતા હતા
અને તે રાજ્યને મૃગાસ્તી નામના પટરાણી હતા

[૨] માતાપિતાનો સ્મરણ અને યુવરાજ્ય એવો જનથી નામો તેને
એક કુમાર હતો કે જે દનિતેદ્રિયોમા એક અને મૃગાપુત્ર
તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો હતો

[૩] તે દોગુન્ડક (ત્રાયચ્ચિચક) દેવની માફક મનોહર રમણીઓ
સાથે હમેશા નદન નામના મહેનમા આનંદપૂર્વક કીર્તન
કરતો હતો

નોંધ — દેવગોકમા ત્રાયચ્ચિચક નામના ભોગી દેવો હોય છે

[૪] મણિ અને રત્નોથી જેનું ભોયતળીયું જડેલું તે તેના મહેનને
જોખે બેસીને એક તે નગરના નજી રસતા ચાર રસતા અને
મોટા મોગાનોને જિનજિન રીતે જોવા કરે છે

નોંધ — મણિ અને રત્નોનું જડવર એ અહીં ઉપમેય કથન હોય
જોખે, કાગળ કે અપાર સ રતિ હોવા છતાં તેનો આવી રીતે ઉપયોગ
તો નજ થઈ શકે પરંતુ તે મેવા પ્રાર્થના જડવર હોય કે જોનારને ત્યાં
અમૂલ્ય મેવા મણિ કે રત્નોના પાથરવા લાગે

[૫] તેનામા તે મૃગાપુત્રે તપશ્ચર્યા, સયમ અને નિયમોને ધાણું
કરનાર, અપૂર્વ સહચારી અને ગુણુની ખાણરૂપ એક
સયમીને ત્યાંથી પસાર થતા જોયા

[૬] મૃગાપુત્ર મટકું માર્ગ વખર એક દ્રષ્ટિથી તે યોગીશ્વરને જોયા
કરે છે જોતા જોતા તેને નિચાર આવ્યો કે આવું રસરૂપ
(વેગ) પડેના મે અનિશ્ચય કયાક જોયું છે

[૭] સાધુશુના દશન થયા પછી આ પ્રમાણે ચિતવતા શુભ
અધ્યવમાન (મનોભાવના) જાગૃત થયા અને કમથી મોહનીય
ભાવ ઉપસાત થયાથી ત્યાંને ત્યાં તેમને જાનિગ્મરણુ જ્ઞાન
ઉત્પન્ન થયું

નોંધ — જૈનદશન જવાતમાને આઠ કર્મોથી વેરાધેનો માને છે અને
એ કમવશાત / જ મમરણુદિ કુ એ વેકવા પડે છે આ આઠ કર્મો પેળ

બીજા સાત કર્મોમાં કેવળ મોહનીય-કમળ મહાન છે તેની સ્થિતિ પણ ૭૦ કોડી કોડી સાચસોપમ એટલે કે બધા કર્મો કરતા વધુ અને પ્રમળ માની છે આ કર્મનો એટલે અસે ફાય થતો નહીં તેટલે અસે આત્માનિ મુખ યવાય મૃગાપુત્રના મોહનીય કર્મનું કૃપગમન થયું હતું અને તેથી તેમને અતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું ત્યાં જ્ઞાન યવાથી સહી પચન્દ્રિય (મન વાળા પચન્દ્રિય) વાળાને ચોતાના (૮૦૦) નવસોની મજ્યા સુધીના પૂર્વમવો સાબર છે અતિસ્મરણજ્ઞાન મતિજ્ઞાનનોત્તર મેક ભેદ છે

[૮] અ મ ગી (મનવાળા) અનેજ ઉત્પન્ન થાય તેવું નાન ઉત્પન્ન થવાથી પ્રથમ તેણે ગત જન્મ જોયો અને જાણ્યું કે દેવ લોકમાંથી ઉતરીને હું મનુષ્યસર પામ્યો છું

[૯] જ મહાન સદ્ધિમાન મૃગાપુત્ર પૂર્વજન્મો મભારે છે પૂર્વ જન્મને મભારતા સભારતા પૂર્વભવે આનંદેનું માધુપણ પણ યાદ આવ્યું

નોંધ — આ ગાથા કાઈ કાઈ પ્રતિમા વધુ આવેલી હોવાથી અનુવાદન કર્યું છે

[૬] સાધુપણ યાદ આવ્યા પછી ચાત્રિને વિશે ખૂબ પ્રીતિ ઉદ્ભવી અને વિષયને વિષે તેટલીજ વિન્નિ (વેરામ્ય) ઉત્પન્ન થઈ આથી માતાપિતાની સમીપમાં આવી આ રચન કર્યું —

[૧૦] હે માતાપિતા ! પૂર્વકાળમાં મેં પાંચ મહાવ્રતરૂપ સયમ ધર્મ પાળેલો તેનું સ્મરણ થયું છે અને તેથી નરક પશુ નિત્યાતિ અનેક ગતિના હુ અથી ભરેલા સસાર સમુદ્રથી નિર્મત્ત થવાને ઈચ્છું છું માટે મને આરાધ્યા આપો હું પવિત્ર પ્રવ્રજ્યા (શુદ્ધત્યાગ) અગીકાર કરીશ

નોંધ — પૂર્વકાળમાં પચમહાવ્રતનું કહે છે તેથી જણાય છે કે પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના વખતમાં મૃગાપુત્ર સયમી થયા હશે

[૧૧] હે માતાપિતા ! પરિણામે વિદ (કિષક) ફળની પેડે નિર્મત્ત

કડવા ફળ દનારા અને એ તત્ત્વ જુ ખની ૫૦ પરાધીન વિટળા
યેના એવા ભોગો મે (પૂર્વકાળમા અને હમણા) ખૂબ
ભોગરી લીધા ૧

[૧૨] આ શરીર અદ્યુષિ (શુક્રીયોદિ) થી ઉત્પન્ન થયેલું હોઈ
કદાચ અપવિત્ર અને અનિત્ય છે (રોગ, જરા ઈત્યાદિના)
જુ ખ અને કતેમોનુંજ માન ભાગ્ય છે તેમજ અશાશ્વત
(અગિયર) દસાનુ છે

[૧૩] પાણીના શીણ ક પરપોત જેવા ક્ષણિક શરીરમા આસક્તિ
રાત્રી તે હમણા કે પછી (જાન ૧૨મ્ કે જરાનસ્થામા)
જરૂર જવાનું છે તો તેમા હું કેમ લોભાઉં ?

[૧૪] પીઠા અને કુટ્ટાદિ રોગનું ધર અને જરા તથા મગલ્યથી
ઘેરાયેના આ અમારે અને ક્ષણભ્રુર મનુષ્ય દેતમા હવે એ
ક્ષણ માત્ર ૬ રતિ (આનંદ) પામી શકેતા નથી

[૧૫] અહો ! આ આખો સસાર અરેખર જુ ખમય છે ત્યા
રહેના પ્રાણીઓ મિથ્યા । જન્મ, જરા, રોગ અને મરણના
જુ ખોથી પીનાઈ રજા છે

[૧૬] (હે માતા પિતા !) આ બધા ક્ષેત્ર (ઉપાડી જમીન), ધર,
સુનર્ણ, પુત્ર, સ્ત્રી બધુઓ અને આ શરી ને છાડીને પણ
પરાધીનપણે મારે વહેતું કે મોકું અવશ્ય જવાનું છે

નોંધ — જીવાત્મા કામભોગને સ્વયં નથી વળતો તેને કામ
ભોગો વચ્ચે છે માટે પોતાની ભત્રે વચ્ચે કામભોગો ૬ ૧૩૨ નહિ
પણ સુખડર નીવડે છે

[૧૭] જેમ કિપાક ફળનું પરિણામ સુખ નથી તેમ ભોગવેના
ભોગોનું પણ પરિણામ સુખ નથી

નોંધ — ઉપાકલ્પના રૂઠ જોવામાં રમણીય અને ખાવામાં તેા
અનિ મધુર હોય છે પરંતુ ગાંધા પછી થોડીજ વારમાં મૃત્યુ
નિવળની દે છે

[૧૮] (વળી હે માતાપિતા !) જે મુમાદર અટવી જેવા લાળા
માગમાં ભાતું લીધા વિના પ્રયાણ કરે છે તે રહેતે જતા
મુધા અને તૃપાથી ખૂબ પીડાય છે અને દુખી થાય છે

[૧૯] તેજ પ્રભાણે જે ધર્મને આદર્શો વિના પરભવ (પરથોક) મા
જાય છે, તે ત્યા જઈ અનેક પ્રકારના રોગો અને
ઉપાધિઓથી પીડાય છે

નોંધ — આ સસાર અટવી છે, છવ મુમાદર છે અને ધમ માગ
જે ધમશયી ભાવ હોય તેજ જે મતિ પામે ત્યા તે શાંતિ મેળવી
શકે છે અને એમ સસારથી આખી અટવી સુજેથી પસાર કરી
શકે છે

[૨૦] જે મુમાદર અટવી જેવા લાળા માગમાં ભાતું લઈને પ્રયાણ
કરે છે તે મુધા અને તૃપાથી નિતિ થઈ સુખી થાય છે

[૨૧] તે પ્રભાણે જે માયા ધર્મનું પાનન કરીને પરભરમાં જાય છે
તે ત્યા હકુકર્મી (અ પકર્મી) અને અરોગી થઈ સુખી
થાય છે

[૨૨] વળી હે માતાપિતા ! ધર બગતુ દોષ ત્યારે તે ધરનેા ધમ્પી
અમાર વસ્તુઓને ડોડી પહેના બહુ મત્યનાળી વસ્તુઓને
કાઠી લે છે

[૨૩] તેમ આ આપો લોન જગ અને મરણથી બળી જળી રહ્યો
છે આપ મને આજ્ઞા આપો તો તેમાથી (તુરંત એવા
કામભોગોને તજીને) કેવળ મારા આત્માનેજ ઉગારી લઈશ

[૨૪] (તરણપુત્રની તાવાવેની જોડે તેને) માતાપિતાએ કહ્યું — હે

પુનઃ સાધુપણુ (ચાગિર સેતુ) એ કંઈયે છે માધુપુરમ
હમરો ગુણોને ધાગ્ય કરના પડે છે

નોંધ — સાચા સાધુએ કોયો ફર કરી હવે ગુણોનો વિકાસ
કરવો પડે છે

[૨૫] જીવનપર્યંત જગતના જનમાન પર મમભાવ રાખવો પડે છે
શત્રુ અને નિત્ર બંનેને મમાન દ્રષ્ટિથી જોવાના હોય છે,
અને જ્ઞાનના આનંદ ખાતા એમ પ્રત્યેક ક્રિયામાં થતી
સૂક્ષ્મ હિમાયી પપ્તુ વિરમતુ પડે છે તવી ગિધિનિ ખરેખર
સો કાંઈને માગે કુન મં

[૨૬] સાધુએ આખા જીવન મુખી જૂએચૂ પણુ બાત્ય જોનવાનુ
હોતુ નથી મનસ અપ્રમત્ત (માનધાન) રહીને હિતકારી
જના મત્ય જોનતુ એ મહુ બહુ કંઈયે છે

[૨૭] માધુજી દાન મતરવાની સગી સુદ્ધા પણુ ગજી ખુરીથી
દીધા વગર લઈ શકે નહિ તેવી રીતે દોર રહિત જિલા
મેગવવી એ પણુ અતિ કઠિન છે

નોંધ — દાનવેગલિક સુવના શ્રીજી અધ્યયનમાં જોતાલીસ મેયોદ
વર્ણન છે બિહુને તેજા સૂક્ષ્મદોષોથી રહિત ભોજન મેવાની આશા

[૨૮] કામ જોએના રસને જાણનારાએ અપહ્રયય (મૈથુન) થી
સાવ ત્રિ કળ રહેવું એ કંઈ સામાન્ય વાત નથી આનુ ધોર
(અખક) અહ્રયયમત પાગનુ અતિ અતિ કઠિન છે

નોંધ — જાણ રણથી એવે ભોગે ન જોગવ્યા હોય ને કરતા ભોગી
હીવા હોય તેને વારવાર તેનું સ્મરણ આવતુ ને સાવ સહવિત છે
અને સ્મરણથી કુસંસ્પ થવા ત્ય તો આનસિક, વાચિક અને કાયિક
સહ્રયય પાળી રાખાય નહિ.

[૨૬] ધન, ધાન્ય કે દામાદિ ક્રોધપણુ વસ્તુનો પત્તિદ ન રાખવો તેમજ મમારની દિમાદિ મર્ગ ક્રિયાઓનો ત્યાગ કરવો તે દુષ્કર છે ત્યાગ કરીને મોઢ વસ્તુ પર મમતા પણ ન રાખવી તે અતિ દુષ્કર છે

[૩૦] ગામ, પાણી, મેવા કે મુખવામ એ ચારે પ્રકારનાના મર્ગ પણ આહારનો ત્રે ઉપયોગ કરી શકે નહિ તેમજ મોઢ પણુ વસ્તુનો ખીમ્મ દ્વિસ માટે મમદ પણ રાખી શકે નહિ આવું ઝડપતા છે તે પણ મદ્ય છે

નોંધ — જૈનસાધુને ગદિસા, સત્ય અસ્તેય, મહાચર્ય અને અપરિમિત આ પાંચે વ્રતો મન વચન અને કાયાથી વિશુદ્ધ રીતે જીવનપરિત પાળવાના હોય છે અને શત્રિભોજનનો પણ સવળા ત્યાગ કરવાનો હોય છે

સાધુ જીવનમા જે આકર્ષિતક સકરો આવે છે તે જતાવે છે

[૩૧] ક્રુધા, તૃપ્તા, દાન તાપ, (ધ્યાનમા) કામ અને મનઝરનું દુષ્પ કરોર વચોદ દુષ્પદ ન્યજા, તૃણસ્પર્શ અને ગેલનું આની પડતુ દુષ્પ,

[૩૨] તેમજ તારન (માગ) તર્જન (દંપન) રધ અને બંધનના કષ્ટો પણ સહેતા નહતા નથી મદા બિહ્વાચર્ય કરવી માચીને પણ આપેતુજ તેવું અને ચાચના કગતા પણ અપ્રાપ્તિ ચામ એ બધું દુષ્કર છે

[૩૩] આ મપેલી (પારેવાની જેમ કાટાને તજ પરિમિત કણુજ ખાતા) વૃત્તિ-સચમી જીવન, દારણુ (બચકર) મશતુચન અને દુષ્કર અહાચર્ય પાનન આ બધું પાળતુ શક્તિનાળાને પણ કઠિન થાય છે

નોંધ — જૈન મુનિનેાને જીવનપરત મોાને હાથવડે કાઠી નાખવાની તપશ્ચર્યા પણ કરવાની હોય છે

- [૩૪] માતાપિતાએ કહ્યું — હે પુત્ર ! તું સુમેમળ, સુમન્નિત (ભોગમા કુમેવો) અને ભોમ સુખને યોગ્ય છે હે પુત્ર ! માધુપલ્લુ પાળવા માટે ખરેખર તું સમય નથી
- [૩૫] હે પુત્ર ! ભારે લોખંડના લાગ્ની જેમ જ્વનપર્વન અવિશ્રાન્ત પણે મયમીના ઈચિન ગુણોનો વાર ચક્રન કરવો દુષ્ટ છે
- [૩૬] આમશમ જાયા એવા યુન હિમવત પર્વતથી પડતી મગા નદીના સામેપૂરે જવું અને જે હાથથી સાચર નરવો જેટલો ઠંડુ છે તેટલુંજ મયમીના ગુણોને તરી જવું (પ્રાપ્ત કરવા) દુષ્ટ છે

નોંધા—સસારની આસક્તિ જટલી થઈ તેટલીજ સયમગુણની પ્રાપ્તિ થાય

- [૩૭] મેળુનો મગિયો જેટલો નીગમ છે તેટલોજ (વિત્ત સુખથી નિત) મયમ પણ નીગમ છે તરવારની ધાર પર જવું જટલું ઠંડુ છે તેટલુંજ તપશ્ચર્યાના માર્ગમા પ્રયાણ કરવું હાનિ છે
- [૩૮] વગી હે પુત્ર ! મયમી માફક એકાન્ત આત્મનિષ્ઠિથી ચારિત્ર માર્ગમા ચાલવું દુષ્ટ છે લોખંડના જવ ચાવવા જેટલા દુષ્ટ છે તેટલુંજ મયમ પાવન પણ દુષ્ટ છે
- [૩૯] જેમ મગની અગ્નિની ઝાળ પીરી દોલની છે તેમ તરણ વયમા માધુપલ્લુ પાળવું દુષ્ટ છે
- [૪૦] વાણુનો કાયજો ભરવો જેટલો મુશ્કેલ કે અશક્ય છે તેટલું કાયરને માધુપલ્લુ પાળવું મુશ્કેલ છે
- [૪૧] જેમ ત્રાજવેથી લક્ષ યોજનનો મેઝ પર્વત તોળવો દુષ્ટ છે તેમ શ. રહિન અને નિશ્ચળ સયમ પાળવો દુષ્ટ છે

[૪૨] જેમ મે હાથથી આખો મગુર તરી જવો અવશ્ય છે તેમ અપુષ્પાન (અશક્ત) છતાં વડે દમનો આગર તરવો દુષ્કર છે

નોંધ — દમ એટલે હૃદય તથા મનને દમવૃત્તિ તે કહાય છે

[૪૩] માટે હું પુનઃ તું શાન્ત, રૂપ, રસ, ગંધ અને ગ્રામ એ પાંચે વિષયોના મનુષ્ય મનુષ્યી ભોગોને ભોગવ, અને શુદ્ધ ભોગી થઈને પડી ચારિત્ર ધમને પુણ્યથી સ્વીકારશે

[૪૪] આ પ્રમાણે માતાપિતાના વચન માનવાને મૃગાપુત્રે કહ્યું — હે માતાપિતા આજે હું તે મરત્ય છે પણ તું નિઃપૃષ્ઠી (નિપામાન્હિત) ને આનાકમાં મુખે અમક્ય હોતજ નથી

[૪૫] રણા આ સમાર ચક્રમાં દુષ્ટ અને ભય ઉપમારનારી શારીરિક અને માનસિક વેદનાઓ, આતત્યા મહન કરી ચૂક્યો છું

[૪૬] જરા અને મરણથી ઘેરાયેલા અને આ મતિરૂપ ભયથી ભરેલા આ સમારમાં મે જન્મ મરણ અને ભયમર વેનાઓ ધારીવાર મહન કરી છે

નરક યોનિમાં પૂર્વ અનંત વેદના વેદેલી તે કહી
ખતાવે છે

[૪૭] અહીંના અગ્નિ જોટતા ઉષ્ણ હોય છે તેના ક તા અનંતગણી નરક યોનિમાં ઉષ્ણ અગ્નિ હોય છે નરક યોનિઓમાં આવી ઉષ્ણ વેનાઓ મે (કર્મના પ્રભાવે) મહન કરી છે

[૪૮] અહીંની દહી મના નરક યોનિમાં અનંતગણી દાદ હોય

છે મે નરક ગતિઓમા તેની સખ્ત દડીની વેનાઓ
વેળે છે

[૪૮] કંદુનામની કુબીઓ (લોગાલિના ભાગન) મા આક્રં કરતા
કરતા ઊંચા પગે અને નીચા મસ્તકે રહેતો હું (દિવકૃત)
બાળતા અગ્નિમા પૂરે ધાળીવાર પકાવાયો છું

નોંધ - નરકયોનિમા ૩૬ વગેરે નામના સિમ્મસિન્ન કુબી રચાતો
હોય છે ત્યાં નારક છવો હત્યન્ન થાય છે અને તેવા છવોને પરમા
ધાર્મિક નામના ત્યાંના અધિષ્ઠાતાઓ અનેક ચાતનાઓ આપે છે

[૫૦] પૂવ કાળે મળા વાયામિ જેવી મફ (વેરાન મેવાન) બૂમિની
વજ્ર જેવી વેશુનાળી મદમ્બ વાશુમ નદીમા હું અનતનાર
બળ્યો હતો

[૫૧] કંદુ કુબીઓમા ઊંચે બધાયેતો અમદાથી (સહાય વિના)
હું મરવત અને કકચ વગેરે યજ્ઞોથી પૂરે ધાળીવાર બરાબ
પાડતો હોયો છું

[૫૨] અતિ તીવ્ર છુ કાટે કરીને વ્યાપ્ત એવા મોટા નિમનિ વૃક્ષ
ની માથે બધાયેના મન આધો પાડો ઉતરો સુવગે ખેચીને
પરમાધામિક્રાએ આપેની વેના મે મદન મરી છે

નોંધ - સિબસિવક્ષ વાટથી પણ મોટું હોય છે

[૫૩] પાપકર્મના પરિણામે હું પૂવ મગે (પાપાનાજ કમથી) મોગ
યત્રોમા સોરજીની માફક અતિ ભયકર અવાજ ક તો ખૂન
પીજતો છું

[૫૪] યજ્ઞ અને ધ્યાન જેવા રચાન અને સમગ્ર જાતના પરમા
ધાર્મિક દેવોએ અનેવા શ્રમિપર તરફડતો અને પાળ્યા
(મન્નાએ કરી) છેદી નાખ્યો અને મચ્છાના પી ખૂન પાળ્યા
છતા બેદી નાખ્યો હતો

[૫૫] (પરમાધામિત્રિએ) પાપમૃતી નરકસ્થાનમાં ગયેના મા !
શરીરના અણસીના પુષ્પપૂર્ણ નનસાર પડ્યા અને બાલા-
એ કરીને એ ખૂબ ઘણા ખૂબ આ અતિસૂક્ષ્મ વિભાગો
કરી નાખ્યા હતા

[૫૬] જાનતવસ્થામાં આવેના અને ધુમરી વાળા તથેના મોખના
મથમાં પગસજાએ યોગ્યથેના મો જોતરતા બધને બાધી
રોજને જેમ લાકડીના પ્રહારે મારે તમ મને પણ મર્મમથા
નોમા પાડીને ખૂબ માથા હોતો

[૫૭] ચિતાઓના પાગઓને જેમ માગે છે તેમ પાપમૃતીથી
ઘેરાયેના મો પાધીનપણે જાનતવસ્થામાં અગ્નિમાં એકથો
હોતો અને માગીને બમ થીં હોતો

[૫૮] નક અને ગીધ પખાડા મની ચોળના માલુમાં મરખી
મજાખુન આવે કરી વનવનાટ કરતા એમાં અને પરમાધામિ-
ત્રિએ અનતવાર કાપી નાખી દુખ હીકુ હતું

[૫૯] એ નરમગતિમાં તૂટાથી ખૂબ પીડાતા હોતા મોડના વૈતરણી
નદીને જોઈ પાણી પીવાની આશાએ તેમાં પડ્યો પરંતુ ત્યા
રહેના અજ્ઞાની ધારાઓથી ખૂબ હાથાયો હતો

[૬૦] તારથી પીડાતા અમિ (તનવાર) પત્ર નામના વનમાં ગયો
ત્યા ઉપરથી તસરાગની ધાર જેના તીક્ષ્ણ પત્રો પડવાથી
અનતવાર ડેલ્યો હતો

[૬૧] મુહુર્ગો, મુમની નામના મજો, શૂળો તથા મામેના વડે
ગાત્રો ભાગી ગયા હતા અને તેવું દુખ મે અનતવાર
ભોગ યુ હતું

- [૧૨] છુરીની તીક્ષ્ણ ધાર વડે જ્ઞાન ઉનારીને દબાવેા દતો અને મતરણીએ કરી અનેક વખત કપાયો અને છેદાયો હતો
- [૧૩] ત્યા પાસનાની કપટનગોમા જમ્ડાઈ મગની પેડે પરવશપણે ધણી વખત હું વદન કરાયો, બધાયો અને 'ધાયો' હતો
- [૧૪] જોગી જાગ જેવા નાના માછલાને મગી જનાર મોગ મોટા મગદમડછે જાગજ નાના મગની માફક પરવશપણે મુ ધણીવાર તેવા પરમાધાર્મિકથી પકડાયો ખેચાયો ફડાયો અને મરાયો હતો
- [૧૫] વિશેષ મરીને દશવાળી આ સેપવાળી જાગો વડે પક્ષી જેમ પકડાઈ જાય તેમ પરમાધાર્મિકથી હં ધણીવાર પકડાયો, સેપાયો, બધાયો અને મારો હતો
- [૧૬] સુનારો જેમ તુલો છંદે તેમ કુદાજ કે ફગીએ કરી પરમાધાર્મિકએ મને છેલા (ને મુજારી પેડે) ફાંચ્યો, ફૂંચ્યો અને છેાંચો હતો
- [૧૭] જેમ છુદારો ચપેટા અને ધમ્ વડે લોળને ફેડે તેમ હું અનતવાર કુદાયો બેદાયો અને મરાયો હતો
- [૧૮] ખૂમ ભયકર રે ન કરવા હતા ત્રાણ લોહુ, સીસું વગેરે ધાતુઓને ખૂમ કળકળતા તપાવી મને પરાણે પીવળાયા
- [૧૯] (અને પાતાપાતા એ પરમાધાર્મિકોએ મ્હુ —) 'રે અનાય કર્મના કરનાર' તને પૂવજન્મમા મામ જહુ મિય હતુ એમ કહીને મારા શરીરમાથી મામ તોડી તોડી તેના કમ્જ કરી અગ્નિ જેવા લાન લાયા જનાવી બનાવીને મને ધણી વાર ખવડાયા

- [૭૦] 'વળી તને જોજી તથા મહુડા ઝોરેનો અને સુગ (દાર) બદલ પ્રિય દનો' એમ મભારીને માતંગ શરીરનું રધિગ અને એ જી મન ત્ર યમાન કરી અને પીવડારી દતી
- [૭૧] બધ મહિત, ઉદ્દેગ સહિત અને દુ ખ મહિત પીડાયેના એવા મે ધણા દુ ખથી ભરણી આરી વેનાઓ મતન અનુભરી હતી
- [૭૨] ૧૦ યોનિમા મે તીન, બધ કડ, અમલ, મદાબધમરક, ધોર અને પ્રચ - વેનાઓ ધાગીરાન મદન કરી છે
- [૭૩] હે તાન ! મનુષ્યનોકમા જેરી બિનબિન પ્રકારની વેનાઓ અનુભરાત છે તે ૫૦૦ તા નરમગતિઓમા અનનમગદી વેનાઓ હોય છે
- [૭૪] (જે માતાપિતા) ન્યા મટકુ મારીએ તેટલો વખન પણ જ્ઞાનિ નથી એવી મર્વ જવોમા મે અમાતા (અસુખ) વેના અનુભરી છે
- [૭૫] આ બધુ સાબળ્યા પછી માતાપિતાએ કહ્યું —હ પુત્ર ! જાતે તારી ક-જા હોય તો દીક્ષિત થા પ-તુ ચારિત્ર ધર્મમા દુ ખ પ-ચે પ્રતિક્રિયા (દુ ખને હાડવાનો ઉપાય) નહિ થાય
- [૭૬] માતાપિતાને મૃગાપુત્રે કહ્યું —આપ કહેા હો તે સત્ય છે પરતુ હુ આપને પૂછુ છુ કે જગતમા પણ પક્ષીઓ વિચરતા હોય છે તેની પ્રતિક્રિયા કાણ કરે છે ?

નોંધ —પશુ અને પક્ષીઓના દુ ખો જેમ ઉપાય ક્યાં વિના સાત થાય છે તેમ માત્ર પણ દુ ખ સાત ઘર્ષ જવાનું

[૭૭] જેમ જમનામાં મગ એમ્લો સુમેથી / વદાર કરે છે તેમ મયમ અને તપશ્વયા રહે ૬ એમણી ચારિત્ર્યર્થમાં સુમપૂર્વક વિચરીત

[૭૮] મોગ બળને રોગ દહના મૂળમ મેડેલા મૂળનાને (પૂર્વ કર્મવશાત્) ન્યારે રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે ત્યા જમ તેની મારવાર ડાણુ કરે છે ?

[૭૯] ત્યા જમ ડાણુ તેને ઔષધ આપે છે ૪ તેના સુમદ્ બની ચિંતા ડાણુ કરે છે ? ડાણુ તેને ભોજનપાણી લાવીને ખવડાવે છે ?

નોંધ —જેને સાધનો અધિક છે તેનેજ સામાન્ય દુષ્ટ અતિ દુષ્ટ રૂપ નીવડે છે

[૮૦] ન્યારે તે નીરોગી થાય છે ત્યારે પોતાની મેગે ભોજન માટે વનમાં જમ સુર ધામ અને મરોવરને સોધી લે છે

[૮૧] ધાસ ખાત્રી મરોવરમાં પાણી પીને તથા મૂગચર્મા મરીને પત્રી પોતાના નિવાસસ્થાને પહોંચે છે

[૮૨] એજ પ્રમાણે ઉદ્ભવત સાધુ એક મી મૂગચર્મા ચરીને પછી જામી દિશામાં ગમન મેરે છે

[૮૩] જેમ એકમે મૂગ અનેક બિતબિત મધમે વમે છે, એમજ મધાને નહિ તેમ મુનિ ગોચરી (શિક્ષાચરી)માં મૂગચર્માની માફક જુને જુને સ્થમે વિચરે અને શિક્ષા સુર મગો કે ન મગો તો પણ જા. માત્ર દેનારનો તિ માર કે નિદા ન કરે

[૮૪] માટે હે આતાપિતા ! ૬ પણ મૂગની માફક તેવી (નિરામક્તા) ચર્મા કરીશ આ પ્રમાણે પુત્રના દ્ર વેરાઅને જાણી માતા પિતાના દોષ હવે પીયણી ગયા તેમણે કહ્યું —હે પુત્ર !

જેમ આપને સુખ પડે તેમ ખુલીથી કરો. આ પ્રમાણે માતાપિતાની આજ્ઞા મળ્યા પછી તે આભરણાલિક સર્વ પ્રાર્થના ઉપાધિને છેડના તૈયાર થયા.

[૮૫] પાછી આજ્ઞા લેના માટે કરાચી મૃગાપુત્રે કહ્યું — (પ્રમત્તચિત્તે) આપની આજ્ઞા હોય તે હમણાજ મરફડું ખોલી છોડાવનાર મૃગચયા રૂપ મયમને આહર ? આ સાંભળી માતાપિતાએ પ્રમત્તચિત્તે કહ્યું — 'પ્યાગ પુત્ર' વચ્ચે વિચરો.

[૮૬] એ પ્રમાણે બાહ્ય પ્રગટે માતાપિતાને નમનની અને આજ્ઞા લાગે તેમ મહાન હાથી બળતરને ભેદી નાખે છે તેમ મમતરને ંદી નાખ્યું.

[૮૭] મમૃદ્ધિ, ધન મિત્રો, સ્ત્રી, પુત્રો અને રૂવજનોને વસ્ત્ર પર લાગેલી ધૂળને ખ ખેરી નાખે તેમ બધાને તણને તે નીકળી ગયો.

[૮૮] પાચ મહાવ્રતો, પાચ મમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિઓથી યુક્ત બની અક્ષતર (આતરિત્ર) અને બાલ તપશ્વર્ધામા ઉદયમ વત થયા.

નોંધ — મહાવ્રત સમિતિ અને ગુપ્તિનું વલન આવી મધુ તપશ્વર્ધાનું સચિરતર વર્ણન ત્રીસમા અધ્યયનમા આવશે.

[૮૯] મમતા, અહમર, આમકિત અને મર્વને છોડી ત્રસ તેમજ રથાવર ઇવો પર પોતાના આત્મા સમાન વર્તેલા લાગ્યા.

[૯૦] ૧ળી લાભમા કે અતાભમા, સુખમા કે દુઃખમા ઇવિતમા કે મરણમા નિદામા કે પ્રશસામા અને માનમા કે અપમાનમા મમનર્તી બન્યા.

[૯૧] ગર્વ, કપાય, વડ, શન્ન, હામ્ય, ભય ગોષ્ઠ અને વામનાથી નિવૃત્ત યર્ષ સ્વાવનથી બન્યા

નોંધ —દડો ત્રણ છે મનદડ વચનદડ કાચદડ સંધ્યો પછી ત્રણ
 ■ માયામુલ્ય નિદાનસાધ્ય અને નિર્યાદગનસાધ્ય કપાય આર છે
 કોષ માન, પ્રાપ્ત અને લોભ

[૯૨] આનોક સબધી ઓ પર્વોઃ મનધીની આસાથી રહિત થયા ભોજન મગો કે ન મગો કોઈ સરીગને ચલન નગોડો કે હજો—એ બન્ને દશામા મગવતી થયા

[૯૩] અને અપ્રસન્ન એરા પ્રાપ્તોના આસવથી (આગમનથી) મવ પ્રમદે રહિત થયા તેમજ આધ્યાત્મિક ધ્યાનના મોગો વડે કાપોનો નાશ કરીને પ્રત્યક્ષ સામનમા ધિર થયા

[૯૪] એ પ્રમાણે જ્ઞાન દર્શન ચાત્રિ તપ અને વિશુદ્ધ જ્ઞાનના ઓથી પોતાના આત્માને વિનુદ્ધ બનાવીને—

[૯૫] ધણા વખા સુધી ચારિત્ર (માધુપણ) પાળીને એક માનનુ અણુમણુ શ્રી ગૈર સિદ્ધત્રિને પામ્યા

નોંધ —અણુસણુ છે પ્રકારના હોય છે (૧) મરણપર્યંત આ અણુસણુ અયુધ્યનો અતકાળે બળી મરણપવનના કાળ સુધી કરવાનું હોય છે (૨) કાળમર્ણાદિત

[૯૬] જેમ મૃગાપુત્ર રાજર્ષિ ભોગોથી તરણુ વયમા નિવતી થયા તેમ તત્ત્વને જાણનારા પતિ પુરુષા ભોગોથી સહ્યા નિવૃત્ત થાય છે

[૯૭] મહાન પ્રભાવશાળી અને મહાન મશગવી મૃગાપુત્રનુ આ

મૌમ્ય આરિત્ર સાબળી, ઉત્તમ પ્રકારની તપશ્ચર્યા અને
- મયમને આરાધી તથા રણ લોકમા પ્રસિદ્ધ એવી ઉત્તમ
(મોક્ષ) ગતિને લક્ષ્યમા રાખીને—

[૬૮] તેમજ દુ ખર્ધક, (યૌગદિ) લયના મહાન નિમિત્તરૂપ
અને આસક્તિ વવાન્નાર એના ધનને બરાબર ઝોળખ્યા
પછી તજી દઈને નાચા સુખને લાગનાર, મુખ્તિયોગ્યગુણ
પ્રગટાવનાર અને સર્વશ્રેષ્ઠ એની ધર્મરૂપ ધોમરીને
ધારણ કરે.

નોંધ —સ સાર આખો દુ ખર્ધ છે પણ તે સ સાર બહાર નથી,
નરકગતિ કે પશુગતિના નથી તે સ સાર તો આત્માની સાથે જડાયેલો છે
વાસના એજ સ સાર—આસક્તિ એજ સ સાર આવા સ સારથીજ દુ ખ
જ મે છે, પોષાય છે અને વધે છે બહારના ખીલ સારીંગિક કષ્ટો કે
અકસ્માત આવી પડેલી સિધ્ધિનું દુ ખ એ તો પત્થરચ જેવું ક્ષણિક છે
તે દુ ખનું વેદન થવું કે ન થવું તેનો આધાર વાસના પર છે આટલું
જેણે જાણ્યું વિચાર્યું અને અનુભવ્યું તેઓજ આ સ સારની પાર જવાનો
પ્રયાત્ન કરી શક્યા છે

એમ કહ્યું છું —

એ પ્રભાલો મૃગાયુત્રનું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

મહા નિર્ગથીય

મહાનિર્ગથમુનિ સ મ ધી

૧૦

કદાચ શરીરની વેદના હરવાનું ઔષધ હશે ખાદ્ય જીવનની વે ના તોડવાના શસ્ત્રો પણ મળી આવશે પરંતુ હાડી જાગી પડતી આત્મવેદનાને દૂર કરવાના ઔષધ બહાર કયાય નથી આત્માની અનાથતાને દૂર કરવા માટે જાહેરના ઠેાઠ સામુદાય કામ બારી શસ્ત્ર નથી પોતાના નનાથ માટે પોતાજ આવધાન થવું પડે બીજા અવજાનને એ બહુગરના તમાસા છે આત્માના અવલંબન એજ સાચા સાથી છે

અનાથી નામના યોગીશ્વર સનાતની અનિત્યતાને અનુભવી શૂન્યા હતા રાજ્યઋષિ ભેષી સમૃદ્ધિ, અપાર વિવાસો અને તરુણિના પ્રલોભન તથા માતાપિતાનો અપાર દેનેહ એ બધું તેમણે સખલતાથી છોડી દીધું હતું

એટલા તરુણ વયના તે તેજસ્વી ત્યાગી ઉદ્યાનમાં એનાત રયાન થરી રહ્યા હતા તેજ ઉદ્યાનમાં અસ્માતથી જઈ ચડેલો એણે નામનો રાજગૃહનો રાજવી યોગીશ્વરની પ્રમન મુખમુદ્રા જળદળતી આત્મજ્યોત અને તરુણવયની ત્યાગદશા ભેદ મુગ્ધ બધો શું આવા યુવાનો પણ ત્યાગી હોય ? એ વિચારે તેને બહુ બહુ ચકિત બનાવ્યો એ યોગીના વિગુણ આદોલને એણેના અતઃશક્તિના જે કાર્ત મચાવી તેનું નિરીક્ષણ કરવું મુશ્કેલીને અતિઅતિ આવશ્યક છે

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] અહિત, મિહ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મયમી પુરોહિતે
ભાવથી નમસ્કાર કરીને ૫ માર્ગ (મોક્ષ) લતા ધર્મની
યથાથ શિક્ષાને કરીશ ધ્યાનપૂર્વક મને સાબળા

તે ધ — સચતાર, અહિત માર્ગાર, ઉપાધ્યાય અને મયમી
પુરોહિત બોધક ■

[૨] અપાર મપત્તિના સ્વામી અને મત્ત ઝેરાના અધિપતિ શ્રેષ્ઠિક
મહાગત મત્તિ કુલિ નામ ॥ મૈત્ય ન ક રિક્ષાગયાત્રા માટે
નીળ્યા

[૩] ભિન્નભિન્ન પ્રકારના ઝો અને નનાઓથી વ્યાપ્ત રિવિધ ફળ
અને પુષ્પોથી છનાયેનું અને રિવિધ પક્ષીઓથી ઝેનાયેલુ તે
ઉદ્યાન ન વનવન સરખુ હતુ

[૪] ત્યા ઝેન દલના મૂળ પામે ઝેડેના મુમને યોગ, શુભમગ,
મમાધિમ્મ અને મયમી સાધને ત્રેયા

[૫] તે નૃપતિ યોગીશ્વરનું કા તેછો તે મયમી રિને અત્યત
આશ્ચર્ય પામ્યો

[૬] અહો ! કેરી ગતિ ! અહો ! કેનુ કેન ! અહો ! ઝે આચાર્યની
મી સૌમ્યતા, લભા, નિરામતા અને ભોગ પ્રત્ય
અનામકિત છે

[૭] તે મુનિના બન્ને ચ બોને નમીને, પ્રલક્ષણા કરીને, અતિ દૂર
નદિ કે અતિ પામે નદિ તેમ દિવા રહી હાથ નેડીને
પૂજવા લાગ્યા

[૮] હે આર્ચ' આવી તરણાવસ્થામાં ભોગ ભોગવાને વખતે પ્રનમિત એ થયા ? આવા ઉગ્ર ચાતુરિયા આપે શી પ્રેરણા— એ અભિનિષ્ક્રમણ કર્યું ? આ વસ્તુને સાબળવા ઇચ્છુ છું

[૯] (મુનિ મો વા -) હે મહારાજ' હું અનાથ છું મારો નાથ (શક) મારી નથી તેમ હજી સુધી તેના કાંઈ કૃપાશુ મિત્રને હું પામી શક્યો નથી

[૧૦] આ માબળાને મગધદેશના અધિપતિ ઋષિક રાગ્ન હસી પડ્યા શું આવા પ્રભાવશાળી અને સમૃદ્ધિવાળા આપને હજી સુધી કાંઈ આમી ન મળ્યો ?

નોંધ — યોગીશ્વરનું જીવનસંઘર્ષ તેનો ચઢાયક કાંઈ ન હોય તે અસંગત લાગ્યું અને તેથીજ મહારાજએ તેમ કહ્યું

[૧૧] હું સચ્ચિન્' આપનો માર્ગ નાથ (સહાયક) ન હોય તો હું થના તયારે છું મનુષ્યના ખરેખર પુર્વજ છે મિત્ર અને નવજનોથી ઘેરાયેના આપ સુખપૂર્વક મારી પાસે હો અને ભોગોને ભોગવો

[૧૨] હે મગધેશ્વર ઋષિક' તું પોતેજ અગ્રથ છે જે પોતેજ અનાથ હોય તે ખીજોજ નાથ શી રીતે થઈ શકે ?

[૧૩] મુનિના વચન સાંભળી તે નરેન્દ્ર વિચિત્ર થયો આવું વચન તેણે કદી મોઢની પાસેથી સાંભળ્યું નવતું તેથી તે વ્યાકુળ અને સંસારી બન્યો

નોંધ — તેને એમ લાગ્યું કે આ યોગી મારા સખિ, સામર્થ્ય અને સપત્તિને ભવ્ય નહિ હોય તેથી તેમ કહે છે

[૧૪] ઘોડાઓ, હાથીઓ અને કરોડો મનુષ્યો શહેરો અને નગરી (વાળા અગદેશ તથા મગધદેશ) નો હું ધારી છું સુર

અત પુઝા ૬ મનુષ્ય મજધીના ઉત્તમ કામભોગોને ભોગવુ
પુ મારી આસા અને ઐશ્વર્ય અન્નેક છે

[૧૫] આની મનસાગ્નિ વિપુલ ન પત્તિ હોના જના ૬ અનાથ શી
રીત ? હે ભગવન ! આપનું કહેલું કલ્પ્ય ખોટું તો નહિ
હોય !

[૧૬] (મુનિએ કહ્યું) હં પાચિન ! તું અનાથ કે મનાથના પરમા
થને જાણી શક્યો નથી હં નરાધિપ ! અનાથ અને મનાથના
ભાવને જગપણુ મનજી ગક્યો નથી (તેથીજ તો સંહ
ધાય છે)

[૧૭] હં મહારાજ ! અનાથ અને કલ્પાય ૭૧ મને અનાથનાનું
જ્ઞાન કયા અને કેવી રીતે થયું અને કેમ પ્રવૃત્તિ લીધી
ત બહુ ન્યય નિત રાખી માળવ

[૧૮] પ્રાચીન સહસ્રામા સનાતન એવી પ્રજાગ્રી નામની નગરી હતી
અને ત્યા પ્રજૃત ધનમયન નામના ગારા પિતા રહેતા હતા

[૧૯] એકલા હે મહારાજ ! તરણ તથા મને એમએક આખની
અતુલ પીઞ ઉત્પન્ન થયું અને તે પીઞથી આખા શરીરને
દાઢવનર શરૂ થયે !

[૨૦] જેમ કોપેના શત્રુ મરીગના ગામના ભાગમા અતિ તીવ્ર
શસ્ત્રથી ઘોર પીઞ ઉપગમે તેવી તે આખની વેદના હતી

[૨૧] અને ઈત્યા રજની પેડે લાગતવની દારણુ વેદના જના
મધ્યભાગ, મતક અને હલ્યો પીઞવા લાગી

[૨૨] તે વખતે વૈદ્યશાસ્ત્રમા નિપુણ અને જડીમુદ્રી, મુગિયા તથા
મત્રવિદ્યામા પારગત શાસ્ત્રમા કુશળ અને ઔરત કન્સમા
ચતુર એવા ધણા પૈદ્યાયાઓ મારે માટે આગ્યા

નોંધ —આ દુષ્કાળા પોતાના પાપોમાં બંધ નરકગતિ એ । અને તે દુષ્કાળાને બોમને છે અને તેજ સનુષ્ઠ વગેરે સર્વાદિ ગતિના વિવિધ સુખો બોમને છે

[૩૭] આ આત્મા પોતેજ મુખ અને દુષ્કાળો કના અને બોક્તા છે અને આ આત્મા પોતેજ સુમાર્ગે જઈ તો પોતાનો મિત્ર આ । કુમાર્ગે રહી નો પોતેજ પોતાનો મનુ છે

આવી રીતે પોતાની પૂર્વાનુધાની પ્રથમ અધ્યત્તા કહીને હવે બીજા પ્રકારની અનાધ્યત્તા કહે છે —

[૩૮] હે રાજન ! આના મયર મનુષ્યો નિર્મલ ધમને અગીયાર તો કરી લે છે પણ પાણી શકતા નથી તે બીજા પ્રકારની અનાધ્યત્તા છે હે જન ! તુ તે વસ્તુને બરાબર શાન્ત રિતથી માન

[૩૯] જે પાપ મહાનતોને પ્રાપ્ત કરી પછી અસાધ્યતાથી તે બરાબર પાણી શકતા નથી અને પોતાના આત્માનો અનિર્મલ (અસપ્ત) કરી રસાદિ ગ્રાહ્ય માત્ર નુષ્ઠ થાય છે તેવો બિશુ ગગ અને દેવરૂપ અસાધ્ય મા ધમને મળી છેદી શકતા નથી

નોંધ —પ્રમથાનો હેતુ અસહિષ્ણુ બીજા ક્રોધપાને ॥ ૩૨૬ છે ની સદેશી ॥ પણ વસ્તુની આમક્રિ હોયવી શક્ય છે માટે મુનિએ સતત તેજ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

[૪૦] (૧) ઉપયોગપૂર્વક ગમનામગન (૨) જ્ઞાન (૩) એકાગ્રતા (બોજન વસ્તુ વગેરે પ્રાપ્ત કરવાની જતિ) (૪) બોજન, પાત્ર, કળન, વસ્ત્રાદિનુ મુખ તથા નેત્ર અને (૫) વધેલી આવશ્યક વસ્તુનો યોગ્ય ન્યભે ત્યાગ કરવો આ પાપ સમિતિઓમાં જ ઉપયોગ ગમનો નથી તે ની પુરમે આચરેના (જિન) માગ મા જલ શકનો નથી

[૪૧] જે લાખા કાળસુધી મુજ્ઞ (માધુવતની ક્રિયા) રુચિ થઇને પણ પોતાના નતનિયમોમા અગ્નિર યજ્ઞ જાય છે અને તપશ્રયાદિ અનુગાનથી શ્રદ્ધ થાય છે તેવો સાધુ ધણુ વર્ષો સુધી (ત્યાગ, મયમ, કેસલુચન અને જીર્ણ કષ્ટોથી) પોતાના દેહને દુ ખ આપના છતાં સસાન્ની પાર જઈ શકતો નથી

[૪૨] તે પોલી મુદી અને ઠાપ વિનાના ખોટા મિઠ્ઠાની માદ-માઝ (મત્સ્ય) દિન બને છે અને કાચનો કટકો જેમ વૈકર્યમણિ પામે નિરચક હાથ ડ તેમ યાત્રીજનો પાસે તે નિમુલ્ય થઈ જાય છે

[૪૩] આ મનુષ્ય જન્મમા રજોહરજાદિ મુનિના માત્ર ચિદ્વેતો નામે અને માત્ર આશ્વિકા ખાતર વેશધારી માધુ મને તે ત્યાગી ન હોવા છતાં પોતાના ત્યાગી કહેવાનતો દૂર છે આવો કુમાધુ પાછગથી બ. મળ સુધી (૧૨કાદિ જન્મોની) પીડા પામે છે

[૪૪] જેમ તાળપુટ (હાથમા લેવાથી તાળવુ ફાટી જાય તેવું) મિય ખાવાયો, અવ્યયગ્નિય (અવગુ) શસ્ત્ર મહણુ કરવાથી અને અવિધિથી મત્રગ્નપ કરવાથી જેમ તે મારી નાખે છે તેજ રીતે મિયબોમની આમક્રિયથી દુયુક્ત ટાય તો તે આરિત્રર્મ પશુ તે મહણુ કરનારને મારી નાખે છે (દનકી મતિના લર્મ જાય છે)

નોંધ —જે વસ્તુ વિકાસને પદ લઈ જાય છે તેજ વસ્તુ ઉત્તરી યાય તો નીચે પડ જાય છે

[૪૫] લક્ષણમિદ્યા, વ્યવધિદ્યા, ન્યોતિય અને વિવિધ કુટુહલ (બાહ્યગર) વિદ્યાઓમા રક્ત થયેલા અને મેળવેલી હનકી વિદ્યાના પાપોથી પેટ ભગનારા તેજા કુસાધુને તે કુનિદ્યાઓ શરણુનૂત થતી નથી

નોંધ — ત્રિષા આત્મવિકાસ માટેજ હોય છે એ પતનનું કારણ બને તો તે દુષ્ટિ હોય.

[૪૬] તે વેતધારી કુલીન સાધુ પોતાના અજ્ઞાનરૂપ અધમ થી મત દબી થાય છે આ આત્મિક ધર્મનો વાત કરી અહીં પણ વિષયમાં પામે છે અને ૧૩ી પછી નરક કે પશુરોનિમા ગમન કરે છે.

[૪૭] જે માધુ અશ્વિની માફક મરહદશી બનીને પોતાને માગે કરેલી, મૂન્યથી નોંધની કે નિમ્ય એક મંથીજ મેળવેની મરોગ લિસા પણ લીધા કરે છે તે કુમાધુ પાપ કરીને મરી ગયા બાદ દુર્ગનિમા આ થો જાય છે.

નોંધ — જૈનશિક્ષુને બહુ / શુભ અને નિરોધ લિસ્યાજ લેવાની હોય ■ નિસ્યા લેવા માટે બહુ કડક નિરનો તેને જગવવા પડે છે.

૪૮] મનકને છે નાર શત્રુ જે અનય ન કરી શકે તે અનય પોતાનો અસામાજ કુમાર્ગે કાપે તો કરી નામે છે પરંતુ જે મમરે તે કુમાર્ગે જતો હોય છે ત્યારે તેને વિચાર નથી આવતો જ્યારે અત્યુના મુખમાં જવું પડે છે ત્યારેજ તે જાણી શકે છે અને ૫૩ી ખૂબ પસ્તાય છે.

[૪૯] એવા કુમાધુનો ત્યાગ પત્ત નિકળી નીરડે છે અને તેનો પુરુષાર્થ પણ વિષીન થઈ જાય છે બ્રહ્માચારીને આનોક કે પરનામાં જરાપણ શક્તિ થતી નથી તે (આતરિક અને બાહ્ય) બન્ને પ્રાપ્તિ દુષ્ટનો ભોગ મની જાય છે.

[૫૦] જેમ ભોગરમની લોનુખી (મામરાણી) પાળણી બીજા નિમક પક્ષી વડે મચાઈને ૫૩ી ખૂબ પસ્તાય કરે છે તેજ પ્રકારે દુરાચારી અને અવજ્ઞદી માત્ર જિનેશ્વર પેલાના આ અન્નાગને વિરાધીને પછી મરણ ને બહુ પતિપ પામે છે.

[૫૧] આ જ્ઞાન અને ગુણથી ધુમ્મત એવી મધુર શિખામણ સાબળાને
જહા અને જુદિમાન સાધકે દુનયાગિઓના આગને દૂંથીજ
જડીને મદા તપની મુનીશ્વરોના માર્ગે જવું

[૫૨] એ પ્રમાણે જ્ઞાનપૂર્વક આગ્રિકના ગુણોથી ભરપૂર એવો માધ્ય
ત્રે મયમને પાળાને તથા પાપગદિન જની પૂવકમને દહાનીને
આપારે મવોનમ અને ગિય એના મોક્ષમ્થાનને પામી શકે છે

[૫૩] આ પ્રમાણે કર્મરાતુ તથા ઉગ્ર, અગ્નિનેન્દ્રિય, મહાતપસ્વી,
ત્રિપુન વશસ્ત્રી અને દ્રવ્યનરાજા મદામુનીશ્વરે (અનાથી-
મુનીશ્વર) માયા નિર્ઘેયમુનિનું મહાશુન અધ્યયન અતિ
વિનારપૂર્વક શ્રેષ્ઠ મહારાજાને કરી સંભળાવ્યું

[૫૪] સનાયનાના મારા ભાને નાભળી મનુષ્ય થયેના શ્રેષ્ઠિક
મદાનમએ બે દાઘ બેડી ક્યુ કે હે ભગવન! આપે અને
માન્ય અનાયવહ મ રસીતે મમભરી દીધું

[૫૫] હ મદારિ! ભયે તમને માનવજન્મ મળ્યો બને તમે આરી
કાતિ, પ્રભાવ અને મૌમ્યતા પામ્યા જિનેશ્વરના સત્યમાર્ગમા
(અમયુ માગના) વ્યવસ્થિત રહેવા આપજ ખરેખર
મનાય અને મનાધર છે

[૫૬] હે સચ્ચિન! અનાય જીવોના તમેજ નાય છે મવ
પ્રાપ્તિઓ આપજ રક્ષા છે હે ભાગ્યવત મદાપુરુષ! હું
આપની કામા માન્ય હું અને માથે માથે આપની
શિખામગ વાધુ છું

નોંધ — સચ્ચી પુરુષની આવરવકતા મો જહુ એહી દોવાથી ધણા
જીવોને તે દારા ચઢત મને છે તે પોતે જામવ દોવાથી તેનાથી બીજ
નિર્ભય રહી શકે છે સારાંસ કે, એક સચ્ચી કરોડોનો નાય જની રાકે છે

[૫૭] હ સચ્ચિન! આપને મે પૂર્વાશ્રમની વિમત (જાણવા માટે),
વાગવાગ પડી આપના ધ્યાનમા ભગ વાડ્યો છે અને બોજો

ભોગવો એમ (ત્યાગીને ન જાણતું) આમતણ કર્યું છે તે બધા અપગમીને આપ માફ કરજો

[૫૮] રાજમહાશા સિદ્ધમા અલ્પિક મહારાજાએ એ પ્રમાણે પગ્મભક્તિથી તે શ્રમણમિહની મુત્તિ કરી અને ત્યારથી તે વિશુદ્ધ ચિત્તપૂર્વક અતપુર, શ્રવજન, અને સન્ન કુટુમ સહિત જૈનધર્મના અનુયાયી બન્યા

નોંધ — મેલિક મહારાજા પ્રથમ જીભ ધમમા હતા પરંતુ અનાથી મુનીશ્વરના પ્રબળ પ્રસાદથી આકર્ષાઈ તે જૈન ધમના અનુયાયી બન્યા હતા તેવી પણ પશ ચાહે છે

[૫૯] મુનીશ્વરના અમૃત સમાગમથી તેના રોમેરોમ ઉદ્ધનિત બન્યા આખરે તે પ્રવૃત્તિ પૂર્વક સિરમા વડન કરી પોતાને રથાને પધાયા

[૬૦] તણ મુનિથી શુભ તથા નણ દડો (મનદન, વચનનંદ અને કામ નં) થી વિરક્ત અને મુજની ખાણુમમા અનાથીમુનિ પણ અનાસક્તરૂપે પખીની પેડે અપ્રતિબંધ વિદારપૂર્વક આ વસુધરામા સુખસમાધિથી વિચરતા હતા

નોંધ — સાની સાધુત્વમા સનાયતા છે આદર્શ ત્યાગમા સનાયતા છે ભોગના પ્રસંગમા અનાયતા છે, આસક્તિમા અનાયતા છે અને વૃત્તિ કે વાસનાની પરવરતામા પણ અનાયતા ॥ સનાયતાને ઊંડી સનાય યજુ-પોતેજ પોતેના મિત્ર યજુ એ પ્રત્યેક મુમુક્ષુનું અનિવાર્ય કલ્પ છે

એમ હું કહું છું —

એ પ્રમાણે મહા નર્મય નામનું નીસસુ અધ્યયન મેમાત યજુ

સમુદ્રપાલીય

સમુદ્રપાલનું જીવન

૨૧

વાવેલું અકળ જતુ જ નથી આલે નહિ તો કાળે મરીને
પણ તે બીજ ફળવાનું છે શુભ વાની શુભ પામી શુદ્ધ થવું
એ આપણા જીવનનો હેતુ છે

નમુદ્રપાલે પૂર્વે વાળ્યું હતું અને શુભ વાવી શુભઅધાનમા
ચોળાઈ, મનમમતા આધનો પામ્યા અને તેને ભોગવ્યા પણ
ખરા ને તમ્યા પણ ખરા પરતુ તેનો હેતુ તો કંઈક જુદોજ
હતો અને તે હેતુ પાર પા...વા મારેજ જાણે ફાસીને લાકડે
જતા ચોરને નિમિત્તરૂપ જોયા ન હોય તેમ તેને જોતાજ તેની
દ્રષ્ટિના પડળો ખુલ્યા માત્ર વસ્તુપરજ નહિ પરતુ વસ્તુના
પરિણામ તરફ તેની દ્રષ્ટિ ગઈ વાવેલું હિંદુ આશ્યું, મસ્તક
ફેંક્યું, પવિત્ર ધવાની ગ્રેરણા લગી અને એ સમયે આત્માએ
ચોતાની આધના પૂરી કરી

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] ચપા (નામની) નગરીમા પાનિત નામે એક સાર્થવાદ ગમેતો
હતો તે પાનિનો વણિક અને મદાપ્રજા ભગવાન મદારીગનો
ગ્રાવક સિંચ દતો

[૨] ત ગ્રાવક નિર્ઘેય પ્રવચનો (સાત્રો) મા ન... દુષ્ટ પાનિ
હતો એક વદાણ અને પિંડુ નામના નગરમા તે વ્યાપા
મા...વાની લા દતો

નોંધ — આ પિંડુદ નામના ધણા વર્ષો સુધી તે ગયા દતો, ત્યાં

વધ્યજ્ઞિ ૫૦ લઈ જવાના એક ચોરને તેણે જોયો.

નોંધ — તે સમયમાં ફાસી પર રડાવતા પહેલાં જૂલ વિરૂપ
રામપૂમથી શુનેશ્વરને લઈ જવામાં આવતો હતો. તેના વિરૂપ તરીકે
ગામાં કહેવાની માળા, કુટલો દોલ, મર્દનસચારી અને બધા રાજવામાં
આવતા.

[૬] તે ચોરને જોઈને ખુબ વિચારો આવી ગયા અને વૈરાગ્યભાવે
તે શ્વેદ કરેલા ના થોડે અંશે 'કના અશુભ ક્રમોના કાળ
કેના આ પ્રત્યક્ષ જોમવા પડે છે ?

નોંધ — 'જેવું કરીને તેવું પામીએ' આ અચળ સિદ્ધાંત સમુદ્ર-
પાલના અંગેજમાં આવક થઈ ગયો કર્મના અચળ કાયદાએ તેનું
કપાલી મૂક્યો જોમજન્ય આ સુખોના પરિણામ શાં ? હું શું કરી રહ્યા
છું ? આજે અહીં આગમનનું પ્રયોજન શું ? અપાત્ર અનેક વિચારશ્રેણીઓ
સતત લાગી ઉઠી.

[૧૦] અને તેજ વખતે ત્રિજ ચિતનના પરિણામે જાતિમરણ
જાન જન્મેશુ માનુ તત્ત્વ મમજનયુ અને પરમ મંદેશ
જન્યો સાચા વૈજન્યના પ્રભાવે માતાપિતાના અત કરણ
સમુદ્ધ કરી આખરે તેમની આજ્ઞા લઈ પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી
અને તે મવમી બન્યા.

[૧૧] મહા દોશ, મહા લાચ, મહા મોહ, અને મહા આસક્તિના
મુગ્ધપ લક્ષી તથા અજ્ઞાનોના મોહમય સબધને છોડી
ત્યાગધર્મને સ્વિપૂર્વક સ્વીકાર્યો અને પાંચ મહાવ્રત તથા
મતચારોને આરાધવા લાગ્યા તેમજ પરિવ્રજને છતવા લાગ્યા.

નોંધ:—પાંચ મહાવ્રત એ મુનિઓના મૂળગુણો છે તેવું સ્થાન
જીવનના અણ્ણઅણ્ણ હોવા પટે અને બાકીના ઉત્તરગુણો છે તેનો
સમદ મૂળગુણની પુષ્ટિ માટે દોષ છે.

[૧૨] અહિંમા, સત્ય, અમ્તેય, મહાયર્થ અને અપરિગ્રહ એ પાંચે

તેના વેપારની સારી જાણવાઈ થઈ હતી અને ત્યાં એક વણિકની સ્વરૂપ વતી કન્યાને પરદેશ લેતા આ સપૂર્ણ કથાનો સળથ અન્ય જ યોગ્ય સંવિસ્તર ॥ વિનાસુએ તે જોઈ દેવો અહીં ખાસ આવરહક નોધજ ॥

[૩] પિ.૦. નગરમાં વ્યાપારી તરીકે રહેતા તેની માથે મેઘ ખીમ વણિકે પોતાની પુત્રી પરભાવી હતી એમ ધણે વખત જતા તે ખાધ ગર્ભવની ઘઈ એ ગર્ભવની પત્નીને માથે લઇ હવે તે (ધણે વખત થઇ જાયથી) પોતાના દેશ તરફ આવવા નીમ્ણે.

[૪] તે પથે આનતા પાનિતની સ્ત્રીએ અમુદ્રમાજ પુત્રને પ્રમન કર્યો તે માનક અમુદ્રમા જન્મવાથી તેનું નામ અમુદ્રપાત રાખવામાં આવ્યું.

[૫] તે વણિક આવડ વગેરે જથ્થા કુશળતાથી અપાનગરીમાં પોતાને ઘેર પહોંચ્યા અને તેને ઘેર તે ખાજક સુખપૂર્વક ઉઠરાવા લાગ્યે.

[૬] જોનારને વલ્લભ લાગે તેવો અને નૌમ્ય મન્તિરાણો તે બુદ્ધિમાન માજક ક્રમપૂર્વક જોને કળાઓમાં અને નીતિ શાસ્ત્રમાં પત્તિ થયો અને અનુક્રમે હવે યૌવનને પમ્પ પ્રાપ્ત થયો.

[૭] પુત્રની યુવાનવય જોઈને તેના વિનામે (અપમત જોવી) રૂપવતી રૂપિણી કન્યા સાથે તેને ૫ લગ્નવ્યા તે સમુત્પાન રમણીય મહેનમાં દોસ્ટ દક (વિનામી) રૂવની પેડે કીડા મરી રહ્યો છે અને ભોગો ભોગની રહ્યા છે.

[૮] (આની રીતે ભોગજન્ય મુગો ભોગવતા ભોગવતા કેટલાક કાળ પછી) એકદા તે મહેનના જોખમાં ભેગી નગરચર્ચા જોવામાં લીન થયો છે તેવામાં આસ્વાના ચિન્તિ મહિન

વધ્યભૂમિ ૫૭ લઈ જવાના એક ચોરને તેણે જોયો

નોંધ —તે સમયમાં ફાસી પર ચડાવવા પહેલાં ખૂબ વિરૂધ્ધામન્યમથી મુનેગારને વઈ જવામાં આવતો હતો તેના ચિફ્ફી તરીકે ગાનામાં કચેરની માળા, કુટ્ટેલા દોલ, મંજલસચારી અને જાધન રાખવામાં આવતા

[૮] તે ચોરને જોઈને ખુબ વિચારો આવી ગયા અને રૈરાગ્યભાવે તે શ્વય કહેવા ના ચો કે અડો કેના અશુભ કર્મોના કડવા ફોનો આ પ્રત્યક્ષ ભાગવના પડે છે

નોંધ —‘જેણે કરીને તેણે પામીએ’ આ અર્થ સિદ્ધાંત સમુદ્ર-પાવના અભિનયમાં આવક થઈ ગયા કર્મના અર્થ કાવનાએ તેન કપાલી મૂક્યા સોમજન્ય આ સુખોના પરિણામ સાંઈ દુ શું કરી રહ્યો છું? માત્ર અહીં આમનનું પ્રયોજન શું? આવી અનેક વિચારનેણિએ મતત ભની ઉઠી

[૧૦] અને તેજ વખત કિજ ચિતનના પરિણામે જાતિમ્ભરણ જ્ઞાન જન્મ્યું, માયુ તત્ત્વ મમજાયુ અને પરમ મવેજ જન્મ્યો માયા રૈરાગ્યના પ્રભાવે માતાપિતાના અત કરણ સતુષ્ટ કરી આખર તેમની આગા લઈ પ્રવળ્યા મ્વીકારી અને તે સયમી જન્યા

[૧૧] મહા દનેષ, મહા ભય, મહા મોહ, અને મહા આસક્તિના મળત્ત્વ લક્ષ્મી તથા મ્વજનોના મોહમર સબધને છેડી ત્યામધર્મને રુચિપૂર્વક સ્વીકાર્યો અને પાચ મહાવ્રત તથા મહાચારોને આરાધવા લાગ્યા તેમજ પરિવ્રતને શ્રુતવા લાગ્યા

નોંધ —પાચ મહાવ્રત એ મુનિઓના મૂળગુણો છે તેનુ સ્થાન જીવનના અણુઅણુમાં હોવું પડે અને બાકીના ઉત્તગુણો છે તેનો સમઢ મૂળગુણની પુષ્ટિ માટે હોય છે

[૧૨] અહિં મા, મત્ય, અગ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિમદ્ધ એ પાચે

મહાનતો અગીયાર દરી તે વિજ્ઞાન મુનીશ્વર જિનેશ્વરોએ
ફરમાવેના દમ મા ગમન ર ૬

જિનેશ્વરે ફરમાવેલા ત્યાગમાર્ગમા બિમુએ કેમ વર્તાવું
તે નીચે જતાને છે

[૧૩] બિમુએ આખા વિશ્વના મમરન જીવો પર દયાડુકપી અને
સ્તિત્વિતક થવું બિમુ જીવનમા આવેલું બધું કષ્ટ ક્ષમા રાખી
સહેવું સદા પૃથ્વી જલવારી અને મયમીજ રહેવું તથા
ઇદ્રિયોને નસા કરી, પાપના યોગ (વ્યાપાર) ને મર્યાદા તથા
નિમમાધિપૂર્વક બિમુધર્મમા ગમન કરવું

[૧૪] જે મમરે જે ક્રિયા કરવાની હોય તેજ કરવી દેશપ્રદેશમા
વિચરતા રહેવું ગર્હપથ્ય ધર્મ કરતા પહેલા પોતાની શક્તિ
કે શક્તિનું માપ કાઢી લેવું કોઈ કંચેર ન અસમ્યક્ શબ્દો
કહે તો મિહની માથક નુ નહિ કે માને થઇ અસમ્યક્
પણ મોનનું નહિ

નોંધ — જ્યારે તે મેત્રમા હોવા છતાં સાધુજીવનની સ્તિત્વર્યાને યોગ્ય
ધર્મ કરતા રહેવું બિમુ માણે સ્વાધ્યાય કરવો અને સ્વાધ્યાયને વખતે
સર્વ જીવ એવી આજ્ઞા ક્રિયાઓ ન કરતાં સર્વસ્થાને અવગ્નિતમ રહેવું

[૧૫] મયમીએ ત્રિષ કે અત્રિષ જે કર્મ થાય તે તરફ તટસ્થ
રહેવું કષ્ટ આવે તો તેની ઉપેક્ષા કરી બધું મ કટ મહન કરી
લેવું બધું પોતાના કર્મવશાતજ થાય કે માટે નિરુત્તમા ન
થવું અને નિ : થાઓ કે પ્રગમા થાઓ તે સમયમા
કશું લક્ષ્ય આપવું નહિ

નોંધ — પુત્રની દૈવ્ય ન રાજવી અને નિ દાને મનમા ન લાવવી
કેવળ સત્યસોધક સર્વ સત્ય આચરણ કરતા રહેવું

[૧૬] મનુ યાના અને પ્રાગ્ના ન બિપ્રયો હોય છે માટે બિમુએ

તેનું માનપૂર્વક મમાધાન કરવું અને મનુષ્ય, પશુ કે દેવોના
અતિ અતિ ભય કર ઉપમગો પણ મહન કરવા

નોંધ — ગદી લોકરૂચિ અને લોકમાનસને ઝોજખવાનું અને
સમજાવથી તેનો સમન્વય કે વાનું બતાવી ત્યાગીની ફરજ મમલની છે
(એ પ્રમાણે પાલિત નામના મુનિ વિચરતા હતા

[૧૭] ત્યારે દુ ખે કંગી મહી સમય તેવા પગિહો (વિરિધ મ કટો)
આવે છે ત્યારે કાચર સાધમે સિધિન ચર્મ નાય છે પ તુ
લકાઇને મોખરે ન્દેના હાથીની પેડે તે શિશુ (પાનિત) જરા
પણ ખે પામ્યા ન રતા

[૧૮] તેજ પ્રમાણે આલ્લ નયમી દડી, તાપ, નમ, મનઠરના
અપશો ૩ વિવિધ રાગો ત્યારે શરીરને અપને ત્યારે ખે
કપાં વિના મહન કરે અને તે બધુ પૂર્વે કરેના કર્મોનુંજ
પરિણામ બનથી કાંટો મહી કરોને ખપાવે

[૧૯] ત્રિયક્ષણ શિશુ સનત રાગ દેપ અને મેલને છોડીને જેમ
વાયુથી મેઝ કપનો નથી તેમ પગિહોથી કપે નહિ પણ
પોતાના મનો વા રાખી તે બધુ સમજાવે મહન કરે

[૨૦] શિશુએ ન ગર્વિષ્ઠ થવું કે ન કાચર થવું ન પૂજન ઈંડોવું
કે ન નિન્દા કરવી પરંતુ સમુદ્રપાનની પેરે મન્ય ભાવ
ગીકારીને મધી વિરખા ન્દી (ગાન, દર્શન અને ચારિત્રકારા)
નિરાખ માગની ઉપામના કરવી

[૨૧] (માધુએ) મયમને વિને આણમગો કે અમયમમા ગગ ઉપજે
તેા નિવાન્વો, સગવી દ્વર રહેવું, આત્મહિતચિતક થવું
તેમ ૪ ગોટ, મમતા અને પરિમહની તૃપ્ત્યા છદી, મમાધિન ન
ચર્મ પગમાર્થપદમા ચિથર થવું

[૨૨] આજ પ્રમાણે મમુદ્રપાન યોગીશ્વર આત્મરક્ષણ અને પ્રાણી

રક્ષક મની ઉપરેય વિનાના અને પોતાને ઉદ્દેશીને હિ
જનાવેલા એવા જ એકાત્મ્યાનોમા વિચરે કે અને વિપુલ
વશત્તરી મદર્મિએએ જે જે આચર્યો આચર્યા હતા તે
આચરે કે તમજ આવી પોતા આજ સકોગે પોતાના
શરીરના મદો ન ૬

[૨૩] વશત્તરી આ પોતાની એવા મમુદ્રપાન મદર્મિ નિરત ગ્રાનમા
આગમ વધ્યા અને ઉત્તમ ધમ (મયમધમ) ને આચર્યો
આપરે નાળ (સપૂર્ણ) ગાનના ધણી થયા આ જેમ
આગમમા મુલ્ય ગોત્ર તેમ મહામહામા આત્મગોત્રિથી
આપના લાગ્યા

[૨૪] પુણ્ય અને પાપ અમ ન ને પ્રકારના કર્મોન ખવાતાં શરત
અધ્યાસથી સવ પ્રકારે છૂટી ગયા (મીનેલી અવરથા પામ્યા)
અને આ સસાગમમુદ્રની પાર જઈને મમુદ્રપાન અપુન ગતિ
(અપુનરાગમન) અથાત્ સિદ્ધગતિ પામ્યા

નોંધ — શેરેશી અવરથા એટલે અકાલ અવરથા જેનદર્શનમા આવી
સ્થિતિ નિષ્કર્મા યોગીમરની થાય છે અને આવી ઉચ્ચ રૂપ પામ્યા
પછી તુરંતજ તે આત્મસિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થાય છે

સરળ ભાવ તિતિમા, નિરક્ષિઆનિવા અનાસક્તિ નિદા કે પ્રશમા
જ ને સ્થિતિમા સમાનતા પ્રાણી માત્ર પર સમભાવ એકાત્મ્યતિ અને
સતત અપ્રમત્તતા, આઠ મુદ્ધો જે ત્યાગવર્મની ઉભારતના થયા છે તે પાયા
એટલા પરિપક્વ અને પુષ્ટ તેટલુંજ ત્યાગી જીવન ઉચ્ચ અને સુવાસિત એ
સુવાસમા અનલભવની વાસનામય દુર્ધિ નષ્ટ બ્રહ્મ વર્ધ જવાતમા ઉચ્ચ ને
ઉચ્ચ ભૂમિકામા નાથ આજરે નતિમ લક્ષ્યને પામી બચે જી

એમ મદ્દુ હુ

એ પ્રમાણે મમુદ્રપાલીય પ્રશ્ન એકીસમુ અધ્યયન મખાત થયુ

રથનેમીય

રથનેમિતુ

૨૨

શરીર, મ'પતિ અને નાધનો પૂર્વ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે, પુણ્યાનુબધી પુણ્ય હોય તો પ્રાપ્ત થયેલા નાધનો મન્માર્ગેજ યોગ્ય છે અને ઉપાદાનમા સહકારી નીવડે છે

શુદ્ધ ઉપાદાન એટલે છવાત્માની ઉત્તત દશા આની ઉત્તત દશાવાળો આત્મા ભોગોના પ્રબળ પ્રવેશનોમા પડવા છતા નહનિમિત્ત મળે કે સહેજે છટકી જાય છે

નેમિનાથ કૃષ્ણવાસુદેવના પિત્રાર્થ ભાર્યે હતા પૂર્વજવના પ્રબળ પુરુષાર્થથી તેનું ઉપાદાન શુદ્ધ થયું હતું તેનો અતરાત્મા સ્પષ્ટાદિક જેવો ઉજળો હતો હજીએ તેને ઉત્તતદશામા જવું હતું તેથીજ આ ઉત્તમ રાજકુળમા મનુષ્યભવે તેનું આમમન થયું હતું

ભર્યૌવન, મર્લાંગ સૌમ્ય શરીર, વિપુલ સમૃદ્ધિ પામ્યા છતા તેનું મન તેમા રાચતું ન હતું પરંતુ કૃષ્ણમહારાજના અતિ આગ્રહવશાત્ તેમનું સગપણ ઉચ્ચેન મહારાજની રથા નમાન સ્વરૂપવતી પુત્રી રાજમતી માથે થયેલું

ભરપુર ઠાકમાકથી આખા ચાદવકુળ સાથે તે કુમાર પરણ્યા ચાક્યા રસતામા બાધેલા પશુઓના પોકાર સાબળી મારચિને પૂછ્યું કે આ બિચારા શા નારુ ખીડાય છે? સારથિએ કહ્યું -

બ્રહ્મ ! એ તો આપના લગ્નમાં આવેલા મીઠામીઠાના ભોજન માટે ખાધી રાખ્યા છે

મારા લગ્નનિમિત્તે આ ઘોર હિંસા ? તેજને દેહારે! બસ છે તેજ વખતે લગ્નના હર્ષ સુધી ગયા એ રાજકુમાર પરણ્યા વિના ઘેર પાછા વળ્યા અને આખરે સુવાનવયમાં રાજપાદ અને ભોગવિલાસ એ બધું તજી મહાયોગી થયા

નહત વિચાર જીવનના કેવા ચવટા કરી શૂંદે છ ? આવધ થયેલો આત્મા શું નથી થી શકતો ?

લગ્નના બોધા —

[૧] પૂર્વે ગૌરપુર (સોરીપુર) નામના નગરમાં રાજનક્ષત્રિણી યુક્ત અને મહાન સદ્ધિમાન એક વસુન્દેવ નામના રાજા થઇ ગયા હતા

નોંધ — આ કથા સંબંધ વખતે તે રાજાની પદ આબ્યા ન હતા અર્થાત્ સુવર્ણ હતા

[૨] તેને દરબી અને રોહિણી નામની બે સ્ત્રીઓ હતી અને તે પૈકી રોહિણીને બનભદ્ર (બનને) અને દેવળીને કુશુનાસુન્દેવ એના બે મનોહર કુમારો હતા

[૩] તેજ ગૌરપુર નગરમાં બીજા પક્ષ એક મહાન સદ્ધિમાન અને રાજનક્ષત્રિણી યુક્ત એના સમુદ્રવિજય નામે રાજા હતા

[૪] તેમને જિવા નામે પત્ની હતા અને તેની રૂમેથી જન્મેલો એક મહા ચરચરી બાબા લોખો નાથ અને ઇન્દ્રિયોને દમન કરનારાઓમાં એ એવો અરિષ્ટનેમિ નામનો બા ૧૧૮ પુત્ર હતો

[૫] તે અરિષ્ટનેમિ શૌર, ગાભીર, આદિ પુત્રોથી તેમજ સુવરથી

યુક્ત અને (માધિઆ, ગ ખ, ચક્ર, બો મદા રંગે) એક હાતરને આ' ઉત્તમ નાજોથી સહિત હતા તેમનું ગોન ગોનમ હતું અને ગરીરનો નર્ણુ રચામ હતો

[૬] તેઓ વાજ્ઞકપલનાગચમધયલ અને સમયતુગમ મધ્યાન (ચારે બાજુથી જે ગરીરની આકૃતિ નમાન હોય તે) નાળા હતા તેનું પેટ મરુ નમાન રમણીય હતું તે નમીશ્વર માયે પરણાના માટે કેરાન (શ્રીકૃષ્ણ) મહાગત્વએ ગણમની નામની ન્યાનું માણુ કર્યું

નોંધ —સધયલ અરહે શરીરનો બાવો તે બાધાઓ પાવ પ્રકારના હોય છે તે પૈકી વાજ્ઞકપલનારાચસધયલ સર્વ એક છે તે શરીર એટલું તો મજબુત હોય છે કે મહાપીડને પણ તે સહજ રીતે સહી શકે છે નેમિગજ બાલપલથીજ સુસ કારી હતા ચતુરચાશ્રમ ભોગવવાની તેમને લેશમાત્ર ઈચ્છા ન હતી ને વૈરાગ્યમા ત બોલે હતા પરંતુ તેમના બધુ કૃષ્ણમહારાજની આજ્ઞાને આધીન બની તે મૌન રચા તે મૌનને લાભ લઈ કૃષ્ણમહારાજે હમસેન મહારાજ પાસે રાજમનીનું માણુ કર્યું હતું

[૭] તે રાજમની ન્યા પણ ઉત્તમ ગુણા રાજવી ઉમ્મમેનની પુત્રી હતી તે સુનીના, સુનયના અને સ્ત્રીઓના મ્વોત્તમ લક્ષણોથી મ પન હતી, તેની કાન્તિ, મૌતમિત્રી જેવી મનોહર અને નિનુત જીવી તેજસ્વી હતી

[૮] (ત્યારે કૃષ્ણમહારાજએ તેની માગણી કરી ત્યારે) તેના પિતાજીએ નિપુન મમૃદ્ધિનાળા નામુવને કહી મોકલ્યા યુ કે તે કુના શ્રી (નમિનાથ) અહીં પરણના પધારે તો હુ ન્યા (અવધ્ય) આપી નહુ

નોંધ —તે વળે સ્ત્રિયકુળોમા કન્યાના સ્નેહીજનો કન્યાને સાથે લઈ વગ્નજને ધ્યાને આવતા અને લા મહપ રચી મોગી વામધૂમથી લગ્ન કરતા અને કેટલાક દુટ્ટ બોમા વરગબને બદને તેમણ (વરવાર વગેરે)

કુન નમનુ ચિન્મૂલ સૂન તથા મધ્યા આબગ્ગો ના યિને
અરબુ કયા અને તાથીય પાના વગી ગના

નોધ — એવિસિક નોધ મને છે કે નેમિનાથ તેજ સમયે અમજ
ન વૈધતા ધર તરફ પાછા વળ્યા એ નક માની નવના પગિવતને તેમના
મ્નેટીન/નોને અમલ્ય એક ઉપ નગો પછી તેા બદુ બદુ કહેવા મ્ના પાના
ન વળ્યા અને વસમ્બ પ્રબળજ થતો ગયો વગ્સી ન (પ્રત્યેક તીથ ૧
દીક્ષા લીધા પહેલા એકવધ મુખી મઢામૂના ફાન કરે છે તે) જુદા આખરે
મેક હમર સાધકો સાને દીધા થા

[૨૧] નેમિનાથે ધેર આવી જેવુ આપિ સેવ નુ મન મ્યુ કે તેજ
વ મને તેમના પૂર્વ પ્રભારથી પ્રેમ) વિન્ય હદિ અને મોગી
પરિપ માથે ધણા (તામતિ) એ ત્યા ભગવાનનુ
નિષ્કમગ કગવના માં મનુષ્યનાકમા ઉતરા

નોધ — નેમિનાથ ને જ્ઞેનસાગનના ૨૪ તીથકરો (સર્વોત્તમ
ભગવાનો) પૈકીના બાવીસમા તીર્થ ૨ હતા ધણા ભવેના તીર્થનર દુષપાર્થ
પછી ૮ તીથકર ૫ પ્રાપ્ત થાય છે ૭ સમયે તી ૧૬૨ દેવ અભિનિષ્કમધુ
કરે છે તે વખતે દેવગતિમાના એ પ્રશસ્ત દેવો ત્યા આકર્ષાઈ છે તે
લોકાતિક દેવો તરીકે બોલખાય છે

[૨૨] આવી રીતે અને એ અને અનેક મનુષ્યના પરિનારથી
રિટાયેના તે નેમિશ્વર મનની પાનખી ૫૨ આગળ થયા
અને ફાર ૧ (તેમના નિનામગ્ધાન) નમગીથી નીમગી
ત્રેવન (ગીરનાગ) પર્વતમા આવેલા ઉવાનમા મયા

[૨૩] ઉવાને પહાડમા પડી પુગ્તજ ને ૧૧૧૧૧ ઉત્તમ પાનખી
માથી ઉતરી પડ્યા આ એ દમન માધમની સાથે તેજે
ચિત્રાનક્ષત્રમા ત્યા પ્રનળ્યા મ્નીમરી લીની

નોધ — ડી કૃષ્ણના આઠ પુત્રો બનદેવના ૩૨ પુત્રો શ્રી કૃષ્ણના
૫૬૩ ભાઈએ વચસેન ગબના આઠ પુત્રો, નેમનાથના ૨૮ ભાઈઓ,
દેવસેનમુનિ વોરે ૧૮૦ અને ૨૧૦ ચાદવપુત્રો તથા આઠ મોટા મનમો

એક અગ્રોભ, બીજો તેનો પુત્ર અને ત્રીજા વરદત્ત એમ બધા મળી ગેણી સાથે એક હાર પુરુષ સાથે ચિત્રાનમત્રમા ઘેરથી નેમિનાથ નીકળ્યા હતા.

[૩૪] (પાનખીચી હતી પત્રી) પ્રતળ્યા તેની રખતે ત્રીસ નેણે સુગન્ધમય, મુકેમળ અને વાકળિયા વગેરેના ટેશનુ તુગતજ પોતાને હાથેજ પાચ મુદિઓથી કુચન કર્યું અને નમાધિ પૂર્વકે આધુતા મય નીકારી ચીરી

[૩૫] જિતેન્દ્રિય અને મુક્ત થયેના તે મુનીશ્વરો નામુદેવે કહ્યું - હું મયતીશ્વર' આપના ઝિજિત ટેય (મુક્તિ) ને ત્રીધ પામે

[૩૬] અને જ્ઞાન, ર્ષિ તથા ચાત્રિયડે તેમજ ક્ષત્રિયા તથા નિનોજ તાના ગુણો વડે આગળ અને આગળ રધો (આદેવુ ૩૦૦ આવીનમન છે' માયો મનુષ્ય આજે કહેનાર)

નોંધ — જ્ઞાન દગન અને ચારિત્ર એ ત્રણની પૂજા માનતા થયેથી જૈનદર્શન મુક્તિ માને છે જ્ઞાન એટલે આત્માની ઓળખાણ મન એટલે આત્મદર્શન અને ચાત્રિત્ર એટલે આત્મરખાતા આ ત્રિપુટીની તન્મયતા જેમ જેમ વૃદ્ધિયત થતી જાય તેમ તેમ કમના બધનો સિધિવ થાય અને કર્મોથી સાવ મુક્ત થઈ જવાય ત સિધિતિને મુક્તિ કહેવાય

[૩૭] એ પ્રમાણે બગલાદ્ર, રૂપા મહાગજ, ચા વેા અને ધનિ નગજનો અરિદનેમિને વાહીને ત્યાથી પાઠા કાગિમ મંગરીમા આયા

[૩૮] આ તન્મ તે રાજકન્યા રાજમતી અરિદનેમિએ એકાએક દીક્ષા લીધી તે રાત સાબળાને હાથ અને આનદથી ગહિત થઈ અને શ્રામના બાગથી મઠિત થઈ જમીન પર પડી

[૩૯] અમ્ય થયા પછી ગાંધતી ચિતવના વાગી કે હું જેનાથી

- [૪૧] જ કદાચ તુ ઉપમા માહાત કામને હો, લીનામા માહાત નજીકુએ હો કે પ્રત્યક્ષ શકે દ્ર હો, તો પણ હું તને ન ઈન્દુ
- [૪૧] મ અગધન કુળમા ઉત્પત્ત યથેના મયો ઝગદગની અમિમા બગી મરવુ પમ કરે છે પણ વમેલુ રિપ ફરીથી પીવાનુ ઈન્દુતા નથી
- [૪૨] અપયશના આજનાયિન ' તને ધિષ્ઠાર હો ' કે જે તુ વામ નામય જીવન માટે વમેના ભોગોને ભોગવના છુટે છે એના પતિત જીવન કરતા તારુ મત્યુ વવારે ઉત્તમ છ
- [૪૩] ૮ ભોજકવિષ્ણુની પૌત્રી અને હિમમેન મહારાજની પુત્રી છુ અને તુ અધકવિષ્ણુનો પૌત્ર અને સમુદ્રવિજય મહારાજનો પુત્ર છે તમે આપણે ગધનકુળના સર્પ જેવા થઈએ ' એ મયમીશ્વર ' નિશ્ચય થઈ મયમમા સ્થિત થા

નોંધ — શ્રી હરિભદ્ર સૂત્રિના કથન પ્રમાણે ૭૬ હમન જેઠાણી પાતાની પ્રસ્તાવનામા લખે છે કે ભોજરાજ એ અશુભ રૂપ છે પરંતુ તેને બદલે ભોજરાજ નેઈએ આ ભોજરાજનુ અપર નામજ હિમમેન છે અને અધકવિષ્ણુનુ અપર નામજ સમુદ્રવિજય છે આથી તે બંને વ્યક્તિઓ ભિન્નભિન્ન નથી ૬ નક્કર છે

- [૪૪] હે મુનિ ' જે જે સ્ત્રીઓને નેઈશ અને તે સ્ત્રીઓને જોયા પછી જે આમ પ્રમભોગોની વાન્ડના ગજના કરીશ તો મમુદ્રકિનારે હજુ નામનુ વૃક્ષ જેમ પવનથી ઠગડી જાય છે તેમ તારો આત્મા ઉચ્ચ જીમમથી પાતલ થશે

- [૪૫] જ જેમ જોનાગ ગાયોને હાકવા જતા ગાયોને ધણી નથી પણ ભાકડીને ધણી છે અને બજારી દ્ર વનો ધણી નહિ પણ ચાવીને ધણી છે તેમ તુ પણ ને વિભાજિનારી રહીશ તો મયમ પાગના જતા ચાગ્રિનો ધણી નહિ પણ વેપનોજ માન ધણી રહીશ

[૪૫] વ માટે દે ગ્યોમિ । ક્રોધ, માન, માયા અને લોભો યાવી
તાગે પાચે ઇદ્રિયો વગેરે રીતે નાગ આત્માને દામનોગે
માથી પાડા વાળ

[૪૬] મલ્લ નાગી અને સાધી ॥ આ આત્મગુણો અને મલ્લો
રચનો માલગી જેમ અકુશ રહે મલ્લોમત્ત દાથી રસ થાય
તેમ ગ્યનેમિ નીત્ર વા થયા બો મયમરમમા મનમ
ગિર થયા

નોંધ — ત્યા દાથીરૂપ રચનેમિ માવતરૂપ રાજમની અને અકુશરૂપ
વચનો હતા રચનેમિનો વિકાર ક્ષણવાગ્મા ઉપમાત થયો અને પોતાના
ભાન થવાથી તે પશ્ચાત્તાપપૂરક પોતાના માર્ગમાં સ્થિત થયા સારિને
પ્રમાદ શું ન કરે ।

ધ ય હો એ જગજગનની મલ્લનાગિની મૈયાનો માતૃરાજિના અ
ભિય આદોષન આજે પામ સ્ત્રીરાજિની ભગ્યતાની સાક્ષી પૂરી રહ્યા ॥

[૪૭] યનેમિ આજથી મન, વચ, બો કાયાથી સુમયમી અને
સ્વોત્કૃષ્ટ જીતેન્દ્રિય મની ગયા તથા જીવનપરિન પોતાના
નનમા અખટ દ્રવ રહ્યા અને આગિરે મ ભાન મની અગ
નિભાની રાખ્યુ

નોંધ — રાજમનીના વચનના પ્રભાવે તેના સમ્પ્રદેશમમા વાસ કર્યો
ને ચો ની કની ન પડે તેવા શ્રેષ્ઠ સમાન નિષ્કપાયમાન ગયા

[૪૮] એ પ્રમાણે આખરે ૮૨ તપશ્વયા કરીને એ મનો (નજમની
બો ગ્યોમિ) નગી (મનગાનધારી) થયા અને મન
ક્રમોના બંધન દૂર કરી ઉત્તમ એની મિદ્ધમતિને પામ્યા

[૪૯] જેમ તે પુરુષશ્રેષ્ઠ ગ્યનેમિજો વૃષ્યભોગથી મનને નીત્ર દહારી
લીડુ તેમ વિચક્ષણ બો તરનુ પુરુષો પણ વિચ ભોગોથી
નિહત થઈ પરમ પુરુષાય દ્રવ

નોંધ — સ્ત્રીરાજિ કોમળ છે તેના જાતિ મદ છે તેનું ઐશ્વર્ય
ભયથી વિરાગેલું છે સ્ત્રીરાજિનો સુર્ય લગ્નના વાદળોથી ઘેરાયેલો ॥
પણ તે કયા મુઘી ? મમય ન આવે ત્યા મુઘી

સમય આવે ત્યારે લક્ષ્મીના પાદોર્ધા વિખરાઈ જાય ॥ કોમળતા પ્રગટતામાં પલટાઈ જાય ॥ અને તે તેજસ્વી સુર્ય કળહળી ઉઠે ॥ ત્યાં જાતનું સવળળ પરાસ્ત થાય છે પુનઃ શક્તિનો આવેશ હોય થઈ જોસરી જાય છે અને આખરે એ શક્તિનો વિજય થાય છે

રથનેમિ પૂર્વના યોગીશ્વર હતા આત્મધ્યાનમાં મસ્ત રહેનારા હતા પરંતુ વિકારના બીજ બાળવા માટે તેા તેટલો અને તેના પ્રયત્ન અપ થાઈ હતા તેથીજ તેમ જનવા પામ્યું હતું

આ પ્રસંગે રાજમતીનું વીજ વર્ષાવન અને નિવિહારતા સહજસિદ્ધ થાય ॥ આવા કટોકટીના પ્રસંગમાં તે આ શ્રેષ્ઠ અને આ પરાક્રમ એ તેના આત્મજ્યોત્સની પ્રતીતિ છે

રથનેમિ પણ પૂજા યોગી હતા એટલેજ આત્મજ્ઞાનમાં આવી શક્યા અથવા પરિણામ શું આવત તે કલ્પના બદલેની વસ્તુ છે આથી તેને માન ઠગ ર નેહગી હતી તે મળી ઈ

મ ય હો-ધ વ હો એ યોગિની અને યોગશ્વરને ।।। પ્રતોભનના પ્રબળ નિમિત્તમાં સપડાવા છતાં જે બ ને આત્માઓ અડગ રહ્યા, અને સાધનો સાધી આત્મજ્યોત્સનીમાં સ્થિર થયા

એમ -૬ છુ -

એ પ્રમાણે રથોમિ મનથીનું બાવીસમું અધ્યાયન સમાપ્ત થયું

કેશિગૌતમીય

કેશીમુનિ તથા ગૌતમનો સંવાદ

૨૩

પાશ્વ મહાપ્રતો એ મૂળગુણ કહેવાય છે તેજ આત્મોત્ત-
ત્તિના માથા માધન છે બાકીની ઇતર ક્રિયાઓ ઉત્તરગુણો
કહેવાય છે અને તે મૂળગુણની પુષ્ટિ માટે ચોલયેલી છે

મૂળ દ્યેય કર્મજ ધનથી મુક્ત થવું કે મુક્તિ મેળવવી તે છે
અને તે માર્ગે જવાના મૂળભૂત તત્ત્વોનો કોઈ પણ કાળે, કોઈ
પણ સમયે, કોઈ પણ સ્થિતિમા પવટો થઈ શકે નહિ તે સત્ય
તો ત્રિગણાધિપતિ હોય છે તેને કોઈ પણ પલ્લટાવી શકેજ નહિ

પરંતુ ઉત્તરગુણો અને ક્રિયાના વિધિવિધાનોમા કાળ કે
મમય પ્રમાણે પવટા થયા છે, થાય છે અને થવાના સમય-
ધર્મોના સાફ આભણ્યા વિના ગતિ કર્યા કરવામા ભય અને
હાનિ રહેલા છે સમયધર્મને ઝોળખી મરણમાર્ગથી કેવળ
આત્મલક્ષ્ય રાખી ચાલવામા મત્યની, ધર્મની અને શાસનની
રક્ષા સમાયેલી છે

આજથી ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં ભગવાન મહાવીરના મમયની
આ વાત છે ભગવાન મહાવીરે મમયધર્મને ઝોળખી માધુ-
શ્વનની ચર્ચામા મહાન પલ્લટો કર્યો હતો પૂર્વથી ચાલી
આવતી પાર્શ્વનાથની પરપરા દરતા નૂતનતા લાની મૂકી હતી
અને કહક વિધિવિધાનો સ્થાપી જૈન શાસનનો પુનરુદ્ધાર કર્યો
હતો નામયધર્મને ઝોળખવાથી જૈનશામનની ધર્મવેલ તે
મમયના વેદ અને ઔષ્ઠ શામનના સિરપર ફરકવા લાગી હતી

ભગવાન પાશ્વ નાથની પરપરાને માનતા દેશી યમજ નપવિર વિહરતા વિહરતા આવસ્તીમા પધારેલા સિ / વખતે ભગવાન મહાવીરના ગજુધર ગૌતમ પજુ મપરિવાર ત્યા પધાર્યા બને નસુદાયો મળ્યા પરપરના શિષ્યોને ધર્મ એ અને ક્રિયા બિન બેઠ આશ્ચર્ય થયું શિષ્યોની રામ નિવારવા બને ક્રપિપુગવો મળ્યા, બેટ્યા વિચારેનો નમ વધ કંઈ અને આખરે ત્યા પજુ દેશી મુનીશ્વરે મમયધર્મને નીમરી લીધો અને ભગવાન મહાવીરની પરપરામા જનશામનને જયજયમાર બોનાબો

ભગવાન બોધા —

- [૧] મર્ત (નર ૧૧૫ અને તત્વાના મ પૂજા ગાતા) મહ ધમકપ તીર્થના ય્યાપક ઓ આખા ગો ૥ પૂજનીમ એવા પાર્શ્વનામે અર્ધનુ જિનેશ્વર ચર્મ મયા દતા

નોધ —આ વાર્તા ૫૨૦ ભગવાન મહાવીરજી સામન પ્રવત્ત હુ મહાવીર પહેલા ત્રેવીશ તીર્થકરા ધર્મના પુનરુદ્ધારક પુરો મર્ત મયા તે પેલી ત્રેવીશમા પ્રજુ પાશ્વ થરા હતા પાશ્વપ્રજુનો આત્મા તો મિદ્ધ થયો હતો આ વખતે માત્ર તેમના દિ ૪ આલોભનો અને તેમજ મનુષ્યાધીમદ્ગ બની હતી ધસવડ હુ

- [૨] મોમસોજીની મર્ત ૪૨૫૫૨ નાનમર્તી ૧ (ચોલિ) ૥ પ્રમશના ત મહાપ્રજુના શિષ્ય મહા યશસ્વી અને રા ૧ તેમજ યાગિના પારગામી અંચ ૫ લીકુમા નામના શ્રમણ તે નમયે નિવમાન હતા

- [૩] તે કેશીમા મુનિ મતિજ્ઞાન જુવરા ૧ અને અરધિજ્ઞાન એ નો જ્ઞાનથી બરપૂર હતા અ ૧ મહાગા શિષ્યસમુદાય સાથે ગામેગામ વિચરતા વિચ તા નાવસ્તી નગરીમા પધાર્યા

નોધ —જેનદરા નમા જ્ઞાનની ચાવ જ્ઞમિદ્ધા ૧ —(૧) મતિજ્ઞાન (૨) જુવજ્ઞાન (૩) અરધિજ્ઞાન (૪) મન પર્વાય જ્ઞાન અને (૫) કેવળજ્ઞાન મતિજ્ઞાન

કે મતિઅજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન કે શ્રુતઅજ્ઞાન આખા સંસારના છવેભા
તરતમ ભાવે દેખે છે જ્ઞાન શુદ્ધ હોય તેજ સંજ્ઞાન કહેવાય છે
અને જ્ઞાન અશુદ્ધ કે વિષયાસરાણુ હોય તેને અજ્ઞાન કહે છે સમ્યક્
અવબોધ તે મતિજ્ઞાન અને તેનાથી વિનિષ્ઠ જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન આ જ્ઞાન
ગ્રંથુ નિપુલ તેટલો બુદ્ધિભવ વધુ દોષાનો અવધિજ્ઞાન હવ્ય પ્રાપ્તિના
મનુષ્યાને અને દેવાને હોય છે અને તે દ્વારા સુદૂર રહેલા પદાર્થોના પૂર્વ,
વર્તમાન અને ભાવિ ભાવોને પણ જાણી શકાય છે આ ત્રણે જ્ઞાનો
મશુદ્ધ પણ હોઈ શકે છે અને જો અશુદ્ધ હોય તો મનુષ્યે મતિઅજ્ઞાન
શ્રુત અજ્ઞાન અને વિમ્મજ્ઞાન તરીકે જાગૃત્તાય છે મનપર્યાય જો શુદ્ધજ
જ્ઞાન છે અને તે જ્ઞાન હવ્ય ભૂમિકાના મયમી યોગીનેજ થાય છે તે
દ્વારા તે બીજાના મનની વાત જરાજરા જાણી શકે છે સવથી વિશુદ્ધ
અને કેવળ આત્મજ્ઞાન હોય છે તેને કેવળજ્ઞાન કહેવાય આ જ્ઞાન
તો કર્મના આવશ્યો સપૂર્ણ જળ્યા પછીજ ઉત્પન્ન થાય છે આ જ્ઞાન
ઉત્પન્ન થનારનેજ સર્વજ્ઞ કહેવાય છે તેવા મર્વજ પુરુષોને સંસારમા
ફરીવાર જન્મ લેવો પડતો નથી (જ્ઞાનના પ્રપંચો વિસ્તૃત વર્ણન
નહીજ થઈ સૂત્રોમા જોઈ લેજો)

[૪] તે ત્રાનન્તી નગરીમા નજર મળતી બહાર એક તિન્દુક
નામનું એકાંત (ખાનખામ્ય ભૂમિ) ઉઘીન હતું ત્યાં પવિત્ર
અને ઉવરદિત ધાનની ગયા અને આગનો યાચી તે વનુદ્ધ
ભૂમિમા તેજો વાન કયો

[૫] તે મમવમા તતમાન ઉદ્ધારક અને ધમતીયના સમ્યાપક
એવા છનેશ્વર ભગવાન વર્ધમાન આખા વિશ્વમા મર્વજ
રૂપે પ્રતિદ્ધ થઈ વૃથા હતા

[૬] લાઠમા જ્ઞાનપ્રદોતથી પ્રાપ્તના પ્રદીપરૂપ તે ભગવાનના
જિહ્વ જ્ઞાન તથા ચાગિના પાનમાથી એવા મહા વરાગી
ગૌતમ હતા

૭] માર અગ્રોના પ્રખર ગાતા તે ગૌતમ પ્રભુ પણ જહોગા શિષ્ય

મમુલય તથે ગામોગામ વિન તા રિચિન્તા શ્રામ્તી નગરી
મા પવાના

નોંધ —અષાષી તે બાર આગાના અગિયાર વિધમાન છે અને
એક દ્રષ્ટિવાક નામનું અમ લપલ્લવ થતુ નથી તે અગામા પૂર્વ (તીર્થ
કાના અને જગવાન મહાવીરના અલુભવી વચનામૃતો છે

[૮] તે નગર મગની સમીપ એ. ૧૬૬ મામુ ઉદ્યાન હતુ
ત્યા રિપુદ રથાન અને તુષ્ટાદિની આચરત ત્યા પાની
નિવાન કર્યો

[૯] એ પ્રમાણે શ્રામ્તી નગરીમા કુમા જમણ તી મળિ આ
મહાનશત્રવી ગૌતમ મુનિ એ મન્ને જાળ સુખપૂર્વ- અને
ધ્યાનમ ન મમાધિપૂર્વ રહતા હતા

નોંધ —તે મમથે જામની જહારના ઉદ્યાનેમા ત્યાએ પુરો નિવા
કરતા મામમા જઈ શિક્ષા માગી સવમી જાવન શુભરતા

[૧૦] એક (બિશ્વાચરી ક ના પ્રિયેના) તે જ નના શિષ્ય
મમુલય ૬ જે પુણ્ય મવમી તપની, ગુણી અને અનન્ય
(પૂ. અદિમ-) હતા તેમને પરત્વના એકજ માગ તાના
જના વેત અને આલકિયા બિન જોનાથી પ ૨૫ રિચા
ઉદ્ભવ્યો

[૧૧] આ ધમ વગી ધ્વો ? અને અમે પાળીએ છીએ તે ધમ
ધ્વો ? આ આયા ધર્મની કિમા ની આ અને પાળીએ
છીએ તે કી ?

નોંધ —જગવાન પાશ્વનાયનો મળ કહતુ અને યાજ કાજ હોને
તે વખતના મનુષ્યો સરળ અને ભુદિમાન હતા અને તેથી તે પ્રકારની
ધમ રચના પ્રવૃત્તી હતી તે વખતે માત્ર ચાર મતો હતા વસ્ત્રો પાન
૨ પીન મનોહર વસ્ત્રો કારણ કે સુદર વસ્ત્રપરિધાનમા કે જણ વસ્ત્ર
પરિધાનમાં સુક્તિ નથી મુખિ તો નિચરક્રિમા છે તેમ વારી તે

વખતે તે પ્રભાતિકા ચાલી હતી અને આજ નુધી વિદ્યમાન હતી એકજ
જિનકલ્પીને માનના હતા બાલક્રિયામા આટલ્પટલુ અતઃ સાથી ? તે
ગઠા થવી સ્વાભાવિકજ છે એ જ ને છુધરો તે જ્ઞાનીજ હતા તેને
આ વસ્તુમા કઈ મહત્ત્વ કે નિ કૃષ્ટત્વ નહોતુ લાગતુ પરતુ આવી ગઠા
શિષ્યવર્તિને થાય તે સ્વાભાવિક હતુ તેનુ સમઘાન કરવા માટે પરસ્પર
મિનન કરી સમન્વય કરી લેવો તે પણ મહાપુરુષાની ઉદારતા અને
સમયસુરપ્તાજ ગૂચવે છે

[૧૦] ચાર મહાવ્રતઽય વમ ઃ જે ભગવાન પાશ્વનાથે કહેા છે
અને પાશ્વ મહાવ્રતઽય ધમ ભગવાન મહારી કહેા છે તેા
તે બેનો તેનુ ના ?

[૧૩] વળી આ પોપધિ (ચેત નસ્ત અને અરસ્ત) રાગો આ માધુ
આચાર ઃ જે ભગવાન મહારીરે કુમાર્યો છે, અો આ
પથ વી વન્ના પહેરનાનો માધુ આચાર ઃ જે ભગવાન
પાશ્વનાથે બનાધ્યો છે તે બન્નેમા તથ્ય ગુ ? આવુ અતઃ
શા માટે ? જે બન્નેના એકજ ધ્યેય છે તેા કિયાબે પણ
શા સાડુ ?

નોંધ —તે વખતે બન્ને પ્રકારના મુનિવ્રત હતા જેમાના એક
જિનકલ્પી અને બીજા સ્થવિર કલ્પી રહેવાતા જિનકલ્પી સાધુઓ દેહા
ધ્યાસ છોડી કેવળ આત્મપ્રગયણ રહેતા સ્થવિર કલ્પીઓતુ કામ તેથી
વિરોધ કપરુ હતુ તેમને સમાજના સમમા રહેવા જતા નિરાસન્નપો
કામ કરવાતુ હતુ અને આત્મપ્રયાણ અને પરશ્વપ્રયાણ બન્ને હેતુ ભગવી
આગળ વધવાતુ હતુ તેઓ સ્વરૂપ પરિગ્રહ રાખતા પણ તેમા મમત્ત્વ
ન રાખતા તે પરિગ્રહ ગળીને પણ જિનકલ્પીનો મહાન આદર પામે
તેથી આત્માની ઉચ્ચવૃત્તિ અને ભગૃતિ સતત રાખતા

[૧૮] ડ્રવીમુનિ અો ગૌતમમુનિ એ બન્ને મહાપુરુષોએ પોતાના
શિષ્યોનો આ સસય જાણીને તેનુ નિનાસ્તુ કરના માટે મમુલય
મનિ પચ્ચપચ માગમ રાની કચ્ચ ચમ્પા ડ્રી

નોંધ —ગૌતમ ક્રેતીમુનિ કરતા વધે નાના હતા પરંતુ જ્ઞાનમાં મોટા હતા તે સમયે ગૌતમમુનિને ચાર જ્ઞાન હતા (૧) મતિજ્ઞાન (૨) ક્રુત જ્ઞાન (૩) અવધિજ્ઞાન (૪) મન પર્યાયજ્ઞાન

[૧૫] વિનય ભગત તથા અનસરના જાણુ ગૌતમગ્ધવામી શિષ્ય નમુ ૧૫ માથે રીમુનિ (પાશ્વનાથના અનુયાયી છે મા')
કુ નડીન કુગી જ્ઞાની તેમની સામ નિન્દુક નજમા ચેતે જતે
આન્યા

નોંધ —ભગવાન પાશ્વનાથ ભગવાન મહાવીર પહેલા થયા છે માટે તેના અનુયાયી પણ વડીલ જાણે તે વિનય રજવના પોતે જ્ઞાની હોવા ગતા ત્યા પધાર્યા આ ન જાણના અને જ્ઞાનપાચનનું ચિન્હ છે

[૧૬] શિષ્ય નમુ ૧૫ માથે ગૌતમ ગ્ધવામીને ગ્રંથ આવના ત્રેઈન
લીકુમાર હાથેના થઈ ગયા અને નમનુ આનિષ્ય મું
ગીતે ક ના લાયા

નોંધ —વેરા અને સમાચારી ભિન્ન હતા સંભોગ-સાપ્રદાયિક વ્યવહારના ભૂત ત્યા નડરા નહિ જ્યા વિશુદ્ધ પ્રેમ હોયતો હોય અને સપ્રદાયનો કામદ ન હોય ત્યા તેકુ વિષવાતવરજ હોયજ સાદુ ? પાછા તે જ્ઞાન કેની અપૂર્વ છે ? આવા સતસમાગમની એકજ માલ કરાડો જ મોના પાતકને લય કરી નાખે છે

[૧૭] રીકુમાર અમપુ ગૌતમ ભગવાનને આનતા ખી હિત તાપથી તેમને અનુરૂપ અને પ્રાસુક (હવરહિત ગાલીન નીનિનુ, ૧ રીનુ અને રાજ નામે વનગ્ધનિનુ એમ) ચાર જાનના પરાગ (ધામ) અને પાચમુ જામ અને તુજના આમનો ૧૪ નજો ક્રેતીમુનિ તથા તેમના શિષ્ય સમુતય ગૌતમમુનિ આ તેમના શિષ્ય નમુ ૧૫ને તે પર જોમાડે ૬

[૧૮] તે નમતનુ પ્રથમ અનુપમ લાગતુ હતુ કુમાર રીકુમાર અને મળ મશગ્નો ગૌતમમુનિ બન્ને જાણુ ત્યા જો ૧ જો

જાણે મુખ આ ચદ્રજ ન બેઠા હાથ' તેની રીતે ઝાંખી
લા દતા

[૧૬] આ પગપરના પિયા તાંત્રી કુલદન જોના માટે મુગના ઝાવા
કે. અને માધુઓ અને કુલદની જોના તથા પાખ પીઓ પણ
હાજર થ) ગયા હતા તેમજ લાખોની સખ્યામાં ગૃહસ્થો
પણ ત્યાં એકઠા થતા હતા

[૨૦] (જગનભાજે અર્ચન રૂપ) દેવો, નરો ગાંધવો, વક્ષો,
ગાયત્રી કિતગ તથા અદ્ય દેવા અને- જુનો પણ ત્યાં
આ દ્ય નેના માટે એકઠા થયા હતા

[૨૧] તે રખતે પ્રથમજ કેશીમુનિએ ગૌતમને ઉદેશી કહ્યું —
હે ભાગ્યવત' ! તમને પ્રભો પૂજા ઈન્દુ ધુ આ પ્રમાણે
મોનતા કેશીમહા ભર્પિન નબોધીન ભગવાન ગૌતમ આ
પ્રમાણે બોલ્યા —

[૨૨] હે જગનન્દ્ર' આપની ઈર્ષ્યા હાથ (આપને યાગ્ય તાંત્રી)
તે આપ ભવે પૂજા આ પ્રમાણે જ્યારે ગૌતમમુનિએ
શીમુનિને ઉદ તા પૂરક કહ્યું ત્યારે અનુગ્રા પામેના કેશી
ભગવાન ગૌતમમુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૨૩] હ મુને' આગ મહાનતરૂપ ધન મગવાન પાશ્વનાથ ત્યો
હ, પ તુ ભગવાન મહાસીંગ તો પાશ્વ મહાનત પે ઇર્ષાને
૧૩

નોંધ — યામનો અર્થ અટી મહાવ્રત લીધા છે

[૨૪] તો એક કાચ (મિલના હેતુ) આ પહોંચવાને યેગનતા એ
બનેના આ બિન્નબિન્ન વેશ અને જુદા જુદા આચારન
પ્રયોજન શું હશે ? હ જુદિમાન ગૌતમ' આ એકજ ભાગ-

ભગવાન મદ્દાવીરે એયુ કે આ કાયમા પુષ્કળ નિમિત્તા મળવા હતા
આસક્તિ ન થવી તે અતિ અતિ કષ્ટ પરતુ છે માટેજ પ્રમાણુ દર્શક
અને સારો વેશ ગ્રખવા માટે કરમાવ્યુ અર્થાત્ તે બધુએ મદ્દાપુરોગે
વિચાર પૂર જ અવસર તેજ ન કયું હ

[૮૭] મારો મારો વે. ગમવાડુ ૧૨૫—(૧) તે મા બિનભિન
પ્રમારના રિ પો અને વેશી પ્રવતી ગ્યા છે તેમા આ
વેશ પરથી મોટો પ્રતીતિ યાય આ જૈન માધુ હમે
(૨) " માધુ ધુ " તેડુ પોતાને વેતથી ધ્યાન દે માટે
(૩) મયમનો નિરાદ તે ૧૧ થાર એના ૧ જોથી-
હોમ્મ વેગ વા ગ રનાન પ્રયોજા ૬

નોંધ—વેગ એ કઈ સા ચ નથી મા ૧ બાદ સાવન છે તે બાદ
સાવન આત્મિક સાધનની પુષ્ટિમા અને મા મવિ ૧૨મા મદ્દર યાય
તેટલા પુરુ તેડુ પ્રયોજન છે

[૮૮] વળી માધુનો વેશ તો ગુચ્છાન ન થવા પામે તેની મતન
જગતિ ગખવા માટે માન ન્યદાર ૧૨થી માધન છે નિત્યનયે
તો રૂન મન અને આતિ એ તથુજ મોતના માધન
છે આ વાસ્તવિક આવેશમા તા ભગવાન પાશ્વનાથ અને
ભગવાન મદ્દરી મન્ને મળતાજ કે (મૌનિમ્નામા વેગમા
એ નથી)

નોંધ—વેત બને બિન હોય પરતુ નરનમાં બેફ કરો છ / તદિ
બિ ન વેગ સખવાડુ પણ ઉપર કદુ તેજ પ્રયાજન હ

[૮૯] કેમિવામીએ કયુ —કે મૌનમ' નમારી જુદિ ઉત્તમ છે
(નમો બુ સમન્દર ની ગમે છે) તમે મારો મુશય
દૂર કયો છે હવે જે બીજે મસય (પ્રશ્ન) કરુ છુ તેનુ
' મૌનમ' તમે મનાધાન કરો

[૩૫] હ ગૌતમ ! દગ્ગરો ઝેગીની વચ્ચે તમે વસી ન્હા ઠા, ૪ળી તે નમારી મામે ઝઝમી ત્થા કે ન્હા તે બધાને તમે ની ગીતે ન્હી ગમ છે ?

[૩૬] (ગૌતમે કહ્યું -) માનઅન્ન (આત્મા) ને અતવા નનન પ્રયત્ન રુ ધુ મગ્ગ કે તે એકો અવાધી પાન અો પાવને અતવાધી મ અને દમો અવાધી મનં શુનુઓ મય અર્તાઈ જાય છે

[૩૭] ઈમિમ્મિએ ગોતમો કલ્પ — તે શુનુઓ મ્યા ? આ પ્રમાણે મોનતા શીમુનિન હેરેલીો ગૌતમ મુનિએ આ પ્રમાણે મ્ —

[૩૮] ' મુન ' એન્ (મનની દષ્ટ પ્રતિો રસ થયેના) આત્મા જો ન અતાય તા તે સન ૭ (આત્માને ૧ અતવાધી કપાયો ઉત્પન થાય કે) જાને મે ગનુના પ્રતાપે નાગ દાપો પશુ ગનુ , અને પાો મદ્રિયો તે પશુ ગનુ , એમ આખી ગનુની પગગને જૈન સામના ન્યાય પ્રમાણે અનીને શાન્તિપુનન્ન વિદ્યાર કયા મ્ રુ ધુ

નોંધ—હોવ, માન માયા અને લોભ ને નાગ કપાયો કહેવાનું તેના તગ્ગમ ભાવે સોળ એકો છે દુદ્ધમન એ પણ શત્રુ છે પાચ કદ્રિયોને અસદ્બેગ થવાથી એ પણ શત્રુઓ જેવું કાર્ય કરે છે પરંતુ બધાનું મૂળ એક માત્ર દુઃશત્માજ છે તેથી તેને અતવાધી બધું અતાય છે જૈનશાસ્ત્રનેા થાય એ છે કે બહારના યુદ્ધ કરવા કરતા આત્મયુદ્ધ કરવું તે હિતમ છે અને ક્ષમા દયા, વપદ્ધર્મો અને ત્યાગ એ તેમને હજીરાના શસ્ત્રો છે તે શસ્ત્રોદ્ધારાજ કમ હલ્લાર્થ જાય છે

[૩૯] હ ગૌતમ ! તમારી બુદ્ધિ મુન્ન છે તમે માગ સશયન મમાધાન સુવર મ્મુ હવે બીજો પ્રશ્ન પૂછુ છુ તે) મમાધાન મ્મે

[૪૦] આ લોખા ઘણા હવે મિચારા કર્મરૂપી જાગથી જકડા-
યના ખામ ૬ ત્યા હે મુનિ । તમે શી રીતે બધનથી
દિન ચર્ધ સાધની પેરે દળવા થઈ અપ્રતિનિધપતો મિત્રી
મશે ૫ ।

[૪૧] (કેવી મહારાજને જોનમે કર્મ -) હે મુને । શુદ્ધ ઉપાયોથી
તે પાશનાઓને છેદીને બધન નિન ચર્ધ સાધુની માકક
અપ્રતિનિધ રીતે મિત્રી શકુ ૫

[૪૨] ત્યારે કેવીમુનિએ જોનમને મ્હુ -તે બધનો કયા ? તે તમે
મને કહેજો ? આ પ્રમાણે જોનના લોમનિને ઉછેરીને જોનમ
કહેવા લાગ્યા

[૪૩] રાગ દે । મોદ પરિવ્રજ આે સ્ત્રીમજનો પગની આમકિત
મો કે તેજ તીન ધાગા અને બધમર એદમધનો છે તેને
ઉદીો યથાન્યાયે કમપૂનક જૈનશામભા ગદી મારો મિત્રમ
માયુ છુ અને મિત્રી તો છુ

[૪૪] કેવીઆમીએ ન્હુ -હે જોનમ । તમારી મુદ્ધિ ઉત્તમ ૬
તમે મારો સમય દૂ મના કે દવે મીથ સાનને પૂછ છુ
તોા જ્યાન આપો

[૪૫] હ જોનમ । હ યના ગ્રંથમ્ આગમ્ય જમીનમા એક રેનડી
કુગી ૭ કે જે વેનડીમા વિા જેવા ઝરી રજોા સામે કે તે
વેવ તમે શો ગીને ઠોગી નાખી ? (કેવી મો ના)

[૪૬] (આ મામળાને જોનમ મોન્યા -) તે વિષ્ણુવેનડીો તો મે
મગ મનિન ઉમેગી નાખી છ મને નેથીજ એ વિષ્ણુવેનના
વિાજાથી દૂ મુખ ચર્ધ નિનેશ્વરોના ન્યાયમયશામનમા
આનદપૂર્વક મિત્રી ગ્યા ૫

[૪૭] તે વેન કઈ? તે મને કહેજો? આ પ્રમાણે ટ્રીમુનિએ
ગૌતમને કહ્યું ત્યાં આ પ્રમાણે મોનના ટ્રીમુનિને ગૌતમ
કહેવા લાગ્યા —

[૪૮] હે સુતીશ્વર! આ મસા મા મદાપુગ્યાએ મમાનો તપાસારી
તપાસાને વિષય કી છે તે વેત મયકર અને ટ્રીમુનિને
આપી કહેવને જન્મમરણ કારી રહી છે તેો અસાચ જાણી
મે હોએડી નાખી છે તે હોએડી નાખી દવે જિતેશ્વરના
ન્યાયસામનમા મુખપૂવક ચારી મહુ છુ

[૪૯] ટ્રીમુનિએ કહ્યું હે ગૌતમ તમારી બુદ્ધિ ઉત્તમ છે તમે
મારે તે મતલબ હોલી નાખ્યા દવે બીજા મશયને મહુ છુ
તેનુ મમાધાન કરો

[૫૦] હે ગૌતમ! હે યમા ખૂન જાલવ યમાન આરે અયમ એક
અગ્નિ મળી ગી છે - જે સરીરમા ગદીને તેનેજ મળી
દી છે તે અગ્નિને તમે મી ગીને મુઝારી નાખી?

[૫૧] (આ માળગી ગોતમે કહ્યું —) મદામેર મોનના સાદળા)માથી
ઉત્પન્ન થયેલા પાણીના પ્રવાહમાથી ત હિતમ પાણી ના
મતલબ હું તે અગ્નિને મારી નાખુ છુ અને તેથી તે કોઈ
અગ્નિ મો વેશમાત્ર ગાળી શકી નથી

[૫૨] ટ્રીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું — ને અગ્નિ કઈ? તે મને કહેજો?
આ પ્રમાણે ટ્રીમુનિને મોનના માલગી ગૌતમે પ્રયત્ન
આપતા કહ્યું —

[૫૩] કયાથો એજ અગ્નિ છે (કે જે સરીર, મન અને આત્માને
મતલબ બાળી રહી છે) અને (સીર્થ-૨ રૂપી મદામેરથી નર
મેંથી) જ્ઞાન, આત્માર અને તપશ્ચર્યાઓ જાળતી ધારાઓ ક
મતલસાનની ધારાઓથી હાથાયેલી તે કયાથોડપ અગ્નિ માન

હરી જાય છે અને (મારા આત્માને) લેગમાત્ર બાળી શકતી નથી

[૫૪] હે ગૌતમ ! તમારી જુદી સુદર છે તમે મારા મશયને છેલો નાખ્યો છે હજુપણ હું બીજો સશય પ્રકટ કરું છું તેનું સમાધાન કરે.

[૫૫] (કેશીમુનિએ કહ્યું —) હે ગૌતમ ! આ મહા સાહસિક, ભય કર અને દુષ્ટ (માનિકને ખાડામાં ધોલી દે તેવો) ઘોડો ખૂન દોડી રહ્યો છે તે ઘોડા પર બેઠેના તમે મારે માર્ગે શી રીતે જઈ શકો છો ? તેનાથી કેમ હિન્મર્ગે આસ્થા જતા નથી ?

નોંધ—દુષ્ટ સ્વભાવવાળો ઘોડો માલિકને કોઈને કોઈ વખતે ફોડા આપી દિના શકેતો નથી પરંતુ તમે તેના પર બેસવા છતાં સીધા માર્ગેજ આસ્થા લખો છો તેણે કશું શું ?

[૫૬] (કેશી મહારાજને ગૌતમે કહ્યું —) તે વેગભરે દોડતા ઘોડાને શાસ્ત્રીય લગામથી બાધી રાખુ છું જ્ઞાનનગામથી વશ થઈ તે હિન્મર્ગે ન જતા સન્મર્ગેજ અને દેરી જાય છે

[૫૭] કેશીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું—તે ઘોડો કયો ? તે તમે જાણો છો ? આ પ્રમાણે બોલતા કેશીમુનિને ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૫૮] મનુ એજ સાહસિક, ભય કર અને દુષ્ટ ઘોડો છે તે સસાર ના વિવિધ નિયમો તરફ આગતેમ દોડી રહ્યો છે ધર્મ-શિક્ષારૂપી લગામ વડે જાતિમાન ઘોડાની માફક તેનો જગમર નિગ્રહ કરું છું

[૫૯] હે ગૌતમ ! તમારી જુદી ઉત્તમ છે તમે મારા આ સશય દૂર કર્યો હવે બીજા સશયને પણ રજુ કરું છું તેનો ઉત્તર મને કહો

[૬૦] આ મમારમા ખોટા ગ્તાઓ ઘણા છે કે જે ગ્તાઓમા જર્જરિતિયાસને કારણે જીવો માયા માર્ગને ઓળખી શકતા નથી અને તેથી ઉન્માર્ગે જર્જરિતિયા થાય છે તે હે ગૌતમ ! આપ એ ઉન્માર્ગે ન ગોવાઈ જતા મન્માર્ગમા ગીરીને રહી રાખો કે ?

[૬૧] જે ગર્જા મન્માર્ગે આ રીતે જાય કે તે અને કુમાર્ગે જાય છે તે બોને મે મરાવ્ય જાણ્યા કે અને (મન્માર્ગ કુમાર્ગનું મો જરામર ધ્યાન છે) તેની હુ માગ મારમા જરાવર ચાલી શકું છું નહિ બટ થતો નથી

[૬૨] કેશીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું — ને માગ કયા ? એ પ્રમાણે જોનતા કેશીમુનિને ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું —

[૬૩] અવકન્થિત મતોમા જે સ્વઠદ્યતી રતે કે તે પાખડીઓ જરા ખોટા માર્ગમા જમન કરી ગોયા ખાય છે સમારના મધનથી મધયા મુક્ત થયેના જિનશ્વરોએ મત્પનો જે માર્ગ મતાવ્યો તે ઉત્તમ છે

[૬૪] હે ગૌતમ ! તમારી બાહ્ય ન ઉત્તમ છે મારો મશય તમે છે ? નાખ્યો હવે એ ખીન્ને પણ મગય છે તેનું સમાધાન કરે !

[૬૫] જળના મોટા પ્રવાહમા તણાના પ્રાણીઓને તે કુખમાથી બચાવનાર કયું જીવ, કયું ધ્યાન, કયી ગતિ અને કયો આધારરૂપ દ્વીપ તમે માનો છો ?

[૬૬] તે જળના વેગમા પણ એક વિશ્તીણ મોટો દ્વીપ છે કે જ્યાં એ પાણીના મહાનવેગનું આવવું જવું થતું થી

[૬૭] કેશીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું — તે દ્વીપ કયો ? આ પ્રમાણે જોનતા કેશીમુનિને ગૌતમે કહ્યું —

[૬૮] જરા અને મજ્જીપી વેગથી આ સમાગ્ના પ્રાણીઓ તણાઈ
ગયા છે તેનું સરખું, તેનું ધ્યાન તેની ગતિ અને તેનો
આધારરૂપ દોષ જે કહ્યો તે એજ ધર્મ છે

[૬૯] હે જૌતમ ! તમારી જુદી સુત્ર છે મારો તે મશય તમે છેલ્લે
નાખ્યો હવે બીજો સશય પણ ગણુ કરુ છુ તેનો પ્રત્યુત્ત-
ર મને કહો

[૭૦] એક મહા પ્રસાદવાળા સમુદ્રમાં એક નાવ ચારેતરફ ધૂમી
રહી છે હે જૌતમ ! અને આપ તે ઉપર ચડેના છો તો
તમે પાર જી રીને પામશો ?

[૭૧] જે ઊદ્રવાળી નાવ છે તે પાર ન પહોચાડતા વચમાં ફૂળી
જાય છે અને ફૂળાડે છે ઊદ્રવિનાની હોય છે તેજ પાર ઉતારે

[૭૨] હે જૌતમ ! તે નાવ આપ કોને કહ્યો છો ? એ પ્રમાણે મો
લતા કેશીમુનિને જૌતમે જવાબ આપ્યો

[૭૩] શરીર એજ નાવ છે આ સસાર પોતેજ મમુદ્ર છે અને
જીવ એજ નાવિક છે તે મસાર મમુદ્રને શરીર દ્વારા મદધિ
પુરુષોજ તરી જાય છે

નોંધ — શરીર એ નાવ છે તે કોઈ બાજુથી ભેવય નહિ. તેજ
મળજી રાખવી અને સચમપૂર્વક નાવિકને પાગ ક્યારેયો-એ મદધિ
પુરુષોનું કલ્પ્ય છે

[૭૪] હે જૌતમ ! તમારી જુદી ઉત્તમ છે આ મારો સશય છેદાઈ
ગયો હવે મને બીજો સશય થયો છે તેનો મને ઉત્તર આપો

[૭૫] આ સગર વોડમાં પ્રવર્તતા ઘેર અધકારમાં બહુ પ્રાણીઓ
રુધાઈ ગયા છે તે બધા પ્રાણીઓને પ્રકાશ કાણુ આપશે ?

[૭૬] આ લોકમાં પ્રકાશ કરનાર જે લાગુ હોય છે તે સકળ
લોકમાં મકળ જીવોને પ્રકાશ આપશે

[૭૭] વળી હે ગૌતમ ! તે સૂર્ય આપ મને કહો છો ? આ પ્રમાણે બોલતા મ્હી મુનિને ગૌતમે કહ્યું

[૭૮] સમારના મમત્ર અધઃગતે વિષેની પોતાની અનત જ્યોતિ થી પ્રકાશેતો નવંચરૂપી તે સૂર્યજ આ આખા લોકના પ્રાણીઓને પ્રકાશ આપશે

નોંધ — જે મખજ આત્માનો સર્વ અધકાર દૂર થયો હોય, જે સમારના બધનથી સર્વથા મુક્ત થયા હોય તેજ પોતાના અનુભવને પ્રગ્ન જગતને બતાવી સર્વ દુખથી મુખથી મક્ક

[૭૯] હે ગૌતમ ! નમારી જુદી ઉત્તમ છે મારા સક્ષય નહ થયો મને એક બીજો પણ સન્નય થયો છે તેનો ઉત્તર મો કહો

[૮૦] હે મુને ! સમારના જીવો શારીરિક અને માનસિક દુખથી પીઝાઈ રહ્યા છે તેને માટે કલ્યાણમયી નિર્ભય, ઉપદ્રવ અને પીઝા રહિત કયુ સ્થાન ? તે આપના જલથવામા છે ?

[૮૧] હું તો માનું છું કે જ્યાં જવું બદ્ધ દર્શન છે એવું લોકના અગ્રભાગ પર એ એવું મુદ્ધ અને નિશ્ચય મ્થાન છે કે જ્યાં આગળ જગ, મૃત્યુ, ત્યાગિ કે વેદના, તેમાનું કશુંજ નથી

[૮૨] પણ તે સ્થાન કયું છે તે તમે જાણો છો ? એ પ્રમાણે બોલતા મ્હીમુનિને ગૌતમે કહ્યું

[૮૩] જરા-મરણની પીઝાથી રહિત અને પરમ કલ્યાણકારી લોકના અગ્રભાગ પર આવેલું તે સ્થાન સિદ્ધિસ્થાન કે નિવાણસ્થાન કહેવાય છે અને ત્યાં મદર્પિઓજ જન્મ શરૂ છે

[૮૪] હે મુને ! તે મ્થાન લોકના અગ્રભાગમા દુખથી પટોચી ગકાય તેવું, નિશ્ચય અને પરમસુખસ્થાન છે મ સાગરૂપી

મમુદ્રનો અત કરનાર ગતિશાળી પુરુષો તથા પદોગ્રી શરૂ
છે તથા પદોગ્રી પડી કરેગ, જોકે કે દુઃખ એવું કશું હોત
નથી અને ત્ય ત્યા પછી પુનરાગતિ થતી નથી

[૮૫] હં જૌનમ' તમારી જુદી મુગ છે તમે માતા બધાય
કશયો] બહુ સુંદર મમાધાન કર્યું છે મશયાતીન' હં
નર્વ મિદ્ધાતના પારગામી જૌનમ' નમને નમગકાર હો'

[૮૬] પ્રમગ પુરુષાર્થા' કે પ્રીમુનીશ્વર આ પ્રમાણે (શિષ્યોના)
નયનનું મમાધાન થયા પછી તેમ જલદી જૌનમ
મુનિરાજને સિન્ધાન ન કરીને—

[૮૭] તે મ્યાને (ભજનાન મદાસીરના) પાચ મદાવનરૂપ ધર્મન
ભાવપૂરક ગીતારે છે અને તે સુખ આગમા મમન કરે છે
કે માગની પ્રથમ અને અતિમ તીર્થકરે નરૂપણ
કરી હતી

[૮૮] પડી પશુ ત્યામુધી શ્રામ્તીમા રથા ત્યામુધી આ પ્રમણે
પ્રશી અને જૌનમને સમાગમ નિત્ય રહેતો રથા અને તારુ
દ્રષ્ટિએ કરે તો શિલાનતાનિ નિજૂય જ્ઞાન અને આત્રિ બન્ને
અગમા પ્રદિ કરનાર નીતકથો

નોંધ — પ્રશી અને પ્રથમ બન્ને ગણના શિષ્યોને તે શાસ્ત્રાધ
અને તે સમાગમ બહુ લાજલાયક થયે કારણ કે શાસ્ત્રાર્થ કરવામા
તે બન્નેની ઉદાર દ્રષ્ટિ હતી એકેને કાચકન હતો અને તેથીજ શાસ્ત્રાર્થ
પશુ સત્યસાધક જન્મે કદાચક હોત તો શાસ્ત્રને જોઈ અનય પલ
થવાનો સંભવ હતો પરંતુ સાચા જ્ઞાની રુકુષો કદાચકથી પર હોય
■ અને સત્ય વસ્તુને સવલો રેવોગર્થા વિના રતી રાકતા નથી

[૮૯] આખી પરિપદ આથી સતુષ્ટ બની મર્ત બધાને સત્ય-
માર્ગની ગ્રાખી થઈ ગાનાઓ પણ સાચા માર્ગને પામ્યા
અને તે બન્ને મહેશ્વરેની મયગસ્તુતિ કરી ભજનાન ગા

અને ભગવાન ગૌતમ સદા પ્રમત્ત રહો તેમ કહેતા સવ દેવો, દાનવો અને મનુષ્યો સ્વસ્થાને ગયા

નોંધ —સમયધર્મ એટલે આ કાળે આ સમયે આ સ્થિતિમાં સાસનની ઉન્નતિ થી રીતે થાય ? તેની હૃદયસ્પર્શી વિચારણાપૂર્વક ઉન્નતિ કરી એ અબાધિત સત્ય છે તે પવત્રી સફળ નહિ પણ સાધી કવ્વી તે સાધનિય સમયધર્મના દાયમા છે તેના પરિવર્તન સભવિત છે

સમયધર્મની હાલ સૌ કોઈને માટે છે સમાજ સમયધર્મથી સંકળાયેલો ■ સમયધર્મ અને આવકસમૂહ એ બધા સમાજના અંગો છે, કોઈ પણ અંગ તે તરફ ઉપેક્ષા ન રાખતાં સાત્રમા કહેલા અબાધિત સત્યને જાળખી સગીર પુરુષાચ કર અને સુગ્રવસ્થિત રહી જૈનસાસનની ઉન્નતિ કરે તેજ અશક છે

એમ કહું છું

એ પ્રભાણે દેશિગૌતમીય નામનું ત્રેવીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

સમિતિઓ

૨૪

સ ચમ, ત્યાગ અને તપ, આ ત્રણે મુક્તિના ક્રિયાત્મક
નાધને છે. અવળ ધનોથી મુખ કરવા માટે તેજ સમર્થ ॥
મુક્તિએ પહોંચવાના આપણે નો કોઈ ઉમેદવાર છીએ સૌ
દેહને મોક્ષમાર્ગમાં જવાનો સમાન હક છે માત્ર ત્યા જવાનો
તેયારી હોવી જોઈએ

આ અધ્યયનમાં મુનિવરેલી સ ચમજીવનને પોષનારી

(૨) શાપા -વિચારથી ગળીને મત્ત નિર્દોષ અને ઉપધીથી વચન બોલત
(૩) એપણા -નિર્દોષ તથા પરિમિત બિદ્યા તથા અલ્પ વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ
તેવા (૪) આદાનમ -નિમેષણ -વસ્ત્ર પાત્રાદિ ઉપકરણ (સયમી
દાનને ઉપયોગી સાધનો) વ્યવસ્થિત લેવા મૂકવા (૫) મળ, મૂલ
મ્લેષ્મ કે એવી કોઈપણ ત્યાજ્ય વસ્તુ કોઈને દુઃખરૂપ ન થાય તે
સ્થાન તેઈ ઉપયોગપૂર્વક નાખવી

(૧) મનોગુપ્તિ—દુષ્ટ ચિત્તનમા પ્રવતતા મનને રોકી લેવાના
પ્રયોગ (૨) વચનગુપ્તિ—વચનનો અશુભ વ્યાપાર ન કરવો (૩) કાય-
ગુપ્તિ—ખોટા રૂત્તે જતા શરીરને રોકી લેવ ની ક્રિયા

[૩] જે આ આ પ્રવચન માનાઓ સક્ષેપથી ફરમાવી તેમા
જિનેશ્વરજેવ કથિત બાગ અગોનો સમાવેશ થઇ જાય છે
(બધાય પ્રવચનો આ માતાઓમા અતર્ભૂતજ થઇ
જાય છે)

નોંધ—બારે અગો (અજભૂત શાસ્ત્રો) ના પ્રવચનો ઉચ્ચ
વર્તનના મુલ્યક છે અને આ ગાક વસ્તુઓ બરાબર ક્રિયામા આવે તો
તે ઉચ્ચ વર્તન સાધ્ય થયુ અખાય સાધ્ય હાય લાગે એટલે સાધન
તેમા સમાઈ ગયુ કે સરળ થયુ ગણાય જે જ્ઞાન ક્રિયામા પરિભમે
તે જ્ઞાન સફળ

ધર્મી મમિતિ વગેરેની સ્પષ્ટતા

[૪] (૧) આલબન, (૨) કાળ, (૩) માર્ગ અગો (૪) ઉપયોગ એ
ચાન્ દારણોથી પરિશુદ્ધ થયેની ધર્મી સમિતિમા મયમીએ
ગમન કરવુ

[૫] ગુન, દાન અને ચાત્રિ એ ત્રણ સાધનો ધર્મી સમિતિના
અનનબન છે દિવસ એ ધર્મીનો કાળ છે (રાત્રિએ ધર્મી શુદ્ધ
ન હોનાથી સયમીને પોતાના સ્થાનથી બહાર નીકળવાની
મનાઈ છે) આકા અવગે માગે ન જતા મીઠા માગે જવુ

સમિતિઓ

૨૪

સયમ, ત્યાગ અને તપ, આ ત્રણે ગુણિના ક્રિયાત્મક માધનો છે ભવબંધનોથી મુક્ત કરવા માટે તેજ સમય છે ગુણિએ પહોંચવાના આપણે નૌ દોઈ ઉમેદવાર છીએ સૌ દોઈને મોક્ષમાર્ગમાં જવાનો તમાન હક છે માત્ર ત્યા જવાની તૈયારી હોવી જોઈએ

આ અધ્યયનમાં ગુનિવરણની સયમજીવનને પોષનારી માતાઓનું વર્ણન છે છતાં તેનું અવસાન તો નૌ દોઈ ગુણુઓને એક સરખું જ ઉપકારી છે પોતાનું સ્થાન, ધોમ્યતા અને સમય જોઈ વિવેકપૂર્વક તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે

હમનાન બોલ્યા —

[૧] જિનંદગર દેવોએ જે પાત્ર સમિતિઓ બન તથુ ગુણિઓ વર્ણવેલી છે તે આઠ પ્રવચન માતાઓ કહેવાય છે

નોંધ —જેમ માતા ગુન પર વાત્સલ્ય પ્રસાવે છે, તેની કબાલ મરિપી છે તેમ આ આઠ વસ્તુ સાધુજીવનની કબાલકારી હોવાથી જિનેવાત્સલ્ય તમને સમજાવી માતાઓ તરીકે કહેલી છે

[૨] ઇલા, જાપા, એશ્યા, આદ્યનશનિરૂપણ અને ઉચ્ચારાદિ પ્રતિષ્ઠાપન આ પ્રમાણે પાત્ર સમિતિઓ, તેમજ મનોગુણિ, વચનગુણિ અને કાવગુણિ એ તથુ ગુણિઓ કહેવાય

નોંધ —(૧) ઇલા-માનમાં જરાજર ઉપશોધક એકને ચાલતુ.

(૨) બાપા - વિચારથી ગળીને મરત નિર્દોષ અને ઉપયોગી વચન બોલતું
(૩) એપણા - નિર્દોષ તથા પશ્ચિમિત બિદ્યા તથા અલ્પ વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ
લેના (૪) આદાનમ - નિમેષણ - વસ્ત્ર પાનાદિ ઉપકરણ (સયમી
હવનને ઉપયોગી સાધનો) બ્વવસ્થિત લેવા મૂકવા (૫) મળ, મૂત્ર
મ્લેષમ કે એવી કોઈપણ ત્યાગ્ય વસ્તુ કોઈને દુ ખરપ ન થાય તેક
સ્થાન ભેઈ ઉપયોગપૂર્વક નાખવી

(૧) મનોગુપ્તિ - દુષ્ટ ચિત્તનમા પ્રવતતા મનને રોકી લેવાના
પ્રયોગ (૨) વચનગુપ્તિ - વચનનો અશુભ વ્યાપાર ન કરવો (૩) કાય
ગુપ્તિ - ખોટું રસ્તે જતા શરીરને રોકી લેવા ની ક્રિયા

[૩] જે આ આઠ પ્રવચન માનાઓ સંક્ષેપથી કરમાવી તેમા
જિનેશ્વરદેવ કથિત બાર અંગોનો સમાવેશ થઈ જાય છે
(બધાય પ્રવચનો આ માતાઓમા અતર્જીતજ થઈ
જાય છે)

નોંધ - બાર અંગો (અગમ્ય શાસ્ત્રો) ના પ્રવચનો ઉચ્ચ
વર્તનના મુચક ■ અને આ આઠ વસ્તુઓ જરાજર ક્રિયામા આવે તો
તે ઉચ્ચ વર્તન સાધ્ય થયું જાય સાધ્ય હાય લાગે એકને સાધન
તેમા સમાઈ ગયું કે સરજ થયું ગણાય જે જ્ઞાન ક્રિયામા પરિણમે
તે જ્ઞાન સંકળ

ધર્મી મહિતિ વગેરેની સ્પષ્ટતા

[૪] (૧) આનંદન, (૨) કાળ, (૩) માર્ગ અને (૪) ઉપયોગ એ
ચાર કારણોથી પરિશુદ્ધ થયેની ધર્મા સમિતિમા અપમીએ
ગમન - રવુ

[૫] જ્ઞાન, વ્યવન અને આગ્નિ એ ત્રણ સાધનો ધર્મી સમિતિ ॥
અવનળન ઈ દિનમ એ ધર્મીનો કાળ છે (રાત્રિએ ધર્મી શુદ્ધ
ન હોનાથી સયમી પોતાના સ્થાનથી બહાર નીકળવાની
મનાઈ છે) આઠ અંગો માગે ન જતા નીચા માગે જતા

એ ધર્મા સમિતિનો માર્ગ છે (હિન્માગે જાણ્યા સયમની વિરાધના થવાનો મહત્ત્વ છે)

[૬] ધર્મા સમિતિનું ચોથું કારણ (આધ્ય ભેદ) ઉપયોગ ૬ તે ઉપયોગના પણ ચાર ભેદ છે તે, આગળ નિસ્તારથી કહીશ તમે મને સાંભળો

[૭] દ્વિતીય ઉપયોગપૂર્વક ભેદુ તે દ્રવ્ય ઉપયોગ, માર્ગ આવતા ચાર હાથ પ્રમાણ સુધીજ દૂર ભેદુ એ ક્ષેત્ર ઉપયોગ, દ્વિતમ હોત ત્યાં સુધીજ ચાલવું તે કાળ ઉપયોગ અને ચાલવામાં બરોમર ઉપયોગ (નાન વ્યાપાર) રાખવો તે ભાવ ઉપયોગ મહેનાર છે

નોંધ — ચાલવામાં કોઈ સૂત્ર જરૂર પણ પડતી ન ક્યારાઈ ત્યારે જીજ્ઞાસુ કંઈ જીજ્ઞાસાન ન થાય તે માટે બહુ સંસારપૂર્વક ચાલવાનું હોય છે આ ધર્મા સમિતિ અધિસાધર્મની ખૂબ ઝીંજવટ સિદ્ધ કરે છે

[૮] ચાલતી વખતે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિચરતે તથા પાંચ પ્રમારના વ્યાધ્યાયો દોડી માન ચાલનાની ક્રિયાનેજ મુખ્ય ગાત્રી ચાલવામાંજ ઉપયોગ રાખી મનન કરવું

નોંધ — તબ્દ, રૂપ મન કે કોઈપણ ઇન્દ્રિયોના મધ્યમાં મન બધું એટલે ચાલવામાં તેટલો ઉપયોગ ચૂકી જવાય માટે તેમ ન કરવું તેમ ચાલતા ઊભતા સ્વાધ્યાય (ચિંતન) પણ ન કરવો થયેલો તે ઉત્તમ ક્રિયા છે તથાપિ તેમ કરવામાં મનનો વ્યાપાર ક્રિયામાં રોકાય તે ચાલવાનો ઉપયોગ ચૂકાય આ સૂચવી તે પ્રતિપાદન હતું છે કે તમે જે વખતે જે કાર કરતા હો તે વખતે તેમાંજ લીન રહો નેનદર્શન કહે છે કે ઉપયોગ એજ ધર્મ અને રમ્યા એજ સાધ (કર્મણ્ય એટલે સાધનાત્વા)

[૯] કોન માન માયા લોભ, દાસ્ય, ભય, નિદ્રા તથા અનુપયોગી યા—

[૧૦] એ આદે દોષોને જીદ્દિમાન માધકે છોડી દેના અને તે મિવાયની નિર્દોષ, પરિમિત અને ઉપયોગી ભાગ મેળવી (તે ભાગ-સમિતિ કરવાય છે)

[૧૧] આહાર, અધિષ્ઠણ (૧૨, પાત્ર વગેરે રાશિ ગણવાની વસ્તુઓ) અને રાશિ (ગ્રાહ, પાટ, પાટલા) એ તથા વસ્તુઓને શોધનામા, નીકારવા મા અને ભોગવવા (વાપરવા)મા સમયમધ્યમને સભાળી ઉપયોગ રાખવો તે એવાપૂર્ણ સમિતિ છે

[૧૨] પગની પ્રથમ ગવેપણા એટલે ગદગમન અને ઉત્પાદન (ભક્ષા મેળવના)મા તથા ખીજી ૧ પૃષ્ઠામા તેમજ ત્રીજી ભોગવવાની એવાપૂર્ણ ભાગતા દોષોથી મધ્યમીએ ઉપયોગપૂર્વક વિરમી જવું

નોંધ — ગદગમનના સોળ દોષો કાઢવા ગદગમનને લખવા છે તેણે તેવા દોષોથી રક્ષિત થવું ઉત્પાદનના સોળ દોષો માન સાધુના છે બિહુએ તેવા દોષોથી રક્ષિત બિહુ મેળવવી અને દસ દોષો મદલેપણાના છે, તે ગદગમન અને બિહુ મનને લાગે છે માટે તે દોષોથી રક્ષિત થઈ બિહુ લેવી ઉપરાત આર દોષો બિહુ ભોગવવાના છે તે દોષોને છાગ બિહુએ ભોગવ કરવું

[૧૩] ઔષધિક અને ઔષધિક જન્મે પ્રકારના ઉપકરણો ૪ પાત્ર વગેરે મધ્યમી જીવનના ઉપયોગી સાધનો લેતા ૬ મુકતા બિનુએ ૭ નિધિનો ઉપયોગ કરવો

નોંધ — ઔષધિક એટલે જે વસ્તુ ભોગવવા પછી ૨ લીલા પછી પાછી આપવાની હોય તેવી વસ્તુ જેવી કે ઉપકરણ તથા પાટ, પાટલા ઈત્યાદિ તથા ઔષધિક એટલે શાસ્ત્રોક્ત લીલા પછી પાછી આપવાની ન હોય તેવી વસ્તુ જેમ કે વસ્ત્ર, પાત્ર ઈત્યાદિ સમયમીના ઉપકરણ

[૧૪] આજેથી જગજગર તે વસ્તુઓને જુએ, પછી પુજે, ત્યારમાદગ તેો લે, મૂક અને વાપરે

નોંધ — નાનો શ્રોત્રો કે જે સમયમીનું પુજવાનું ઉપકરણ ગણાય છે જેનાથી સૂક્ષ્મ જીવો પણ ન હોવાય તેવી રીતે પાત્રો વગેરે સાદ કરવાની ક્રિયાને પરિમાર્જન (પુજન) કહેવાય છે

(૨) અમત્ય વચાગુપ્તિ (૩) મતમૃપા (મિત્ર) વચનગુપ્તિ અને
(૪) અમત્ય અને અમૃપા (-ચદવાર) વચનગુપ્તિ

[૧૫] સરભ, સમારભ કે આરભની ક્રિયા માટે મોનાના વચનને
ઉપયોગપૂર્વક મયમીએ નિવૃત્ત કરી લેવું જોઈએ

[૧૬] ત્રે કાયગુપ્તિના બેગે બનાવે કે (૧) ઉમા ૨વામા (૨)
બેમવા ૥ (૩) મૃવામા (૪) ખાડ વગેરે ઉ ૧વામા અને
(૫) પાચે ઇન્દિના બાપાગમા—

[૧૭] સરભ મમા ભ ૨ આરભની ક્રિયા થઈ જતી હોય
તો ત્રા સયમીએ ગાયને રાખી લેવી, તેને કાયગુપ્તિ
કહેવાય છે

નોંધ —મન વચન અને કારાનુ કેવળ આત્મકક્ષી પ્રવતન થાય
અનેબાહ્ય વ્યવહારમા પણ તેજ રમશ્ચ રહે તેમજ પાપ કાર્યામાથી
મન, વચન અને કાયા નિવર્તાનય નાથી રિયતિ થઈ તથ તેને મનગુપ્તિ,
વચનગુપ્તિ અને કાયાગુપ્તિ કહેવાય છે

[૧૮] ઉપર કહેલી પાચ મમિનિઓ આગિત (મયમી જીવન) ૧
બજે થતી પ્રગતિમા ઉપયોગી છે અને ત્રમ ગુપ્તિ અદામ
બાપારથી મવચા નિવૃત્ત થવા માટે ઉપયોગી ૩

[૧૯] આ પ્રમાણેઆ આડે પ્રવતનમાનાને માના હેતુથી મમજીને તેની
તે કાઈ ઉપાસના કરને તે જુદિમાન માધમ્મુનિ શીલ્પ આ
મસાગના બધનથી મુક્ત થશે

નોંધ —આવના મપોના પ્રવાહથી દૂર રહેવું અને જોડા થયેલા
પાપોને પ્રલગ્નવાને પ્રવત કરવો એ બન્ને ક્રિયા-તેજુજ નામ સયમ
આવા સયમને મટિજ ત્યાગીજીવન સરભથેલુ છે અને તેજ દ્રષ્ટિએ ત્યાગની
ઉત્તમતા વપુવાયેલી છે

આવી ચોક્કસ પ્રાપ્ત કરવા માટે જુદિની રિયત્ત સૌથી પદેસા

અપેમિત છે કૃદિને રિયર કગ્વાનો અવ્યાસ અને વૈગચ્ચ એ સર્વોત્તમ સાવન છે ને કે તે જન્મે સક્રિઓ અત કરણુમા ૩ પરતુ તેને નમ્રત કરવા માટે શાસ્ત્રો અને મહાપુરુષોના સગની પણ આવશ્યકતા છે

ને પાપોના પ્રવાહથી દૂર રહેવાય અને સચિત પાપોને જાળવાની તાલાવેલી ના તે પછી જીવુ શું નેઈએ ? મેરજુજ જસ છે, પતી તેા આમજનો માગ સહેજે સમજાઈ રહે છે

એમ કંડુ ધુ —

એ પ્રમાણે મમિતિઓ મળધીનુ ચોવીમમુ અધ્યયન મમાપ્ત થયુ

યજ્ઞીય

-E-0-2-

યજ્ઞ સંબંધી

૧૮

વેદોમા ઠેવઠેય યજ્ઞોના નિરૂપણ છે તેમ જૈન શાસ્ત્રોમા
યજ્ઞ છે

પરંતુ મુસાવરમા સાચા યજ્ઞને સમજનારા કોઈ વિરજન
હોય છે

ખડારનો યજ્ઞ એ દ્રવ્ય યજ્ઞ છે ઋતરનો યજ્ઞ એ માન્યો
(ભાવ) યજ્ઞ છે ખડારનો યજ્ઞ કદાચ દિવ્ય યજ્ઞ હોય પરંતુ
આત્મિક યજ્ઞમા દિસાના વિષ નથી દેવળા અદિમાના અમૃત છે

૭ ઢારના યજ્ઞથી યતી વિશુદ્ધિ ક્ષણિક અને ખડિત છે
યજ્ઞ આતરિય યજ્ઞની પવિત્રતા અમક અને નિત્ય છે પરંતુ
માન્યો યજ્ઞ કરવામા ચાગકને યોગ્યતા માપત કરી પડે

વિનયધોષ અને જયધોષ બે ને પ્રાણજીવનમા જન્મ્યા
હતા (દેહલાક ઇતિહાસકારો જાનેને સમાજાઈ માને છે)
બન્ને પર પ્રાણજીવ સંસ્કૃતિની અગર હતી પરંતુ સંસ્કૃતિ બે
પ્રકારની હોય છે એક કુળગત અને બીજી આત્મગત કુળગત
સંસ્કૃતિની છાંય ઘણીવાર બૂલોવો અવડાવો છે વાસ્તવિક
રહસ્ય સમજવા દેતી નથી જીવાત્માને સત્યથી વેગળો ધકેલ-
વામા સહાયક નીવડે પરંતુ જે જીવાત્માની આત્મગત
સંસ્કૃતિ બળ અધિક હોય છે તેજ આગળ વધે છે, તેજ સત્ય

પામે છે ત્યાં મંત્રદાય, મત, વારો અને દર્શનના કથા રહી શકતા નથી.

જયધોષ વેદોના પારમાત્મી હતા વેદમાન્ય યનોનો તેમને નાદ લાગ્યો હતો પરંતુ તે ચત્તીયી મેળવેલી પવિત્રતા તેમને ક્ષણિક લાગી જે ફળ વેદ વધુ છે તે સ્વર્ગકે સુકિતની તેમને આવા યજ્ઞમાં અસ્વાભાવિકતા દેખાવા માડી આત્મમત સંસ્કૃતિના બળે કુળગત મંત્રકૃતિના પુણ ઉમેરી નાખ્યા તરતજ તે વીર આદ્યજે સાચુ આદ્યજત્વ અગીયાર કર્યું અને આવા યજ્ઞમાં માત્રી પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરી

વિજયધોષ ચત્તીવાડામાં કુળપરંપરામત યજ્ઞ કરી રહ્યા હતા એકદા જયધોષ યાજક ત્યાં આમળા આવી લાગ્યા પૂર્વના પ્રભાત સહ્યાનુભ ધોજ જે તેને બેચી ન ગયા હોય.

જયધોષનો ત્યાગ, જયધોષની તપશ્ચર્યા, જયધોષની સાધુતા, જયધોષનો પ્રભાવ અને જયધોષની પવિત્રતા ઇત્યાદિ મહાગુણો અનેક આદ્યજોને આકર્ષ્યા અને યજ્ઞનો શુદ્ધ ભાગ સમાવેશ.

ભગવાન બોલ્યા -

- [૧] પૂર્વે તથાગ્ની નગરીમાં સદાચ્યુક્તિમાં ઉત્પન્ન થયેના ગ્તા પાત્ર મદાપ્રતરૂષ ભાવમનુના કન્નાડ એક મદાપ્રગ્ની જયધોષ નામના મુનિ ધર્મ ગયા હતા
- [૨] પામે ઇન્દ્રિયોના મર્વ વિપરોમાં નિમ્મલ કરનાર અને મોક્ષ માર્ગમાં આનનાર (મુમુક્ષુ) તે મદામુનિ યામોગામ વિચરતા વિચરતા ફરી એકદા તેજ વણારસી (પોતાની જન્મભૂમિ) નગરીમાં આવી પહોંચ્યા
- [૩] અને તે વણારસીની બહાર મનોગ્મ નામના ઉચ્ચાનમાં નિર્દોષ ધ્યાન, શુદ્ધાદિ યાત્રી નિવાસ કયો
- [૪] તે ગ્તામાં તેજ વણારસી નગરીમાં યાગ વેદોના જાનકાર વિજયધોષ નામનો આદ્યજ મનુ કરી રહ્યો હતો

- [૫] ઉપયુક્ત જયવોપમુનિ મામખમણુની મતાનપથયા પારણે તે રિગ્વેદોઃ સાક્ષણના યજ્ઞવાકામા (તેજ ંયતે) મિનાથે આરીને ઉભા તા
- [૬] મુનિમીને ત્યા આવના ને) ને યાજ્ઞક દૃષ્ટીમ અદક્ષ્યે ઇ આં કહે છે કે હે ભિક્ષુ ' તને કું ગિલા નદિ આપી મહુ નાઈ બીજે ંયતેથી યાચના કરી ને
- [૭] હે મુનિ ' જે સાક્ષણો ધમશાસ્ત્રના તથા ચારવેના પાગ-ગામી યજ્ઞાથી તથા જ્યોતિષશાસ્ત્ર મુદ્દા ઇ અગને તત્ત્વનાં અને જે જિતેદ્રિય હોય તેને
- [૮] તથા પોતાના આત્માનો તથા પગના આત્માનો (આ સસાર મમુદ્રમાથી) ઉદ્ધાર કરના મમથ હોય તેનેજ પદ્મ મયુક્ત મનોવાચિન આ લોજન આપવાનુ છે
- [૯] ઉત્તમ અથની ગવેણ્ણા કરનાર તે મતામુનિ આ પ્રમાણે ત્યા નિવધ કેગયા હતા ન ગણ થયા કે ન નારાજ થયા
- [૧૦] અન પાળી વચ્ચે તેવા ઇધપણ ંયાર્થને માત્ર નહિ પણ માન રિગ્વેદોપની અજ્ઞાન મુક્તિો માટે તે મુનિએ આ રચન કર્યા
- [૧૧] હે વિપ્ર ' વેદના મુખો યજ્ઞો ॥ મુખને અને નક્ષત્રો તથા ધર્મોના મુખને તુ જાણ્યો જ નથી
નોંધ—અહીં મુખનો અર્થ રહસ્ય સમજવા
- [૧૨] જે પોતાના અને પગના આત્માનો (આ ન માર્થી) ઉદ્ધાર કરવાને મમથ છે તેો પણ તુ જાણી શક્યો નથી ને જાણ્યો હો તો કહ
- મહાતપસ્વી અને ઝોજસ્વી મુનિના પ્રભાવશાળી પ્રશ્નોથી સાક્ષણોની આખી સલા નિરૂત્તર થઈ ગઈ
- [૧૩] મુનિના પ્રશ્નો જોડાપોદ > ઉત્તર આપવાને માટે અમમથ

યથેત્રો યાદાણુ તથા ત્યા નહેતી આખી સખા બે હાથ બેડી
તે મદામનિ પૂજવા વાળ્યા

[૧૪] આપજ વેગેનું, યોગેનું, નમ્યોનું અને રમ્યોનું મુખ કહો

[૧૫] પોનાનો તથા પરના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા જે મમર્થ છે
તે જાણુ ૨ આ મના અમને મશયો છે. માટે (અમાગથી)
પૂજાયેના આપજ નેનો મુ ૨ ગીતે જવાન આપો

[૧૬] મુનિએ કહ્યું-વેગેનું મુખ અગ્નિહોન છે (અથાત્ અગ્નિહોન
યજ્ઞ જે વે મા મુખ્ય છે તેજ વે-મુખ છે) યોગેનું મુખ
યજ્ઞથી (મયમરૂપી યજ્ઞના ૨ હાર માધુ), નક્ષત્રોનું મુખ
ચદ્રમા છે આ ધર્મના પ્રકરણમાં ભગવાન સ્વભાવેની રીતગતિ
હોવાથી તેમણે ગતાવેલો સત્ય ધર્મ એજ મર્મ ધર્મમાં શ્રેષ્ઠ છે

નોંધ—અગ્નિહોન યજ્ઞમાં જવરૂપ કુડ તાપ વેદિકા કમરૂપ
હારા, ધ્યાનરૂપ મગ્નિ, શુભ યોગરૂપી આપવા મરીર રૂપી ગોર (વાજક)
અને શુદ્ધ ભાવનારૂપ આદુતિ જાપરી જે ગાત્રોમાં આવવા યજ્ઞાનું વિધાન
હોય છે તે વે કહેવાય છે અને આવવા યજ્ઞો કહે છે તેજ યાજ્ઞોમાં
શ્રેષ્ઠ નામક છે

[૧૭] જેમ અ આગળ પ્રદ નવન તારાઓ વગેરે હાથ નેડી
ઉભા રહે છે આ મનોહર ગીતે ગુણિપૂનક વ ન કરે છે
તમ તે ઉત્તમ કામ્યપો (ભગવાન સ્વભાવો) હૃદાદિ નમઃકાર
કરે છે

[૧૮] મનુ જ્ઞાન અને યાદાણુની માયી પ્રતિજ્ઞાને નહિ જાણા
મૂ પુરવા પ્રેરણ યન યન કર્યા કરે છે, પણ યજ્ઞનું રહસ્ય
જાણી શકના નથી અને જે પ્રેરણ વેદનું અધ્યયન અને શુદ્ધ
તપશ્ચર્યા કરતા હોય છે તે જધા યાદાણુ નથી પરંતુ રાખથી
મયેના અગ્નિ જેવા છે

સાચા બ્રાહ્મણ કોણ ?

- [૧૯] આ તોકમા જે શુદ્ધ અગ્નિની માફક પાપથી રહિત થઈ પુનર્મેષ છે તેનેજ કૃષ્ણ પુરોષ બ્રાહ્મણ માને છે અને તેથીજ અમે પણ તેને બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૦] જે સ્વજનાદિમા આસક્ત થતો નથી અને સઘની થઈ (કષ્ટથી) શોક કરતો નથી અને મહાપુરુષોના વચનામૃતોમા આનંદ પામે છે તેનેજ અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૧] જેમ શુદ્ધ ઘણે સોનુ મેનરહિત હોય છે તેમ જે મન અને પાપથી રહિત અને સમ, દ્વેષ અને ભયથી પર હોય કે તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૨] જે સદાચારી, તપસ્વી મિતેન્દ્રિય અને તપશ્ચર્યાવારા મામ અને સોહી શોષવી નાખ્યા હોય, કૃષિ ચરીરવાગો (કુર્બાન) અને કપાય જવાથી શાનિને પામેયો હોય છે તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૩] જે હાનના આસતા જીવેને અને સ્થાવર (પૃથ્વી, પાણી અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ) જીવેને પણ મનથી, વચનથી કે કાયાથી હણતો નથી તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૪] જે ક્રોધથી હાથથી સોબથી કે ભયથી ખોડુ ખોડતો નથી, તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૫] જે સચ્ચિન (નેનવાગા જીવો પણ પ્રત્યાદિ) કે અચિત્ત (સુવર્ણ પ્રત્યાદિ) થોડું કે જુ ઝાણીધેનું કે અણુક્રમું લેતો નથી તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ
- [૨૬] જે દેવતા, મનુષ્ય કે નર્મય સખથી મન, વચન, અને કાયાએ કરી મૈથુન લેતો નથી—

- [૨૭] જન્મ ક્રમજ પાણીમા ઉત્પન્ન થવા છતાં પાણીથી લેપાતુ નથી, તેમ કામ ભોગોથી જે અવિષ્ઠ થાય તેને અમે પ્રાહણ કહીએ છીએ
- [૨૮] જે જ્ઞાનોપધી ન હોય, માત્ર ધર્મ નિમિત્તેજ શિક્ષાશ્રવી હોય એવી મૃદુઓમા આગમ્ય ન હોય તેવા અક્રિયન લાગીનેજ અમે પ્રાહણ કહીએ છીએ
- [૨૯] જે પૂવ્યયોગ (માતા, પિતા, ભાઈ રગેરેના સયોમ ગાતિવ્રજોના સગ અને બધુવગને ઇંગીને પડીથી તેના રાગમા કે ભોગોમા જે આગમ્ય થતો નથી તેનેજ અમે પ્રાહણ કહીએ છીએ
- [૩૦] હે વિજયયોગ ! જે વેદા પુત્રધને નિરૂપનારા છે તે અને પાપ કર્મો કરી હોમાયેલી આદિતિઓ તે યજ્ઞ વગનાં દુરાચારીનેજ સંચુકત થતા નથી કારણ કે કર્મો દ્વજ આપવામા બળવાન દેવ છે
- [૩૧] હે વિજયયોગ ! મન્તકે મુકન કરવાયા સાતુ થવાતુ નથી હૃદયરના ઉચ્ચાન્સુથી પ્રાહણ થવાતુ નથી, તેમ અરણ્ય વાનથી મુનિ કે ભગવા વચ્ચે પહેરવાથી તાપમ થવાતુ નથી
- [૩૨] મમમાનથી આધુ થના છે અહાયપાલનથી પ્રાહણ થવાય છે અને જ્ઞાન હોય તે મુનિ તથા તપસ્વી હોય તેજ તાપમ દહેનાય છે
- [૩૩] વાન્તવિક રીતે વર્ણવ્યગ્થા જન્મગત નથી, પણ કર્મગત છે કર્મથીજ પ્રાહણ થનાય છે કર્મથીજ દુઃખ થનાય છે, કર્મથીજ વૈશ્ય અને કર્મથીજ શૂદ્ર થનાય છે
- [૩૪] આ વસ્તુઓને ભગવાને ખુલી રીતે કહી બતાવી ડાન્તાતક (હિન્દ્ય પ્રાહણ) પણ તેવાજ ગુણોથી અધ

માગજ બધા ક્રમોથી મુક્ત હોય, અથવા મુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કર તેનેજ આમે શાસ્ત્રી કહીએ છીએ

[૫૫] ઉપ ના મુલોલી મુક્ત જે ઉભમ શાસ્ત્રી હોય છે તેઓજ પોતાના જો પડના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાન માટે સમર્થ છે

[૫૬] આ ત્રમરે સસયુ મમાધાન થયા પછી તે વિજયધોળ શાસ્ત્રી ત પવિત્ર વચનોને હૃદયમા ઉતારીને પછી જયધોળ મુનિ નબોધીન—

[૫૭] સતુષ્ટ થયેતા તે વિજયધોળ હાથ જોડીને આ પ્રમાણે પ્રહાર લાગ્યો —હૃ ભગવન ' આપે થયાથ શાસ્ત્રીપાત્ર મો સમજા મુ

[૫૮] પારખર આપજ થનાના શાસ્ત્ર (૫૮ના) છી આજર વેદાના જાણ છી આપજ કરોતિવસાગ્રાધિ અજોના જાણમા વિદાન છી અને આજર ધમોના પારમાર્થી ૫

[૫૯] આર આપના અને પડના આત્માનો ઉદ્ધાર ૫ રાને નમથ ડો માટે હૃ બિશ્વતમ ' બિશ્વ પ્રહાર કરના પી ગમા ૫ કૃપા પ્રે

[૬૦] ન દિજ ' મને તારી બિશ્વાલી કળ પ્રયાજન નથી જાતી ૫૫મમાગની આરધના કર જ મ જરા મૃત્યુ, રાગ એના અસા ભયાર્થી થેતાથ ૫ આ નગાર ૫૫ મા પરિવમજ ન કર.

[૬૧] મમજોથી કર્મજનન થ ૫ આત્મા મનિ ૫ થાય છે બાગરહિત આત્મા તુલ્ય થઈ કર્મથી લપાતો નથી બાગી નસાગમા લમે છે ભોગમુખ મસારથી મુક્ત થાય છે

[૬૨] મુ ૫ અને લીના એના જે માગીના ગોજાઓ લીનમા અથવા ૫ જતા જે લીતો હોય છે તેજ ચોટે છે, મ ૫ ચોતો નથી

[૮૩] એજ પ્રમાણે કામજોગમા આગકત, ફાટ જીલ્લિવાળા પાપર્થ
કરી મસારમા ચોટે છે જે વિરકત પુખ્તો હોય છે તે સુખ
જોગાની માન મમાગમા ચોટના નથી

[૮૪] આ પ્રમાણે જ્યથોય મુનિવગ પામે એજ ધર્મ નામજાને
મમારની આમકિયી દિન થઈ પ્રવ્રજિત થયો

[૮૫] એ પ્રમાણે મયમ તથા તપશ્ચા દ્વારા પોતાના મમ્મ પૂર્વ-
વર્તોનો ક્ષય કરી જ્યથોય અને રિજ્યથોય એ બન્ને
ત્યાગીઓ મરજોય મિદિને પામ્યા

નોંધ — જન્મથી સૌને છવો સમાન છે સમાન છવી, મમાન
લક્ષી અને સમાન પ્રયત્નશીલ છે જન્મથી સૌએ શક છે, સસ્કાચીજ
દિન ખને છે સારાસ, પતન કે વિકાસ એજ નીચ અને જામના સુચક
છે જન્મમત હચ નીચના બેદો માની લેવા એ તો કેવળ ભ્રમ છે

ભતિથી કોઈ ચાડાલ કોઈ બાકાલ, કોઈ વેશ્ય કે કોઈ દ્વત્રિય નથી
ધણા ભતિના ચાડાલ બાકાલો જેવા હોય છે ધણા ભતિના બાકાલો
ચાડાલ જેવા હોય છે ધણા ભતિના દ્વત્રિય વેશ્યો સમાન હોય છે
ધણા ભતિના વેશ્ય દ્વત્રિય સમાન હોય છે માટે કર્મથીજ બાકાલ
કર્મથીજ દ્વત્રિય કર્મથીજ વેશ્ય અને કર્મથીજ શક કહેવાય છે
નુલ્લેથીજ બાકાલ, દ્વત્રિય વેશ્ય કે ચાડાલ થવાય છે

બ્રહ્મચર્ય અદિસા, ત્યાગ અને તપશ્ચર્યાદિ ગુણોના વિકાસમા
બાકાલત્વનો વિકાસ છે સાકુ બાકાલત્વ સાધી મદ્ધ (આત્મસ્વરૂપ) ને
કે આત્મજ્યોતિને પામથી એજ સૌનુ લક્ષ્ય છે ભતિપાતિના કદેશો છાદી
બાકાલત્વની આગધના કરી અ સૌને માટે આવસ્થક છે

એમ કહુ છુ

એ પ્રમાણે યન મનથીનુ પચીમમુ અધ્યયન સમાપ્ત થયુ

સમાચારી

૨૬

સમાચારીએકે સમ્યક્ દિનચર્યા રેહ, ઈન્દ્રિય અને મન, આ બધા સાધનો જે ઉદ્દેશથી મળ્યા છે, તે ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખી તે સાધનોનો સદુપયોગ કરી લેરો એજ ચર્ચા

અહોવાન મનને ઉચિત પ્રસંગમાં ભેડી રહેવું અને મતલબ એને એક કાર્યમાં પરાયણ રહેવું તે સાધકની દિનચર્યા ગણાય

આમ કરવાથી પૂર્વ જીવનમત દુષ્ટ પ્રકૃતિઓને વેગ મળતો નથી અને નવીન પવિત્રતા પ્રાપ્ત થતી જવાથી પૂર્વની દુષ્ટ વાસનાઓ નિર્બળ થઈ આખર ખરી પડે છે અને તેમ તેમ મોક્ષાર્થી સાધક પોતાના આત્મસ્થના પુરુષ વધુ ને વધુ પીતો પીતો અમર બની જાય છે

અહીં ત્યાં જીવનની મમાચારી વર્ણવેલી છે ત્યાંની જીવન નામાય ગૃહસ્થ સાધક જીવન કરતા વધારે ઉચ્ચ, સુદર અને પવિત્ર હોય ॥ તેથી તેની દિનચર્યા પણ તેટલીજ શુદ્ધ અને સ્વચ્છ હોય તે સ્વાભાવિક છે

પોતાના આવશ્યક કાર્ય સિવાય પોતાનું સ્થાન ન છોડવાની વૃત્તિ (સ્થાનનિધિયતા), પ્રશ્નચર્યા અને ચિંતનમાં લીનતા, દોષોનું નિવારણ, સેવા, નમ્રતા અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ આ બધાં અંગોનો સમાવેશ મમાચારીમાં થાય છે

નમાચારી તો સયમી જીવનની વ્યાપક ક્રિયા છે પ્રાણ અને જીવનનો લેટવો સહભાષ છે તેટલોજ મહત્વાવ નમાચારી અને નયમી જીવનનો છે

લગનાન બોલ્યા —

- [૧] હે શિષ્ય! મમાના ન રૂંદુખથી ડાડાવનારી નમાચારી (દસ પ્રકારની માધુ સમાચારી) ને ઢીલ ૩ જે સમાચારીને આચારીને નિર્ગ્રંથ માધુઓ આ મસાર મમુદ્રને તરી ગયા છે
- [૨] પહેલી આવસ્થા, ખીજ નૌધિખ, ત્રીજી આપ્તઠના અને ચોથી પ્રતિપ્તઠના છે
- [૩] અને પાચમી ઠના, છઠી ઈન્દ્રજામર, સાતમી મિથ્યાકાર અને આઠમી તત્ત્વેનિકાર છે
- [૪] વળી નવમી અબ્યુત્થાન આ દસમી ઉપનપદા આ પ્રમાણે દસ પ્રકારની સાત મમાચારી મહાપુમ્મોએ કહી છે
- [૫] (તે દસ પ્રકારની મમાચારીને વિસ્તારપૂર્વક કહ્યું છે —) (૧) ગમન (ઉપાશ્રય, ગુરુકુળસ્થાનની બકાર જવાને) વખતે આવસ્થા મમાચારી આચરવી, અચોત આવસ્થકે ત્રાપ માટે બકાર જવું (૨) નૌધિખક્રિયા ઉપાશ્રયમા આન્યા પત્રી કંવી અચોત હવે હું બકારના કાયથી નિવતી ઉપાશ્રયમા દાખન થયો છું હવે બકાર જવાનો આવસ્થક ત્રાપ સિવાય નિર્ગ્રંથ છે એમ માની વર્તવું (૩) આપ્તઠના ક્રિયા એટલે મોઠપધુ પોતાના ત્રાપ કંવામા ગુરુને ન રહીત સાધક મુનિ વરને પૂત્રીનેજ વગર (૪) પ્રતિપ્તઠના એટલે ખીજના કાય માટે કરીયા ગુરુને પૂઠવું

નોંધ — પહેલી અને ખીજ ક્રિયામા કોઈપણ આવસ્થક ક્રિયા સિવાય ગુરુકુળવાસ ડાડવો નહિ તેમ જતાની સાધકની જવાબદારી સમજવી છે

ત્રીજામા વિનય જે સાવકાનું પરમ કલ્યાણ છે તે અને શાશ્વતીમા અથવા મુનિજાની સેવા તથા વિચારાનો લાભપોષ બનાવ્યા છે

- [૧] (૫) પતથ નમુદામા જલના-એટલે પોતાની સાથે હંના રેખ ભક્ષુઓ વસ્તુઓનું નિમનણ કરતું જેમકે ભિક્ષાદિ સાધ્યા માટે બીજા મુનિજાને આમ નજીક રેખ દૂરાગ્રી આપ પણ આમાથી કેઈ પ્રદણ કરી મને લાભ આપે આના પનનને જલના મધ્ય છે (૬) ઇન્દ્રાકાર-એટલે પોતાની પાસની નજીક પાસે જતા પુણ્યારી અનુભવ કરતું (૭) મિથ્યામત-એટલે મદનતથી થયેલી પોતાની બુદ્ધિનું ખૂન ચિત્ત કરી તેનું પ્રાપ્તિ કરી તેને મિથ્યા (નિર્દુષ્ટ) મનાવતું તે જાતની ક્રિયા (૮) પ્રતિબુદ્ધિનિર્માર એટલે મનુજના મન મનની ભિક્ષુઓની આરાનો ગ્રીમર કરી તેમનું કહેતું થયાથ છે, તેમ જાણી આ ર કરવા તે જાતની ક્રિયા

નોંધ —પાવમીમા બહવેસાપણ યોગી હૃદયની ઉદારતા, છદ્મીમા સાથે વસતા ભિક્ષુકોનો પારસ્પરિક પ્રેમ સાતમીમા મહામત્તરિનું પણ નિવારણ અને આકમી સમાચારીમા આશ્વની ગાથીતવા બતાવ્યા છે

- [૭] (૬) હર મનમા અબ્યુદ્યાન-એટલે ઉત્થા જેમવામા કે બીજા બની ક્રિયાઓમા શુર ઇત્યાદિની અનન્ય નાવે ભક્તિ બતાવવાની અને તેમના ગુણોની પૂજા કરવાની ક્રિયા (૧૦) અવગથા જે ઉપસપલ એટલે પોતાની સાથે રહેના આચાર્ય ઉપાધ્યાય અથવા નિગ્રાગુરુઓ પાસે નિગ્રા મેળવના માટે નિવેકપૂર્વક રહેતું અને વિનમ્ર ભાવથી રાત્રી તે ક્રિયા આ પ્રમાણે દશ મમાવાળેઓ કટવાય છે

- [૮] (૧૦) સમાચારીમા જે ગ્રંથો ભિક્ષુ રજા લેવા છે તે શુરુના નાસમા તેણે ત્રિ અને દિનમની ત્રી વાર કરતી તે નિનગ પૂર્વક મનાવે છે) દિનમના આગ પ્રદગ પૈકી સુષ કુમ્બા ગા

પહેલા પ્રદર્શને ચોથે ભાગે (તેટલા દાગ સુધીમાં) રસ્તપાનાર્તિ
(સયમીના ઉપદ્રવો) ૭ પ્રતિલેખન વસ્તુઓ તે ક્રિયા
અથવા બાદ ગુરુો વદન રીતે-

નોંધ - દિવસના ચાર પ્રહર હોય છે તથા જે કંઈ ધરીતો દિવસ
હાય તે બધા ધરીતા પ્રદર્શ મહાવ તેનો નાથા ભાગ બે ધરી (૪૮ મિ
નિ) આપ જેન વિશુદ્ધિને હમેશા વસ્તપાનાર્તિ જે સયમ નિર્વાહના
હરણી સધનો હોય તેનું વિસમા બેચાર પ્રતિલેખન (ગ્રીષ્મી નમ્ર
સપ્તમી નિર્ગમણ) કરવું જોઈએ

[૬] બે હાથ જોડીને પ્રભુ જોઈએ - દે પ્રભુ ! હવે હું શું કરું ?
સ્વામ્ય (મેરા) ય સ્વાધ્યાય (અભ્યાસ) એ જે પૈમી આપ
કઈ વસ્તુમાં મારી યોજના કરી રહ્યો છો ? હું પ્રભુ ! મને
આરા કરા

[૧૦] જો પ્રભુ સ્વામ્ય (મહાપાત્ર જાનની સેના) મા જોનાના
કહે તો અજ્ઞાન (એ રહિત) પછે મારા કરી આ જો
નાજાના આધ્યાયમાં યોગે તા મન દુખથી જોડાનાડ
અભ્યાસમાં શાનિદ્રાક લીન થવું

નોંધ - (૧) વાચના (નિરૂણ લેવું) () પૂજના (મયા હાથી
સમાધાન કરવું), () પરિવર્તના (શીખેલાનું પુનરાવર્તન કરવું, (૪)
અનુદેશ (ચિતન) અને (૫) વર્મ-થા આ પાંચે સ્વાધ્યાયના બેદો છે

[૧૧] વિચારણા મુનિવર આખા વિશ્વમાં ચાર ભાગો પાડના અને
જે ચાર વિભાગોમાં ઉત્તર ગુણ (કન્ય વન) ની ખીચનટ
(મદિ) કરી

[૧૨] (ચાર પ્રદર્શના સામાન્ય વર્ત-ચા કહે છે -) પહેલે પ્રદર્શ
સ્વાધ્યાય (અભ્યાસ), ગ્રીષ્મે પ્રદર્શ ધ્યાન, ગ્રીષ્મે પ્રદર્શ વિદ્યા
ચરી આ રીતે ચોથ પ્રદર્શ સ્વાધ્યાયાર્તિ રે

નોંધ — પહેલા અને દેશના પ્રદરમાં પ્રતિબંધન અને સારીરિક દાનત નિવારવાનાં ક્રિયા પણ આદિ શબ્દથી સમજી લેવી

[૧૮] આત્મ માસમા જે પગને, પોપ માસમા ચાર પગલે અને ચૈત્ર તથા આમા માસમા ત્રણ પગને પોત્તી યાત્ર

નોંધ — પોત્તી એટલે પ્રદર, સુવ ના હાથ પરથી કાળતુ પ્રમાણ મળે તે માટે આ વિધાન કરેલું છે

[૧૪] ઉપર કહ્યા તે નિવાન બીજા આઠ મહિનાને વિષ પ્રત્યેક સાત અઠોગ ત્રણે (સાત દિવસે) એકેક અગુન અને પખવાડીએ નાગમે અગુન અને મહિને ચાર ચાર અગુન હાથ પોત્તીમા વગેરે છે

નોંધ — આવળુ વગી ૧૧ થી ચોપ સુધી ૧૫ ૧ સુધી હાથ વધે અને મહા વડી ૧૧ થી તે આપાત્ર સુધી ૧૫ ૧ સુધી હાથ ઘટે

જે માસમા તિથિ ઘટે છે તે કહે છે —

[૧૫] આપાત્ર, જાદરવો કાર્તિક, પોપ શમળ અને વૈશાખ એ બધાના કૃષ્ણ પક્ષમા એકેક તિથિ ધટે છે

નોંધ — ઉપરના છએ માસ ૨૮ દિવસના હોય છે તે સિવાયના બચા માસ ૩૦ દિવસના હોય છે તે દિસાએ ચદ્ર વર્ષ ૩૫૪ દિવસનું મળાય

[૧૬] (પોણી પોત્તીના પગની હાથાનુ માપ મહે છે —) જે આત્મ અને આવળુ આ નણ મહિનામા જે પોત્તી માટે પગના હાથાનુ માપ કહેલું છે તે પગના ઉપર ૭ આગળ વધારી દેવાથી તે મહિનાની પોણી પોત્તી થાય, અને જાદરવો, આસો અને કાર્તિક એ ત્રણ મહિનામા ઉપર જે માપ મહેન છે તેમા આઠ આગળ વધારવાથી પોણી પોત્તી

થાય અને માગશુ, પોષ અને મહા આ ત્રણ મહિનામા કહેન માપથી ૮ આગળ વધારવાથી પોશી પોગીનુ માપ થાય ફાગણ, ચૈત્ર અને વૈશાખ, આ ત્રણ મહિનામા જે માપ કહેન છે તેનાથી ૮ આગળ જાયા વધારવાથી પોશી પો મી થાય આ રખતે વસ્ત્ર, પાત્રાદિનુ પ્રતિલેખન કરવુ

[૧૭] વિચક્ષણુ સાધુ રાત્રિના પણ ચાઠ ભાગ કરે અને રાત્રિના ચાર ભાગને વિષે પ્રત્યેક પોરસીને ચોગ્ર દનવ્ય પ્રમાણે ગુણોત્તી વૃદ્ધિ કરે

[૧૮] રાત્રિમા પહેલે પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજે પ્રહરે ધ્યાન, ત્રીજા પ્રહરે નિદ્રા અને ચોથા પ્રહરે પાછો સ્વાધ્યાય કરવો

[૧૯] (રાત્રિની પોરસીનુ માપ ત્રી રીતે કા વુ તે કહે છે -) જે કાળને વિષે જે જે નક્ષત્રો આખી રાત્રિ પૂર્ણ કરતા હોય તે નચન આકાશના ચોથે ભાગે પહેલે ત્યારે રાત્રિનો પહેલો પ્રહર પૂરો થયો જાણી સ્વાધ્યાયથી વિગમનુ

[૨૦] અને તેજ નક્ષત્ર, આભગનો ચોથો ભાગ માફી રહે તેટલે સુધી આવે અર્થાત ૩ ચોથી પોગસીમા આવે ત્યારે સ્વાધ્યાય ગરુ કરવો અને તે પોરસીના ચોથે ભાગે (જે ધરી રાત્રિ બાકી રહે ત્યારે) કાળ બોધ મુનિએ પ્રતિક્રમણુ કરવુ

[૨૧] (હવે દ્વિમનુ વિસ્તાર પૂર્વક કર્તવ્ય કહે છે -) પહેલા પ્રહરને ચોથે ભાગે (સૂર્યોદયથી બે ઘડી સુધી) વસ્ત્રપાનનુ પ્રતિલેખન કરવુ ત્રી પછી ગુરને વદન કરીને મર્વ દુખથી મૂકાવનાર એવો સ્વાધ્યાય કરવો

[૨૨] પછી દ્વિમના છેલ્લા પ્રહરના ચોથે ભાગે ગુરને વદન કરીને સ્વાધ્યાય કાળનો અતિક્રમ (છ ન ઘન) કયા મિવાય વસ્ત્રપાત્રાદિનુ પ્રતિલેખન કરવુ

[૨૩] પહેલા મુખપત્રિકા પ્રતિરેખન કરી પત્રી ગુરુકનુ પ્રતિ
રેખન કરે પત્રી ગુરુજને હાથમા રાખેને મનિ વસ્ત્રો
પ્રતિરેખન કરે

[૨૪] (૧) વસ્ત્ર પ્રતિરેખનની વિધિ કહે છે - (૧) વસ્ત્ર જમીનથી
ઊંચુ ગણવ (૨) મજાનુ પકવુ (૩) હિનારુ પ્રતિરેખન
કરવુ (૪) આથિયી માડીને અન મુધી નગ મ વસ્ત્રને
લેવુ (આ માન દિની પ્રતિરેખના મા) (૫) વસ્ત્રો થોડુ
ખાડુ () ખાંચેના ૭૫ ૧ હિતરે તે ૩૨૫થી તે
પુરવુ

[૨૫] (૭) પ્રતિરેખન કરતી વખતે વસ્ત્ર કે મરીગો નચાવવો હિ
ઓ (૮) રાગનુ પાળ હિ (૯) થોડે ભાગ પળ પ્રતિરેખ
કર્તા મગો ન ગણવો (૧૦) વસ્ત્રો નીચુ નીચુ કે બીન
પર આધાર નહિ (૧૧) જાડવ હિ (૧૨) વસ્ત્રાંધો
વિશે જ ખાંચ તે તે ૭૫ હથેળી પર ઉતારી તે
રતગ કરવુ

નોંધ - કહેનાક નગ ગાળવો અર્થ પાંચળુ કરતા નવ વાર તેજ
એવો પણ કરે છે

[૨૬] (૧) વે ૭ પ્રકારની અપ્રશન પ્રતિરેખના કહે છે - (૧) આર
ભગ (પ્રતિરેખના વિપરીત રીત રી) (૨) મમ
(વસ્ત્રો નોળનુ કે મવ) મૌગની (નીચી નીચી કે
આડી ધરતીએ વસ્ત્રને નમાડવુ) (૪) પ્રાહા (પ્રતિરેખન
કરના સરવાળ જાડવુ) (૫) વિનિગના (પ્રતિરેખન કયા
વિના આરાપાજ સરમી રા) (૬) વેધિ (મુટલ
હાથમા રાખના જવ)

[૨૭] (તે મિવાય બીજી સાન અપ્રશન પ્રતિરેખનાએ કહે છે -)

(૧) પ્રશિષ્ટિ (૧૪૦ મંગલુત ન પન્નુ), (૨) પ્રનન (૧૪૨ લામુ ગખી પતિતદખા કરી) (૩) કોન (ધગ્ની માથે રત્નને રંગોળાવુ), (૪) એમભારી (એકી રખત આખુ રત્ન એક દ્રષ્ટિમા જોઈ લેવું) (૫) અનેક ૩૫ વૂના (પ્રતિરેખન કરતા મરીર તથા રત્નો હનાવડ) (૬) પ્રમાદપૂર્વક પ્રતિરેખન કરવું, (૭) પ્રતિરેખન કરતા સમ ઉપજો નો આગળાઓથી ગણતા ઉપયોગ ચુપી જલો તે આમ તેજ પ્રકાશની અપ્રગત પ્રતિરેખના કહી છે

[૨૮] રધારે ઝોડી કે રિપરીત પ્રતિરેખના ન કરી તેજ ૫ (પ્રકાર) પ્રસંગ છે અને બીજા મધ્ય પ્રકારે અપ્રસંગ મમજા

નોંધ — પ્રતિરેખના આઠ ભેગ છે તે પૈકી ઉપર કહેલો પદ્ધતિ ભેગ આચરેલો બાકીના છોડી દેવા

[૨૯] પ્રતિરેખના કરતા ન તો (૧) પગપર રાખનાપ રે (૨) મધ્ય દેશની કથા કરે, (૩) કાંઈને પ્રત્યાખ્યાન આપે, (૪) જાણે વાચના આપે કે (૫) પાડ પૂડ તો—

[૩૦] પ્રતિરેખનામા પ્રમાદ કરી તે બિમુ પૂરી, પાણી, અગિા વાધુ, વનસ્પતિ કે હાનતા ચાનતા જીવોનો વિગ્રહ નો છે

[૩૧] અને તે પ્રતિરેખનામા મરામર ઉપયોગ ગણે તો તે બિમુ પૂરી પાણી, અગિા, વાધુ, વનસ્પતિ કે હાનતા ચાવતા જીવોનો મક મની શે છે

નોંધ — જો કે વસ્તુપાત્રાદિના પ્રતિરેખનામાં પ્રમાદ કરવાથી માન જાવતા ચાવતા જીવોનો કે વાધુકાયના જીવોનો ધાવ સકલ છે પરંતુ પ્રમાદ નો વસ્તુજ એવી છે કે તે જીવનમા વ્યાપક થઈ બિમુકના દ્રેશને મૂનાથી ગાયની રક્ષામા હાનિ ઉત્પન્ન કરે છે

[૩૨] ત્રીજી પોગ્ગીમા નીચેના ૭ પૈકી કોઈ પણ એક કાગ્જ ઉપન થાય ત્યારે આદારપાણીની ગવેષણા કરવી

નોંધ — જીન પ્રકારે જિમ્માધરી માટે જવાનું વિધાન કાળ અને ક્ષેત્ર જોઈને કહેવાયતું ॥ તેનો આશય સમજી વિવેકપૂર્વક રોપન કરવું

[૩૩] કુધાવેદનાની સાતિ માટે, (૨) સેરા માટે (ચક્ત શરીર હોય તો સેવા કરી શકે તે સારું) (૩) ઇર્ષ્યાને માટે (ખાધા વિના આખે અધારા આરતા હોય તો તે મટાડી ગમન કરી શકાય તે માટે) (૪) સયમ પાળવાને માટે, (૫) જીવન નિભાવવા માટે અને (૬) ધર્મધ્યાન અને ચિંતન માટે આ પ્રમાણે ૭ કારણોથી નિર્મથ આદાર પાણી બોચવે

[૩૪] મૈરવાન માધુ કે માધ્વી નીચેના ૭ કારણે આદાર ન કરે તો તે અમયમી ન ગણાય (એટલે કે સયમના સાધક ગણાય)

[૩૫] (૧) રાગી ણિધિતિમા, (૨) ઉપમર્ગ (પશુ મનુષ્ય કે દેવનું કષ્ટ) આને તે સહન કરવામા (૩) બ્રહ્મચર્ય પાળવાને માટે (૪) નાના જીવોની ઉત્પત્તિ જણીને તેની ત્યા પાળવાને માટે, (૫) તપ કરવાને અર્થે અને (૬) શરીરનો અતકાળ જાણીને અતિમ મથારા માટે (આ ૭ કારણોથી આદાર ન કરે તો મરમપાનન થયું ગણાય)

નોંધ — સયમીજીવન પાલવા માટેજ આદારનો ઉપયોગ કરવો અને સયમીજીવન હણાવ્ર હોય તો તેની રચા માટે આદાર ન કરવો તેમ જણાવી સયમીજીવનનીજ સુખ્યા બતાવી ॥ સયમીજીવન માટે ખાત, ખાવા માટે સયમીજીવન નહિ

[૩૬] આદાર પાણી લેવા જતી વખતે જિમ્મુએ સર્વ પાત્રો અને ઉપકરણો જરાગર પુજી લઈ શિક્ષાર્થે જવું શિક્ષા માટે વધુમા વધુ અર્વા યોજન મૂધી જવું

[૩૭] આદા કયા પત્રી ચોથી પોગીમા બાજનોને અગગા બાધી
મર્દાવ (પાઈ) ના પ્રકાશ ગ્નાગ (એવો) ગ્વાધ્યાય કરે

[૩૮] ચોથી પોગીના ચોથા બાજે ગ્વાધ્યાય મળતી નિગત
થા ગુરુને ન ન કરીને વચ્ચે, પાત્ર ઈત્યાદિની ભિન્ન
પરિતેદભા ૨

નોંધ -ચોથી પોગીનો ચોથો બાજ બરલે સૂર્યાગત થવા પહેલાં તે થઈ

[૩૯] મગ મન ત્યાગ કરવાની બુદ્ધિથી નોંધ આવી (પાછા
આન્યા માં કાચિ વહિયા ક્રિયા કરીને) મર્દ હુ અથવી
મૂનાગાગ એવો કમપૂર્વક મયોત્તમર્ગ કરે

નોંધ -જેન દરાનમા મિશ્રુ માટે અવશ્ય સવાર અને સાંજ એમ
બે વાર પ્રતિક્રમણ કરવાના હોય છે તે પ્રતિક્રમણમા થરેવા દોરોની
આયોજના અને બચિયમા ન થાય તેવા સહકર કરવાનો હોય ૩

[૪૦] તે કાયોત્તમના દિનન મળથીના પાત્ર સુત્ર આગિમા
થયેના પોષાને કમપૂર્વક ભિન્નએ ચિતવવા

[૪૧] કાયોત્તમ પાળીને પત્રી ગુરુ પાસ આવી વલન કરે ન
કયા પત્રી ભિક્ષુ દિનમા થયેના અનિગ્ના (દોષ) ને કમપૂર્વક
કરે સામ લઈ

[૪૨] એ પ્રગાએ દોષના સત્વથી રહિત થઈ (મધા ગ્વોની કામા
પના ભે) ત્યારબાદ ગુરુને નમસ્કા કરીને મર્દ હુ અથવી
ગોનાગાગ મયોત્તમર્ગને કરે

[૪૩] કાયોત્તમને પાળીને શ્રીવાન ગુરુને વલન કરી (પ્રત્યાખ્યા
કરી) ત્યારબાદ પચપચ્છેદીના સ્મૃતિમગન કરીને ગ્વાધ્યાય
મળતી અથે સા સાથે

નોંધ -પ્રતિક્રમણના છ આવશ્યક (વિભાગ) હોય છે તે બધી વિધિ ઉપર કહેલ છે

[૪૪] (હવે રાત્રિની વિધિ કહે છે) પહેલે સ્વાધ્યાય, બીજે ધ્યાન, ત્રીજે નિદ્રા અને ચોથે પ્રહર મુનિ પુનઃ સ્વાધ્યાય કરે

[૪૫] ચોથી પોરસીનો આવેતો કાળ જાણીને (ચોથી પોરસીનો કાળ સમજીને) પોતાના અનાજથી ગૃહસ્થીઓ ન જાગે તેવી રીતે સ્વાધ્યાય કરે

[૪૬] ચોથી પોરસીનો આવેા જાગ માફી રહે (સૂચો પથી બે બગ પહેલા સ્વાધ્યાય કાવથી નિવૃત્ત થઈને) ત્યારે આવશ્યક કાળનું પ્રતિબંધન કરી (પ્રતિક્રમણનો કાળ જાણીને) પત્રી ગુરુને વંદન કરે

[૪૭] (૨વસી પ્રતિક્રમણની વિધિ કહી છે તે પ્રમાણે બધી વિધિ થયા પત્રી—) સત કુબથી મુકારનાર કારોત્તમ આવે ત્યારે પ્રથમ કારોત્તમ કરે

[૪૮] તે કારોત્તમમાં જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ને તપ મળ્યા બે અભિચાર સાગ્યા તે અનુક્રમે ચિંતવે

[૪૯] કારોત્તમ પાળ્યા પછી ગુરુને વંદન કરીને રાત્રિ મળ્યા થયેલા અનિચારો ક્રમપૂર્વક પ્રગટ કરી આલોચના કે

[૫૦] દોઢ રહિત થઈને અને હાથ ધાત્રીને ગુરુને ન ન કપા મા ફરીથી સર્વ કુબથી મુકારનાર કારોત્તમ કરે

નોંધ -કારોત્તમ એટલે દેહભાવથી મુક્ત થઈ ધ્યાનમાં રહેવાની ક્રિયા

[૫૧] કારોત્તમમાં ચિંતન કરે કે હવે હું કઈ જાતની તપસ્યા આ રૂ ૪ પછી નિદ્રા કરીને કારોત્તમથી નિવૃત્ત થા ગુરુને વંદન કરે

[૫૨] ઉપર પ્રમાણે કાર્યોત્સર્ગથી નિવૃત્ત થઈ ગુરુને વદન કરી
નેમની મામેથી તપશ્ચર્યાના પચ્ચક્ષણ (પ્રત્યાખ્યાન) બધ
મિલો (૫ મેળી) નુ મન્તવન કરે

નોંધ -એ પ્રમાણે રાત્રિપ્રતિક્રમણના ૭ આવશ્યક (વિભાગો)ની
ક્રિયા પૂર્ણ થઈ

[૫૩] આ પ્રમાણે દમ પ્રકારની મમાચારી સંક્ષેપથી કહી જોને
આચારીને આ મસાગમાગરને ઘણા જીવો તરી ગયા

અસાધ્યતાના વિકાસની શોધ છે અને તેથી મુદ્દર ક્રિયા હોય,
પરંતુ અન્યથાગ્રિય હોય તો તેના કમાન મુલ્ય નથી વ્યવસ્થા અને
આવધાનતા એ બંને બુદ્ધિથી મનસિક સંકલ્પના બંને વધે છે સંકલ્પ
બળ વલણથી આવી પડેલા એ કદો કે વિશેષક બંને પરાસ્ત થાય છે
અને ધારેડ હાં પાર રહે છે

એમ કહ્યું છું

એમ મમાચારી મનથીનું જીવીમમુ અધ્યયન સમાપ્ત થયું

ખલુંકીય

ગળિયા ખળ સળધી

૨૭

સાધકને સદ્ગુરુ જેમ સહાયક છે, એટલા અવલ બનવું
છે તેટલાજ સદ્ગુરુને શિષ્યો પણ સહાયક બને છે

પૂર્ણતા પામ્યા પહેલાં સૌ કોઈને સહાયક અને સાધનોની
આવશ્યકતા છે પરંતુ તેજ સહાયક કે સાધનો બાધક બને તો
પોતાનું અને પરનું (બંનેનું) હિત હજાય છે

ગામ્યાચાર્ય સમર્થ હતા ગણધર (ગુરુકુળપતિ) હતા
તેમની પાસે સેક્ટો શિષ્યોનો પરિવાર હતો પરંતુ જ્યારે
તે સમુદાય સ્વચ્છ હી બન્યો, કાચમમાગ મા હાનિ પહોંચાડવા
લાગ્યો ત્યારે તેણે પોતાનો આત્મધર્મ જાળવી-પોતાનું કર્તવ્ય
મમજી સુધારવાના બળ પ્રયત્નો કરી જોયા પણ આખરે તેમાં
તે નિષ્ફળ ગયા

શિષ્યોનો, મોઢ શિષ્યોપરની આમરિત અને સમુદાયનું
મમરવ તે મહાપુરુષને સહજ પણ ન હતું તે પોતાનું જાળવી
એકાતમા જઈ વસ્યા અને સ્વાવલંબનની પ્રબળ શક્તિના
મહ્યારી થઈ આત્મહિત માધું

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] મર્થ ગામનપત્ર એક ગામર્થ નામના ગણધર નો મ્યવિઝ
મુનિ હતા તે ગણિનાવથી પુકત ન્દી દમેશા મમાધિભાવ
માથી ન્થા હતા

નોંધ —અન્ય છવોને ધમ વિષે સ્થિર કર અર્થાત્ જ્ઞાનવૃદ્ધિ,
તમાવૃદ્ધિ અને પ્રમજ્યાવૃદ્ધિ હોય તે સ્થવિર સિમુ ગમાય છે અને
ભિક્ષુગણના વ્યવસ્થાપક હોય તે ગણધર કહેવાય છે

[૨] મધ સાદનને યાગ્ય સ્કન (જગત) નેનાથી જેમ ગાડીવાન
અટવીને ઓગળી જાય છે તેમ યોગ (મયમ માગમા
સદન કન્ટા સિધ્ધમાધમ અને તેને દાનનાં ગુરુ મન્ને મમાર
નપ અટવીને ઓગળી જાય)

[૩] પન્થુ જે ગગિયા ગગાને ગાડીમા નેડી દ્વા છે (તે ન
ચાલસાથી) તે તેને માગી મારીને ચાકી જાય છે અને વ્યને
જી પામે કે તેમજ મચાતિ અનુનવે છે આ તા મારતા
ગાડીનાનના પરાણે પખુ બાગી જાય કે

[૪] તથા જગ તે મ્દનાક ગાડીવાના પૂજકે મદકુ ભર ન ન્દ
નાક ના વાન પગેપાની આરોથી સી સી નાખે કે પન્થુ ત
ગગિયા ગગો ચાનતા નથી મા ના ડના મ્દનાક સામરી
બાગી નાખ ન અને ન્દનાક કુમાગે નિ નય કે

[૫] ન્દનાક ચાનતા ચાનતા પાનાએ રહી જાય કે, મ્દનાક
મેમી જાય ન અને મ્દનાક મુર્જિ જાય કે ને ગાના જતા
ઉ નાજ નથી મર્જિ મગ હજો છે, મર્જિ ફેડકાની માક
કેડા મા ના મડે છે નો નર્જ રખી મુત જગ તમણ ગાયને
નમ્ર નેની પાડા દો

[૬] એવા માયાની મગ માવુ નીચુ ગમ્પી પડી જાય છે,
 ૧૧૧ ગમ્પી આ ચા ૧૧૧ ને માવુ જવુ દેખાય ત્યાં ન જતા
 ૧૧૧ે મામે ચાવના માટે કે મોઝા ગમિયો જગ ગેમ કરી
 જલો મગી ન મચો હોય તેમ બેસી રહ્યું છે તો ગમ્પી મોઝા
 ખૂમ વેગબગ નાસનાજ માટે છે

[૭] મોઝા કુટ જગત મોઝીને તોડી નાખે છે મોઝા મ્વચ્છેડી
 મગ ધોમકે ભાગી નાખે છે વગ્ગી મોઝા ગમિયો મગ તો
 મુસવાઠા ને કુશાજ મોઝી ખડતના રાયમાથી મગી મગ
 પનાયન ચર્મ જાય

[૮] જેમ માડીમા જોડેના ગમિયા જગો માડીને ભાગી નાખી
 ધણીને હરાન કરો ભાગી જાય છે તેજ પ્રકારે તેવા મ્વચ્છેડી
 કુશિખો પથુ ખરેખર ધમ (મયમવમ) રૂપ માડીમા જોડેના
 ઠતા ધૈયથી કિત ચર્મ ને મય (વમ)ને ભાગા નાખે
 (આચા મનપૂનઃ ૧૫મ પાળતા નથી)

[૯] (માગી પાસેના) મ્વનાઃ કુશિખો વિદ્યાની નહિ ॥ મયથી
 મ માતા અને આદકારી થઈ કરે છે જેટલાક રમના મોતુખી
 કે જેટલાક સાવાથીનીના (ગી મખનેજ દિગ્ગતા) છે
 અને મ્વનાઃ પ્રચડ કોધી

[૧૦] મ્વનાકે બિદ્યા (નેના જગ) ના જાગસુ છે દનાકે આદકારી
 ગોચો બિદ્યાએ જગા અપમાન થાય માટે નીરે થઈ એમ્મથા
 બેસી ગહે ■ જેટલાક મોન્મત શિખો એસ છે ૫ જ્યાર
 ૬ પ્રયોજન પૂવકે (મયમમાર્ગનં Cચિન) ગિષ્પામલુ આપુ પુ-

[૧૧] તો વચ્ચેજ નામુ જોલીને દોતોજ પ્રગટ કરી જનાવે છે
 અને જેટલાક તો આચાર્યોના વચન (શિક્ષા) થી વા વાર
 વિરુદ્ધ વને કે

[૧૦] કદનામને લિક્ષાર્થે મોકલવા છતાં જતા નથી અથવા બહાના કદ છે ને) “તે બાઈ (શ્રાવિકા) અને ઓળખતીજ નથી તે મો નહિ આપે તે ઘેજ નહિ હાથ, હું માનું છું કે ત્યાં બીજા ભિક્ષુને મોકલો તો વીક છું શું એમ્મેજ છું ?” આ પ્રમાણે શુરને આમો જવાબ આપીને લિક્ષાર્થે જતા જ નથી

[૧૧] અથવા કોઈ પ્રયોજી મોકલ્યા હોય તો તે કાર્ય કરી આવતા થી આ જાળુ બોલે છે કે તો શુર કાર્ય મનાવે કે માટે માત્રમન્થાનની બહાર આમનેમ ભમવામા મનય ગાગે કે બીજો કાર્ય કરે તો પણ રાજવેડી માફક તે। મો છે આ ઝીમથી સ્પાળની ભમરો બીચી કી મોહુ થાવે ,

[૧૪] તે બના કુશિબો, ભખાયા ગણુઆ દીનિન કયા તથા બાન પાળીયા ગેઆ પડી જેમ પાપ આ ના પડી દમ લાઓ વિશાનિલિતામા ગેરજાથી ગમન કરે છે તેમ, શુરો કાડી એઆ ગ્યરજતાથી ગમન કરે ૬

[૧૫] જેમ ગળિયા બૃગદની સાથે રહેનો માગથિ (બેફત) ખેં કરે ૬ તેમ ગામ્યાચાર્ પોતા ના આના નિબો હોવાથી આમખેં કરે છે અને દહે ૭ જે શિબોયા માગે પોતાનો આત્મા દધાય તેના કુષ્ટ નિબોયા શુ ?

[૧૬] જેમ ગળિયા ગધેના હોય તેના માસ શિબો છે એમ વિચારી ગામ્યાચાર્ સુનીશ્વ તે ગળિયા ગધેનાએને નશ્તને નાંખ આગરે ૮

[૧૭] ત્યાગ્યા સુકોમળ, ભતાયુન્ત, ગબીર, મગાનિત અને નાચારમય વનનથી તે ગાગર્ મહાત્મા આ રસુનામા વિદ વતા હતા

નોંધ — જનિયો બળદ ગાડાને બાગી નાખે છે ગાડીવાનને ને
 અને સ્વચ્છથી કુખી થાય છે તમ સ્વચ્છની સાધક સયમથી પતિત
 થાય છે આય જન (સહાયક સદ્ગુણ ઈલાદિ) નો લાભ વર્ધી સકતા નથી
 અને પોતાના આત્માને પણ કલુષિત કરે છે સ્વત્રત્તાના જોડા નીચે ધામે
 બાને બહુજનો સ્વચ્છતાને જ પોષણ દોરે છે સ્વચ્છતા પણ
 વાસ્તવિક રીતે તો પરત્રત્તા છે અને મહાપુરુષો પ્રત્યેની અપભ્રુતા
 ઉપરથી પરત્રત્તા બસાય છે પરત્ર વાસ્તવિક સ્વત્રત્તા ડ આવી ન્ય
 ત નતાનો ઉપાસક જ અમત્ર વધી સકે છે

એમ નુ છુ

એ પ્રમાણે ખલુકીય નામનુ સત્તારીમય અધ્યયન નમાત્ત થયુ

મોક્ષમાર્ગગતિ

મોક્ષમાર્ગનું ગમન

૧૮

શર્વ જીવોનું લક્ષ્ય એક માત્ર મોક્ષ, નિર્વાણ કે મુક્તિ છે. દુઃખથી કે કષાયોથી મૂળાર્થ તે મોક્ષ અર્થજન્ય થઈ મૂળાર્થ તે મુક્તિ સાત્તિકધાન માત્ર સ્વરૂપ તે નિર્વાણ તે સ્થિતિમાત્ર નર્વ મુખ્ય ગમાયા છે જનદશન આપા નમારને એતન આ જડ-જીવ અને અજીવ-મા વિલખ કરે છે અને તે બે તરવેન સહાયક તેમજ આધારભૂત તરવે જેવા કે ધર્મ, અધર્મ, આત્મા અને કાળને ઉમેરીને એ જ પદાર્થોમા આ આખા વૈશ્વને અમારી દેવ

એટલે જીવની ઓળખાણ-જનનુ યથાર્થ જ્ઞાન-એ મોક્ષ પ્રથમ આવશ્યક છે આ સ્થિતિ એજ નિઃચિન્તન, આર્થ સ્થિતિ યથા પાત્રી આત્માના અનુપમ જ્ઞાનની જે ચિનગાત્ર દૂની નીકળે તેજ સાચુ જ્ઞાન

આની સ્થિતિ માત્ર સ્વામા રાજ્યશવલ, આત્મચિન નાનગ અને સદ્વાચન એ જધા ઉપદેશક અગ્રે છે આ નિમિત્તોદ્ધાર નાત્યને જાગૃતિ, વિચારી તથા અનુભવી આગર વધનું એજ એક હેતુ હોયો જોઈએ

ભગવાન જોવા —

[૧] યથાર્થ મોક્ષનો માર્ગ જે જિજ્ઞાસાએ હલો છે તેને માલમ તે માર્ગ જાન કે જોયી સમુપ્ત અને જ્ઞાન વર્ધન (સાતિ આં તપ) ના લક્ષણરૂપ ૭

એ ૭ કે મોક્ષ માત્ર મા તે જ નેની / રથમ જાવરમા ૬

[૭] (૧) જ્ઞાન (પાથની યથાથ મમજ) (૨) શૈવ (યથાથ શ્રદ્ધા) (૩) ચારિત્ર (નતાલિનુ આચરુ) અને (૪) તપ આ ચાર પ્રમાથાં યુક્ત મોક્ષો માત્ર પ્રાપ્તની વિશ્વેશ્વરેષ્ ૬ માં થા ૭

નોંધ — આગ્રિથી નેષ કમોતુ બધન થઈ નથી અને તપથી પૂર પ્રમો મય ચાય

[૮] જ્ઞાન શૈવ ચારિત્ર મને તપથી સયુક્ત કેવા આ માર્ગને પામેના છુએ રહ્યતિમા જ્ઞય ૬

[૯] ને પેછી પહેના પ્રકા મા હૃદય સા ૧ સાચ પ્રજારનુ છે (૧) મનિજ્ઞાન (૨) કુતજ્ઞાન (૩) અરધિજ્ઞાન (૪) અનુપયાય જ્ઞાન જ્ઞાન (૫) જ્ઞાન

નોંધ — આ બધા જ્ઞાનિ વિશેષ પરિકાર નહીં થોર માત્રમા મા છે

[૧૦] જ્ઞાની પુનરાજ્ઞે દ્રવ્ય શુભ અને તેના નર પર્વાથેને મમજના ચાર ૭ મા પ્રમાણે પાચ પ્રમા નુ જ્ઞાન મનાયુ છે

નોંધ — સ્વાર ક્રમન પાત્રની મમજ્યા ત પાથ અથવા શુભ માત્રમા હોય ૭

[૧૧] શુભો જેને આત્રય રહના હોય ૭ તેને ન્ય હૃદવાય છે આં જો દ્રવ્યમા ર્ગ મ મધ અર્થ ૬ પ્રનાદિ જે ધમો નહના કે તે શુભો કહેવાય ૭ અને દ્રવ્ય તથા ગુણ બન્નેને આગિન મધ છે કે તેને પચાથો કહેવાય ૭

નોંધ — અમકે આત્રમા એ કંઈ છે જ્ઞાનાદિ એ તેના ગુણો છે એ મંપશાતુ બિન્ન બિન્ન જેને દ્રવ્યતર થાય છે તે નતા પર્વાથ છે

[૧૭] ધમાગ્નિ ઇય અધમાગ્નિમય, આમતાગ્નિકાય, કાનાતિમય, પુરુષાગ્નિમય અને હવાગ્નિમય એ ૭ દ્રવ્યના પદાર્થોના પાંચ જિજ્ઞેષ્યોમાંથી એક છે (અગ્નિમય એ જૈન લોકોનો મુખ્યદેવતા સંબંધિત નથી ૭)

[૧૮] અગ્નિમય, અધમાગ્નિકાય અને આમાગ્નિમય એ ત્રણેય દ્રવ્યના જનન માટે કારણ છે તથા હવે મધ્યમાના અનંત છે

નોંધ — મુખ્ય જનનાનો મરણ ન થઈ શકે તેથી મનસ્સા બતાવી છે

[૧૯] અગ્નિમાદાયક વીરે તે ધર્માગ્નિમયનું લક્ષણ છે આગિય તમામ મદાયક વીરે તે અધમાગ્નિમય, નમણ, અકાન અબધાય છે. ભાગ્યે જ જોઈ શકાય. અરુચિ. આરવો તે તે, નક્ષણ છે

[૨૦] પાંચ પીકિયાઓના પવિત્રન પાંચ પીકિયાઓની ને આગુત્રી થાય છે તેના કારણે લક્ષણ ૭ ઉપચાર (નાશિઆપા) નું લક્ષણ છે આ તે ના. લોક, મુખ અને દુષ્કર્મથી મુક્ત થાય છે

[૨૧] નાન, દર્શન ચારિત્ર તપ વીર અન ઉપચાર એ નના નિગિષ્ટ લક્ષણો છે

[૨૨] નમ્ર, અવકાશ, પ્રકાશ, મતિ, ગતિ, તાપ, નિદ્રા (પીકો મોડો વાદ્ય) મધ, ન અને અન એ બધા પુરુષોના લક્ષણ છે

નોંધ — પૃથ્વીના એ જૈનદેવતાના બહુ પદાર્થોમાં વપરાયેલા પારિભાષિક શબ્દ છે

[૧૩] અઠ્ઠ યવુ વિખરાતુ મખ્યા, આકાર (વલ્લુલિનો) સયોગ
 યથા વિભાગ મે જરી ક્રિયાઓ પચાસોની મોડ ૮ મા
 તેજ તેન નક્ષત્રુ ધાન્વ

[૧૪] ૭૧ અઠ્ઠ પુ ૧, પાપ માસેવ મર નિર્ગન, મધ
 અને મોક્ષ મ ૧૩ તરવો છ

[૧૫] સામાનિક રીતે (જનનિમ્મરુપ્ત સ્થાન કલ્યાણી) ૨ માર્તના
 ઉપેક્ષથી ભાનપૂન ૨ તે મરા પદાયોની યથાય શ્રદ્ધા થરી
 તે રિયતિને મહાપુરુ સાચ મમતિત થુ છ

નોંધ — સમકિત બેઠેને સમરુત્તર યથાય આત્મતાન જેન દર્શનમા
 પણ વેલા ૧૪ શુભસ્થાનકોમાં ગાય શુભસ્થાનથીજ આત્મવિકાસ શરુ
 થાય છે તે શરુનાને સમતિત કહેવાય છે

[૧૬] (૧) નિમગ્નરુચિ, (૨) ઉપશરુચિ () આગ્રારુચિ, (૪) સૂ ૧
 રુચિ (૫) ખીજરુચિ (૬) અભિમગ્નરુચિ (૭) વિગ્તારુચિ
 (૮) ક્રિયારુચિ (૯) સક્ષેપરુચિ અને (૧) ધર્મરુચિ આ
 સ રુચિઓની મમકિત ત તમ જાવે પચાસ છે

[૧૭] ૭૧ અઠ્ઠ પુ ૧, પાપ આસેવ મર નિર્ગન મધ
 અને મોક્ષ એ ૧૩ પદાયોન યથાય રીતે જનનિમ્મરુપ્ત
 નો કરીને ૭૧ ૧૧ પત્રી તે ૫૨ શ્રદ્ધા થાય તે નિર્ગન
 કહેવાય છે

[૧૮] જે પુ ૧ જિનેશ્વરગએ યથાય અનુભવના ભાવો ૧૧ ૬ થથી
 ક્ષેત્રથી માર્ગથી અને ભાનથી પોતાની મેજેજ જનનિ મરુપ્ત
 નાન (નમિત) થી જાણી તે એમજ છે ખીજ રીતે યથી
 એવી અગ નક્ષ રાખી શ- ૬ તે નિમગ્નરુચિનાના મમ
 પ્રિતી વળણવો

[૧૯] ઉપશુક્ર ભાવો જે દ્વગી ૩ ઇમરુશ્વરગે ૧૩ કહેવાયેલા

તે ॥ હિય શ્રદ્ધા રાખી મકે ઇ ત હિય મરુચિ વાગે મમકિતી
જાણવે

[૨૦] જેના નામ, દેહ, માદ અને અનાન નીખળા ગયા છે તેના
મનપુરની આપાથી તરન પડે મરુચિપુર શ્રદ્ધા ધરાવે કે ત
આપાગિરાણે મમકિતી મેળાય ૬

[૨૧] જે અમરપ્રિય - અગમ્યથી સુરો ભાળે તે સૂત્ર રો
મમકિતિ પામે છે તે અતરંગિવાળો મમકિતી જાણવે

નોંધ — આચારનાદિ અગા અનપ્રિય કહેવાય છે અને ત
મિવાયના ખીન સૂત્ર અગમ્ય કહેવાય

[૨૨] જેમ પાણીમાં તેવું મિદ્ર સિત્તા પામે અને એક ખીજ
વા ચેથી અને મીઠા લપા થાય તે એક પ થી કે એક
લંબુથી થાય પ, ઘણા દહાન અને ઘણા લંબુજે પાઈ પર
શ્રદ્ધા વધે અને મમકિતિ પામે તે પુરુષ મીઠુચિ મમકિતી
જાણવે

[૨૩] જો અગિયાર અમ અને ના મો દ્રવિદાદ તથા ખીન
ઈત મિદ્ધાતોના અથને મરામત જાણી મમકિતિ પ્રાપ્ત થયું
છે તેને અનિમમરુચિ જાણવે

[૨૪] જ દેહના મરં ભાવે, નવ પ્રમાણો અને મરં નયોધી જેને
જ્ઞાતિને મમકિતિ પ્રાપ્ત થયું કે તે જિસ્તા ગચિ મમકિતી
જાણવે

નોંધ — નવ એ પ્રમાણનો અર્થ છે નવ ગેરચે વિચારોનું વર્ગીકરણ
તેના સાત પ્રકાર છે (૧) નેત્રમ (૨) મનદ (૩) વ્યવહાર (૪) જાણુચન
(૫) રાગ (૬) સમભિર (૭) ગૌરભૂત પ્રમાણ ચાર ૭ (૧) પ્રત્યક્ષ
(૨) અનુમાન (૩) ઉપમાન (૪) આગમ બધા પદાર્થોના જ્ઞાનમાં નવ
અને પ્રમાણની આવશ્યકતા રહે છે

[૨૫] મયરશન નો નાન પૂર્વ- આરિત તપ વિનય પાત્ર મમિતિ
અન ત્રણ ગુણિ પ્રતિષ્ઠા શ્રદ્ધા કિરાએ કન્યા મમમિતિ
મામે તે કિરાગુણિશાશ્રા જાળવે

[૨૬] જે મમત મન શા નદશનામા સપનારા નથી કે ત્ય સિરાયના
મીનત માછ પગ રાદો માનનો નથી જતા રાનરાગ ॥
પ્રત્યનમા અતિ નિપુણ નથી (અથાન પીતરાગ માગની
શ્રદ્ધા ગુણ હ પણ વિગેર ભજેને નથી) તે રહેપરુરિ
મમમિતિ કાળવે

[૨૭] જે અન્તિ ૧૧ (૬ થયર૩૫) સુત (શાસ્ત્ર) ધમ અ
આરિતધમ તે જિનેશ્વર અં મહેન હ તે રીતે શ્રદ્ધા ૧૫ કે તેને
ધર્મરુચિ મમકિની જાળવે

[૨૮] (૧) પરમાથ (તત્ત્વ) ન ગુણમીન ૧ ક વ (૨) જે પુત્રો
પરમવ્યથ-૧૧૧૦ પામ્યા / તેઓની મેરા ક રી (૩) જે
માગથી પતિત થયા હોય - અનત્ય મન કે વા મા માનતા
હોય તેનાથો હ રહેવુ એ તણુ ગુણોથી મમમિતિની શ્રદ્ધા પ્રગે
કે (એ તણુ ગુણો કાગરી નાખરાથી સમગિત શ્રદ્ધા ૧૧૬
જાળવ્યા છે હ)

[૨૯] સમમિતિ વિના આગ ૧ નીર્ગ મગ્ગ નહિ મને સમમિતિ હોય
ત્તા નો આરિત હોય અને ન પાત્ર હોય જો એમી માથે
મરુદ્ધવ અને શાત્રિ ઉત્તરન ચાર તો ત્યા પડેના મમકિત
જાળવુ

નોંધ — સમમિતિ એ આરિતની હરવર્તી સ્થિતિ છે થથથ તદ્વા
વિનાશ આચરેલુ ઇચિન્યાનુ છે

[૩૦] શન વિના (મમમિતિ દિન) ના ૧ હે ૧, ૧ ન વિના

ચારિત્રના ગુણો ન હોય અને ચારિત્રના ગણ વિના (કમથી)
મુક્તિ ન મળે અને કર્મભક્તિ વિના નિરાણુગતિ (મિદ્ધપદ)
થાય તદિ

[૮૧] નિશકિત (જિનેશ્વર ॥ ૧૪૪ નિર રા ન ગદિત થવું), નિહા
મિત (અસત્ય મતોમા વાગ્જ રહિત થવું), નિર્વિચિત્તિય
(મમકામમા મરાય રહિત થવું), અમદ્રષ્ટિ (ધણા મતમતાતરા
ને)ને મુજાવું નરિ તે અથાત અકમ નદારાગુ થવું), ઉપ
મૂળ (મત્યધમ પામીને જે ગુણી પુરુષા લાય તેમની પ્રતમા
કરે અને ગુણુકદિ કર તે) ગિયરી ગ્જા (ધમયા શિયિન
થતા હોય તેને ગિય કરના), નાત્મય (ન્યધર્મનું દિન માધવ
અને મનામીઓની ભાનિ કરરી) પ્રમાનના (સત્યધર્મની
ઉનાતિ કરવી અને પ્રચાર કરવો) આ આદ્ય ચમ્પ્ત્ય દ્રષ્ટિના
આચારો છે

[૮૨] પ્રથમ મામાયિક ચારિત્ર, બીજું હ્રોપચાપનીય, ત્રીજું પશ્ચિત
વિશુદ્ધ ચારિત્ર, ચોથું સ્વસ્થ મપાય ચારિત્ર

[૮૩] અો પાચમ કરાય રહિત ચચાખ્યાન ચારિત્ર (તે ગાગિયા મા
ક માનમા ગુણુચાનકે રહેના) હલમ અને તથા રાગીને હોય
છે આ પ્રમાણે કર્મને અપાવનારા ચારિત્ર પાચ પ્રમારના
ગ્જા છે

નોંધ — મામાયિક ચારિત્ર પાચ મહાવતરે ૧ પ્રથમ—ચારિત્રને કહેવામા
આવે છે બીજું મામાયિક ચારિત્રના કાવના છેદ કરીને ફરી સ્થાપન
કરવું તેવું નામ હ્રોપચાપનીય ચારિત્ર કહેવામા આવે છે પશ્ચિત્તાર
વિશુદ્ધ ચારિત્ર હવ્ય પ્રમારના જ્ઞાન અને તપશ્ચર્મા પૂર્વક નર સાધુનો
ગાથે રહી મેદ વર્ સુધી પડે છે તે સ્વસ્થ સપરાય એટલે અદ્ય કય
ચવાળુ ચારિત્ર

[૮૧] તા આનન્દિક નેજા માળા એમ ૧ પ્રકાર નમુનેહુ ૬
માથ તરતા આ આનન્દિક તપના ૭ ૭ પ્રકાર ૭

નોંધ - તપસ્યતાના વિશેષ અધિકાર ગ્રાત્રીયમુ અકરણ નુ ના

[૮૫] આત્મા જ્ઞાનથી પાથો ૧ જાણે ૭ જ્ઞાનથી ત ૧૨ પ્રકાર
૧ ૧ ૭ આગ્નિથી આત્મા પ્રોત્તો મન કરે છે, આત
તરથી પૂરતા પ્રાત્પતી ૧૬ થાય ૭

[૮] મે પ્રમાણે નવમ જાણે તપથી દૂરકર્માન દૂર કરીને મન
૧ મથી રહિત થાય મલરિઓ ગાદ્ય પ્રોત્તમનિ ૧૧મે છે

એમ કહ

આ પ્રમાણે મોક્ષમાર્ગ મનિ નવમીનુ આ ૧૧૧મુ અધ્યયન મમામ થયુ

સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ

૨૬

પરાક્રમ, શક્તિ કે નામરૂપે તો જીવમાત્રમા છે, પરંતુ વિશ્વમા તેનો ઉપયોગ જુની-જુની રીતે જુ. ૧. જુ. ૨. રૂપે થતો દેખાય છે તેજ જીવોની વિવિધ ભિન્ન ભૂમિતિઓ સૂચવે છે જે શક્તિ અન્ય પર ન વાપરતા પોતા પરજ વાપરે છે તે તર ન ગણાતા મૂર્ખામા ખરે છે તેજ પ્રમારે પ્રારત થયેલા તરવાના માવનોથી પોતેજ દૂભે છે તે જાણજીવ કહેવાય છે

ન્યાયે ખાવભાવ મટે છે ત્યારે માથે સાથે તેની દ્રષ્ટિ પણ પથરે છે આ દ્રષ્ટિને જૈનદર્શન મમન્તિ-દ્રષ્ટિ કહે છે એ દ્રષ્ટિ પાખ્યા પછી જે પુરુષાર્થ થાય છે તે જ માથે પુરુષાર્થ કે નાચુ પરાક્રમ કહેવાય છે

જીવ માન નાપક છે મમાર એ માધનાની ભૂમિતિ છે તેમા પણ મનુષ્યત્વ એ નાધનાનુ ઉચ્ચ ક્ષેત્ર છે ત્યા મળેલા માધનો મુમાર્ગે પ્રયુક્ત થાય તો નાધની માધના મફત થઈ તે શીખ પોતાનુ કલ્યાણુ મારે છે

તેમ જીવો વિવિધ ભિન્ન તેમ તેના સાધનોમા અને પ્રકૃતિમા પણ વિવિધતા છે તેથી મમન્તિ પરાક્રમના વિવિધ ભિન્ન માધનો વિવિધ ભિન્ન રૂપે અહીં ઉંડે બેરોમા બતાવ્યા છે જેમાના દેહલાક મામાન્ય, દેહલાક વિશેષ અને દેહલાક વિશેષતરુ કડિન છે તો તે પછી પોતપોતાને ઇષ્ટ માધનોનુ સોધન કરી પ્રત્યેક માધકે પુરુષાર્થમાં પ્રયાત કરવો અને વિચારનુ અતિ અતિ આવશ્યક છે

મુધર્મસ્વામીએ જ જૂસ્વામીને મધુ —હે આયુધ્યમન ! તે
જગવાન મહા-રીરે આ પ્રમાણે કહેછે તે જ સાબળયું છે અહીં
ખરેખર સમજી જગવાન કાશ્યપ મહા-રીરે સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ
નામનુ આધ્યયન વર્ણવ્યું છે

જેને મુંદર રીતે સાબળીને તેના પર વિશ્વાસ અને સદ્દા
લા-રીને, (અર્થ વિશ્વાસ લા-રીને) તેની રુચિ જમા-રીને તેનો
સ્પર્શ કરીને, તેનું પાવન કરીને, તેનું સોધન, કીર્તન અને આરા-
ધન કરીને તેમજ (જિનેશ્વરોની) આજ્ઞાપૂર્વક અનુપાવન કરીને
મળ્યા છવે સિદ્ધ, પુદ્ધ, મુખ્ય થાય છે, પરિનિર્વાણ પામે
અને સર્વ દુઝોનો આત કરે છે

તેનો આ જાત આ પ્રમાણે ક્રમથી કહેવાય છે જેમઢે
(૧) ન વેગ (મોક્ષાભિલાષ), (૨) નિર્વંદ (વરાખ્ય), (૩) ધર્મ-
સદ્દા, (૪) મુક્તસાધમિક શુદ્ધિ (મહાપુરુષો અને સદ્ધર્મ-
ઓની સેવા), (૫) આલોચના (દોષોની વિચારણા), (૬) નિન્દા,
(દોષોની નિંદા-આત્મનિન્દા), (૭) મહા (દોષ પ્રત્યે તિરસ્કાર)
(૮) સામાયિક (આત્મભાવમા લીન થવાની ક્રિયા), (૯) ચતુ-
વિંશતિસ્તવ (ઓ-રીસ તીર્થકરોની સ્તુતિ, (૧૦) વદન (૧૧)
પ્રતિક્રમણ (પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની ક્રિયા), (૧૨) કાલોત્સવ,
(૧૩) મત્યાખ્યાન (પ્રતિજ્ઞા લેવી), (૧૪) સ્તવ સ્તુતિમંજર
(મુખીજનની સ્તુતિ) (૧૫) કાલ પ્રતિવેષના (સમય નિરીક્ષણ)
(૧૬) પ્રાયશ્ચિત્તકરણ (પ્રાયશ્ચિત્તની ક્રિયા) (૧૭) દામાપના,
(૧૮) સ્વાધ્યાય, (૧૯) વાચન, (૨૦) પ્રતિમંત્રના (પ્રશોત્તર),
(૨૧) પરિવર્તના (અભ્યાસનું પુનરાવર્તન), (૨૨) અનુપ્રેક્ષા (હિંદુ
જિન જિન ચિંતન), (૨૩) ધર્મકથા, (૨૪) શાસ્ત્ર આરાધના
(જ્ઞાનપ્રાપ્તિ), (૨૫) ચિંતાની એકાગ્રતા, (૨૬) સયમ, (૨૭) તપ,
(૨૮) વ્યવહાર (કર્મનું વિખરાડું) (૨૯) મુખશાય (સંતોષ),
(૩૦) અપ્રતિબદ્ધતા (અનાગ્રહિત), (૩૧) એકાંત આરાધન, શયન
અને સ્નાનનું એવન, (૩૨) વિનિવર્તના (પાપક્રિયાથી નિવૃત્ત
થવું), (૩૩) મંત્રોગ મત્યાખ્યાન (સ્નાવલ જન), (૩૪) ઉપધિ

પ્રત્યાખ્યાન (અનાવશ્ય વસ્તુઓનો ત્યાગ અથવા વસ્ત્ર, પાત્ર
ક્રિયાદિનો ત્યાગ), (૩૫) આદાર પ્રત્યાખ્યાન, (૩૬) કપાય પ્રત્યા-
ખ્યાન, (૩૭) ઘોષ પ્રત્યાખ્યાન (પાપપ્રત્યગ્નનો ત્યાગ), (૩૮)
શરીરનો ત્યાગ (૩૯) નદાયનો ત્યાગ, (૪૦) ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન
(અણુમણુ-શરીરનો અત્યાસ લાગી મર્વા આદારનો ત્યાગ),
(૪૧) સ્વભાવ પ્રત્યાખ્યાન (દુષ્ટ પ્રવૃત્તિઓથી નિવૃત્તિ, (૪૨)
પ્રતિરૂપતા (મન, વચન તે કાયાની એકતા-કર્તવ્યપાલન),
(૪૩) વધાવૃત્ત્ય (ગુણીજનની સેવા), (૪૪) સર્વગુણન પ નતા
(આત્માના મર્વ ગુણોની પ્રાપ્તિ) (૪૫) વીતરાગતા (રાગદ્વેષથી
વિરહિત), (૪૬) સમા, (૪૭) મુખિ (નિર્લોભતા) (૪૮) નશ્વતા
(કપટનો ત્યાગ) (૪૯) શ્રદ્ધા નિરભિમાનતા (૫૦) ભાવનત્ય
(શુદ્ધ અત કશ્ચ), (૫૧) મરણ મત્ય (માત્રી પ્રવૃત્તિ, (૫૨) યોગ
મત્ય (મન વચન અને માયાનો વ્યાપાર નત્યરૂપ હોય તે દર્શા),
(૫૩) મનોગુપ્તિ (મનનો નયમ) (૫૪) વચનગુપ્તિ (વચનનો
નયમ) (૫૫) કાયગુપ્તિ (માયાનો નયમ) (૫૬) મન નમાધારણા
(મત્યમા ચિત્તની એકાગ્રતા) (૫૭) વાન્નમાધારણા (વચનનુ
યોગ્ય માર્ગમા નિરૂપણ) (૫૮) કાય નમાધારણા મત્યપ્રવૃત્તિમા
શરીરનુ સ્થાપન) (૫૯) જ્ઞાન નય નતા (જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ), (૬૦)
દર્શન નયનતા (અભ્યુત્પન્ન પ્રાપ્તિ) (૬૧) આદિત્ર નયનતા
(શુદ્ધ આદિત્રની પ્રાપ્તિ) (૬૨) કોનેદ્રિય નિચ્છ (કાનનો
નયમ), (૬૩) આપ્તનો સયમ (૬૪) પ્રાણેન્દ્રિય (નાભનો નયમ),
(૬૫) જીહ્વાનો નયમ, (૬૬) સ્પર્શેન્દ્રિયનો નયમ (૬૭) કોષ્ઠવિજય
(૬૮) માનનો વિજય, (૬૯) માયાનો વિજય (૭૦) દોષનો
વિજય (૭૧) રાગદ્વેષ અને મિદ્યાદર્શન (અજ્ઞાન) નો વિજય,
(૭૨) કૌતેશી (મન વચન અને માયાના યોગનુ રૂપનુ-પર્વતની
પેઠે આત્મ-અટોલતાની ગિયતિ), અને (૭૩) અકર્મતા (કર્મરહિત
અવસ્થા)

ભગવાન બોલ્યા —

- [૧] (ગિય પૂછે કે-) હે પૂજ્ય ! મવેગ (મુમુક્ષુતા) થી જીવાત્મા શુ પ્રાપ્ત કરી જાહે (કયા ગુણને પામે છે ?) ગુરુ બોલ્યા — મવેગથી અનુત્તર ધર્મશ્રદ્ધા જામે છે અને એવી અપૂર્વ ધર્મશ્રદ્ધાથી શીઘ્ર રૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે અને તે દ્વારા તે અનંતાત્મનધી (જીવાત્મા માથે દુઃખ નિવારણ) ક્રોધ માન, માયા, અને લોભને ખપાવે છે (આ રથને કપાયોગી ઉપરામ, હ્રમ કે હરોપરામ એ ત્રણેમાંથી ચોક્કસ પ્રમાણે એક ગિયતિ હોય છે) તે જીવાત્મા ત્યુ કમ નાધતો નથી અને કર્મનિવર્તનના નિનિતરૂપ મિથ્યાત્વ તી ગુહિ કરીને રા. (મમકિત) નો આગધ્ય થાય છે ઉચ્ચ પ્રમાણની મમકિતની વિરુદ્ધિથી (માયિક મમકિતની ઉચ્ચ ગિયતિથી) મર્મ મર્મ થવ તો તેજ ભવે મોક્ષ પામે છે અને જ્યો તેજ ભવે મોક્ષ ન પામે તેઓ પણ આત્મવિગદ્ધિ વડે ત્રીજો ભવે અવસ્થા મોક્ષ પામે છે

નોંધ—ત્રણ ભવથી અધિક ભવ તેને કરવા ન તા નથી

- [૨] હે પૂજ્ય ! જીવાત્મા નિવેદ (નિતમકિત) થી શુ પામે છે ? નિવેદથી દેવ, મનુષ્ય અને પશુ મનુષીના પ્રત્યેક મમભોગોમા શીઘ્ર રૈરાગ્ય પામે છે અને તેથી જાધા વિરોધી વિગ્રહ થાય છે અને સવ વિરોધી વિરમ્ભ થયેતો તે આરભનો (પાપક્રિયાનો) પરિત્યાગ કરે છે આ ભનો પરિત્યાગ કરીને મમાગના ભાગને કમપૂર્વક કેળી નાખે છે અને મિદ્ધિ (મોક્ષ) મામે અમન કરે છે

- [૩] હે પૂજ્ય ! ધર્મશ્રદ્ધાથી જીવ જીવ પામે છે ૧ ધર્મશ્રદ્ધાથી નાવાવે નીચ (કમથી પ્રાપ્ત થયેના) સુખો મળવા હતા તેમા

રામતો નથી પણ દૈગ્ધ્ય ધર્મને પામે છે અગર (શુદ્ધચાત્રમ) ધર્મને છોડી ન છે અને અણુગામી (ત્યાગી) થઈ શારીરિક અને માતૈમિક હેતુ, જે ન સયોગ અને નિયોગોના દુખનો નાશ કરે છે (નર નર્મબધનથી નિવૃત્ત થઈ પૂર કર્મનો તર કરે છે) અને અધ્યાત્માવ (બાધારહિત) મોક્ષશુભને મેળવે છે

[૪] હે પૂજ્ય ! શુરજન અને અધર્મીઓની મેવાથી જીવ શુ પામે છે ? શુરજન અને અધર્મીઓની સેવાથી માયા વિનય (મોહનુ મૂળ કારણ) ને પ્રાપ્ત કરે છે અને વિનય મેળવીને સમ્યક્જ્ઞના રોધક કારણોનો નાશ કરે છે અને તેથી નરક, પશુ, મનુષ્ય અને દેવ સંબંધીની દુર્ગતિને અટકાવે છે, અને જગતમા બહુમાન કીર્તિ પામતો તે અનેક શુભને દીપાવી સેવા-ભક્તિના અપૂર્વ સાધન તરીકે મનુષ્ય અને દેવગતિને પામે છે મોક્ષ અને સદ્ગતિના માર્ગ (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર) ને વિગુરુ કરે છે અથાતઃ વિનયથી પ્રાપ્ત થતા સર્વ પ્રશસ્ત કાર્યોને તે સાધે છે અને નાશ માથે બીજા દુઃખને પણ તે મારે દોરે છે

[૫] હે પૂજ્ય ! આલોચનાથી જીવતમા શુ પામે છે ? આલોચનાથી માયા (કપટ) નિવાન અને મિથ્યાદર્શન (અસદ્દષ્ટિ) આ ત્રણ શબ્દો કે જે મોહમાર્ગના પ્રિધાતરૂપ અને સંસારના બધન કરનાર છે તેને દૂર કરે છે અને તેથી અપ્રાપ્ય સરગતિને પ્રાપ્ત થાય છે, સરળ જીવ કપટરહિત બને છે તેથી સ્ત્રીવેદ કે નપુમકવેદો નાથતો નથી અને પૂર્વે બાધેન હોય તો તેનો નાશ કરે છે

નોંધ -- સ્ત્રીવેદ એટલે સ્ત્રી જાતિને ગ્રામ્ય પ્રકૃતિ અને શરીરનુ

[૬] હ પૂજ્ય ' આત્મનિદાથી છુત સુ પામે છ ? આત્મદાનેની નિદાથી પસાતાપની ભગી બગાવે જ અને પશ્ચાતાપની ભીમા નાથાને બાળી પેાચ પામે છ અને એ વિરમત કુત આપુવ મરણની મેણિ (હાપક મેણિ) પ્રાપ્ત છે જ અને ત ત્રાપ્ત કે નાર ને ત્રાગીજી મોહનીય કમને પસાવે જ

નોંધ — કમનુ સવિસ્તર વલન તેનીસમા અધ્યયનમા ભુજો

[૭] હ પૂજ્ય ' ગત (અથ ગમીએ આત્મનિ રજરા)થી છુત સુ મેળવે છે ? હાથી આત્મનમતા (નધુનાથ જુગીને) મેળવે જ બી તેવો છુત અપ્રસન્ન કર્મનધનના હનુથી યોગો નિગ્ન કરી પ્રસન્ન યોગો પામે જ અા પ્રસન્ન યોગો પામીને તે અલગા અનેત આત્મસત કોળના પચાયાન નટ રી નામે છે

[૮] હ પૂજ્ય ' આમાયિકથી છવાતમા છ પામ છ ? સામાયિક કરવાથી (આત્મસતો) વિરામ મળે જ

[૯] હ પૂજ્ય ' આનીમ તીયકરોની ગુનિથી છુત સુ પામે છ ? આનીમ તીયકરોની ગુનિથી આત્મચનની નિનુદિ થની બન્ય

નોંધ — મનુષ્ય જેવુ મ્યાન ધરે છે તેવુ / તનુ આતરિક વાતા વરલ બની બન છે અને ગાખર તેવોજ તે વર્ત બન્ય છે

[૧૦] હ પૂજ્ય ' વનથી છુત સુ મેળવે જ ? વનથી નીચ જોત્રાનુ કમ બાધુ હાય ને અપાની ાચ જોત્રાનુ કર્મ બારે જ (નીચ સાતાન જુમા / જન્મના ઉચ્ચ વાનારજુમા જન્મે છે) અને સૌમાચ પ્રાપ્ત કરે જ તથા આરાનુ સમગ સામચ પામે જ (ઘણુ જીવો-મમાજ-ના પેના બને જ) અો તિબ્યભાવ (વિશ્વલખતા) ને પામે જ

- [૧૧] હે પૂજ્ય ! જીવ પ્રતિક્રમણથી શુ મેળવે છે ? પ્રતિક્રમણથી (આત્મેસા) નતના જિદ્દો તકી રહે છે અને શુદ્ધ વ્રતધારી તે દિનાદિ આસવથી નિવૃત્ત થઈ આઠ પ્રવચનમાનામા આવધ થાય છે અને વિનુદ્ધ ચાગ્નિ મેળવી મયમ યોગથી અનમ ન થતા દુન પર્વત મયમમા મમાધિપૂર્વક વિચરે છે
- [૧૨] હે પૂજ્ય ! કાયોત્તમથી જીવ શુ પામે છે ? કાયોત્તમથી બૂન તથા વલમાન કાગના દોળાનું પ્રાયશ્ચિત કરી વિનુદ્ધ બો છે અને ભાગ્યાદ્ય જોમ ભારથી રહિત થઈ નાનિપૂર્વક વિચરે છે નેમ નેવો જીવ ચિતા રહિત થઈ પ્રસન્ન ધ્યાનમા સુખપૂર્વક વિચરે છે
- [૧૩] હે ભગવન ! પ્રયાખ્યાનથી જીવ શુ મેળવે છે ? પ્રત્યાખ્યાનથી નવા પાપો મેડી છઠ્ઠાગો નિરોધ કરે છે અને છઠ્ઠાગો નિરોધ કરવાથી સવ પાપામા તે વૃક્ષા હિત મની પરમ શાંતિમા ઝીની રહે છે
- [૧૪] હે પૂજ્ય ! સ્તવગુણિતમથી જીવ શુ પામે છે ? સ્તવગુણિત મગથી ગ્ન, દર્શન અને ચારિત્ર્ય બોધિવાબને મેળવે છે અને તે બોધિવાબને મેળવી દેહાંતે મોક્ષ પામે છે અથવા (બાર દેવતોક, નવ ઐવેયક ને પાચ અનુત્તર વિમાનગણા) ઉચ્ચ દેવગતિની આરાધના કરે છે
- [૧૫] હે પૂજ્ય ! સ્વાધ્યાયાદિકાગના પ્રતિરોજનથી જીવ શુ પામે છે ? તેના પ્રતિરોજનથી જીવાત્મા જ્ઞાનાનુભવી કર્મને દૂર કરે છે
- [૧૬] હે પૂજ્ય ! જીવ પ્રાયશ્ચિત મગથી શુ પામે છે ? પ્રાયશ્ચિત કરવાથી પાપની નિનુદ્ધિ કરે છે અને વ્રતના અતિચારો (દોષો) રહિત થાય છે અને શુદ્ધ મનથી પ્રાયશ્ચિત અહળુ

[૫૦] હે પૂજ્ય ! જ્ઞાનમત્યથી (શદ્ધ અત કર્મથી) જીવ શુ પામે છે જ્ઞાનમત્યથી હ વિનિગુહિ ઉત્પન્ન થાય છે અને વિદ્ય અત કર્મથીજોજો જીવજી અર્દન પ્રભુના નવાવેના ધમની આરાવની મરી મકે છે આ ત ધર્મની આરાવનામા ઉઘમી ધર્મ પડ સામ્યા પાણુ ધમનો આગમક મો ડ

[૫૧] હે પૂજ્ય ! કર્મમત્યથી જીવ શુ પામે છે ? કર્મમત્ય (મત્ય પ્રતિ કર્મ) થી મત્યક્રિયા કરવાની શક્તિ જાળો છે આ મત્ય પ્રતિમા હેરો જીવ જેવુ મોતે છે તેવુજ કરે ~

[૫૨] હે પૂજ્ય ! યોગમત્યથી જીવ શુ પામે છે ? મત્યયોગથી યોગોના વિનિગુહિ થાય છે

નોંધ —યોગ એટલે મન વચન આ ૧વાનો આપાર

[૫૩] હે પૂજ્ય ! મનગુણિથી ~૧ શ પામે છે ? મનના મયમથ એમગ્રતા (માનસિકાન્ધિ) ઉત્પન્ન થાય ડ અને એમગ્ર મિત્તનામા ~૨ મયમનો આ ૧૨ મને ,

[૫૪] હે પૂજ્ય ! વચનમયમથા ~૧ શુ પામે છે ? વચનમયમથ તે રિમાર રતિય થાય છે અને નિવિકા ~૨ આધ્યાત્મિક યોગના માધનોથી (વચનમિદિ) પુખ્ત મધ ત્રિચરે છે

[૫૫] હે પૂજ્ય ! મયાના ન રમથી ~૧ શ પામે છે ? કાયામયમથ મવર (પાપોનુ રોમ્બુ) આ નેમાથી કાયાનન્ધિ ઉત્પન્ન થાય ડ અને મવરથી તે જીવ સાપના પ્રાણનો નિરોધ કરી શકે છે

[૫૬] હે પૂજ્ય ! મનને મત્ય માગમા (મયાધિમા) આપવાથી જીવ શુ પામે છે ? મનને મત્ય માગમા અધ્યાપવાથી એકાગ્રતા ઉત્પન્ન થાય છે અને એકાગ્રતા ઉત્પન્ન મરી તે જીવ જ્ઞાન પરાયો (અનેક શક્તિઓ) ઉત્પન્ન કરે છે અને જ્ઞાનના પય

ચો ઇત્યન્ન ક્રીને મમ્મકત્વની શુદ્ધિ કરે છે અને નિઃકાલો
૨૦ કરે છે

[૫૭] હે પૂજ્ય ! વચનને મત્યમાગમા આપવાથી ૩૧ થી પામે
કે ? વચનને મત્યમાગમા આપવાથી મમ્મકત્વના પદાર્થો
નિર્મળ કરે છે અને સુનમ્ય ઓગિત્વ પામે , તેમજ દુર્ગમ
સાધિતથી નિર્મળ થાય છે

[૫૮] હે પૂજ્ય ! કાયાને અયમમા આપવાથી ૩૨ થી પામે છે ?
કાયાને મત્યમાગમા આપવાથી આગ્નિના પદાર્થો
નિર્મળ થાય છે અને આગ્નિના પદાર્થોને નિર્મળ કરીને
અગ્નિને યથાખ્યાન આગ્નિની સાધના કરે છે યથાખ્યાન
આગ્નિની શુદ્ધિ કરીને આગ્નિની માત્રાને અપાવે છે
અને ત્યાગ્યાદ તે ૩૨ મિદ્ધ મદ્ધ મન મને જ્ઞાત થઈ
મર્વે દુઃખોનો અંત કરે છે

[૫૯] હે પૂજ્ય ! નાનમ પનતાથી ૩૩ થી પામે છે ? જ્ઞાન મપન્ન
૩૩ મવ પાડના યથાથ ભાગી જતી મને છે અને તે
અતુલતિરૂપ નસાગ અટવીમા પૂર્ણ થતા નથી તેમ જોના
સાગી મોય જોનાતી નથી તેમ જાતી ૩૪ મમાગમા મનો
પડનો નથી અને નાન, આગ્નિ તપ અને વિનયના ચોગો
પ્રાપ્ત કરે છે તેમજ પોતાના દર્શન અને પતા દર્શનને
મગાગ માગીને અમત્યમાગમા રાતો રાત

[૬૦] હે પૂજ્ય ! દર્શન મપન્નતાથી ૩૫ થી પામે છે ? તેવો
મગદિતી ૩૫ સમારના મગદિત અનાનનુ કે ન કરે છે
તેના જ્ઞાનનો પ્રમલ જોનાતો નથી અને ન પ્રમલતા તેજ
જ્ઞાન તથા દર્શનથી પોતાના આત્માને મચોડને મુર
ભાવનાપૂર્વક વિચરે છે

- [૬૧] હે પૂજ્ય ! આરિત સપનાતાથી હવે શું પામે છે ? આરિત મપ નતાથી ગૈતેલી (મેર જેવા નિશ્ચય) બાવને ઉત્પન્ન થે કે આ તેરા નિશ્ચય બાવને પામેતો અણગાર બાકી ગદના આ કમોતે ખપાવે છે અને ત્યા માદ સિધ્ધ, મુધ્ધ મુખ અને શા ન થઈ મર કુ મોતો અત કદ છે
- [૬૨] હે પૂજ્ય ! આત્રેદ્રિયના નિગ્રહથી હવે શું પામે છે ? આત્રેદ્રિયના નિગ્રહથી મુન્નરે અમું ન મળોમા રાગદ્વેષ રતિપણે વને છે આ તેથી ગગદેથી ઉત્પન્ન થયેના મો માવતો નથી અને કો જે કમો બાધેના છે તેનો મપ કરે છે
- [૬૩] હે પૂજ્ય ! આખના મયમથી હવે શું પામે છે ? આખના મયમથી મર કે આ ન રૂપોમા (દશગોમા) રાગદ્વેષ રતિ થાય છે અને તેથી ગગદેથી ઉત્પન્ન થયેના કમો માધતો નથી અને પૂવે જે મો બાધેના છે તેનો લય મે ક
- [૬૪] હે પૂજ્ય ! નાએન્દ્રિયના નિગ્રહથી હવે શું મેગવે છે ? નાએન્દ્રિયના મયમથી મુવામિત કે દુર્ગમિત પદાર્થોમા રાગદ્વેષ રતિ થાય છે આ તેથી ગગદેથી ઉત્પન્ન થયેના કમો માધતો નથી અને જે કમો માવેના છે તેના મર કર ક
- [૬૫] હે પૂજ્ય ! ઝિદ્વેદ્રિયના નિગ્રહથી હવે શું મેગવે છે ? હબના સયમથી મુન્નરે અનુન્નરે મોમા (રમનાગા કે મમાનાવાગામા) રાગદ્વેષ રતિ થાય છે અને તેથી રાગદ્વેષથી ઉત્પન્ન થયેના કમો માધતો નથી અને પુને જે કમો બાધેના છે તેનો લય કરે છે
- [૬૬] હે પૂજ્ય ! અપેશના મયમથી હવે શું પામે છે ? અપેશના મયમથી મુન્નરે અનુન્નરે મોમા (રાગદ્વેષ રતિ

ધાય છે અને તેથી રાગદ્વેષથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મો બાધિતો નથી અને પૂર્વે જે કર્મો બાધેલા છે તેનો ક્ષય કરે છે

[૬૭] હે પૂજ્ય ! ક્રોધના વિજયથી જીવ શુ પામે છે ? ક્રોધવિજયથી જીવ ક્ષમાના ગુણને પ્રગટાવે છે ક્રોધથી ઉત્પન્ન થતા કર્મોને બાધિતો નથી અને પહેલા બાધ્યા હોય તેને અપાવે ॥

[૬૮] હે પૂજ્ય ! માનના વિજયથી જીવ શુ પામે છે ? માનના વિજયથી મૃદુતાના અપૂર્વ ગુણને પ્રગટાવે છે અને માનજન્ય કર્મોને બાધિતો નથી અને પૂર્વે જે બધાચુ છે તેને અપાવે છે

[૬૯] હે પૂજ્ય ! માયાના વિજયથી જીવ શુ પામે ॥ ! માયાના વિજયથી સરજભાવપણું પામે છે અને માયાથી વેત્વા પડતા કર્મો બાધિતો નથી અને પૂર્વે બધાયા હોય તો તેને દૂર કરે છે

[૭૦] હે પૂજ્ય ! લોભના વિજયથી જીવ શુ પામે છે ? લોભના વિજયથી સતોષરૂપ જન્મતને મેળવે છે લોભજન્ય કર્મોને બાધિતો નથી અને પૂર્વે બધાયેલાં છે તેને વિખેરે ॥

[૭૧] હે પૂજ્ય ! રાગદ્વેષ અને મિથ્યાદર્શનના વિજયથી જીવ શુ પામે ॥ ? રાગદ્વેષ અને મિથ્યા દર્શનના વિજયમાં પ્રથમ તો જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રની આરાધનામાં તે જીવાત્મા ઉઘમી બને છે અને પછી આઠ પ્રકારના કર્મોની ગાંઠથી મુક્તિવા માટે ક્રમપૂર્વક અઘ્રાવીમ પ્રકારનાં મોહનીય કર્મોનો ક્ષય કરે ॥ અને ત્યારબાદ પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ નવ પ્રકારનું દર્શનાવરણીય કર્મ અને પાંચ પ્રકારનું અતગમ્ય કર્મ એ ત્રણે કર્મો એકી સાંચે અપાવે છે અને ત્યારબાદ ગ્રેહ સંપૂર્ણ, આવરણરહિત, અધકારરહિત, વિશુદ્ધ અને સોકાંતિકમાં પ્રદક્ષિત એવાં કેવળજ્ઞાન સંથા કેવળ દર્શનને પામે છે. કેવળ થયા પછી બ્રહ્માંશુધી સંયોગી હોય છે

ત્યામુધી ધ્યાપયિષ્કર્મ બાધે છે તે કર્મના સ્પર્શ માત્ર બે સમયની સ્થિતિવાળો અને સુખકર હોય છે તે કર્મ પહેલે સમયે બધાય છે બીજે સમયે વેદાય છે અને ત્રીજે સમયે નષ્ટ થાય છે પહેલે સમયે (ક્ષણે) તે કર્મ બધાયુ બીજે સમયે વેદાયુ અને ત્રીજે સમયે છેવટ નષ્ટ થયુ એટલે એથે સમયે તો તે જીવાત્મા કર્મરહિત થાય છે

નોંધ — કર્મોના વર્ણન માટે ૩૩ સુ અધ્યયન જુઓ

[૭૨] ત્યારબાદ તે દેવળી જેટલું આયુષ્ય હોય તેટલું પૂર્ણ કરીને આયુષ્યના અતથી અતર્મુદ્ધત (મેધડી) જેટલો કાળ બાકી રહે ત્યારે મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારનો રાધકરી તે જીવ સુદ્ધ ક્રિયાપ્રતિપાતિ (આ શુદ્ધ ધ્યાનનો ત્રીજો બેદ છે) ચિતવીને સૌથી પહેલા મન વચન અને કાયાનો યોગ રૂપે છે અને તે વ્યાપાર રૂપીને આસોચવાસનો પણ નિરાધ કરે છે અને તે નિરાધ કર્યા પછી પાત્ર હ્રસ્વ અક્ષરોનું ઉચ્ચારણ કરના જેટલો કાળ થાય તેટલો કાળ (સેનેશી અવસ્થામાં) રહીને તે અણુગાર સમુચ્છિન્નક્રિય (ક્રિયારહિત) અને અનિવૃત્તિ (અક્રિયાવૃત્તિ) નામના શુદ્ધધ્યાનને ચિતવતો તે વેદનીય આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર એ ચારે કર્મેણિ એકી સાથે ખપાવે છે

નોંધ — આર્ત, રોદ્ધ, ધર્મ અને શુદ્ધ ક્રિમ ધ્યાનના ચાર બેદો છે શુદ્ધ ધ્યાનના પણ ચાર બેદો છે તેમાંના છેલ્લા બે દેવળી જીવાત્મા ત્યવે છે

[૭૩] ત્યારબાદ ઔદારિક, તૈજસ અને મર્મણુ એ સર્વ શરીરોને છોડીને મયત્રેણિને પ્રાપ્ત કરીને કાર્ધ સ્થળે રાકાયા વગર અવક્રાંતિએ સિદ્ધસ્થાનમાં પામીને પોતાની મૂળ શરીરની અવગાહનાના કે જેટલા આમણ પ્રદેશ થાય તેથી યુક્ત થઈ સર્વ કર્મેણિ અત કરે છે

[૭૪] આ પ્રમાણે ખરેખર મમ્યક્ત્વ પરાક્રમ નામના અધ્યયનનો અર્થ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કહ્યો છે, બતાવ્યો છે, દેખાડ્યો છે અને ઉપદેશ્યો છે

નોંધ — સમક્ષિત સ્થિતિ એ એવા ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ છે જ્યાં આત્મા કર્મ, માયા કે પ્રકૃતિને આધીન રહે છે ત્યારે પ્રયત્નથી માદીને સાવ મુક્ત થતા સુધીમા તે ઘણી ઘણી ભૂમિકાઓમાથી પસાર થતો રહે છે સંસારના બાંધબંધનથી માદીને સાવ મુક્ત થતા સુધી કે અશુદ્ધ (આઠ કમકપ્રદેરોળ માત્ર શુદ્ધ રહે છે નહિતો જડ જેવા બને છે) ચૈતન્યથી માદીને સાવ શુદ્ધ ચૈતન્ય થાય ત્યાં સુધીની ભૂમિકાઓને જૈન દર્શન સક્ષિપ્તથી ચૌ. પ્રકારમા વિભક્ત કરે છે તેનેજ ગુણ સ્થાનક તરીકે ઓળખવામા આવે છે

આ ભૂમિકાઓ સ્થાન વિશેષ નહિ પણ આત્માની સ્થિતિવિશેષ છે પહેલું સ્થાનક ત્રિધ્યાદશિનું છે, તે દષ્ટિ એક જગ્ય મનુષ્યથી માદીને અવિ ક્ષિત સૂક્ષ્મ જીવો સુધી રહેલી હોય છે પરંતુ તેમા વરતમતા (ઓઝાવતા) ના બસંજય ભેદો છે, બીજા અને ત્રીજા ભૂમિકા પણ અસ્થિર છે, તેથી ક્ષાથીથીજ મોક્ષમાર્ગ રાકે થાય છે એમ સુમનજી અન્ય દર્શનોમા આ સ્થિતિને આત્મ સામાત્કાર તરીકે વર્ણવી છે આ ભૂમિકામા સંસાર પરિ શ્રમણ કરાવવાના નિમિત્તરૂપ વીન ક્ષાથી મદ પડી જાય છે એ આત્મ પરિણામો નેટલા વિશુદ્ધ હૃત્રિમ શુદ્ધ કે મિત્ર હોય તે પ્રમાણુમા તે ક્ષાથિક, ઉપરામ અને ક્ષયોપરામ સ્થિતિ તરીકે કહેવાય છે આઠમે ગુણસ્થાનક પદોઆ પછી આ ત્રણ પૈકી માત્ર બે એણિઓ રહે છે જેને ઉપશમ અને ક્ષપક એણિ કહેવાય છે ઉપશમ (કર્મોને ઉપશમાવનાર) એણિવાળા જીવનું આજળ વધ્યા પછી પણ પતનજ થાય છે કારણ કે તે વિશુદ્ધિ સાચી નહિ પણ હૃત્રિમ હોય છે જેમ રાખથી ટકાયેલો અગ્નિ ન દેખાવા છતાં વાયુના સપાટાથી સ્પષ્ટ દેખાઈ રહે છે, તેજ પ્રકાર ઉપશમ એણિ વાળો જ્યાં આત્મા અગ્નિયાર ગુણસ્થાન જેવી જગ્ય ભૂમિકા પર પદોઆ છતાં સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થતા પતિત થાય છે

સંપન્ન (કર્મોના કાય કરનાર) મેલિવાળો ઈર્વાત્મા દસમી ભૂમિકાપરથી અગિયારમીએ ન જતા સીધો બારમી ભૂમિકા પર પહોંચે છે આ સ્થિતિમાં તેના કપાળો ફીણુ થયા હોય છે અને તેથી તે તેરમી ગ્રંથસ્થાનકે જઈ કેવળી થાય છે આ વખતે આઠ કર્મો પૈકી ચાર કર્મોના (નિસત્વ જ્ઞાના) આવશ્યક રહે છે એ કેવળી જ્ઞા સુધી દેહ હોય છે ત્યાં સુધી દેહની દ્વાલતોને લઇને કર્મ કરતા રહે છે પરંતુ તે કર્મ આસક્તિ રહિત હોઇને બંધન કરતા ન હોઈ દુરતજ ખરી પડે છે આ ક્રિયાને ઇર્વાપચિક્રી ક્રિયા કહે છે

આધુન્યકાળ પૂર્ણ થવાના સમયે શુદ્ધ ધ્યાનનો ત્રીજો લેહ કે જોને સૂત્રમક્રિયાપ્રતિષ્ઠાતી કહે છે તેને ચિત્તવીને સૌથી પ્રથમ મનોચામ, વચન ચામ અને કાયચામ એમ કર્મપૂર્વક રૂઢનકરી આખરે ત્રાસોચ્છવાસને રૂધી તે જવાત્મા ક્ષાય નિષ્કય બને છે આ સ્થિતિને કૈટરથી અવસ્થા કહેવાય છે ત્યાં જ, હ, છ, જ અને લ એવા પાંચ ક્ષેત્ર અક્ષિરના ઉચ્ચારણ કાળ નેટલો સમય રહી આખરે શુદ્ધ ધ્યાનના ચાંચા લેઈને સ્પર્ધા બાકી રહેલા ચારે કર્મોના કાય કરી પૂર્ણ આત્મસ્વરૂપી શુદ્ધ, શુદ્ધ અને શુદ્ધ થાય છે

શુદ્ધ ચેતનની સ્વાભાવિક ઉર્જાવતિ હોવાને લીધે તે ૦ થી અને ૬ થી જ્ઞા સુધી તેનું ગતિસહાયક વસ્તુ-ધર્મારિતકાય હોય છે ત્યાં સુધી જ એ જઈ આખરે સ્થિર થાય છે જે સ્થાને આત્મ સ્થિરતા થાય છે તે સ્થાન યોગના અગ્રસાર પર આવેલું છે અને તેને સિદ્ધિવતિ તરીકે કહે છે અતિમ યરીર ઉપલી વખત તેનું પરિમાણ (૦ થીઈ પહોળાઈ) હોય તેમાંના ૧/૩ ભાગ (મુખ, કાન પેટ વગેરે ખાલી સ્થળે) પોલો હોય છે તેટલો ભાગ નીકળી જઈ ૨/૩ ભાગમાં તે જવાત્માના તેટલા પ્રદેશો તે સિદ્ધસ્થાનમાં

જ્યામ્ શાય ॥ તે તેની અવગાહના કહેવાય ॥ બિન્ન બિન્ન સિદ્ધાત્મા
ઓના પ્રદેશો પરસ્પર અભ્યાષાત રતી પરસ્પરનું પૃથક્ત્વ જતાવતા રહે છે
એવા પરમ પુરુષો વીતરાગ, વીતભોહ અને વીતલોષ હોવાથી તેમનું સસારમા
પુનરાગમન થઈ શક્યું નથી

એમ કહું છું —

આમ મમ્યક્ત્વ પરાક્રમ ત્રીજી
ઓગન્ત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

[૫] જેમ મોટા તળાવનો જળ આવવાનો માર્ગ ઈધીને તેમજ અરુનુ પ્રયમનું પાણી ઉલેચીને તથા સૂર્યના તાપે કરીને ક્રમપૂર્વક તે (જળ)નું શોષણ થાય છે તેમ—

[૬] મયમી પુરુષનું નવું ચતુર્થ પાપમ્ભ (પણ વ્રતદ્વારા) ઈધવાથી આવતું નથી અને પૂર્વે કરોડો જાવથી સંચિત કરેલું જે પાપકર્મ હોય છે તે પણ તપ નડે અર્થ થઈ જાય છે

[૭] તે તપ બાહ્ય અને આંતરિક એમ બે પ્રકારનું છે અને તે બાહ્ય તથા આંતરિક તપના પણ પૃથક્ પૃથક્ ૩૩ ભેદો છે

[૮] (બાહ્ય તપના ભેદો કહે છે) (૧) અણુસણ (૨) ઉચ્છોદરી, (૩) બિદ્યાચરી (૪) રસ પરિત્યાગ (૫) કાપ કલેશ અને (૬) સહીનતા એમ છ પ્રકારનું બાહ્ય તપ હોય છે

[૯] એક ઢાળ મર્યાદિત (એટલે કે) એક ઉપવાસ કે અધિકદિન પર્યંત અને બીજી મરણ પર્યંત એમ અણુસણ બે પ્રકારના હોય છે તેમા પહેલું (ભોજનની) આગ્રહા સહિત અને બીજી કાષ્ઠા ગહિત હોય છે

નોંધ —પહેલામા મર્યાદા હોવાથી ભોજનની અપેક્ષા રહે છે બીજામા રહેલી નથી

[૧૦] જે ગાળમર્યાદિત તપ છે તે પણ સંક્ષેપથી છ પ્રકારનું છે

(૧) શ્રેણિ તપ, (૨) પ્રતગ તપ (૩) ધન તપ (૪) વર્ગ તપ,

[૧૧] (૫) વર્ગવર્મ તપ અને (૬) પ્રકીર્ણ તપ આ પ્રમાણે

બિજબિન્ન અને મનોવાચિત ફળ આપનારુ કાળમર્યાદિત અણુસણ બાણુ

નોંધ —મેલિતપ વગેરે તપમર્યાદા નહીં નહીં રીતે ઉપવાસો કરવાથી થાય છે તે વર્ણન વિસ્તૃત વર્ણન અન્ય સૂત્રોમા બેઈ લેવું

[૧૨] જે મરણપર્યંતનું અણુસણુ હોય છે તે પણ કાયમેશાને ઉદ્દેશી
જે પ્રકારનું કહ્યું છે (૧) સવિચાર (કાયાની ક્રિયા સહિત)
અને (૨) અવિચાર (નિષ્ક્રિય)

[૧૩] અથવા સપરિકર્મ (બીજાની મેચા લેવી તે) અને અપરિકર્મ
એમ બે પ્રકારે કહ્યું છે તેના પણ બે ભેદ છે (૧) નિહારી
અને (૨) અનિહારી એ બન્ને પ્રકારના મગ્ધોમા આહારનો
ત્યાગ તો હોય છેજ

નોંધ — નિહારી એટલે જે મુનિનું જામમા મરણ થતા મૃત ક્ષેત્રને
અહાર લઈ જવું તે અને ગુફામા મરણ થાય તે અનિહારી કહેવાય છે

[૧૪] ઉણોટરી તપ પણ ૬ વધી ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી અને
પર્યાયથી સંક્ષેપમા પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે

[૧૫] જેટલો જેનો આહાર હોય તે પૈકી અદ્યપમા અદ્ય એક
સ્વતંત્ર પણ આછો લેવો એ દ્વિતીય ઉણોટરી તપ કહેવાય છે

[૧૬] (૧) ગામ, (૨) નગર, (૩) ગજધાતી, (૪) નિગમ, (૫) આકર
(ખાણવાળો પ્રદેશ), (૬) પહાડી (અટવીની વચ્ચેનો પ્રદેશ),
(૭) ખેટ (જ્યાં ધૂળનો કોટ હોય તે પ્રદેશ), (૮) કરખટ
(નાના નાના ગામોવાળો પ્રદેશ), (૯) દ્રોણમુખ (જળ અને
સ્થળવાળો પ્રદેશ), (૧૦) પાટણ (મવ દિશાથી માણુમ
આવી શકે તેવું સ્થળ), (૧૧) મડપ (ચારે દિશામા અઢી
અડી ગાઉ સુધી ગામ હોય તે), (૧૨) સવાહન (પર્વતના
મધ્યમા ગામ હોય તે)

[૧૭-૧૮] (૧૩) આશ્રમપદ (તાપસના સ્થાનકો હોય તે), (૧૪)
વિહાર (જ્યાં ભિક્ષુઓ વસતા હોય તેવું સ્થળ), (૧૫)
મુનિવેશ (નાના નાના નેમડાઓ), (૧૬) મમાજ (ધર્મશાળા),
(૧૭) ધોષ (ગાયોનું ગોકુળ), (૧૮) સ્થળ (રેતીના બેચા

દગલાવાળુ સ્થળ) (૧૯) સેના (સેનાનું સ્થળ) (૨૦) ખધાર (કટક ઉત્તરવાના સ્થળ), (૨૧) સાર્થવાહોને ઉત્તરવાનું સ્થળ), (૨૨) સવર્ત (ભયોથી ત્રાસે ા કુટુંબ આવીને રહે તે સ્થળ), (૨૩) કાટ (કાટવાળુ ગામ) (૨૪) વાડા (વાડા ઓમા વાડાવાળા સ્થળ), (૨૫) લેરીઓ, અને (૨૬) ધરો આટલા ક્ષેત્રોમા અભિગ્રહ કરે કે આટલા પ્રદેશનોજ ને આહાર મળે તો લેવો એ પ્રકારનુ ક્ષેત્રથી ઉલ્લોહરી તપ કહેવાય છે

નોંધા—ખાસ કરીને આ સૂત્રો જૈન શિષ્યોને માટે કલા છે પરંતુ શુદ્ધસાધક પણ પોતાના ક્ષેત્રમા આવા પ્રકારની ક્ષેત્ર મર્યાદા કરી શકે છે

[૧૯] (૧) પેટીને આકારે (૨) અર્ધ પેગીને આકારે (૩) ગોમૂત્રને આકારે (૪) પતંગને આકારે (૫) શખાવૃત્તને આકારે તેના એ બેદ (૧) પાડામા અને ૨) પા । બહાર અને (૬) પહેલા સંગત છેડા સુધી જઈને પછી પાછો વળતાં બિંદુ ચરી કરે એમ છ પ્રકારે ક્ષેત્ર થકી ઉલ્લોહરી તપ કહેવાય છે

નોંધ —ઉપરના છ એ આકારો પ્રમાણે બિંદુચરી કરવાનો નિયમ માત્ર શિષ્ય માટે કહેવાયો છે

[૨૦] દિવસના ચાર પ્રહરમાથી અમુક પ્રહરે બિંદુ મળે તો લેવી એ પ્રકારે અભિગ્રહ (સંકલ્પ) ધારી વિચરે તે કાળ થકી ઉલ્લોહરી તપ બાધુવુ

[૨૧] અથવા થોડી ન્યૂન ત્રીજી પોરસીમાકે ત્રીજી પોરસીનો ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે બિંદુચરી મળે તો ચઢણુ કરીશ એ પ્રમગ્નો સંકલ્પ કરે તો તે કાળથી ઉલ્લોહરી તપ કહેવાય

[૨૨] સ્ત્રી અથવા પુરુષ અનકાર સહિત કે રહિત અથવા બાલ યુવાન કે વૃદ્ધ તેમજ અમુક પ્રકારના વસ્ત્રસહિત હોય—

[૨૩] વળી અમુક વર્ણવાન હોય રાપ ગદિત કે હર્ષસહિત હોય એના એવા ચિદ્નોથી યુક્ત હોય તેવાને હાથેજ બિદ્યા લેવી તેવો સકલ્પ કરે તે બાવથી ઉણોદરી તપ કહેવાય

નોંધ —આવા કડક સકલ્પ વારંવાર ફેળે નહિ તેથી બિદ્યા ન મળતા વારંવાર (ભૂખ્યા રહેવાથી) તપશ્વર્યા યાચ તે શક્યવિત છે

[૨૪] દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી કાળથી અને બાવથી જે જે વર્ણન કર્યું એ ચારે નિયમો સહિત ચર્ષ નૈ બિમ્બુ વિચરે તે પર્યવચર તપશ્વર્યા કગ્નાર કહેવાય છે

નોંધ —પર્યવ એટલે જેમા ઉપર કહેલા ચારે અથવા હોય તે તપને પર્યાય ઉણોદરી તપ કહેવાય છે

[૨૫] આઠ પ્રકારની ગોચરીમા અને સાત પ્રકારની એપણામા જે જે બીજા અભિગ્રહો બિદ્યુ રાખે છે તે બિદ્યાચરી તપ કહેવાય છે

નોંધ —ત્રીજી તપશ્વર્યાને અથ અથોમા વૃત્તિ સક્ષેપ પણ કહેય છે વૃત્તિ સક્ષેપ એટલે છવનની જરૂરિયાતો આછામા આછી કરી નાખવી તે ત્રીજી બાજુ તપ કહેય છે

[૨૬] દૂધ દહી, ઘી વગેરે રસો તથા મરચારી રસિક બોજન તથા બીજા પણ રસોનો ત્યાગ કરવો તે રસપરિત્યાગ નામની તપશ્વર્યા કહેવાય છે

[૨૭] વીરાસન (ખુરસી જેવું આમન) વગેરે વિવિધ આસનો કાયાને અપ્રમત્ત ગમ્ખી મુખ્ય કગ્નાર નીચડે છે તેના કડક આસનો કરી કાયાને કસવી તે કાય કરેશ નામનું તપ કહેવાય છે

[૨૮] એકાત કે જ્યાં સ્વાધ્યાય ધ્યાનની અનુકૂળતા મળે, કોઈ ન આવે જ્યાં એવા સ્ત્રી, પશુથી ગદિત સ્થાનમા રાપન તથા આસનનું સેવન કરવું તે સહીનતા નામનું તપ કહેવાય છે

[૨૯] એ પ્રકારે સક્ષેપથી જાણતપ કર્યું તેમજ સક્ષેપથી કંમપૂર્વક આતરિક તપ કરીશ

[૩૦] પ્રાયશ્ચિત, વિનય સેવા, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ એ છ આખ્ય તર તપ છે

[૩૧] બિભુ આતોચનાદિ દસ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત વહન કરે છે તે પ્રાયશ્ચિત તપ કહેવાય છે

નોંધ —પ્રાયશ્ચિત એટલે પાપનું ઉદ્ધન કરવું તેના દસ પ્રકાર છે (૧) આહોચના, (૨) પ્રતિક્રમણ, (૩) તદુભય (૪) વિવેક (૫) વ્યુત્સર્ગ, (૬) તપ, (૭) વે, (૮) મૂલ (૯) ઉપસ્થાન અને (૧૦) પારથિક વિશેષ વિવરણ છે સૂત્રોમા જુઓ

[૩૨] (૧) ગુર્વાદિમ્ની સામે જવું (૨) તેમને બે હાથ જોડવા (૩) આસન આપવું (૪) ગુરુની અનન્ય ભક્તિ કરવી અને (૫) હૃદયપૂર્વક સેવા કરવી તે વિનય કહેવાય છે

નોંધ —અભિમાન બીજાના વિના સાચી સેવા-શુભચા-યતી નથી
[૩૩] આચાર્યાદિના દસ સ્થાનોમા શક્તિ અનુસાર સેવા બજાવવી તે વૈયાવૃત્ય તપ કહેવાય છે

નોંધ —આચાર્યાદિમા આ દશનો સમાવેશ થાય છે (૧) આચાર્ય (૨) ઉપાધ્યાય (૩) સ્થવિર, (૪) તપસ્વી (૫) રોગીષ્ઠ (૬) સ્ત્રીધ્યાત્રી, (૭) સ્વધર્મી (૮) કુળ (૯) ગણ અને (૧૦) સઘ

[૩૪] વાચના લેવો, અન્ન પૂજના, વારંવાર શાસ્ત્ર ફેરવવું સૂનાદિના અર્થ તથા રહસ્ય ચિંતવવું અને ધર્મકથા કરવી એ પાંચ પ્રકારના સ્વાધ્યાય તપ કહેવાય છે

[૩૫] સમાધિવત સાધક આર્ત અને રોદ્ર એ જન્મે ધ્યાનને છોડીને ધર્મધ્યાન તથા શુકન ધ્યાનને ચિંતવે છે તેને મહાપુરુષોએ ધ્યાન કર્યું છે

[૩૬] સૂતી વખતે, બેમતી વખતે કે ઉભા રહેતી વખતે જે બિંદુ કાયાનો સર્વ વ્યાપાર છોડી દે (હવાવે ચલાવે નહિ) તેને છટ્ટુ કાયોત્સર્ગ તપ કહ્યું છે

[૩૭] એ પ્રમાણે જે પ્રકારના તપ જે મુનિ યથાર્થ સમજીને આચરે છે તે પડિત સાધક સર્વ સંસારના બંધનથી જલકી છૂટી જાય છે

નોંધ — આ એક અનુક્રમીએ અનુભવેથી ઉત્તમ રસાયણ છે આત્મ-કર્ષણે નિવારવાનું આજ એક અજેડ ઔષધ છે કુળી અને કર્ષિઓએ આજ ઉપાયો જીવનમાં અજમાવવા અને જીવનનો સમુદ્ધાર કરી લેવો તે ખીજ બધા સાધનો કરતા ઉત્તમ છે

વિદ્યામાં અલંકારનો સુભવ છે ક્રિયામાં અજ્ઞાનતા, અક્રૂડતા કે જડતાનો સંભવ છે તપશ્ચર્યામાં જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્નેનો સમાવેશ છે તેથી અલંકાર, અજ્ઞાન, અક્રૂડતા અને જડતા બધા વિલય થઈ આત્મસત્તાપ, આત્મશાંતિ ને આત્મતેજ પ્રગટે છે અને તેવા જીવાત્માઓ પોતે પ્રકાશી થઈને પ્રકાશ અર્પી પોતાના આધુષ્ય, સરીર, ઈદ્રિયાદિ દુઃસાધનોને છાતી સંપ્રસિદ્ધ થાય છે

એમ કહું છું —

એ પ્રમાણે તપોમાર્ગ ક્ષબ્ધી ત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું

ચરણુવિધિ

ચારિત્રના પ્રકારો

૩૧

પાપનો પ્રવાહ ધાવ્યો આવે છે તેને રોકવાની ક્રિયાને સ્વર કહેવાય છે પાપમાથી નિવૃત્ત થવું કે ધર્મમાં સીન થવું તે બંને સમાન છે પાપનો આધાર માત્ર ક્રિયાપર નથી પરંતુ ક્રિયાની પાછળના અધ્યવસાયો પર છે કલુષિત વાસ્તનાથી થયેલું કાર્ય બ્રહ્મદ્રષ્ટિએ ઉત્તમ પણ હોવાતું હોય છતાં મસિન અને નકામું છે શુભ ભાવનાથી થયેલું સામાન્ય કાર્ય દ્રષ્ટિએ કનિષ્ઠ હોવા છતાં ઉત્તમ અને આત્મતૃપ્તિ માટે પર્યાપ્ત છે

દેહને અંગે ખાણુ પીણુ, બોલણુ, ભેમણુ, ભીંસણુ ઇત્યાદિ બધું કર્યા વિના આપણે રહી શકીએ નહિ માટે તેનાથી નિવૃત્ત થવું કઠિન થોડા સમય માટે સમ્યક હોય છતાં છવન ભર તેમ રહેણુ અશક્ય છે અને માનો કે બહારની ક્રિયા થોડો વખત બધું પણ કરવાને સમર્થ હોઈએ તોપણ આપણું આત્મિક ક્રિયાત્મક કાર્ય તો થયાજ કરવાનું છે તેને આપણે જખરાઈથી રોકી શકવાના ખથી માટેજ ભગવાન મહાવીર ક્રિયાને બધું કરવાનું ન કહેતા ક્રિયા કરવા છતાં તમારો ઉપયોગ શુદ્ધ અને સ્થિર રાખો તેમ કહ્યું છે શુદ્ધ ઉપયોગ એટલે આત્મસંકલ્પ જો આત્મસંકલ્પ હોય તો ક્રિયા પાછળની બધી કલુષિતતા સહેજે વિરમી જાય

ભગવાન બોલ્યા —

[૧] જીવાત્માને એકાત મુખ આપનાર અને જેને આચરીને અનેક જીવો આ સમાર સાગરને તરી ગયા તે ચારિત્રની વિધિ હું કહું છું —

[૨] એક તરફથી નિવૃત્ત થવું અને બીજા માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરવી અર્થાત્ કે અભયમથી નિવૃત્ત થવું અને સયમમાં પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ

[૩] પાપકર્મમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર એવા જે પાપ રાગ અને દ્વેષ છે જે લિપ્તુ તે બન્નેને રોષ છે તે આ મસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી

[૪] ત્રણ દડ, ત્રણ ગર્વ અને ત્રણ શ યોને જે લિપ્તુ તજે છે તે મસારમાં નિત્ય પરિભ્રમણ કરતો નથી

નોંધ — (૧) મનદડ (૨) વચન દડ અને (૩) કાપદડ (૧) ઋદ્ધિગર્વ, (૨) રસગર્વ અને (૩) સાતાગર્વ (૧) માયાશય (૨) નિદાન શય્ય અને (૩) મિથ્યાત્વ દર્શન શય્ય

[૫] જે લિપ્તુ દેવ મનુષ્ય અને પશુઓના આદરિત્વ ઉપસર્ગ (સંકટો) ને સમજાવથી સહન કરે છે તે મસારમાં ભ્રમતો નથી

[૬] ચાર વિદ્યા, ચાર કપાય ચાર, સદા અને જે પ્રવારના ખ્યાનોને હ મેશને માટે જે લિપ્તુ છોડી દે છે તે, મસારમાં ભ્રમતો નથી

નોંધ — જે ધ્યાન — આર્ત યાન અને શૈલ ધ્યાન

[૭] પાપ મહાવનો, પાપ ઇદ્રિયોના વિષયોના ત્યાગ, પાપ સમિતિ અને પાપ પાપ ક્રિયાઓના ત્યાગ તે ચારે વસ્તુઓમાં હ મેશ, ઉપયોગ રાખે છે તે મસારમાં ભ્રમતો નથી

નોંધ — ઉપયોગ શબ્દ આચરવામાં શ્રદ્ધા કરવામાં અને તત્ત્વવામાં એમ ત્રણે રચને લાગુ પડે

- [૮] ૭ સ્થાઓ છાઓ અને આહારના છ કારણોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૯] સાતપિંડ ગ્રહણની પ્રતિમાઓ અને સાત પ્રકારના બધા સ્થાનોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૧૦] આઠ પ્રકારના મંત્રો, નવ પ્રકારનું અષ્ટાચર્ય રક્ષણ અને દસ પ્રકારના બિંદુધર્મોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી
- [૧૧] અગિયાર પ્રકારની આવક પ્રતિમાઓમાં અને માર પ્રકારની બિંદુ પ્રતિમાઓમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી

નોંધ — પ્રતિમાઓ એટલે ચોક્કસમત નિયમવાળી ક્રિયા

- [૧૨] તેર પ્રકારના ક્રિયા સ્થાનોમાં ચૈત્ર પ્રકારના પ્રાણીસમૂહોમાં અને ૪૦૨ પ્રકારના પરમાધાર્મિક દેવોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૧૩] જે બિંદુ (સૂચકાગ્રંથ સૂત્રના પ્રથમ સ્પર્શના) સોળ અધ્યયનોમાં તથા સત્તર પ્રકારના અસવધોમાં સતત ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૧૪] અઠાર પ્રકારના અષ્ટાચર્ય સ્થાનોમાં આગણીસ પ્રકારના જ્ઞાતા અધ્યયનોમાં અને વીસ પ્રકારના સમાધિસ્થ સ્થાનોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૧૫] એકવીસ પ્રકારના સમળ દોષોનો અને બાવીસ પ્રકારના પરિપક્વોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જન્મતો નથી
- [૧૬] સૂચકાગ્રંથસૂત્રના કુલ ત્રેવીસ અધ્યયનોમાં અને ચોવીસ પ્રકારના અધિકરૂપવાળા દેવોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી

- [૧૭] જે બિંદુ પ્તીમ પ્રકારની લાવનાઓમાં અને દશાશ્રુત રક ધ બૃહત્પ્રસ્થ અને બ્યવહાર સૂત્રના મળી છતીમ ઉંચાઓમાં ઉપયોગ રાખે છે તે સસારમાં લભતો નથી
- [૧૮] મત્તાવીમ પ્રકારના અણુમાગ્ન્યોમાં તેમજ અઠાવીસ પ્રકારના આચારપ્રશ્નો (પ્રાયશ્ચિતો) મા જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે મસારમાં લભતો નથી
- [૧૯] ઓગણત્રીમ પ્રકારના પાપસૂત્રોના પ્રસંગમાં અને ત્રીસ પ્રકારના મહાભોહનીના સ્થાનોમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે મસારમાં લભતો નથી
- [૨૦] એકત્રીસ પ્રકારના સિદ્ધલગ્નનાના ગુણોમાં, બીસ પ્રકારના યોગ સમ્રહોમાં અને તેત્રીસ પ્રકારની અસાતનાઓમાં જે બિંદુ હમેશા ઉપયોગ રાખે છે તે સમારમાં લભતો નથી
- [૨૧] ઉપગ્ના બધા સ્થાનોમાં જે બિંદુ સતત ઉપયોગ ગણે છે તે પંડિત સાધુ આ સર્વ સમાગ્રથી શીઘ્ર મુક્ત થાય છે

નોંધ —સસાર એ સફળેષની યાજ્ઞ છે તેમાં રહેલા પ્રત્યેક પદાર્થો સતત ક્ષણ ને ક્ષણ નવીન બોધ આપતાજ હોય છે માત્ર તેની સન્મુખ હૃદયે રાખવી જોઈએ હૃદયમાં અસુત બસણું એકદે ભગતમાંથી અમૃતજ મળ્યા કરશે અહીં એકથી માંડીને તેત્રીસ સંખ્યા મુખીની સિલ્લ વિજ વસ્તુઓ બતાવી છે તેમાં કેટલીક માણ અને કેટલીક ત્યાગ્ય કરવાની પદ્ધતિ છે પરંતુ બધા પછીજ તે બંને ક્રિયા બની શકે માટે યથાર્થ હૃદયે એ સૌને બહુવાનો પ્રયત્ન કરવો એ અતિ અતિ આવશ્યક છે

એમ કહું છું —

એ પ્રમાણે ચરણવિધિ નામનું એકત્રીસમું અધ્યયન પૂર્ણ થયું

પ્રમાદસ્થાન

૩૨

જો તંસાર અનાદિ છે તો કુખ પણ અનાદિ કાળથી સમજી લેવું પરંતુ અનાદિ હોવા છતાં જો કુખનું મૂળ શોધી તે મૂળનેજ દૂર કરી શકાય તો સસારમા રહેવા છતાં કુખથી છૂટી શકાય છે સર્વ કુખથી મુકાવું તેનું જ નામ મોક્ષ તે સમ્યક્ જ્ઞાનના અવતરનથી આવેા મોક્ષ ધણા પુરુષોએ સાધ્યો છે, સાધી શકે છે અને સાચી શકશેજ સર્વજન આ અતુલ્ય વાક્ય છે

જન્મમૃત્યુના કુખર્તું મૂળ કર્મબંધન છે તે કર્મબંધનનું મૂળ મોહ છે અને મોહ, તૃષ્ણા રાગ કે દ્વેષ ઇત્યાદિમા પ્રમાદ મુખ્ય પાઠ ભજવનાર પામ છે કામ લોભોની આસક્તિ એજ પ્રમાદના સ્થાન છે પ્રમાદથી જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે જ્ઞાન કે મિથ્યાત્વથી શુદ્ધ દ્રષ્ટિનો વિપર્યાસ થાય છે, અને ચિત્તમા મસિનતાનો કચરો જામે છે આથી તેવું મસિન ચિત્ત સુખિ માર્ગની અભિમુખ થઈ શકતું નથી

શુભજન અને મહાપુરુષોની જેવા સત્ત્વજ અને સદ્વાચનથી જિજ્ઞાસા જાગે છે સાચી જિજ્ઞાસા જગ્યા પછી મત્ય, પ્રસન્નચય, ત્યાગ, મયમ, એવા ઉત્તમ ગુણો પરત્વે રુચિ પ્રગટે છે અને તેવા આચરણથી પૂર્વની મસિનતા ધોવાઈ જઈ શુદ્ધ ભાવનાઓ જામે છે આવી ભાવનાઓ ચિત્તન મનન અને નિદિધ્યાસનમા ઉપયોગી અને આત્મવિકાસમા ખૂબ સહાયક નીવડી શકે છે

લગવાન બોલ્યા —

[૧] અનાદિ કાળથી મૂળ સહિત સર્વ દુષ્કર્મની મુક્તિનો એકાત હિતકારી, કલ્યાણકર ઉપાયને કહીશ કહેતા તેના મને પ્રતિપૂર્ણ (એકાત્ર) ચિત્તથી તમે સાંભળો

[૨] સપૂર્ણ જ્ઞાનના પ્રકાશથી, અજ્ઞાન અને મોહના સપૂર્ણ ત્યાગથી તેમજ રાગ અને દ્વેષના ક્ષયથી એકાત સુખકારી મોક્ષપદ પામી શકાય છે

તે મોક્ષપદ પામનાના ઉપાય કયા ? તે મતાવે છે

[૩] બાલશ્રવેના સમયથી દૂર રહેવું, ગુરુજન અને વૃદ્ધ-અનુભવી મહાપુરુષોની સેવા કરવી તથા એકાતમા રહી ધૈર્યપૂર્વક સ્વાધ્યાય-સૂત્ર તથા તેના ગંભીર અર્થનું ચિંતન કરવું એજ મોક્ષનો માર્ગ (ઉપાય) છે

[૪] વળી સમાધિની ઇચ્છાવાળા તપસ્વી સાધુએ પરિમિત અને શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરવો, નિપુણાર્થ શુદ્ધિવાળા (મુમુક્ષુ) સાથીઓને શોધવો અને સ્થાન પણ એજાન (ધ્યાન ધરવા લાયક) ઈચ્છવું જોઈએ

[૫] જો શુભથી અધિક કે શુભથી સમાન નિપુણ માધીદાર ન મળે તો કામભોગોમા નિગમકત થઈને અને પાપોને દૂર કરીને એકલા (રાગદ્વેષ રહિત) પણ શાંતિપૂરક વિચરવું

નોંધ — સાવકને સહાયકની અગત્ય રહે છે પરંતુ તેના સહચારી જો ન મળે તો એકલું રહેવું પણ ફરજીની સગ ન કરવો અર્થાત્ એક ચર્યાનું વિવાન નથી પણ જુલોનાજ સહવાસમા રહેવું તે ભાર આપવા માટે એક સમ્પન્ન વિધાન ॥

[૬] જેમ ઇંડામાંથી પક્ષી અને પક્ષીમાંથી ઇંડું એમ પરસ્પર

કાર્યકારણુ ભાવ છે તેજ પ્રમાણે મોહમાથી તૃષ્ણા અને તૃષ્ણામાથી મોહ એમ પરસ્પર જન્યજનક ભાવ મહાપુરુષોએ કહ્યો ॥

[૭] તેમજ રાગ અને દ્વેષ એ જાન્યેજ કર્મના બીજરૂપ છે કર્મ એ મોહથી ઉત્પન્ન થાય છે અને કર્મ એ જન્મમરણનું મૂળ પણ ॥ જન્મમરણ એ દુઃખ ઉત્પન્ન થવાનો હેતુ છે એ પ્રમાણે જ્ઞાની પુરુષો કહે છે

મોહ — દુઃખનું કારણ જન્મમરણ જન્મમરણનું કારણ કર્મ કર્મનું કારણ મોહ અને મોહનું કારણ રાગદ્વેષ આ રીતે રાગદ્વેષ એજ આખા સંસારનું મૂળ છે

[૮] દુઃખ તેનું દહ્યાયુ હોય છે કે જેને મોહ થતો નથી તેમ મોહ પણ તેનો દહ્યાયો હોય છે કે જેના હૃદયમાથી તૃષ્ણાનો ઢાવાનજ છુટાયો છે અને તૃષ્ણા પણ તેની દહ્યાઈ છે કે જેને પ્રતોભનો પળવતા નથી અને જેનો લોભ દહ્યાયો છે તેને ઋષુ (આસક્તિ જેવું) કહેવા નથી.

[૯] માટે રાગ દ્વેષ અને મોહ, એ ત્રણેને મૂળ સહિત ઉખેડવાની ઇચ્છાવાળા સાધકે જે જે ઉપાયો સ્વીકારવા જોઈએ તેનું ક્રમપૂર્વક હું વર્ણન કરું છું

[૧૦] વિવિધ જાતના રમો (રસવાળા પદાર્થ)ને કલ્યાણાર્થોએએ ભોગવવા નહિ કારણ કે રસો ઇદ્રિયોને ઉત્તન્નિત કરનારા નીવડે ॥ અને સ્વાદુ રૂણવાળા વૃક્ષની ઉપર પક્ષીઓ જેમ (ધસી આવી) પીડા ઉપજાવે છે તેમ ઇદ્રિયોના વિષયમા ઉન્મત્ત બનેલા મનુષ્યની ઉપર કામભોગો (પણ ધસી આવી) પીડા કરે છે

[૧૧] જેમ મણા કાંચોથી જરેલા વનમા પવનના ઝપાટા સાથે

ઉત્પન્ને થયેલો દોવાગ્નિ જુઝાતો નથી તેમ વિવિધ જાતના ગમવાળા આહાર ભોગવનાર બ્રહ્મચારીનો ઇન્દ્રિયરૂપ અગ્નિ જાત થતો નથી અર્થાત્ કે રસ સેવન કાઈ પણ મનુષ્યને હિતકારી નથી

[૧૨] જેમ ઉત્તમ ઔષધોથી રોગ પગળ્ય પામે છે તેમ અમિતેન્દ્રિય, એમાંનું શયન, આસન, ઇત્યાદિને ભોગવનાર તેમજ અસ્પૃશ્યકારી મુનિના ચિત્તને ગગરૂપ શત્રુઓ પરાજય કરી શકતા નથી (અર્થાત્ કે આમક્રિયા તેના ચિત્તને ખળભળાવી શકતી નથી)

[૧૩] જેમ બિલાડાના સ્થાનની પાસે ઠીંદરાતું રહેલું પ્રશસ્ત (ઉચિત) નથી તેમ સ્ત્રીઓના સ્થાન પાસે બ્રહ્મચારી પુરુષનો નિવાસ પણ યોગ્ય નથી અર્થાત્ જોખમભરેલો છે

નોંધ —બ્રહ્મચારીને જેમ સ્વાદેન્દ્રિયનો સંયમ અને આસન ત્યાગ આવશ્યક તેજ પ્રકારે બ્રહ્મચારિણીનું પણ સમજવું

[૧૪] શ્રમણ અને તપસ્વી માધકે સ્ત્રીઓના કપ, લાવણ્ય વિલાસ, હાસ્ય, મજાનું વચન, અજોપાગનો મરોડ કટાક્ષ વગેરે જોઈને પોતાના ચિત્તને વિષે તેનું આપન કરવું નહિ કે ઈરાદા પૂર્વક તે બધું જોવાનો નિવમાય કરવો નહિ

[૧૫] ઉત્તમ પ્રાણના બ્રહ્મચર્ય પ્રતમા રક્ત ગર્હેલા અંતે ધ્યાનના અનુરાગી સાધકોને માટે સ્ત્રીઓના દર્શન તેની વાચના, તેનું ચિત્તન, કે તેના શુભકીર્તન કરવા નહિ તેમાંજ તેનું હિત રહેતું છે

[૧૬] મન, વચન અને કાયા એ ત્રણેનો સંયમ રાખનાર સમર્થ યોગીશ્વરો કે જેને કળાવવા વિન્ય કાતિયાળી દેવાગનાઓ પણ સમર્થ થઈ શકતી નથી તેવા મુનિઓનો પણ સ્ત્રી વગેરેથી

ગદિત એકાતવાસ એકાત દિતમરી છે એમ જાણીને મુમુક્ષુએ
એકાતવાસ સેવવો

- [૧૭] મોક્ષની આર્કાશવાળા સમાગ્ના બીરુ અને ધર્મમાં સ્થિર
થયેના સમય પુરુષને પણ અચાની પુરુષોત્ત્વ મનદ્વરણ કરનાર
શ્રીઓનો ત્યાગ જોટલો કઠણ છે તેવું આખા લોકને વિષે
કાષ્ટ પણ કઠણ નથી
- [૧૮] જેમ મોટા સાગરને તર્વા પછી ગંગા જેવી મોટી નદી પણ
તરવામાં મુનજ છે તેમ શ્રીઓની આમંત્રિ હોડ્યા પછી
ખીજ બધી (ધનાદિ) આમંત્રિઓ હોડી મુલબ માપ છે
- [૧૯] દેવલોક મુધીના સમગ્ર લોખમાં જે કાર્ષ ચારીરિક અને માન
સિક કુખ છે તે બધું ખરેખર કામભોગોની આસન્નિતધીજ
ઉત્પન્ન થયેલું છે તેથી નિગમન્ત પુરુષજ તે કુખનો અન
પામી શકે છે
- [૨૦] જેમ સ્વાદથી અને વર્ણથી ગ્રિપાક વૃક્ષના ફળો ભોગવતા બહુ
મુંદર લાગે છે પરંતુ (ખાધા પછી ચોડાજ વખતમાં)
જીદગીનો અંત આગે છે તેજ ઉપમા કામભોગોના પરિ
ણામની સમજવી
- [૨૧] સમાધિનો ઇચ્છુક અને તપસ્વી સાધુ હૃદિયોના મનોહ
વિષયોમાં મનને પ્રવત્તિ નહિ કે તેના પર રાગ ન કરે અને
અમર્તોત્ત વિષયો પર દેષ પણ ન કરે
- [૨૨] ચક્ષુષ દ્રિયથી માલ રૂપ છે જે મનોહ રૂપ છે તે રાગનું
નિમિત્ત અને અમનોહરૂપ દેવનું નિમિત્ત બને છે તે બન્નેમાં
જે સમભાવી રહે છે તેને મહાપુરુષો વીતરાગ (ગગદેષ
રહિત) કહે છે

- [૨૩] ચક્ષુ એ રૂપતુ મહણ કરનાર છે અને રૂપ એ ચક્ષુનો ગ્રાહ વિષય છે તેથી મનગમતું રૂપ એ રાગનો હેતુ છે. તેમજ અમનોદ રૂપ તે દેષનો હેતુ છે તેમ મહાપુરુષો કહે છે.
- [૨૪] જેમ દ્રષ્ટિનો લોહુપી પતંગિયો રૂપના રાગમા આગુર થઈને આકર્ષિતક મૃત્યુ પામે છે તેજ પ્રકારે રૂપોમા જે તીવ્ર આસક્તિ રાખે છે તે અકાલિક મૃત્યુને પામે છે.
- [૨૫] જે જીવ અમનોદ રૂપ જોઈને તીવ્ર દેષ કરે છે તે જીવ તેજ વખતે દુ ખને અનુભવે છે અર્થાત્ કે જીવ પોતે પોતાના જ દુર્દાન્ત દોષથી દુ ખ પામે છે તેમા રૂપનો કરોય દોષ નથી.
- [૨૬] જે મનોહર રૂપમા એમત રક્ત છે તે જીવ અમનોહર રૂપ ઉપર દેષ કરે છે અને તેથી તે અચ્છાની પછી ખૂબ દુ ખથી પીડાય છે આવુ જાણીને વિગતી મુનિ તેવા દોષથી ન લેપાય.
- [૨૭] રૂપની આસક્તિને પામેલો જીવ ત્રસ અને સ્થાવર એવા અનેક જીવોની હિમા કરે છે તે અચ્છાની ક્ષિત્ત ક્ષિત્ત ઉપાયોથી પરિતાપ આપે છે અને પોતાનાજ સ્વાર્થમા ગત રહી તે કુદિય અનેક જીવોને પીડા પણ ઉપજાવે છે.
- [૨૮] રૂપની આસક્તિથી કે તેને મહણ કરવાની મૂર્ખાઈ, તે રૂપ વાળા પદાર્થને ઉત્પન્ન કરવાના પ્રયત્નમા તેની પ્રાપ્તિમાં તેના ગ્ધણુમા, જલમા કે વિયોગમા જીવ સુખી થયાથી થાય ? ભોગ ભોગવતી વખતે પણ તેને તૃપ્તિ હોતી નથી.
- [૨૯] મનોદ રૂપના પરિગ્રહમા આમકત થયેયો જીવ ત્યારે તેમા અતૃપ્ત થાય છે ત્યારે આસક્તિ વધે છે ને સતોષ મેળવી શકતો નથી ત્યારે અસતોષના દોષ વડે દુ ખી થયેલો તે

અત્યંત સોભાડે મદિન ચક્રને અન્યતુ નહિ દીધેલું પણ
મદલ્ય કરવા માટે છે

[૩૦] તુષ્યાધી પરાભવ પામેનો પ્રાણી અત્તને લેવા છતાં તે
પરિમદમા તથા રૂપમા અતૃપ્તજ રહે છે અત્તને હઠણ કરનારો
તે સોભમા આકર્ષાઈ માયા અને અસત્ય ઈત્યાદિ દોષોને
વધારી મૂકે છે છતાં તે કુ ખચી છૂતી શકતો નથી

[૩૧] જૂઠું બોલવા પહેના પછી અને પ્રયોગકાળમા પણ કુષ્ટ
હૃદયવાળો તે જીવ દુ ખી થાય છે તેમજ રૂપમા અતૃપ્ત
રહેલો અને અણુદીધેલુ મદલ્ય કરનાર હમેશાં અસહ્યાધી અને
કુ ખપીડિત રહે છે

[૩૨] ઝેવી રીતે રૂપમા અનુરક્ત ગહેના જીવને કિચિત્ પણ સુખ
કપાધી સભાવે ? જે વસ્તુ મેળવવા માટે તેણે અપાર કષ્ટ
વેઠેલું તે રૂપના ઉપભોગમા પણ અત્યંત કલેશ અને કુ ખ
પામે છે

[૩૩] ઝેજ પ્રકારે અમનોઝ રૂપમા દ્રેષ કરનારા જીવ કુ ખોની પરં
પગઝો ઉત્પન્ન કરે છે અને કુષ્ટ ચિત્તથી જે કર્મ ઝેજકુ
કરે છે તેનું પરિણામ આલોક અને પરલોકમા કુ ખનાજ
કારણરૂપ થાય છે

[૩૪] પરંતુ રૂપમા વિરક્ત થયેલો મનુષ્ય શોકરહિત અને છે, અને
જેમ જળમા હોલું કમળપત્ર જળથી લેપાતુ નથી તેમ આ
સ સારની વચ્ચે રહેવા છતાં ઉપગ્યા કુ ખસમૂહની પરપરાથી
તે લેપાતો નથી.

[૩૫] શબ્દ એ શ્રોત્રેદિયનો વિષય છે મનોઝ શબ્દ રાગનો હેતુ
અને અમનોઝ શબ્દ દ્રેષનો હેતુ છે જે જીવાત્મા તે બન્નેમા
સમભાવ રાખી શકે છે તેજ વીતરાગી છે એમ મહાપુરુષો
કહે છે.

- [૩૬] કાન શબ્દનો આદર અને કાનનો વિષય શબ્દ એમ મહા-
પુરુષો કહે છે અમનોચ શબ્દ દેવનો દેવ અને મનોચ
રાગનો હેતુ છે
- [૩૭] જે શબ્દોમા તીવ્ર આસક્તિ ગણે છે તે મંગીતના ગાગમા
આસક્ત થએલા મૃગયાની માફક મુગ્ધ થઇને શબ્દમા અ-
તૃપ્ત રહી અકાળ મૃત્યુ પામે છે
- [૩૮] વળી જે અમનોચ શબ્દમા તીવ્ર દેષ રાખે છે તેજ ક્ષણે તે
દુઃખ પામે છે આવી રીતે જીવ પોતાનાજ દુઃખ દોષથી
દુઃખી થાય છે તેમા શબ્દનો જગ પશુ દોષ નથી
- [૩૯] મુગ શબ્દમા એકાન ગત રહેનો તે અમનોચ શબ્દપર દેષ
રાખે છે અને આખરે તે અઘાની દુઃખથી ખૂન પીડાય છે
આવા દોષથી વિગળી મુનિ લેપાતો નથી
- [૪૦] અલપત સ્વાર્થો મલિન અને અઘાની જીવ શબ્દની આસક્તિને
અનુમરીને અનેક પ્રકારના ચરાચર જીવોની હિંસા કર છે,
ભિન્નભિન્ન ઉપાયોથી પગિતાપ અને પીડા ઉપજાવે છે
- [૪૧] મુગ શબ્દની આસક્તિથી મૂર્છિત થયેનો જીવ મનોચ શબ્દને
મેળવવામા તેનું મ્લેષ કરવામા તેના વિયોગમા કે તેના
નાશમા તે જીવને મુખ ક્યા મળે છે ? તેને ભોગવતી વખતે
પણ તે તૃપ્ત થતો નથી
- [૪૨] જ્યારે તે શબ્દ ભોગવવામા અર્ગતુષ્ટ જીવને મૂળને લીધે
તે ઉદર આમકિત વધી જાય છે ત્યારે આમકિત રહેવો તે
જીવ કદી મંતોષ પામતો નથી અને અમનોષના દોષથી
લોભાકૃષ્ટ થઇ ખીજાનું નહિ દીધેલું પણ ચોરી લે છે (ખીજાના
ભોગોમા ભાગ પડાવે છે)

[૪૩] તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેનો જીવ છતાં અત્યર્થ ગ્રહણ કરે છે, શબ્દને ભોગવવા તથા મેળવવામાં હમેશા અર્ગતુષ્ટ રહે છે અને લોભના દોષથી કષ્ટ અને અસત્યાદિ દોષો વધે છે, અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુગ્ધતો નથી

[૪૪] જૂઠું બોવવા પહેલાં બોનવા પછી કે જૂઠું બોનતી વખતે પણ તે અમત્ય વત્નાર દુઃખી જીવાત્મા એ પ્રકારે અત્ય વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતો અને શબ્દમાં અતૃપ્ત રહેતો તે અતિ દુઃખી અને અસહાયી બને છે

[૪૫] એવા શબ્દમાં અનુરક્ત રહેના જીવને થોડું પણ સુખ કપાથી મળે ? શબ્દના ઉપભોગમાં પણ અત્યન કલેશ અને દુઃખ પામે છે, તો મેળવવા માટે તો દુઃખની વાતજ શી ?

[૪૬] એજ પ્રકારે અમનોદ્ય શબ્દમાં દેષ કરનારો તે જીવ દુઃખોની પરપરાઓને ઉત્પન્ન કરે છે અને કુષ્ટ ચિત્તથી તે કર્મેનિ એકદા કરે છે, અને તે કર્મો પશ્ચિમામે દુઃખકર નીવડે છે

[૪૭] પરંતુ શબ્દમાં વિરક્ત મનુષ્ય તે શોકથી ગ્રહિત હોય છે, જેમ (જળમાં ઉગેતું) કમળપત્ર જળથી લેપાતું નથી તેમ આ સમારની વચ્ચે રહેવા છતાં તે જીવ ઉપરના દુઃખ સમૃદ્ધની પરપરાથી લેપાતો નથી

[૪૮] ગધ એ ધ્રાણેન્દ્રિયનો ગ્રાહ્ય વિષય છે મનોદ્ય ગધ રાગના હેતુભૂત ■ અને અમનોદ્ય ગધ દેષના હેતુભૂત છે જે (જીવ) તે બન્નેમાં સમભાવ ગાળી શકે છે તેજ વીતરાગી છે

[૪૯] નાસિકા ગધની ગ્રાહક છે અને ગધ એ નાસિકાનો ગ્રાહ્ય વિષય છે તેથી મનોદ્ય ગધ ગમના હેતુરૂપ છે અને અમનોદ્ય ગધ એ દેષના હેતુરૂપ ■ એમ મહાપુરુષો કહે છે

[૫૦] જે મનુષ્ય ગધીમાં તીવ્ર આસક્તિ રાખે છે તે (અન્નાદિ)

ઔપધિની સુગંધમાં આમકત ચર્ધિપોતાના ગદ્ગદામાંથી બહાર
નીકળેલા મર્ષની માફક અકાવિઙ મૃત્યુને પામે છે

[૫૧] વળી જે જીવ અમનોદ ગંધ પર તીવ્ર રૂપ ગમે છે તે જીવ
તેજ ક્ષણે દુઃખ પામે છે આવી રીતે જીવ પોતાનાજ દુર્દમ્ય
દોષથી દુઃખી થાય છે તેમાં ગંધનો જરાપણ દોષ નથી

[૫૨] જે કાષ્ઠ સુગંધ પર અતિસય ગમ કરે છે, એકાંત રક્ત
ગંધના તેને અમનોદ ગંધ પર દ્રુપ ઉપજે છે અને આખરે
તો તે અસાની દુઃખથી ખૂન પીડાય છે પણ આવા દોષથી
વીતનાગી મુનિ લેપાતો નથી

[૫૩] અત્યંત રનાયમા દૂમેનો બાલ અને મલિન જીવ સુગંધમાં
લુબ્ધ બનીને અનેક પ્રકારના ચગચગ જીવોની દ્વિમા કરે છે
અને બિન્ન બિન્ન પ્રકારે તેઓને પરિતાપ અને પીડા
ઉપજાવે છે

[૫૪] જતા ગંધની આમકિતથી અને મૂર્છાથી મનોદ ગંધને મેળવ
વામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિયોગમાં કે તેના નાશમાં
તે જીવને સુખ ક્યાથી મળે ? તેનો ઉપયોગ કરતી વખતે
પણ અતૃપ્તિજ દોષ છે

[૫૫] જ્યારે ગંધને ભોગવવા જતા અમંતુષ્ટ ગહે છે ત્યારે તેના
પરિગ્રહમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આમમ્ત ગહેનો તે
જીવ કદીએ મતોષ પામતો નથી, અને અસનોયના દોષથી
લોભાકૃષ્ટ તેમજ દુઃખી તે જીવાત્મા બીજાના સુગંધવાળા
પદાર્થોને પણ ચોરી લે છે

[૫૬] એ પ્રમાણે અદત્તનું ગ્રહણ કરનાર, તૃપ્તિથી પગલવ પામેલો
અને સુગંધ ભોગવવા તથા મેળવવામાં અમંતુષ્ટ પ્રાણી
લોભના દોષથી કપટ તથા અસત્યાદિ દોષોને વધારી મૂકે છે

અને તેથી તે જીવ દુ ખથી મુક્તો નથી

- [૫૭] અસત્ય બોલવા પહેલાં કે સ્વાર પછી કે (મૃયા વાક્યનો) પ્રયોગ કરતી વખતે પણ તે અતિશય દુ ખી હોય ■ અને તે દુ ખી જીવાત્મા એ પ્રમરે અત્ત વસ્તુઓને ગ્રહણ કરવા છતાં ગધર્મા અત્મ ગહેતો તે અતિદુ ખી અને અસહ્યથી બને છે
- [૫૮] એ પ્રકારે ગધર્મા અનુરક્ત રહેના જીવને યોગુ પણ સુખ ક્યાથી મળવે / જે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા કષ્ટ વેઠેલું તે ગધર્મા ઉપભોગમા પણ અત્યત કલેશ અને દુ ખ પામે છે
- [૫૯] એ પ્રમાણે અમનોગ્ધ ગધર્મા દ્વેષ પામેયો તે જીવ દુ ખોની પગપગને ઉત્પન્ન કરે છે અને દ્વેષથી ભરેલ ચિત્ત (દુષ્ટચિત્તથી) ક્રોધોત્તેજ એકઠા કરે છે અને તે ક્રોધો પશ્ચિમાને તેને દુ ખકર નીતરે છે
- [૬૦] પગલુ જે ગધર્મા વિગ્રહ રહી ગઈ છે તે રોકથી રહિત હોય છે અને (જળમા ઉગેલું) કમળપત્ર જેમ જળથી લેપાતુ નથી તેમ આ મમારની વચ્ચે રહેવા છતાં (તે જીવ) ઉપર જણાવેના દુ ખોની પર પરાથી લેપાતો નથી
- [૬૧] ગ્ધ એ જીવનો આશ વિષય છે મનોગ્ધસ રાગના હેતુભૂત અને અમનોગ્ધરસ દ્વેષના હેતુભૂત છે જે તે બન્નેમા મર્મ ભાવ ગંખી શકે છે તે વીતરાગી છે
- [૬૨] દુઃખ એ ગ્ધની ગ્રાહક છે અને રસ એ જીવનો આશ વિષય છે મનોગ્ધરસ રાગના હેતુરૂપ અને અમનોગ્ધરસ દ્વેષના હેતુરૂપ છે જેમ મહાપુરુષો મ્હે છે
- [૬૩] જેમ ગ્ધનો ભોગી મન્દ્ર આમિષના લોભમાં લોખડના કાટાથી બેઘાઈ જાય છે તેમ ગ્ધોમાં તીવ્ર આસંકિર્ણ રાખનાર અમળી મૃત્યુને પામે છે

[૬૪] મળી જે અમનોદરમમાં તીવ્ર દોષ રાખે છે તે તેજ ક્ષણે દુઃખ પામે છે આવી રીતે પોતાનાજ દુર્દમ્ય દોષથી જીવ દુઃખી થાય છે તેમાં રમનો કળો પણ દોષ નથી

[૬૫] રુચિકાગ્રક ગ્સમ્મા એકાત ગ્કત રહેના જીવ અમનોદરમ પર દોષ રાખે છે અને આખરે તે અમ્માની દુઃખથી ખૂબ પીડાય છે આવા દોષથી વિરાગી મુનિ લેપાતો નથી

[૬૬] અત્યંત અર્થો બનેલો બાલ અને મલિન જીવ રસની આસક્તિને અનુસરીને અનેક પ્રકારના ચગચર જીવોની દ્વિમા કરે છે અને લિનલિન છપાયોથી તેને પરિતાપ અને પીડા છપાવે છે

[૬૭] જતા રસની આસક્તિથી અને મૂર્છાથી મનોદર રસને મેળવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં તેના વિયોગમાં કે તેના નાશમાં તે જીવને ક્રુષ્ણ કથા મળે તેનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ અત્યંત જોય છે

[૬૮] બ્યારે રમ ભોગવવા જતા અમતુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિગ્રહમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આસક્તિ ગ્રહેલો તે જીવ કદી મતોષ પામતો નથી અને અસતોષના દોષથી તે દુઃખી જીવાત્મા બીજાનું નહિ દીધેલું પણ ચોરી લે છે

[૬૯] આ પ્રમાણે ત્રિદિ દીધેલું ગ્રહણ કરનાર, તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેલો અને રસને મેળવવા તથા ભોગવવામાં અસતુષ્ટ પ્રાણી લોભના દોષથી કપટ અને અમત્યાદિ દોષોને વધારે છે અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુક્તો નથી.

[૭૦] અસત્ય વસ્તુ બોલવા પહેલાં, ત્યારપછી કે મૃષ્ટ વાક્યનો પ્રયોગ કરતી વખતે કુષ્ટ અત કરણવાળો તે દુઃખી જીવાત્મા

એ પ્રકારે અત્ત વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતો અને રસમા આત્મ રહેતો રહેતો દુ ખી અને અસહ્યાથી બને છે

[૭૧] એ પ્રકારે રસમા અનુરક્ત રહેના જીવને થોડું પણ સુખ મ્પાથી મળે । જે રસોને પ્રાપ્ત કરવામા કષ્ટ વેડેલું તે રસના ઉપયોગમા પણ અત્યંત કલેષ અને દુ ખ પામે છે

[૭૨] એ પ્રમાણે અમનોદ રસમા દ્વેષ પામેલો તે જીવ દુ ખના મમુદની પરપરા ઉત્પન્ન કરે છે અને દ્વેષ બરેલા ચિત્તથી કર્મેનેજ એકલા કરે છે તે કર્મ પરિણામે દુ ખકર નીવડે છે

[૭૩] પરંતુ જે મનુષ્ય ગસમા વિરક્ત રહી શકે છે તે શાકથી રહિત હોમ છે અને જેમ કમળપત્ર જળથી લેપાતું નથી તેમ તે જીવ આ સંસારની વચ્ચે ગહેવા છતાં આ દુ ખ સમૂહની પરપરાથી લેપાતો નથી

[૭૪] સ્પર્શ એ સ્પર્શેન્દ્રિય (કાય)નો આલ વિગ્ન છે મનોદસ્પર્શ ગમના હેતુભૂત અને અમનોદ સ્પર્શ દ્વેષના હેતુભૂત છે જે તે બન્નેમા સમભાવ રાખી શકે છે તેજ વીતરાગી છે

[૭૫] કાય એ સ્પર્શની આહક છે અને સ્પર્શ એ તેનો આલ વિગ્ન છે મનોદ સ્પર્શ ગમના હેતુભૂત છે અને અમનોદ સ્પર્શ દ્વેષના હેતુભૂત છે એમ મહાપુરુષો કહે છે

[૭૬] જે જીવ સ્પર્શમા તીવ્ર આસક્તિ ગમે છે તે જીવો જ ગયમા આવેના કડા જળમા પડેના અને આહથી પકડાયેના રાગાતુર પાડાની માફક અમળ મૃત્યુ પામે છે

[૭૭] વળી જે અમનોદ સ્પર્શમા તીવ્ર દ્વેષ રાખે છે તે તેજ ક્ષણે દુ ખ પામે છે આવી રીતે ચોતાનાજ દુ ખ્ય દોષથી જીવ દુ ખી થાય છે તેમા સ્પર્શ જરા પણ અપરાધી નથી

[૭૮] મુદ્ગ સ્પર્શમા એકાત રક્ત રહેતો જીવ અમનોદ સ્પર્શ પર દ્રેષ કરે છે અને આખરે તે અમાની દુ ખથી ખૂન પીડાય છે પણ આવા દોષથી વિગામીમુનિ લેપાતો નથી

[૭૯] અત્યંત સ્વાર્થી બનેનો બાન અને મલિન જીવાત્મા સ્પર્શની આસક્તિને અનુસરીને અનેક પ્રકારના ચરાચર જીવોની હિંમા કરે છે અને લિનલિન ઉપાયોથી તેને પરિતાપ અને પીડા ઉપજાવે

[૮૦] જતા સ્પર્શની આમંત્રિથી તથા મુર્છાથી મનોદ સ્પર્શને મેળવવામા, તેનું રક્ષણ કરવામા તેના વિયોગમા કે તેના નાશમા તે જીવને સુખ ક્યા મળે છે ? તેનો ઉપભોગ કરતી વખતે પણ તે અતૃપ્ત જ હોય છે

[૮૧] જ્યારે સ્પર્શને ભોગવવા જતા અમંત્રુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિગ્રહમા આમંત્રિ વધે છે અને અતિ આસક્ત રહેયો તે જીવ ઠીક મંત્રાપ પામતો નથી અને અસંતોષના દોષથી લોભાકૃષ્ટ તેમજ દુ ખી તે જીવાત્મા બીજાનું નહિ દોરેલું પણ ચોરી લે છે

[૮૨] આ પ્રમાણે અદ્વૈતનું ગ્રહણ કરનાર (ચોર), તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેનો અને સ્પર્શ ભોગવવા તથા મેળવવામા અમંત્રુષ્ટ પ્રાણી લોભના દોષથી કપટ તથા અસત્યાદિ દોષોને વધારે છે અને તેથી તે જીવ દુ ખથી મુક્તો નથી

[૮૩] મૃત્યા વામ્પ ભોગવવા પહેલાં અને ત્યાર પછી કે પ્રયોગ કરતી વખતે દુષ્ટ આત્મ કરણનાજો તે દુ ખી જીવાત્મા એ પ્રમાણે અદ્વૈત વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતો અને સ્પર્શમા અનૃપ રહેતો તે અતિ દુ ખી અને અમદ્યાથી બને

[૮૪] એ પ્રકારે સ્પર્શમા અનુગત રહેવા જીવને થોડું પણ સુખ

મમુહની પરપરા ઉત્પન્ન કરે છે અને દેવ જારેલા ચિત્તથી
જે કર્મો એકા કરે છે તે કર્મો પરિણામે તેને દુ ખકર
નીવડે ॥

[૬૬] પરતુ જે મનુષ્ય ભાવમાં વિરક્ત રહી રહે છે ॥ શોકથી
રહિત થાય છે અને કમળપત્ર જેમ જળથી લેપાતું નથી
તેમ આ સંસારની વચ્ચે રહેવા છતાં તે જીવ ઉપગના દુ ખ
સમૂહથી લેપાતો નથી

[૧૦૦] એ પ્રમાણે ઇદ્રિયો અને મનના વિષયો આસક્તિવાળા જીવને
એકાત દુ ખના નિમિત્તરૂપ બને છે તેજ વિષયો વીતરક્ત્રી
પુરુષને કદાપિ થોડું પણ દુ ખ આપી શકતા નથી.

[૧૦૧] કામભોજના પતથો પોતે તો સમતા કે વિકાર કશું ઉપ-
જવતા નથી પણ રાગ અને દ્રેષથી ભરેલો જીવાત્માજ તેમા
આસક્ત બની મોહથી તે વિષયોમા વિકારને પામે છે

[૧૦૨] (મોહનીય કર્મથી જે શ્રેષ્ઠ ભાવો ઉત્પન્ન થાય છે તે કહે
છે) (૧) ક્રોધ, (૨) માન (૩) માયા, (૪) લોભ (૫)
ભુશુખા, (૬) અરતિ (અરનેહ) (૭) રતિ (૮) હાસ્ય,
(૯) ભય (૧૦) શોક, (૧૧) પુરુષવેદનો ઉદય (૧૨) સ્ત્રી
વેદનો ઉદય (૧૩) નપુંસક વેદનો ઉદય અને (૧૪) શિન્નશિન્ન
પ્રકારના એક વગેરે ભાવો. (તેવા આસક્ત જીવોને ઉત્પન્ન
થાય છે)

[૧૦૩] એ પ્રમાણે કામભોજમા આસક્ત રહેલો જીવ એવા અનેક
પ્રકારના દુર્ગતિદાયક દોષો એકા કરી લક્ષિજાત બુદ્ધિને નોખીને
સર્વ સ્થાનમા અપ્રીતિકર એવો કચ્છતાથી દીન બનેલો તે
જીવાત્મા બીજા સહ્યા વિશેષ દોષોને પણ પ્રાપ્ત કરે છે

[૧૦૪] આવી રીતે ઇદ્રિયના વિષયરૂપ આરેને મજ ચયેલો લિપ્ત

પણ પોતાની સેવા કરાવવા માટે સાધીદાર (સિધ્ધાન્ત)ને ઇચ્છે પણ શિશુના જ્ઞાનચારને પ્રાપ્તવા ઇચ્છતો નથી અને સયમી થવા છતાં તપના પ્રભાવને ન જોળખતા પત્રાતાપ (અરે આ શા માટે મે ત્યાગ કર્યો ? એમ) કરે છે એ પ્રકારે અસંખ્ય વિકારો (દોષો)ને ઉત્પન્ન કરે છે

[૧૦૫] ત્યારનાદ આવા વિકારોથી મોહરૂપી મહામંમારમા ફૂલવાને માટે બિન્નબિન્ન પ્રકારનાં તેવા નિમિત્ત મળે છે અને અકાર્ય કરે છે તેથી ઉત્પન્ન થતું દુઃખ નિવારવા માટે સુખની ઇચ્છા રાખનાર તે આસક્ત જીવાત્મા હિંસાદિ કાર્યમાં પણ ઉઘમી થાય છે

[૧૦૬] પરંતુ જે વિષયોથી વિરક્ત છે તેને ઇન્દ્રિયોના તે પ્રકારના શબ્દાદિ વિષયો મનોમત્તા કે અમનોમત્તા ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી (રાગદ્વેષ ઉપજાવી શકતા નથી)

[૧૦૭] એવી રીતે સયમના અનુદાનો વડે સંકલ્પ વિકલ્પોમાં સમતાને પામેલા તે નિરાગીની શબ્દાદિ વિષયોના અસંકલ્પથી (દુષ્ટ ચિંતન ન કરવાથી) કામભોગ મુખધી તૃષ્ણા સાવ ક્ષીણ થાય છે

[૧૦૮] કૃતકૃત્ય તે વીતગગી જીવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ એક ક્ષણમાં ખપાવે છે અને તેજ પ્રમાણે દર્શનાવરણીય અને અતરાય કર્મનો પણ નાશ કરે છે

[૧૦૯] અમોહી અને નિરતરાયી (અતરાય કર્મ રહિત) તે યોગી શ્વર જગતના સર્વ પતરોને સંપૂર્ણ જાણે અને અનુભવે છે અને પાપનો પ્રવાહ રોકી શુદ્ધ-ધ્યાનની સમાધિ યુક્ત થઈ સાવ શુદ્ધ થયેલો તે જીવાત્મા આયુષ્યના ક્ષયે મોક્ષ પામે છે

[૧૧૦] જે દુઃખ સંસારી જીવ માત્રને સતત પીડી રહ્યું છે તે સર્વ દુઃખથી અને સંસાર રૂપ દીર્ઘ રોગથી સાવ મુક્ત થાય છે એવી રીતે તે પ્રચક્ષ્ણ જીવ પોતાના લક્ષ્યને પામી અનંત સુખ મેળવે છે

[૧૧૧] અનાદિ કાળથી જીવાત્માની સાથે જડાયેલા દુઃખનો સૂર્યથા વિમુક્તિ માર્ગ ભગવાને આ પ્રમાણે કહ્યો ■ ધણા જીવો ક્રમપૂર્વકે આ માર્ગને પામીને અત્યંત સુખી થાય છે

નોંધ — શબ્દ, રૂપ, ગંધ રસ અને સ્પર્શ આ પાંચ વિષયો કહેવાય છે તે બધા પોતપોતાને અનુકૂળ ઈન્દ્રિયાને ઉત્તેજિત કરવાનું આભાસ કામ કરે છે માત્ર નિમિત્ત મળવું જોઈએ વળી બધા વિષયોનો પારસ્પરિક સંબંધ પણ રહ્યો હોય છે જેમકે જીવનો કાણુ શુભાવે તે બીજા ઈન્દ્રિયાને વશ ન રાખી શકે મટિ એકપણ ઈન્દ્રિયને તે માર્ગે છૂટી મૂકવી એ કેપીલી સામાન્ય ભૂલ હોવા છતાં મહાનમા મહાન અનર્થનું કારણ છે, અને તેનું પરિણામ એક નહિ પણ અનેક ભવો સુધી લોચવડ પડે છે માટે શાણા સાધકે જ્ઞાન્ત રાન્ત અને અદમ રહેવું

એમ કહ્યું છું —

એ પ્રમાણે પ્રમાદસ્થાન સંબંધી બત્રીસમું અધ્યાયન સમાપ્ત થયું ॥૩૨॥

કર્મ પ્રકૃતિ

૩૩

કર્મ એ આખા જગતનો અથળ કાયદો છે આ કાયદાને વશ આપુ જગત પ્રવર્તી રહ્યું છે આ કાયદો જુગજુગ જુનો છે તેના પરિવર્તન થતાજ નથી અને તેણે સમર્થ બળ બંધેને હો ! પરંતુ તેના પર તેણે કશું બાકી શકતું નથી

અનેક સમર્થ શૂરવોરા, યોગીપુરુષો અને ચક્રવર્તીઓ થઈ ગયા પણ તે કાયદાને વશ તે તેમને રહેણુંજ પડ્યું અનેક દેવો, દાનવો, રાક્ષસો વગેરે પાક્યા પણ અર્ધીતો તેને મન્ત્રક નમાવણુંજ પડ્યું

આ કર્મની રચના ગભીર છે કર્મને આવીન થયેલું ચૈતન્ય પોતાનું સ્વરૂપ સાથે હોવા છતાં તેને બૂલી જાય છે જડના ધર્પણથી વિવિધ સુખદુખના અનુભવ કરે છે અને તન્મય બની જઈ અનેક ગતિઓમા જડની સાથેને માથે પરિભ્રમણ કરે છે

કર્મ એક છતાં બિન્ન બિન્ન પરિણામોની અપેક્ષાએ તેના આઠ વર્ગ છે સૌથી પ્રમળ સત્તા, પ્રબળ સામર્થ્ય, પ્રબળ કાળચ્ચિતિ અને પ્રબળ રસસંવેદન કેવળ મોહનીય કર્મના મનાય છે મોહનીય એટલે ચૈતન્યની ભ્રાન્તિથી ઉત્પન્ન થયેલું કર્મ આઠ કર્મોનો આ સર્વોપરિ નરપતિ છે આ નૃપતિને છત્યા પછી બીજા સામતો વશ થઈ શકે છે

આ બધા કર્મોના પુદ્ગલ પરિભ્રમણ તેની કાળસ્થિતિ, તેને અગે ચિંતન્યના થતા પરિવર્તન, કામ, ક્રોધ, લોભ મોહ વગેરે શત્રુઓના પ્રચડ પ્રકોપ વગેરે અધિકારો આ અધ્યયનમાં સક્ષિપથી છતાં બહુઅર્થર્થી વર્ણવ્યા છે આવા ચિંતનથી જીવન પર થતી કર્મની અભરથી ઘણું અતો ભૂટી જવાનું બની શકે છે

સગવાન બોલ્યા —

[૧] જેનાથી બધાયેસો આ જીવ મમારમાં પરિભ્રમણ કરે છે તે આઠ કર્મોને કું કમપૂર્વક કહું છું

[૨] (૧) જ્ઞાનાવરણીય, (૨) દર્શનાવરણીય, (૩) વેદનીય, (૪) મોહનીય તેમજ (૫) આયુષ્ય કર્મ—

[૩] અને (૬) નામકર્મ (૭) જોતકર્મ તથા (૮) અંતરાય કર્મ એ પ્રમાણે આ આઠ કર્મો સંક્ષેપથી કહ્યા છે

[૪] (૧) મતિજ્ઞાનાવરણીય (૨) શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય (૩) અવધિ જ્ઞાનાવરણીય (૪) મન પર્વાય જ્ઞાનાવરણીય અને (૫) કેવળ-જ્ઞાનાવરણીય એમ જ્ઞાનાવરણીયના પાંચ પ્રકારો છે

[૫] (૧) નિદ્રા (૨) નિદ્રા નિદ્રા, (માહ નિદ્રા), (૩) પ્રચયા (ઉંકતા બેસતા ઉઘવું તે) (૪) પ્રચના પ્રચયા (ચાલતા નિદ્રા ભેવી તે) અને (૫) ચિણ્નિ નિદ્રા (જે નિદ્રામાં પુષ્કળ બળ પ્રગટે છે જાગૃત અવસ્થામાં ચિંતવેલું કે બીજું કાંઈપણ અસાધારણ કામ કરી સર્જી જવાના આમાં દ્રશ્ય મળે છે)

[૬] (૬) ચક્ષુ દર્શનાવરણીય, (૭) અચક્ષુદર્શનાવરણીય, (૮) અવધિ દર્શનાવરણીય અને (૯) કેવળ દર્શનાવરણીય એ પ્રમાણે નવ પ્રકારનું દર્શનાવરણીય કર્મ જાણવું

- [૭] (૧) માતા વેદનીય (જે ભોગવતાં સુખ ઉત્પન્ન થાય) અને
(૨) અસાતા વેદનીય, એ પ્રમાણે વેદનીય કર્મના મૂળ બે
પ્રકાર છે અને તે બન્નેના પૃથક્ પૃથક્ ધણા ભેદો છે

નોંધ — કર્મપ્રકૃતિનો વિસ્તાર ખૂબજ વિશાળ છે વધારે સમજવા
માટે કર્મપ્રકૃતિ, કર્મઅથ ઇત્યાદિ શ્રેણીમા ભેદ શૂંઠ

- [૮] દર્શનાવરણીય અને ચારિત્રાવરણીય એમ મોહનીયકર્મ પશુ
બે પ્રકારનું છે અને દર્શનાવરણીયના ત્રણ અને ચારિત્રા-
વરણીયના બે ભેદો છે

- [૯] સમ્યક્ મોહનીય, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને સમ્યક્ મિથ્યાત્વ
મોહનીય (મિશ્રમોહનીય) આ ત્રણે દર્શનમોહનીયની પ્રકૃતિઓ છે

- [૧૦] ચારિત્ર મોહનીય કર્મ બે પ્રકારનું કહ્યું છે (૧) કપાય
મોહનીય અને (૨) નોકપાય મોહનીય

નોંધ — કોપાદિ કપાયજન્ય કર્મ કપાય મોહનીય કર્મ કહેવાય
છે અને નોકપાયજન્ય કર્મ નોકપાય મોહનીય કર્મ કહેવાય છે

- [૧૧] કપાયથી ઉત્પન્ન થયેલા કર્મોના સોળ ભેદો છે અને નોકપાય
ના સાત અથવા નવ ભેદો છે

નોંધ — (૧) ક્રોધ (૨) માન (૩) માયા અને (૪) લોભ એ
પ્રત્યેકના અનતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાન પ્રત્યાખ્યાન અને સન્નિવર્તન થીવા
આર આર પેટા ભેદો ૭ તેથી કુલ મળી સોળ થયા હાસ્ય, રતિ, અરતિ,
ભય, શોક ન્યુગ્રહા અને વેદ એમ મળી સાત અથવા તેા વેદના, ત્રીવેદ
પુરુષવેદ અને નપુસક વેદ એમ મળી નવ થયા

- [૧૨] નરક, તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવનું આયુષ્ય એમ આયુષ્ય-
કર્મના ચાર ભેદો છે

- [૧૩] શુભ નામ અને અશુભ નામ એમ નામ કર્મ બે પ્રકારનું
કહ્યું છે અને શુભ તથા અશુભના પશુ પેટાં ભેદો ધણા છે

[૧૪] ઉચ્ચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્ર એમ ગોત્ર કર્મ પણ બે પ્રકારનું
કહ્યું છે આઠ પ્રકારના મ કરવાથી નીચ ગોત્ર અને મદ
નદિ કરવાથી ઉચ્ચ ગોત્ર મળે છે માટે તે બન્નેને આઠ આઠ
પ્રકારનું વર્ણવ્યું છે

[૧૫] નાનાન્તરાય લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય ઉપભોગાન્તરાય અને
વીર્યાન્તરાય એમ અન્તરાય કર્મ પણ સંક્ષેપથી પાંચ પ્રકારનું
કહ્યું છે

નોંધ —વસ્તુ મળવા છતાં ઉપયોગ કરી ન શકાય અથવા વસ્તુની
પ્રાપ્તિ ન થાય તેને અતરાય કહે છે

[૧૬] આ પ્રમાણે તે આઠે કર્મોની મૂળ અને ઉત્તર પ્રકૃતિઓ
(પેટા ભેટા) વર્ણવી હવે તેમના પ્રેરો તેમનું ક્ષેત્ર, તેમનો
કાળ અને ભાવ કહીશ તે સાંભળો —

નોંધ —પ્રદેશામ એટલે તે તે કર્મના પુદ્ગલો કરણ્યે કર્મ એ જદ
પદાર્થ છે

[૧૭] આઠે કર્મોના અનત પ્રદેશામ (પુદ્ગલો) છે તે બધા મળી
સ સારના અભવ્ય જીવેથી અનત ગણા હોય ૩ અને અનત
સિદ્ધેથી અનતમા ભાગના હોય છે

નોંધ —અભવ્ય એટલે મુક્તિ મેળવવા માટે અધોભ

[૧૮] બધા જીવોના કર્મો સંપૂર્ણ લોકની અપેક્ષાએ જાયે દિશામા
મર્મ આત્મ પ્રદેશોથી બધી રીતે ગધાતા રહે છે

નોંધ —આઠે કર્મો જેમ દ્રવ્યની અરેક્ષાએ અનનસખમામા ૩ તેમ
યેત્રથી જાયે દિશામા વહે ચાલેલા છે

[૧૯-૨૦] તે આઠે કર્મો પૈકી જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વે-
નીય અને અતરાય કર્મોની ઓછામા ઓછી સ્થિતિ

અંતર્મુહૂર્ત અને વધારેમા વધારે તેત્રીસ કોડા કોડી સાગરોપમ હોય છે

નોંધ:—વેદનીય કર્મના બે ભેદોમા સાતાવેદનીય કર્મની સ્થિતિ પદ્મ કોડાકોડી સાગરોપમ હોય છે સાગરોપમ એટલે સાગરની માફક જપમાવાળા, અર્થાત્ મોટી ચાખ્ખાવાળી સ્થિતિનું કાળપ્રમાણ છે

[૨૧] મોહનીય કર્મની કાળસ્થિતિ ઝોઝામા ઝોઝી અંતર્મુહૂર્ત કાળની અને વધારેમા વધારે સીતેર કોડા કોડી સાગરોપમની હશે છે

[૨૨] આયુધ્ય કર્મની સ્થિતિ જવન્ય (ઝોઝામા ઝોઝી) અંતર્મુહૂર્ત કાળની અને વધુમા વધુ તેત્રીસ સાગરોપમની હશે છે

[૨૩] નામ કર્મ અને ગોત્રકર્મ એ બન્ને કર્મોની ઝોઝામા ઝોઝી કાળસ્થિતિ આઠ અંતર્મુહૂર્તની છે અને વધુમા વધુ વીસ કોડા કોડી સાગરોપમની છે

[૨૪] સર્વ કર્મસ્થાનોના અનુભાગો (પરિણામો કિંવા રસો) નું પ્રમાણ મિદગતિના અનત જીવોને અર્નતમે ભાગે આપુ હોય ■ પરંતુ જો તે સર્વ કર્મના પરમાણુઓની અપેક્ષા લાગે તો બધા (અંભારી અને મિદ) જીવો કરતા પણ અધિક હોય છે

નોંધ —સકલ તે સજ્જાત, અસજ્જાત કે અનત પરમાણુઓના બને છે અને તેથી તેની સજ્જા પાણી ન્યૂન હોય છે, અને પરમાણુઓ તે લોક વ્યાપ્ત અને પ્રમાણમા અનતાનત હોય છે તેથી તેની સજ્જા સીધી અધિક થાય ■ જો પદાર્થની સજ્જા અનત હોય તે તેના અનુ ભાગોની સજ્જા અધિક હોય તે તે સ્વાભાવિકજ છે

૨૫] માટે એ બધા કર્મોના રસોને જાણીને એ કર્મોને બાધે નહિ

અને બંધાવણ કર્મોના ત્યાગમાં કાલો સાધક સતત ઉપયોગ રાખે.

નોંધ —કર્મના પરિણામ ત્રીજા ભવકર છે કર્મવેદનાનું સંવેદન તીવ્રથી થાય એવું અસંભવ છે કર્મનો કાલો કપાતી મુકે તેવો કાલ છે. કર્મના બંધન ચેતનના સામર્થ્ય મુકતી લે છે ચેતનની વ્યાક્રમતા એજ કદ, એજ સંસાર અને એજ દુઃખ છે એમ બાલી અશુભ કર્મથી વિરામવું અને શુભ કર્મનો સચય કરવો ચેતન્યનું પ્રમળ સામર્થ્ય વિકસિત થયા પછી તે શુભકર્મરૂપ સુવર્ણની બેડીથી પણ શ્રેયી બનતો પુરુષાર્થ કરવો તેજ એક માત્ર જીવનનું સાધન ॥

એમ કહું છું —

એ પ્રમાણે કર્મપ્રકૃતિ સમધી તેરીમનું અધ્યાયન મમાત્ર થયું

॥૩૩॥

લેશ્યા

૩૪

લેશ્યાના અર્થો અનેક છે લેશ્યા એટલે કાંતિ, લેશ્યા એટલે સૌકર્ય, લેશ્યા એટલે મનોવૃત્તિ વગેરે વગેરે પરંતુ આ સ્થળે લેશ્યાનો સ્વસ્થાર્થ જીવાત્માનો અધ્યવસાય કે પરિણામ વિશેષ છે

સચિત (એકદુ શયેષુ), પ્રારબ્ધ (ઉદયમા આવર્ત) અને ક્રિયમાણ (કરાતું), આ ત્રણ પ્રકારના કર્મ જીવાત્મા (કર્મયોગી જીવ)મા વિદ્યમાન હોય છે કર્મ પોતે જડ વસ્તુ છે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ઇત્યાદિ તેના અસાધારણ ધર્મો છે ચેતન તે જ્ઞાન, આનંદ અને સત્યમય છે તેના આ ધર્મો જડ દ્રવ્યથી સાવ વિભિન્ન છે આમ હોવા છતાં પણ ચેતન અને જડનો સંમર્ગ હોવાથી જડજ ચ પરિણામોની અસર તે જીવાત્મા પર થયા વિના રહેતી નથી

સારા માઠા કર્મની અમરથી જીવાત્માતું માપ થકાઈ ગયું હોય તે સેધી તે કર્મયોગ-શરીર, ઈન્દ્રિય, આકૃતિ, વર્ણ ઇત્યાદિ પામે છે અને તેના પૂર્વ કર્મને નિર્જરવાતું તથા નવીન કર્મને અણુ કરવાતું કાર્ય સતત ચાલુ રહે છે જ્યાંસુધી કર્મની સુખ્તિનો ત્રાસો માર્ગ ન મળે કે આત્મજ્ઞાન ન થાય ત્યાંસુધી તેના પરિણામો વિભિન્ન ગતિ (સ્થાન)મા વિભિન્ન રીતે જીવાત્મા વેદતોજ રહે છે

કર્મ બહુ સૂક્ષ્મ હોવાથી તે મૂળ સ્વરૂપમા દેખી શકાય નહિ. પરંતુ નિમિત્ત મળતા તેને અંગે જીવાત્મા પર થતી

સારી માઠી અસર આપણે જરૂર જોઈ શકીએ છીએ જેમકે કોનાદિ કષાયોનું માપ જાણતાં શરીરની આકૃતિ, હાવભાવ અને કાર્ય પરથી નીકળી આવે છે તેજ પ્રકારે લેશ્યા એ પણ જીવાત્માનો કર્મસત્ત્વથી ઉત્પન્ન થતો વિકાર વિરોધ છે

તે પોતે કર્મરૂપ હોવાથી તેને વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, પરિણામ, સ્થિતિ ઇત્યાદિ બધું હોઈ શકે છે પરંતુ તે ઝેટલું બધું સૂક્ષ્મ છે કે તેનું આપણે સ્પૂર્ણ થકુ દ્વારા નિરીક્ષણ કે સ્પર્શીન પ્રત્યક્ષ કરી શકીએ નહિ તેને યથાય સમજવા માટે દિવ્યજ્ઞાન અને દિવ્યર્શનના અધિક્ષા છે

છતાં કાર્ય વિરોધથી તે વસ્તુનું અનુમાન જરૂર કાઢી શકાય કોપી મનુષ્યના થહેરાપર દેખાતી બચકરતા, તેની સાહસિકતા, બાતનું કપન તથા ઉજ્જુતા વગેરે બધાં એકાત જોરના મૂલ્યક છે વૈજ્ઞાનિક શોધથી અત્યંત ક્રોધ વળતનું શોષિતમિદુ જેરમય હોય છે, અને તે દ્વારા મનુષ્યના મરણ થયાના પણ અનેક દૃષ્ટાંતો પ્રત્યક્ષ દેખાયા છે એટલે તે વસ્તુને નિરોધ સમજાવવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી લેશ્યાઓના બિન્ન બિન્ન પ્રકારની હોય છે તેમા પહેલી થકુ અપ્રશસ્ત અને છેલ્લી થકુ પ્રશસ્ત છે તે અપ્રશસ્તને ત્યાગી પ્રશસ્તની આરાધના કરવી એ શુભકૃત્યને બહુ બહુ આવશ્યક છે

ભગવાન યોસ્થા

[૧] હવે અનુક્રમથી હું લેશ્યા અધ્યયનને કહીશ એ છએ કર્મ લેશ્યાના અનુભાવોને કહેતા એવા મને સાબળો —

નોંધ — કર્મ લેશ્યા એટલા માટે કહી છે કે તે કર્મની સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરે છે અનુભાવ એટલે તીવ્ર કે મદ રૂપે રસનું વેદન

[૨] (લેશ્યાના અગિયાર બોનો કહે છે —) લેશ્યાઓના (૧) નામ (૨) વર્ણ (૩) રમ (૪) ગંધ (૫) સ્પર્શ (૬) પરિણામ,

(૭) લક્ષણ, (૮) સ્થાન, (૯) સ્થિતિ, (૧૦) ગતિ અને (૧૧) અવન (ન્યારે અનર્મુહર્ત આયુષ્ય બાકી રહે ત્યારે આગામી જીવની જે લેશ્યા ઉત્પન્ન થાય તે) વગેરેને સાબળો.

[૩] (૧) કૃષ્ણ લેશ્યા, (૨) નીલ લેશ્યા, (૩) કાપોતી લેશ્યા (૪) તેજો લેશ્યા (૫) પદ્મ લેશ્યા અને (૬) શુકલ લેશ્યા એ તેઓના ક્રમપૂર્વક નામો છે.

[૪] કૃષ્ણલેશ્યાનો વર્ણ જળવાળા વાદળ પાડાના શિંગડાં અરીઠા, ગાડાની મળી, કાજળ અને આખની છીછી જેવો સ્વાદ હોય છે.

[૫] નીલ લેશ્યાનો વર્ણ લીલા અશોભ્યક્ષ, નીલ આમ પક્ષીની પાખ અને રિનગવ વૈડૂર્થ નીલમણિ જેવો હોય છે.

[૬] કાપોતી લેશ્યાનો વર્ણ અગશીના ફૂલ, કોયલની પાખ અને પારેવાની ડાક જેવો હોય છે.

નોંધ — કાપોતી લેશ્યાનો વર્ણ કદક કાળો અને કઈક લાલ હોય છે.

[૭] તેજો લેશ્યાનો વર્ણ હિંગળાના જેવો, ઉગતા સૂર્ય જેવો, સૂડાની આમ જેવો અને દીપકની પ્રભા જેવો હોય છે.

[૮] પદ્મ લેશ્યાનો વર્ણ હળદરના કટકા જેવો અને શણ (ધાન્ય વિશેષ) ના તથા અથણના ફળના રંગ જેવો પીળો બાણુવો.

[૯] શુકલ લેશ્યાનો વર્ણ શખ અકરત્ન, મચકુ ના ફૂલ, દૂધની ધાર અને રૂપાના દાર જેવો ઉજ્જવલ હોય છે.

[૧૦] કૃષ્ણ લેશ્યાનો રંગ કડવા તુંગડાનો, કડવા લીંબડાનો, તથા કડવી રાદિણીનો રસ જેટલો કડવો હોય તેના કરતાં સ્વાદમાં અર્નત ગળો કડવો બાણુવો.

[૧૧] નીલ લેશ્યાનો રસ સૂઠ, મરી અને ખીપરના રસનો.

સ્વાદ કે હસ્તિ પિપ્પીલી (ગળપીપર)ના રસનો સ્વાદ તીક્ષ્ણ હોય તે કરતાં પણ અનનગણો તીખો જાયવો

[૧૨] કાપોતી લેસ્થાનો રસ કાચા આળાના ફળનો સ્વાદ, કાચા ફોફાના રસનો સ્વાદ અને તુમંગના ફળના સ્વાદ જેવો હોય તેના કરતાં અનનગણો તુરો જાયવો

[૧૩] તેજોલેસ્થાનો રસ પાકા આમ્રફળના રસનો સ્વાદ અને પાકા ફોફાના રસનો સ્વાદ હોય તે કરતાં અનનગણો ખટ મીઠો જાયવો

[૧૪] પદ્મ લેસ્થાનો રસ ઉત્તર વારુણી તથા લિંગલિન્ગ પ્રકારના મધુ અને મેરક આમવ, વગેરે દ્રાક્ષોના રસથી પણ અનન ગણો ખટમીઠો જાયવો

[૧૫] શુભ્ર લેસ્થાનો રસ ખજૂર, દ્રાક્ષ દૂધ ખાંડ અને સાકરના રસનો સ્વાદ હોય તે કરતાં અનનગણો મીઠો જાયવો

[૧૬] કૃષ્ણ નીન અને કાપોતી એ ત્રણે અશુભ લેસ્થાઓની ગંધ મરેલી ગાય, મરેલી કૂતરુ કે મરેલા સર્પની ગંધ કરતાં અનન ગણી ખરાબ હોય છે

[૧૭] તેજોલેસ્થા પદ્મલેસ્થા અને શુક્રલેસ્થા એ ત્રણે પ્રચસ્ત લેસ્થાઓની ગંધ કેવડા વગેરેના સુગંધી પુષ્પો તથા પીસાતા વસાણાની જેવી સુમધુર ગંધ હોય તે કરતાં અનનગણી પ્રચસ્ત હોય છે

[૧૮] કૃષ્ણ નીલ અને કાપોતી એ ત્રણે લેસ્થાઓના રસમાં કરવતુ ગાય અને જળ ની જીલ અને સાગવૃક્ષના પત્ર કરતાં અનન ગણો કઠંઈ હોય છે

[૧૯] તેજો પદ્મ અને શુક્રલ એ ત્રણે લેસ્થાનો રસમાં માખણ,

મરસવનું પુલ્લ અને ખૂર નામની વનસ્પતિના સમાન રપદ કરતા અનુતગણો ટ્રામળ હોય છે

[૨૦] તે હજી લેશ્યાઓના પરિણામ અનુક્રમે ત્રણ નવ, મતાવીસ એકમની જુને બસો લેતાળીસ પ્રકારના જાણવા.

નોંધ —ત્રણ એટલે જપન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ, પછી જપન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટના ક્રમથી ત્રણ ત્રણ લેશ્યા વધારતા જતા

લેશ્યાના લક્ષણો —

[૨૧] પ્રાપ્તિ આશ્રયો (મિથ્યાત્વ અપ્રત, પ્રમાદ, કપાય અને અશુભ યોગ) ને નિરતગ સેવન કરનાર મન, વચન અને કાયાથી અર્થથી હ કાયાની હિંસાથી નહિ વિગ્રહેલો, આરભમા આસક્ત, પાપના કાર્યોમા સાહસિક અને મુદ્દ—

[૨૨] કૂદ, અજીતેન્દ્રિય અને સર્વનું અહિત કરનાર કુટિલ ભાવના વાળો આવા બધા યોગથી જોડાયેલો જીવ કૃષ્ણ લેશ્યાના પરિણામવાળો જાણવો

[૨૩-૨૪] ઇર્ષાળુ, કદાચહી (અસહિષ્ણુ) તપ નહિ આદરનાર, અચાની, માયાત્રી, નિલજ, કપટ, દ્રોષો, રમણોપુષી, શક, પ્રમાદી, સ્વાર્થો, આરભી મુદ્દ અને સાહસિક ઇત્યાદિ ક્રિયાઓથી જોડાયેલો જીવાત્મા નીલ લેશ્યાવાળો ગણાય

[૨૫-૨૬] વાણીમા અને વર્તનમા વક (અપ્રમાણિક,) માયાવી, અભિમાની, પોતાના દોષને છુપાવનાર, પરિચહી, અનર્થ મિથ્યાદ્રષ્ટિ, ચોર, અભિમાની અને બીજાના કાળજીને બેદી નાખે તેવો કઠોરભાષી આ બધા યોગથી જોડાયેલો જીવાત્મા ક્રમોત્તી લેશ્યાવાન હોય છે

[૨૭-૨૮] નમ્ર, અવ્યયજ, સરળ, અકુતૂહલી, વિનીત, દાન્ટ, તપસ્વી

[૪૫] શુક્લ લેસ્થા સિવાય બાળની લેસ્થાની તિર્યચ અને મનુષ્યની સ્થિતિ (પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ, વાયુ વનસ્પતિ, બે ઇન્દ્રિય ત્રણ ઇન્દ્રિય ચાર ઇન્દ્રિય અગ્રંતી પચેન્દ્રિય, મંત્રી પચેન્દ્રિય, તિર્યચ તથા મંમૂર્ઝિમ અને ગર્ભજ મનુષ્યો પૈદા) જેને ન્યા ન્યા જે જે કૃષ્ણાદિક પાત્ર લેસ્થાઓ પ્રાપ્ત થાય તે પ્રત્યેકની સ્થિતિ જથ્થા અને ઉત્કૃષ્ટ કેવળ અંતમુદ્દત કાળની જાણવી, (તેથી કેવળજ્ઞાની આભાષી બા. થાય ■)

[૪૬] (કેવળી ભગવાનની શુભ્ય લેસ્થા કહે છે —) શુક્લ લેસ્થાદિની સ્થિતિ જથ્થા અંતમુદ્દત અને ઉત્કૃષ્ટ કોઠપૂર્વમા માત્ર નવ વય ઓછા કાળની જાણવી

[૪૭] આ પશુ અને મનુષ્યોની લેસ્થાસ્થિતિ વર્ણવી. હવે દેવોની લેસ્થાસ્થિતિ વણવીશ

[૪૮] કૃષ્ણલેસ્થાની સ્થિતિ જથ્થા દસ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પચોપમના અમંખ્યાતમા ભાગની જાણવી

[૪૯] નીચ લેસ્થાની સ્થિતિ જથ્થા કૃષ્ણલેસ્થાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતા એક મમય અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ પચોપમના અમંખ્યા તમા ભાગની જાણવી

[૫૦] કાપોતી લેસ્થાની ઓછામા ઓછી સ્થિતિ નીચ લેસ્થાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતા એક મમય અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ પચોપમના અમંખ્યાતમા ભાગની જાણવી

[૫૧] હવે ભવનપતિ વ્યતર જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક એ ચાર જાતિના દેવોમા ગ્રહેથી તેજે લેસ્થાની સ્થિતિ કહીશ

[૫૨] તેજેલેસ્થાની સ્થિતિ જથ્થા એક પચોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમની ઉપર પચોપમના અમંખ્યાતમા ભાગ જેટલી અધિક જાણવી

[૫૩] તેજે લેશ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય દશ કાળ વર્ષની (જવનપતિ અને વ્યતર દેવોની અપેક્ષાએ) જાણવી અને ઉત્કૃષ્ટ જે માગરોપમની ઉપર પચોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ અધિક (વૈમાનિક દેવોની અપેક્ષાએ) જાણવી

[૫૪] પદ્મલેશ્યાની ઝોઝામા ઝોઝી સ્થિતિ તેજેલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતા એક મમય અધિક અને વધુમા વધુ દસ માગરોપમની ઉપર એક મુહૂર્ત અધિક જાણવી

[૫૫] શુકન લેશ્યાની ઝોઝામા ઝોઝી સ્થિતિ પદ્મલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતા એક મમય અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ તેજીસ સાગરોપમની ઉપર એક મુહૂર્ત અધિક જાણવી

[૫૬] કૃષ્ણ નીન અને કાપોની એ ત્રણે અધર્મ લેશ્યાઓ છે અને એ ત્રણ લેશ્યાઓથી જીવાત્મા દુર્ગતિ પામે છે

[૫૭] તેજે, પદ્મ અને શુકન એ ત્રણે ધર્મ લેશ્યાઓ છે અને એ ત્રણ લેશ્યાઓથી જીવાત્મા સુગતિ પામે છે

[૫૮-૫૯] મગ્ધુ વખતે આગના જવને માટે જીવાત્મામા ન્યારે લેશ્યાઓ પગિણામ પામતી હોય તે વખતે પહેલે સમયે કે અંતિમ સમયે કાઈ પણ જીવોની ઉત્પત્તિ થતી નથી

[૬૦] સારાથ કે મરણાતે આગામી જવની લેશ્યાઓ પગિણામ્યા પછી અતર્મુહૂર્ત બાદ અને અતર્મુહૂર્ત બાકી રહે તે વખતે જીવો પરલોકને વિષે જાન છે

નોંધ — લેશ્યાઓની રચના એવી હોય છે કે તે જે અંતિમા જવાનું હોય તેવા આકારમા મૃત્યુની એક સમય પહેલાં જ પરિણત થાય છે

[૬૧] માટે આ બધી લેશ્યાઓના પગિણામોને જાણીને ભિક્ષુ અપ્રસસ્ત લેશ્યાઓને છોડી પ્રસસ્ત લેશ્યાઓમાં અધિષ્ઠાન કરે

નોંધ — શુભને સૌ હિંચે છે અશુભને કોઈ નથી હિંચતું શુભ કેવળ વિચારથી ન પામી શકાય શુભને માટે સતત શુભ પ્રયત્ન કરવો ધટે

અપ્રસન્ન હેશ્યાઓનું ઉત્પન્ન થવું સ્વાભાવિક છે તેને પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો પડતો નથી, હર્ષા ક્રોધ દ્રોહ, ક્રૂરતા, અર્ધચમ, પ્રમત્તતા, વાસના અને માયા વગેરે જાણી નિમિત્ત મળતા હવાત્મા હિંચાએ કે ક્ષેત્રિયતાએ સહસા કરી નાખે છે પરંતુ હેમનતા, વિશ્વપ્રેમ, સુખમ, ત્યાગ અર્પણતા અને અભયતા વગેરે ઉચ્ચ સદ્ગુણો આરાધવા ત્યાજ્ય કલિનતા છે, ત્યાજ્ય કમોદી છે અને ત્યાજ્ય ઉપયોગની આવશ્યકતા છે

આવી સરાણે ચતુર્નાર સાધકજ શુભ, સુદર અને પ્રસન્ન હેશ્યાઓને પામી શકે

એમ કહ્યું હું —

એ પ્રભાણે હેશ્યા મેળધી ચોત્રીસમું અધ્યયન મમામ યધુ

॥ ૩૪ ॥

આગુગારાધ્યયન

૩૫

સમારના બાદ બધનોયા છૂટલુ પલુ કઈ સહેલુ નથી
સંસારના ફાળુભગુર પદાર્થોમા ફેક બિચારા ભોગવિભાસી
છવો રાચી રહ્યા છે, રખડી રહ્યા છે અને અવ્યહી જીવન
ગુમરીને આલોક અને પરલોકમા પરમ વેદનાને દેનારા કર્મોનો
સંચય કરી રહ્યા છે

ત્યા કોઈ લગુકર્મો જીવનેજ સફલાવ કે વેરાવ્ય ભગે છે
અને ત્યાગની તાત્કાલિકતા ભગે છે

આતુ ત્યાગી જીવન ફર્લભ હોવા છતા કદાચ પામી શકાય
પરંતુ ધરમાર, સગાનહાતા એ બધુ છોડ્યા પછી તેટલામાજ
જીવનવિકાસની મમાપ્તિ થઈ જતી નથી

જેટલુ સ્થાન ભિચુ તેટલીજ જવામદારી આધક થતી
જવાની

ત્યાગીનું જીવન ત્યાગીની સાવધાની, ત્યાગીની મનોદશા
વોરે કેટલા કઠક, ઉદાર અને પવિત્ર હોવા જોઈએ તેના અર્ધી
વિધાન છે

સગનાન બોલ્યા —

[૧] જે માર્ગને આચરવાથી ભિચુ દુ ખનો અત કરી શકે તેના
તીર્થકગના બતાવેના માર્ગને હું તમને કહી સંભળાવુ છુ તેને
એકાગ્ર ચિત્તથી તમે સાબળો

[૨] જે લિપ્તુસાધક ગૃહસ્થવાસને છોડીને પ્રવ્રજ્યા માર્ગમાં ગયેલો છે તેણે આ આમંત્રિઓને બરાબર સમજી લેવી જોઈએ, કે જે આમંત્રિઓથી મનુષ્યો બંધાય છે

નોંધ:—સમજી લેવી એટલે બરાબર જાણીને ત્યાજ કરવો જોઈએ

[૩] તેજ પ્રમાણે દ્વિસા અસત્ય, ચૌરી અણબધ્યર્થ અપ્રાપ્ત વસ્તુઓનો ઇચ્છા અને મેળવેનાનો પગિગ્રહ એ પ્રમાણે આ પાત્ર સ્થાનેને સયમીએ છોડી દેવા

[૪] ચિત્રવાળુ પુષ્પ અને અગવ્યન્નના ધૂપથી સુગંધિત, મુદર સ્નેન વસ્ત્રના ચંદ્રનાથી શણગારેલું અને સુગંધકેતુવાળું એવું મનોહર ધર લિપ્તુ મનથી પશુ ઇચ્છે નહિ

નોંધ:—આવા સ્થાને ન રહેવા માટે ૭ કણુ છે તેનું ખાસ કારણ એ છે કે બહારનું સાદર્થ પશુ કેટલીક વખત ભેવાથી ખીજકરે રહેતા વિકારાદિ દોષોને ઉત્તન્નિત કરવામાં નિમિત્તરૂપ થાય છે

[૫] તેવા ઉપાગ્રમમાં લિપ્તુને ઇંદ્રિયોનો સયમ કઠિન થઈ પડે છે કારણકે તે મ્થાન નામ અને રાગનું દૃઢિકાગ્રહ છે

[૬] માટે રમથાન, સૂનું ઘર કે વૃક્ષના મૂળમાં અથવા ગૃહસ્થીઓએ પોતાને માટે બનાવેલા સાત એકાત મકાનમાં લિપ્તુએ રાત્રી દેવથી રહિત ચર્મ વામ કરવો

નોંધ:—તે કાગળ દરેક બાવિક ગૃહસ્થો પોતાપોતાની ધર્મક્રિયા કરવાનું એકાત સ્થાન પોતાના ધરથી અલગ રાખતા હતા

[૭] જે સ્થાનમાં બહુ જીવોની ઉપત્તિ ન હોય, પોતાને કે પરને પીડામગ્ન ન હોય અને સ્ત્રીઓથી વ્યાપ્ત ન હોય તે સ્થાનને વિષેજ પરમ સયમી લિપ્તુને રહેવું કંઈપે (તેના સ્થાને ગહેવું જોઈએ)

- [૮] લિપ્તુ ધરો કરે નહિ કે બીજા દ્વારા કગવે નહિ, કારણકે ધર કગવવાની ક્રિયામાં અનેક જીવોની હિંમા થાય છે
- [૯] જેમાં સૂક્ષ્મ અને સ્પૂળ એવા સ્થિત અને હાલના ચાલતા જીવોની મૃદકાર્યમાં હિંસા થાય છે, તેથી સદમીએ ધર બંધાવવાની ક્રિયા છાડી દેવી
- [૧૦] તેજ પ્રમાણે આદ્ય પાણીને ગંધવામાં કે ગંધાવવામાં પણ (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ ઇત્યાદિ) અનેક જીવોનો વધ થાય છે તેથી તે પ્રાણીઓની દયા ખાતર પોતે રાધે નહિ તેમ ગંધાવે પણ નહિ
- [૧૧] જળ, ધાન્ય પૃથ્વી અને કાંકરે આશ્રયે રહેલા અનેક જીવો આદ્યપાણી પગાવવામાં હણાય છે માટે લિપ્તુએ તે પકાનવું નહિ.
- [૧૨] સર્વ દિશામાં શત્રુની ધારાની પેઠે કેસાયેલું ધણું જીવોનો નાશ કરનાર જ્યોતિ (અગ્નિ) મમાન એક પણ શત્રુ નથી માટે માધુએ અગ્નિને ઉદીપન કરવી નહિ

નોંધ —લિપ્તુ પોતે તેવી કોઈપણ જાતની હિંસક ક્રિયા કરે નહિ તેમ કરાવે કે મનથી અનુમોદન પણ આપે નહિ

- [૧૩] ખરીદવા અને વેચવાની ક્રિયાથી નિર્ગમેનો અને ટેકુ તથા મુવર્ણ જેને મમાન છે તેનો લિપ્તુ મુવર્ણ તથા ચાદીને મનથી પણ ઈચ્છે નહિ

નોંધ —જેમ દેશને નિર્મૂલ્ય જાલી કોઈ અડકત નથી તેમ લિપ્તુ મુવર્ણને જોવા છતાં અડકે નહિ કારણકે ત્યાં કર્યા પછી મુવર્ણની કિંમત તેને મન દેશ સમાન સ્વાભાવિક થઈ જાય છે

- [૧૪] ખરીદનાર આહુ કહેવાય છે અને વેચનાર વાણિયો (વેપારી)

કહેવાય છે માટે જો ક્યવિક્ષય્યા ભિન્ન પડે તો તે સાધુ
કહેવાતો નથી

[૧૫] જિજ્ઞા માનવાના મનવાગા ભિન્નુએ વાચીનેજ લેવું ખરીદીને
લેવું નહિ કારણકે ખરીદવાની અને વેચવાની ક્રિયામાં તેની
પાઞ્ચ દોષ સમાયેનો છે માટે જિજ્ઞાસુતિએજ સુખકારી કે

નોંધ — કચન અને કામિની એ જ વસ્તુ સસારનું બધન છે તેની
પાઞ્ચ અનેકાનેક દોષો સમાયેલા છે તેને ત્યાગ્યા પછી ત્યાગીને પરિમદ
તો શું ? પણ તેનું ચિંતન મુક્તિ ન કરવું થઈ માટેજ ત્યાગીને માટે જિજ્ઞાસરી
એજ ધર્મ બતાવ્યું છે

[૧૬] સૂત્રમાં કહેના નિયમો પ્રમાણે આનંદિત ધરામાં માનુષાનિક
જોતરી રતાં આહારની પ્રાપ્તિ થાઓ કે ન થાઓ પણ મુનિએ
સતુષ્ટ રહેવું જામએ

નોંધ — જો કુળો દુર્મુલ્લેષો નિદાયેલા દોષ કે અસમ્ય પદાર્થો
ખાતા દોષ તેવા રથજો છાદીને ભિન્નુએ લિન્ન લિન્ન કુળોમાં નિર્દોષ
જિજ્ઞાસુતિ કરવી

[૧૭] અનાસક્ત અને સ્વાદેન્દ્રિય ઉપર કાણુ રાખનાર સાધુ રસનો
લોભુપી ન બને કદાચ ન મળે તો તેની વાછા પણ ન કરે
મહામુનિ બોજનને રસમાટે નહિ પણ સરમપાત્રાના નિર્વાહ
માટે બોજનને બોજવે

[૧૮] ચ દનાતિ અચન, બેકકાની રચના, સદિ સત્કાર, સન્માન,
પૂજન કે પરાણે કરાવેતું વળ ભિન્નુ મનથી પણ ન ઇચ્છે

[૧૯] મરણપર્યંત માધુ અપગ્નિઘ્રપણે શરીરના મમત્વને તજીને
નિવાણા રહિત ઘમને શુકનધ્યાનને ચિત્તવે અને અત્રિતિજનક
પણે વિચરે

[૨૦] કાળધર્મ (મૃત્યુ અવસર) પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ચારે આહારનો

સાગ કરીને તે સમય જિજ્ઞાસા છેલ્લા મનુષ્ય દેહને છોડીને
સર્વ દુઃખથી છુટી જાય

[૨૧] મમત્વ અને અહંકાર ગહિત, અનાસ્રવી અને વીતરાગી થઈ
કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને પત્તી જાવમની નિવૃત્તિ પામે
(મુક્તિ પામે)

નોંધ—સુયમ એ ખાડાની ધાર છે સુયમનો માર્ગ દેખાવમા સરળ
છતાં આચરવામા ખૂબ કઠણ છે સુયમજીવન સૌ કોઈ માટે સુલભ નથી
છતાં તે જીવન માત્ર કલ્યાણનો માર્ગ છે

એમ કહું છું —

એ પ્રમાણે અણુગાર મંત્રધીનું પાત્રીમમુ અધ્યયન મમાપ્ત થયું
॥ ૩૫ ॥

જવાબવિભક્તિ

જનાજન પદાર્થોના વિભાગ

૩૬

ચેતન જડ (કર્મ)ના સસર્ગથી જન્મમરણના ચક્રમાં ફરે છે એ એતું નામ સસાર આવા સસારની આદિ કેમ કહાય ? જ્યારથી ચેતન ત્યારથી જડ એમ આ બંને તરવો જગતના અણુ અણુમાં ભર્યા છે આપણને તેની આદિની ચિંતા નથી કારણકે તેની આદિ ક્યા કાળથી થઈ ? તે જાણવામાત્ર માત્ર આપણુ કર્મુએ કર્યાજ નથી તેમ ન જાણવામા હાનિ પણ નથી

કારણકે જૈનદર્શન માને છે કે સસારની આદિ નથી અને આખા પ્રવાહની અપેક્ષાએ હજુ પણ સસાર ચાલવાનો છે તેમ છતાં મુક્ત છવાત્માઓની અપેક્ષાએ મુક્તિ હતી છે અને રહેશે

ચેતન અને જડનો સંયોગ ગમે તેટલો નિ બડ (ધટ) હોવા છતાં તે સંબધ સંયોજિક મંમધ છે સમવાય સમધનો અંત હોતો નથી પરંતુ સંયોગ સમધનો અંત આજે કાલે કે વધુ કાળે પણ થવો સંભવિત છે

આજે ચેતન અને જડ ચેતપોતાનો ધર્મ શુભાવી બેઠા છે ચેતનમય જડ અને જડમય ચેતન એમ પરસ્પર એવા તે એકકાર થઈ ગયા જણાય છે કે સહસ્રા તેમનો ઉદ્દેશ પણ ન લાવી શકાય

જડના અનાદિ સસર્ગથી મતિન થયેલું ચૈતન્ય જવાત્મા

કે/ખડિરાત્મા કહેવાય છે અને જ્યારે તે જીવાત્મા પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ કરે છે ત્યારે તે સ્થિતિને અતરાત્મા કહેવાય છે અને જે ચૈતન્યો ઈર્મરહિત થયા છે તે પરમાત્માએ વાય છે

જીવાત્માને પ્રથમ જન્મતના પદાર્થોને ચકાર્ય સ્વરૂપે જાણવાની ઇચ્છા થાય તેને જિજ્ઞાસા કહેવાય છે આવી જિજ્ઞાસા પછી તે જન્મતના બધા તત્ત્વોમાંથી મૂળભૂત એ તત્ત્વોને તારવી લે છે એ તારવ્યા પછી જીવની ચૈતન્ય તત્ત્વપર રુચિ ઢળે છે, અને તુરંતજ એ શુદ્ધ બનવા માટે શુદ્ધ ચતન્યની પ્રતીતિ કરી આગળ વધે છે જીવનત્ત્વના ભિન્નભિન્ન સ્વરૂપોને જાણ્યા પછી સ્વયં અજીવતત્ત્વ અને એ બંને તત્ત્વના મયોગિક બળોનો વિચાર કરી લે છે

આખા અસારતુ સ્વરૂપ તેના સક્યમા આવી ગયા પછી આત્માભિમુખ થઈ એ અનુભવ પોતામાં કરતો રહે છે, અને આત્મસક્યની દોરી પર ધ્યાન આપી વર્તમાન કર્મોના શિવ કરે છે પછી પૂર્વ કર્મોના સયોગથી છૂટે છે, અને એમ થતા થતા શુદ્ધ ચૈતન્ય બને છે

સગનાન બોધ્યા —

- [૧] જેને જાણીને બિશુ સયમમા ઉપયોગપૂર્વક ઉદ્ધમરત થાય છે તે જીવ અને અજીવના જુદા જુદા ભેદોને ઠંડું છું —તમે એમજ ચિત્તથી મને સાંભળો
- [૨] જેમા જીવ અને અજીવ એ બન્ને તત્ત્વો હોય તેને તીર્થકરોએ લોક કહ્યો ■ અજીવનો એક દેશ એટલે કે ન્યા માત્ર આકાશજ છે—બીજા માર્ગ પદાર્થ નથી—તેને અલોક કહ્યો છે
- [૩] જીવ અને અજીવોનું નિરૂપણ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારથી થાય છે

[૪] મુખ્યત્વે રૂપી અને અરૂપી એમ અશ્વ તરતના બે ભેદ થાય. તેમાં રૂપી ચાર પ્રકારના અને અરૂપી દસ પ્રકારના છે

[૫] ધર્માસ્તિકાયાના (૧) રકધ, (૨) દેશ અને (૩) પ્રદેશ અને અધર્માસ્તિકાયાના (૪) રકધ, (૫) દેશ તથા (૬) પ્રદેશ

[૬] અને આભ્યાસ્તિકાયાના (૭) રકધ, (૮) દેશ અને (૯) પ્રદેશ તથા (૧૦) અધ્યાસમય (કાળત્વ) એમ બધા મળી અરૂપીના દસ ભેદો થાય છે

નોંધ — કોઈ પણ સપૂર્ણ દ્રવ્યના આખા વિભાગને રકધ કહેવાય છે રકધના અમુક કાપેલા વિભાગને દેશ કહેવાય છે અને સૌથી નાનો વિભાગ કે ભેગો જે ખડ ન થઈ શકે પણ રકધ સાથે ભેડાયેલો હોય તો તેને પ્રદેશ કહેવાય છે અને તેવો સૂક્ષ્મ ભાગ રકધથી અલગ થઈ બચે તો તેને પરમાણુ કહેવાય છે

[૭] (ક્ષેત્રનુ વર્ણન —) ધર્માસ્તિકાયા અને અધર્માસ્તિકાયા એ બન્ને દ્રવ્યોનું ક્ષેત્ર લોક પ્રમાણે છે અને આકાશાસ્તિકાયાનું ક્ષેત્ર સપૂર્ણ લોક અને અનોકમાં પણ છે સમય (કાળ)નું ક્ષેત્ર મનુષ્યક્ષેત્રના પ્રમાણુ જેટલું છે (એટલે કે ૪૫ લાખ યોજન સુધી છે)

[૮] (કાળનુ વર્ણન —) ધર્માસ્તિકાયા, અધર્માસ્તિકાયા અને આકાશાસ્તિકાયા એ ત્રણે દ્રવ્યો મળતી અપેક્ષાએ અનાદિ અને અનંત એટલે કે દરેક મળતી સાબિત છે એમ કહ્યું છે

[૯] મમય મળ પણ નિરંતર નવાઈની અપેક્ષાએ અનાદિ અને અનંત છે પણ કોઈ કાર્યની અપેક્ષાએ તો આદિ અને અંત મહિત છે

[૧૦] રકધો રકધના દેશો તેના પ્રદેશો અને પરમાણુઓ એ રૂપી (જડ) પદાર્થો ચાર પ્રકારનાં બન્યા

[૧૧] દ્રવ્યથી જ્યારે પરમાણુ પુદ્ગલો એકઠા મળે તે રૂઢ ગણાય છે અને અલગ અલગ હોય ત્યારે પરમાણુઓ કહેવાય છે અને ક્ષેત્રથી રૂઢો લોકના એક દેશ વ્યાપી અને પરમાણુ આખા લોક-વ્યાપી જાણવા હવે સ્કંધાદિક પુદ્ગલોની કાળસ્થિતિ ચાર પ્રકારે કહું છું

નોંધ —લોકના એક દેશમાં એટલે કે એક આકાશપ્રદેશમાં રૂઢ હોય અને ન પણ હોય પણ પરમાણુઓ તેા અવશ્ય હોય

[૧૨] મસાર ત્રનાહનો અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અનંત છે પણ રૂપાતર અને સ્થિતિની અપેક્ષાએ આત્સિદ્ધિત અને અતસાહત છે

[૧૩] એક ઠેકાણે રહેવાની અપેક્ષાએ તે રૂપી અજીવ પુદ્ગલોની સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી એક સમય અને વધુમાં વધુ અસંખ્યાત કાળ સુધીની સ્થિતિ તીર્થકરોએ વર્ણવી છે

[૧૪] તે રૂપી અજીવ પુદ્ગલો પરસ્પર વિખુટા પડી ફરીથી મળે તેવું અતર ઓછામાં ઓછું એક મમયનું અને વધુમાં વધુ અનંત કાળ સુધીનું હોય છે,

[૧૫] (હવે બાવથી અજીવરૂપી પુદ્ગલના બેરો કહે છે —) વર્ણથી, ગંધથી, રસથી, સ્પર્શથી અને સંસ્થાન (આકૃતિ)થી એમ તેઓના પાંચ પ્રકારો જાણવા

[૧૬] વર્ણથી પરિણામ પામેના તે પુદ્ગલના પાંચ પ્રકારો હોય છે (૧) કાળા (૨) લીલા, (૩) રાતા, (૪) પીળા અને (૫) ઘોળા

[૧૭] ગંધથી તે બે પ્રકારે પરિણામ પામે છે (૧) સુરભિ (સુગંધી) ગંધવાળા અને (૨) દુર્ગંધિ ગંધવાળા

- [૧૮] સ્પર્શથી તે પાચ નદાર પચિત્ત લેાય છે (૧) તીખા (૨) કાવા (૩) કસાયના (૪) ખાટા અને (૫) મીઠા
- [૧૯] સ્પર્શથી તે આઠ પ્રમાર પચિત્ત કહેવાય છે (૧) કંઈસ, (૨) કોમળ (૩) ભારે (૪) દળવા
- [૨૦] (૫) ઠંડા, (૬) હિના (૭) રિનગ્ધ અને (૮) લુખા આ પ્રમાણે સ્પર્શથી આઠ નદારનાં કલા છે
- [૨૧] સંસ્થાન (આકૃતિ)થી પાચ પ્રમારમા પરિચિત્ત થાય છે (૧) પમિડળ (ચૂડી જેવો ગોળ આકાર) (૨) વૃત્ત (ઠંડા જેવો ગોળ આકાર) (૩) ત્રાસો આકાર (૪) યોગમ આકાર અને (૫) આધાત (લાખો આકાર)
- [૨૨] વર્ણથી જે કાળો હોય તેમા (મે) ગધ, (પાચ) રસ, (આઠ) સ્પર્શ અને (પાચ) સંસ્થાન (આકૃતિ) એમ (વીસ બોયની) લગના (હોય કે ન હોય) જાણવી

નોંધ --લગના લખવાનું કારણ એ છે કે જે સ્થૂળ અનંત પ્રદેશી સ્વધ પુદ્ગલ વર્ણથી કાળા હોય, તેમા ગધ રસ સ્પર્શ અને સંસ્થાન એમ વીસ ભેદો બહુવા અને પરમાણુની અભાવે તેા એક ભ, એક રસ અને એ સ્પર્શ એમ ચાર ભેદોજ બહુવા આ પ્રમાણે દરેક સ્થળે સમજ લેવું

- [૨૩] જે પુદ્ગલ વર્ણે લીના હોય તેમા ગધ રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની લગના જાણવી
- [૨૪] જે પુદ્ગલ વર્ણથી ગતો હોય તેમા ગધ રસ સ્પર્શ અને સંસ્થાનની લગના જાણવી
- [૨૫] જે પુદ્ગલ વર્ણથી પીળા હોય તેમા ગધ રસ સ્પર્શ, અને સંસ્થાનની લગના જાણવી

- [૨૧] જે પુદ્ગલ વર્ણથી સંદેહ હોય તેમા ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને
મસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૨] જે પુદ્ગલ ગંધથી સુરભિ હોય તેમા વર્ણ, રસ, સ્પર્શ અને
સંસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૩] જે પુદ્ગલ ગંધથી દુરભિ હોય તેમા વર્ણ, રસ સ્પર્શ અને
સંસ્થાનની ભજના જાણવી,
- [૨૪] જે પુદ્ગલ રમથી તીખા હોય તેમા વર્ણ ગંધ, સ્પર્શ અને
મસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૫] જે પુદ્ગલ રસથી કડવા હોય તેમા વર્ણ ગંધ, સ્પર્શ અને
મસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૬] જે પુદ્ગલ રમથી કમાયના હોય તેમા વર્ણ ગંધ, સ્પર્શ અને
મસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૭] જે પુદ્ગલ રમથી ખાટા હોય તેમા વર્ણ ગંધ, સ્પર્શ અને
સંસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૮] જે પુદ્ગલ રસથી મીઠા હોય તેમા વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને
સંસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૨૯] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી કર્કશ (ખગ્ખગડો) હોય તેમા વર્ણ,
ગંધ રસ અને મસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૩૦] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી કોમળ હોય તેમા વર્ણ, ગંધ, રસ અને
મસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૩૧] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી ભારે લાગના હોય તેમા વર્ણ, ગંધ,
રસ અને મસ્થાનની ભજના જાણવી
- [૩૨] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી હળવા હોય તેમા વર્ણ, ગંધ, રસ અને
સંસ્થાનની ભજના જાણવી

[૫૪] એજ સમયમા એકી સાથે જાયા(મેરુ પર્વતની ચૂંચિકા ઉપર) લોકને વિષે ચાર સમુદ્રમા જે નદી ધસાવિમા તથા નીચા લોકને વિષે વીસ અને મધ્ય લોકમા એકસો ને આઠ જીવો નિશ્ચય મિલક થઈ શકે છે

[૫૫] મિલક થયેના જીવો કયા રોકાયા છે? કયા સ્થિત રહ્યા છે? અને કયા શરીર છોડીને મિલક થયા છે?

[૫૬] મિલકના જીવો અનોખ જતા અટક્યાછે લોકના અગ્રભાગ પર સ્થિત થયા છે અહીં મધ્ય લોકમા શરીર છોડીને ત્યાં લોખના અગ્ર ભાગ પર રહેની સિદ્ધ મનિમા સ્થિત થયા છે

નોંધ — જીવક સંન્યની અવજનિત ગતિ ઉર્ધ્વગમનની છે પણ ગતિ સદાચક્ર ધર્માસ્તિ યત વત્સવ જનોકમા ન હોવાથી લોકના અગ્ર ભાગ પરજ તેની સ્વાભાવિક સ્થિતિ થઈ રહે છે

[૫૭] (મિદ્ધિસ્થાન કેવુ છે તે જણાવે છે —) સર્વાર્થમિલક નામના વિમાનથી બાર યોજન ઉપર જતને આકારે ઇંસીપભારા (ઇપતપ્રાગ્ભાર) નામની એક મુખ્તિશિના પૃથ્વી છે

[૫૮] તે સિદ્ધશિના ૪૫ ગાળ યોજનની લાંબી અને પહોળી છે તેનો આખો ઘેરાવો તેનાથી ત્રણ ગણા કરતા વધારે ગણુવો

[૫૯] તે સિદ્ધશિના મધ્ય ભાગે આઠ યોજનની જાડી અને પછી થોડું થોડું ઘટતા એકઠમ છેડે માખીની પાખ કરતા પણ પાતળી છે

[૬૦] તે પૃથ્વી સમજાવે અર્જુન નામના ધોળા સુવર્ણ જેવી ખૂન નામળ છે અને સમા જતને આકારે રહેતી ■ એ પ્રમાણે અનંત યાની તીર્થકરોએ કર્ણુ છે

[૬૧] તે સિદ્ધશિના યાખ અને એક નામના રત્નો અને મુચ-

કુળના કૂન જેવી ખૂન નિર્મળ અને મુલ્ત છે અને તે સિદ્ધિસિનાથી એક ચોળન ઉપે લોકનો છેડા આવી રહે છે

[૬૨] તે ચોળનનો ડે નો જે એક કોશ છે તેનો જો ભાગ એટલે ૩૩૩ ધનુષ્ય અને ૩૨ આગળની જિયાઈમા મિદ્યપ્રભુઓ રહ્યા છે

[૬૩] તે મોક્ષમા મહા ભાગ્યવત એના મિદ્યપુરુષો ભનપ્રપચથી મુખ્ય થઈ ઉત્તમ પ્રજાની તે સિદ્ધગતિને પામીને ત્યાં લોકના અમ્રભાગ પર સ્થિત થયા છે

[૬૪] (મિદ્ય થતા પહેલાં) છે ના મનુષ્યભવમા જેટલી શરીરની જિયાઈ હોય તેના નણ ભાગ પૈની એક ભાગ છોડીને બે ભાગ જેટલી મિદ્ય જીવેની જિયાઈ મિદ્ય થતા પછી રહે છે

નોંધ — સિદ્ધ થયા પછી શરીર રહેતું નથી પરંતુ તે શરીરને વ્યાપી રહેલા આત્મપ્રદેશો તે રહે છે અને શરીરનો ૧/૩ જે ખાલી પ્રદેશ તે નીકળી જતા ૨/૩ આક્રમમા સર્વ આત્મપ્રદેશો રહે છે અને આત્મપ્રદેશો અરૂપી હોવાથી અનત જીવે હોવા જતા તેને પરસ્પર પરિણુ થતું નથી

[૬૫] એક જીવની અપેક્ષાએ આત્મસિદ્ધિ અને અંતઃમદિત છે પણ આખા સમુદાયની અપેક્ષાએ આદિ અને અનગદિત છે

[૬૬] તે મિદ્યના જીવે અરૂપી, કેવળજ્ઞાન અને કેવળ સંનથીજ તેમની જોળખાણુ થઈ શકે તેવા છે તેઓ જેની ઉપમા ન આપી શકાય તેવા અતુલ સુખને પામ્યા છે

[૬૭] સંમારની પાર ગયેલા અને ઉત્તમ મિદ્યગતિને પામેલા કેવળજ્ઞાન અને કેવળસંનના ધણી તે સર્વ સિદ્ધો લોકના અમ્રભાગ પર સ્થિત થયા છે

- [૬૮] ગંસારી જીવો તીર્થંશ્રેણે બે પ્રકારના હતા ॥ (૧) તમ અને (૨) સ્થાવર અને સ્થાવર જીવોના પણ તથા ભેદો છે
- [૬૯] (૧) પૃથ્વીકાય, (૨) જળમય અને (૩) વનસ્પતિકાય વળી એ ત્રણના પણ પેટાભેદો ઠંદુ છુ -તે સાબળો
- [૭૦] પૃથ્વીકાયના જીવો સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ બે પ્રકારના છે અને વળી તેના પણ પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ બન્ને ભેદો છે
- [૭૧] સ્થૂળ પર્યાપ્ત હોય છે તેના મુખ્ય બે પ્રકારો છે (૧) કોમળ અને (૨) દર્કશ અને તેમા પણ કોમળના માત્ર પ્રકારો છે
- [૭૨] (૧) કાળી, (૨) લીલી, (૩) ગતી (૪) પીળી (૫) ઘાળી (૬) પાકુર (ગોરા ચકન જેવી) અને (૭) અતિ ત્રીણી રેતી એમ સાત પ્રકારની મુંવાળી પૃથ્વી કહેવાય છે દર્કશ પૃથ્વીના ૩૬ ભેદો છે તે નીચે પ્રમાણે —
- [૭૩] (૧) પૃથ્વી (ખાણની માત્રી) (૨) મરડીયા કાકરા (૩) રેતી (૪) પત્થરના કુમ્મ, (૫) શિના, (૬) સમુદ્રાદિનું મીઠું, (૭) ખારી ધૂળ (૮) લોઢું, (૯) ત્રાણ (૧૦) કનર્વ (૧૧) સીસું (૧૨) રૂપ (૧૩) સુવર્ણ (૧૪) વજ્ર હીંગ —
- [૭૪] (૧૫) હકતાય (૧૬) હીંગળો (૧૭) મધુસીન (એક પ્રકારની ધાતુ) (૧૮) સીમક (જસત) (૧૯) સુરમો (૨૦) પરવાળા (૨૧) અગ્ર, (૨૨) અગ્રકથી મિશ્ર થયેલી ધૂળ —
- [૭૫] (હવે મણીના ભેદો કહે છે -) (૨૩) ગોમે ક (૨૪) રુચક (૨૫) અમરત્ન (૨૬) સ્ફટિકરત્ન (૨૭) લોહિતાક્ષ મણિ (૨૮) મરકતમણિ (૨૯) મસારમયમણિ (૩૦) ભુજ મોચકરત્ન (૩૧) હરનીલ —

[૭૬] (૩૨) ચંદ્રગલ (૩૩) ગ્રેગરલ, (૩૪) મગર્ગરલ, (૩૫) પુનકરલ અને (૩૬) સાગધિરલ (૩૭) ચંદ્રપ્રભારલ, (૩૮) વૈકુણ્ઠરલ, (૩૯) જ્યેષ્ઠાન્તમણિ અને (૪૦) સૂર્યકાન્ત મણિ

નોંધ —અહીં મણિના સેદો મગર બતાવ્યા છે પરંતુ ચોદ ગણીનેજ ઉપરના ૩૬ પ્રકારો જાણવા

[૭૭] એ પ્રમાણે દેવતા પૃથ્વીના જનીમ લેઈ જ્યાં સુક્ષ્મ પૃથ્વીના જીવો તો એકજ પ્રકારના છે, લિંગ લિંગ નથી અને તે દ્રષ્ટિગોચર પણ થતા નથી

[૭૮] ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના જીવો તો આખા લોકમાં વ્યાપ્ત છે અને સ્થૂળ પૃથ્વીકાયના જીવો આ લોકના અમુક ભાગમાં છે દેવે તેઓના આ પ્રકારના જાણવિભાગને કહ્યું છે—

[૭૯] સુક્ષ્મ અને સ્થૂળ પૃથ્વીકાયના જીવ પ્રસાદની અપેક્ષાએ તો તે જીવો અનાદિ અને અનંત છે, પણ એક એક જીવના આયુષ્યની અપેક્ષાએ તો આદિમહિત અને અંતમહિત છે

[૮૦] સ્થૂળ પૃથ્વીકાયના જીવોની સ્થિતિ જથ્થા અંતર્મુદ્દર્ત અને ઉત્પદ બાવીસહજાર વર્ષની છે

[૮૧] (પૃથ્વીકાયમાંથી મરીને વળી પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થાય તેને કાયસ્થિતિ તહેવાય છે) સ્થૂળ પૃથ્વીકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ આજમાં આજી અંતર્મુદ્દર્ત કાળની અને વધુમાં વધુ અગમ્યાત કાળની હોય છે

[૮૨] પૃથ્વીકાયના જીવો પોતાની પૃથ્વીકાયને છોડીને ફરીથી તે કાયા પામે તેની વચ્ચેનું અંતર જથ્થા અંતર્મુદ્દર્ત અને ઉત્પદ અનંતમગ સુધીનું હોય છે

- [૮૩] (ભારતી અપેક્ષાએ તેને વર્ણવે છે) એ પૃથ્વીમય જીવોના વધ ગધ, રમ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી હજારો બેદો થાય છે
- [૮૪] જળકાયના જીવો સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ એમ બે પ્રકારના હોય છે અને તે બન્નેના પર્માણ અને અપર્માણ એવા બે બેદો છે.
- [૮૫] જે સ્થૂળપર્માણ જીવો છે તે પાંચ પ્રકારના છે (૧) મેઘનુ પાણી, (૨) સમુદ્રનુ પાણી (૩) તરણુ ઉપર રહેયુ ગિન્દુ (ગ્રોસમિન્દુ વગેરે) (૪) ધ્રુવરનુ પાણી અને (૫) હિમનુ પાણી
- [૮૬] સૂક્ષ્મ જળકાયનો એકજ બે છે જિનલિન્ત નથી સૂક્ષ્મ જળકાય જીવા મર્વલોકમા વ્યાપી ગયા છે અને સ્થૂળ તો લોકના અમુક ભાગમાજ છે
- [૮૭] પ્રનાદની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અતરહિત છે અને એ- એક જીવના આયુષ્યની આપેક્ષાએ આદિ અને અતસહિત છે
- [૮૮] જળમાનના જીવાની આયુષ્યસ્થિતિ જોજમા જોછી અત- મુર્દુર્ત સુધી અને વધુમા વધુ સાતહજાર વર્ષ સુધીની છે
- [૮૯] જળાયના જીવાની કાલસ્થિતિ તે કાયા ન મુકે ત્યા સુધીની (ફરીફરી લાજ જન્મે) તો જોજમા જોછી અતમુર્દુર્ત અને વધુમા વધુ અમખ્ય કાળની કહી છે
- [૯૦] જળકાયના જીવા પોતાની જળમાયને છોડીને ફરીથી તે કાયા પામે તેની વચ્ચેનુ અતર જથ્થુ અતમુર્દુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અતકાળ સુધીનુ હોય છે
- [૯૧] એ જળકાય જીવોના વર્ણુ રમ ગધ સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી હજારો બેદો થાય છે
- [૯૨] વનસ્પતિકાયના જીવો સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ એમ બે પ્રકારના હોય છે અને તે બન્નેના પર્માણ અને અપર્માણ એવા બે બેદો છે.

[૬૩] સ્પૂળ પર્યાપ્ત વનસ્પતિકાયના જીવોના બે પ્રકાર છે (૧) સાધારણ (એક શરીરમાં અનંત જીવો રહે તે) શરીરવાળા, (૨) પ્રત્યેક શરીરવાળા

[૬૪] જુદા જુદા શરીરમાં જીવો જુદા રહેવા પ્રત્યેક શરીરો જીવો અનેક પ્રકારના કલા છે (૧) વૃક્ષ (તેના બે છે એક ખીજનાળા અને બહુખીજવાળા,) (૨) ગુચ્છાઓ, (૩) વનમાલતી વગેરે, (૪) લતાઓ (અપકલ્પતાઓ વ) (૫) વેલા (હુંબડી વ) (૬) ઘામ

[૬૫] (૭) નાળિયેરી, (૮) રોરડી વામ વગેરે, (૯) બિલાડીના ટોપ (૧૦) કમળ માલી વગેરે (૧૧) હરિત્રાય ઔષધિ, એ બધાને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયના જીવો રહે છે

[૬૬] માધાગ્જી શરીરવાળા જીવા પણ અનેક પ્રકારના કલા છે (૧) મટાટા (૨) મૂળા (૩) આદુ,

[૬૭] (૪) હરિલી કદ, (૫) ત્રિંગિલી કદ (૬) સિસ્તિંગિલી કદ, (૭) જાવત્રી કદ (૮) કદની કદ (૯) કુમળી (૧૦) નસણ, (૧૧) પનાકુ કદ, (૧૨) કુંડા કદ

[૬૮] (૧૩) બોહિની કદ (૧૪) કુતાક્ષી કદ, (૧૫) ફલકદ (૧૬) કુલક કદ (૧૭) કૃષ્ણ કદ (૧૮) વજ્ર-કદ, (૧૯) સૂગણ કદ,

[૬૯] (૨૦) અશ્વત્થૂર્ણ કદ (૨૧) સિદ્ધત્થૂર્ણ કદ, (૨૨) મુમંદી કદ (૨૩) લીલી હળદર એ પ્રકારે અનેક જાતના સાધારણ શરીરવાળા જીવો કલા છે

[૧૦૦] સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો એકજ બેદ છે બિન ભિન્ન જાતથી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય જીવો સર્વલોકમાં વ્યાપી રહ્યા છે અને સ્પૂળ તે લોકના અમુક ભાગમાં છે

નોંધ —પર્યાપ્ત એટલે જે જે યોગિમા જેટલેટલી પર્યાપ્તો મેળવવી જોઈએ તેટલી પૂરી પામે તે પર્યાપ્ત અને પૂરી પામ્યા વિના મરણ પામે તે અપર્યાપ્ત કહેવાય ॥ પર્યા છ પ્રકારની છે —આહાર, સતીર, ઇન્દ્રિય, શાસોઽવાસ ભારા અને મન

[૧૦૯] સ્થૂળ પર્યાપ્ત અગ્નિકાયના અને પ્રકારો દશા છે (૧) અંગારા (૨) ગાંધિય અગ્નિ, (૩) તપેના લોહા વગેરેમાં અગ્નિ હોય તે, (૪) અગ્નિજ્વાલા અને (૫) તૂટતી જ્વાલા (ભક્ત)

[૧૧૦] (૬) ઉલ્કાપાતની અગ્નિ અને (૭) વિદ્યુત ની અગ્નિ એમ અનેક ભેદો ભણવા જે સૂક્ષ્મ પર્યાપ્ત અગ્નિકાયના જીવો છે તે એકજ પ્રકારના હોય છે

[૧૧૧] સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયના જીવા મર્યાદામાં બાંધી ગયા છે અને સ્થૂળ તો લોકના અમુક ભાગમાંજ છે દરે તેઓનો કાળ વિભાગ આ પ્રકારે કરીશ

[૧૧૨] પ્રસાદની અપેક્ષાએ તે મધા અનાદિ અને અતરદિન છે અને આયુષ્યસ્થિતિની અપેક્ષાએ આદિ અને અતમદિન છે

[૧૧૩] અગ્નિકાયના જીવોની આયુષ્ય સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી અત મુદ્દત અને વધુમાં વધુ અસખ્ય કાળની મ્હી છે

[૧૧૪] અગ્નિકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાં સુધીની ઓછામાં ઓછી અતમુદ્દત અને વધુમાં વધુ અસખ્ય કાળથી કહી છે

[૧૧૫] અગ્નિકાયના જીવો પોતાની અગ્નિકાયને છોડીને ફરીથી તે કાયા પામે તેની વચ્ચેનું અતર ઓછામાં ઓછું અતમુદ્દત અને વધુમાં વધુ અસખ્ય મળ મુધીનું છે

- [૧૧૬] એ અગ્નિદાય હવેના વર્ણુ ગધ રમ રપશ અને સસ્થાનથી હજારો બેઠો થાત છે
- [૧૧૭] વાયુકાયના જીવો સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ એમ બે પ્રકારના હોય છે અને તે બન્નેના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એવા બે ભેદો છે
- [૧૧૮] સ્થૂળપર્યાપ્ત વાયુકાયના જીવો પાંચ પ્રકારના છે (૧) ઉત્કલિક (રહી રહીને વાયુ તે) વાયુ (૨) વટોળિયો (૩) ધન વાયુ (ધનોઁધિની નીચે વાયુ છે તે) (૪) શુન્ન વાયુ (શુન્નગવ કરે છે) અને (૫) શુદ્ધ વાયુ
- [૧૧૯] તથા (૬) સવતઃ વાયુ ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના વાયુ છે અને સૂક્ષ્મ વાયુ તો એમજ પ્રકારનો હોય છે
- [૧૨૦] સૂક્ષ્મ વાયુ કાયના જીવો સવલોકમા આપી રહ્યા છે અને સ્થૂળ તો અમુક ભાગમાજ છે હવે તેઓના કાળ વિભાગ ચાર પ્રકારે કરીશ
- [૧૨૧] પ્રવાહની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અતઃકલિત છે અને આયુષ્યસ્થિતિની અપેક્ષાએ આદિ અને અતઃકલિત છે
- [૧૨૨] વાયુ કાયના જીવોની આયુષ્યસ્થિતિ ઓછામાં ઓછી અતઃકલિત અને વધુમાં વધુ તપુ હજાર વષ સુધીની છે
- [૧૨૩] વાયુકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યા સુધીની ઓછામાં ઓછી અતઃકલિત અને વધુમાં વધુ અસખ્ય કાળની મહી છે
- [૧૨૪] વાયુકાયના જીવો પોતાની વાયુમયને છોડીને ફરીથી તે કાયા પામે તેની વચ્ચેનું અંતર ઓછામાં ઓછું અતઃકલિત અને વધુમાં વધુ અનંત કાળ સુધીનું હોત છે

[૧૦૫] એ વાયુકાય જીવોના વર્ણુ ગધ, રમ, સ્પતે અને સરથાનથી હમરા ભેદો થાય છે

[૧૦૬] મોટા ત્રમ ૧૫ વાળા (બે ઇદ્રિયાદિ) જીવો ચાર પ્રકારના કલા છે (૧) બે ઇદ્રિયવાળા, (૨) ત્રણ ઇદ્રિયા વાળા, (૩) ચાર ઇદ્રિયવાળા, અને (૪) પાંચ ઇદ્રિય વાળા

[૧૦૭] બે ઇદ્રિયવાળા જીવો પચાત્ત અને અપચાત્ત એમ બે પ્રકારના કલા છે હવ તેઓના ભેદોને કહુ છુ —તે સાબળો

[૧૦૮] (૧) ઝરમિયા (વિષ્ટામા ઉત્પન્ન થાય તે) (૨) અણુમિયા, (૩) મૌમગન (એક પ્રકારના જીવ), (૪) માતૃવાહક, (૫) વાસી મુખા (૬) સખ (૭) નાના સુખલા—

[૧૦૯] (૮) કાષ્ઠ ખાનાર પદ્મક (૯) કોડા, (૧૦) જળો, (૧૧) કુદ્ધ ગતકર્ષણુ અને (૧૨) ચાદણીઆ

[૧૧૦] એ પ્રમાણે બે ઇદ્રિય જીવા ધણા પ્રકારના કલા છે, અને તે બધા લોકના એક ભાગમા ગલા છે

[૧૧૧] પ્રવાહની અપેક્ષાએ એ બધા અનાદિ અને અતગદિત છે પણ આયુષ્યસ્થિતિની અપેક્ષાએ આદિ અને અત સદિત છે

[૧૧૨] બે ઇદ્રિયવાળા જીવોની આયુષ્યસ્થિતિ ઓછામા ઓછી અત-મુદ્દર્ત અને વધુમા બાર વધુ વર્ષની ઠી છે

[૧૧૩] બે ઇદ્રિયવાળા જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાસુધીની ઓછામાં ઓછી અતમુદ્દર્ત અને વધુમા વધુ અમખ્યાત કાળ સુધીની કહી છે

[૧૧૪] બે ઇદ્રિયવાળા જીવો પોતાની કાયા છોડીને ફરીથી બે છદ્મ

તાયા પામે તેની વચ્ચેનું અતર ઓછામા ઓછું
અતર્મુહર્ત અને વધુમા વધુ અનત કાળ સુધીનું હોય છે

[૧૩૫] એ મે ઇદ્રિય જીવોના વર્ણુ ગધ, રસ સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી
હનરો બેદો થાય છે

[૧૩૬] નજુ ઇદ્રિયવાળા જીવો પરાંપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ બે પ્રકારે
કલા છે હવે તેઓના પેટા બેદોને કહું છું — તે સાંભળો

[૧૩૭] (૧) કુચયા (૨) કીડી (૩) (ચાચક) ઉદવા, (૪) ઉકલીઆ,
(૫) વૃણાહારી, (૬) કાષ્ઠાહારી, (૭) માનુગા અને (૮)
પત્તાહારી—

[૧૩૮] (૯) કપાસના બીજમા ચનાગ જીવા, (૧૦) તિન્દુક (૧૧)
મિજકા (૧૨) સદારી, (૧૩) ગુન્મી (૧૪) ઇંદ્રગા અને
(૧૫) મામજુમુકા એમ અનેક પ્રભરના કલા છે

[૧૩૯] તે બધા આખા લોકમાં નહિ પણ લોકના અમુક જાગમા
રલા છે

[૧૪૦] પ્રવાહની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અતગદિત છે
અને આયુષ્યની અપેક્ષાએ અતમદિત છે

[૧૪૧] નજુ ઇદ્રિયવાળા જીવોની આયુષ્યસ્થિતિ ઓછામા ઓછી
અતર્મુહર્ત અને વધુમા વધુ ૪૯ દિવસની હોય છે

[૧૪૨] નજુ ઇદ્રિયવાળાની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાંમુધી
ઓછામા ઓછી અતર્મુહર્ત અને વધુમા વધુ સંખ્યાત કાળ
સુધીની કહો છે

[૧૪૩] નજુ ઇદ્રિયવાળા જીવો પોતાની કાયને ઝેડીને ફરીથી નજુ
ઇદ્રિય કાયા પામે તેની વચ્ચેનું અતર ઓછામા ઓછું અત
ર્મુહર્ત અને વધુમા વધુ અનત કાળ સુધીનું છે

[૧૪૪] એ ત્રણ ઇદ્રિયનાળા જીવોના વર્ણ, ગંધ, રસ સ્પર્શ અને મંસ્થાનથી હજારો ભોં થાય છે

[૧૪૫] ચાર ઇદ્રિયનાળા જીવો પર્વાસ અને અપર્વાપ્ત એમ એ પ્રકારના છે હવે તેઓના પેટા ભેદોને કહ્યું છું — તે સાભળો

[૧૪૬] (૧) અધિયા, (૨) પોતિયા, (૩) માખી, (૪) મચ્છર, (૫) ભમરા, (૬) કીડ, (૭) પતંગિયા, (૮) દિવજી, (૯) કકણા—

[૧૪૭] (૧૦) કુટ્ટ, (૧૧) સિંગરીની, (૧૨) નદાવૃત્ત, (૧૩) વીછી, (૧૪) ડાલા (૧૫) બીગારી, (૧૬) ચીગલી, (૧૭) અક્ષિવેધ, (૧૮)

[૧૪૮] (૧૮) અચ્છીન, (૧૯) મામધ, (૨૦) શેડ, (૨૧) વિચિત્ર પાખવાળા (૨૨) જલકારી, (૨૩) ઉપધિ જલકા, (૨૪) નીચમ અને (૨૫) તામમ

નોંધ — આ બધા દેશી ભાષા પરત્વે મિત્ર સિત્ત નામો છે

[૧૪૯] એ પ્રમાણે ચાર ઇદ્રિયવાળા જીવો અનેક પ્રકારના કલા છે તે બધા લોકના અમુક વિભાગમાજ રહે છે

[૧૫૦] પ્રવાહની અપેક્ષાએ એ બધા અનાદિ અને અતરહિત છે અને આયુધ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અતસદિત છે

[૧૫૧] ચાર ઇદ્રિયવાળાની આયુધ્યસ્થિતિ ઓછામા ઓછી અત મુદ્દર્ત અને વધુમા વધુ જ માસની કહી છે

[૧૫૨] ચાર ઇદ્રિયવાળા જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યા સુધીની ઓછામા ઓછી અતર્મુદ્દર્ત અને વધુમા વધુ સખ્યાત કાળ સુધીની કહી છે

[૧૫૩] ચાર ઇદ્રિયનાળા જીવો પોતાની કાયને છોડીને ફરીથી તે

કારાને પામે તે વચ્ચેનું અંતર ઓઝામા ઓધુ અતમુહર્ત અને વધુમા વધુ અનંતકાળ સુધીનું હોય છે

- [૧૫૪] એ ચાર ઇંદ્રિય જીવોના વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ અને મગ્ધાનથી હગ્નરો ભેદો થાય છે
- [૧૫૫] પાંચ ઇંદ્રિયવાળા પુરુષો ચાર પ્રમાણના કલ્પા છે — (૧) નારકી (નરકના જીવો), (૨) તિર્યચ (૩) મનુષ્ય અને (૪) દેવ
- [૧૫૬] ગ્લનપ્રભા આદિ માત પૃથ્વીમા રહેવાથી નાગકો માન પ્રકારના કહેવાય છે — (તે પૃથ્વીના નામ આ પ્રમાણે છે —) (૧) ગ્લનપ્રભા (૨) શકગપ્રભા, (૩) વાણુપ્રભા
- [૧૫૭] (૪) પકપ્રભા (૫) ધૂમપ્રભા (૬) તમ પ્રભા અને (૭) તમ તમમપ્રભા એ પ્રમાણેત્યા રહેનારા નરના જીવો સાત પ્રમાણના કહેવાય છે
- [૧૫૮] તે બધા લોકના એક વિભાગમા રહેના છે હવે તેઓના મળવિભાગ ચાર પ્રકારે કહીશ —
- [૧૫૯] પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ અને અતગદિત અને આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અતસદિત છે
- [૧૬૦] પહેલી નરકમા આયુષ્યની સ્થિતિ જલન્ય દસ લગ્નર વર્ષની અને વધુમા વધુ એક સાગરોપમની છે
- [૧૬૧] બીજી નરકમા આયુષ્યની સ્થિતિ જલન્ય એક માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ માગરોપમની છે
- [૧૬૨] ત્રીજી નરકમા આયુષ્યની સ્થિતિ જલન્ય ત્રણ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ માત સાગરોપમની છે

[૧૬૩] ચોથી નરકમા આયુષ્યની ગ્થિતિ જ્યન્ય સાન માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ દમ માગરોપમની છે

[૧૬૪] પાચમી નરકમા આયુષ્યની સ્થિતિ જ્યન્ય દમ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ મત્ત માગરોપમની છે

[૧૬૫] ડહી નરકમા આયુષ્યની સ્થિતિ જ્યન્ય મત્ત માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ માગરોપમની છે

[૧૬૬] સાતમી નરકમા આયુષ્યની ગ્થિતિ જ્યન્ય બાવીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ તેવીસ માગરોપમની છે

[૧૬૭] નરકમા જીવોને જોટની ઓઝામા ઓઝી કે વધુમા વધુ આયુષ્ય ગ્થિતિ રોપ છે તેટલીજ લગ્નસ્થિતિ હોય છે

નોંધ—નરક અને દેવગતિનું આયુષ્ય લોચન્યા બાદ અતર વમર બીજેજ ભવે તે ગતિમા જવાણ નથી તેથીજ આયુષ્યસ્થિતિ અને કાય સ્થિતિ સમાન કરી છે

[૧૬૮] નારખીના જીવો પોતાની કાયાને છોડીને ફરીથી તેજ લાયા પામે તેની રચ્ચેનું અતર ઓઝામા ઓઝુ અંતર્મુદ્દર્ત અને વધુમા વધુ અનત કાળ સુધીનું હોય છે

[૧૬૯] એ નરકમા જીવોના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી દુઝારો ભેગ થાય છે

[૧૭૦] તિર્વચ પચે દ્રિય જીવો જે પ્રજાગ્ના કહ્યા છે—(૧) ગ્રંથૂર્ચિજમ પચેદ્રિય અને (૨) ગર્ભજપચેદ્રિય

[૧૭૧] તે જોડના ત્રણ ત્રણ ભેદો છે (૧) જલચર (૨) સ્થલચર અને (૩) ખેચર (આકાશમા ચરનાગ) હવે કમથી તેના પેટા ભેદોને કહું છું—મને સાલજો

[૧૭૨] જલચરના બેઠો આ પ્રમાણે છે—(૧) માછલા, (૨) કાચગા, (૩) ગાંધો (૪) મગરો અને (૫) સુસુમાઝ એમ જલચરના પાંચ બેઠો જાણવા

[૧૭૩] તે બધા જીવા આખા લોખા નહિ, પણ લોખના અમુક ભાગમા રહેલા છે હવે તેઓના કાલવિભાગને ચાર પ્રકારે કહીશ —

[૧૭૪] પ્રવાહની અપેક્ષાએ જધા અનાદિ અને અતરહિત છે પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ તો આદિ અને અતસહિત છે

[૧૭૫] જલચર પચ્ચેન્દ્રિય જીવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જલન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને વધુમા વધુ એક પૂર્વ કોગીની કહી છે

નોંધ—એક પૂર્વના સીતેર લાખ કરોડ અને ૫૧ હજાર કરોડ વર્ષ થાય એવા એક કરોડ પૂર્વની સ્થિતિને એક પૂર્વ કોટી કહે છે

[૧૭૬] તે જલચર પચ્ચેન્દ્રિય જીવોની કાયસ્થિતિ જલન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૃથક્ પૂર્વ કોગીની છે

નોંધ—પૃથક્ એટલે એથી માણીને નવ સુધીની જગ્યા

[૧૭૭] જલચર પચ્ચેન્દ્રિય જીવો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા દરીથી પામે તેની વચ્ચેનું અંતર જલન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અતતમળ સુધીનું હોય છે

[૧૭૮] રથચર પચ્ચેન્દ્રિય જીવો (૧) ચાર પગવાળા તે ચોપદ અને (૨) પગિર્ધર્મ એમ બે પ્રમાણના છે અને ચોપદના ચાર પેટાબેઠો છે તેને હું કહું છું તે તમે સાંભળો

[૧૭૯] (૧) એકજુગ (ધોડા ગધેડા વગેરે) (૨) બે જુગ (ગાય બળદ વગેરે) (૩) ત્રણપદ (સુવાળા પગવાળા હાથી, ગેડા વગેરે) અને (૪) સત્રણપદ (સિંહ મિથાડા, કુતરા, વગેરે)

[૧૮૦] પરિસ્પર્શના પ્રે પ્રમરણ છે - ઉગ્રપર્શ અને સુગ્રપર્શ — ૧
હાથેથી ચાલનારા યોગેશ્વર અને ઉગ્રપર્શ — જાનીથી ચાલનારા
પર્શ વગેરે અને તે એકે જાતિમાં અનેક પ્રકારના હોય છે

[૧૮૧] તે બધા સત્ત્વ નહિ પણ લોકના અમુક ભાગમાં હોય છે
હવે તેઓના વ્યવસ્થાગતે ચાર પ્રકાર કહીશ —

[૧૮૨] પ્રસાદની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અતગદ્દિત છે
પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ તો આદિ અને અતમદિત છે

[૧૮૩] તે સ્થનચર જીવોની આયુષ્યસ્થિતિ જવન્મય અતમુદ્દર્તની
અને ઉત્કૃષ્ટ તપુ પત્યોપમની હોય છે

નોંધ — પત્યોપમ એ કાવ્યપ્રમાણ છે

[૧૮૪] સ્થનચર જીવોની વ્યવસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાં સુધીની
ઓજામાં ઓછી અનર્મુદ્દર્ત અને વધુમાં વધુ તપુ પત્યોપમ
તથા એથી માડીને નર સુધી પૂર્વ ઝાટી અધિની છે

[૧૮૫] તે સ્થનચર જીવો પોતાની જાણ ઠોડીને કરીથી તે જાણ
પામે તેની વચ્ચેનું અતઃ ઓજામાં ઓછું અતર્મુદ્દર્ત અને
વધુમાં વધુ અનતમણ મુનીનું છે

[૧૮૬] એમ (પક્ષીઓ) ચાર પ્રકારના છે — (૧) ચામડાની
પાખોવાળા (વજાગોળ), (૨) રોમપક્ષી (સુડા હમ વગેરે)
(૩) મમુદ્દમ પક્ષી (જેની પાખ હોડેનાં ડાંગના જેવી હોય
તે આ પક્ષીઓ મનુષ્યક્ષેત્રની બહાર છે) અને (૪) વિનન
પક્ષી (સુપ્રમા જેવી પાખ પહોળી રહે તે)

[૧૮૭] તે બધા આખા લોકમાં નહિ પણ લોકના અમુક ભાગમાં
જોવા છે હવે તેઓના વ્યવસ્થાગતે ચાર પ્રકાર કહીશ —

[૧૮૮] પ્રવાહની અવેક્ષાએ જધા અનાદિ અને અતગદ્ધિત છે પણ આયુષ્યની અવેક્ષાએ તો આદિ અને અતસદ્ધિત છે

[૧૮૯] જેચર જીવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય અતર્મુહર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પત્થોપમના અસખ્યાતમા ભાગની છે

[૧૯૦] જેચર જીવોની કાયગ્ધિતિ જઘન્ય અતર્મુહર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પત્થોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ તથા તેથી અધિક મેથી માંડીને નવ સુધી પૂર્વ કોટીની હોય છે

[૧૯૧] જેચર જીવો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા ફરીથી પામે તેની વચ્ચેનું અંતર જઘન્ય અતર્મુહર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ સુધીનું હોય છે

[૧૯૨] તેઓના વર્ણ, ગંધ રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી હજારો ભેદો થાય છે

[૧૯૩] મનુષ્યો એ પ્રકારના હોય છે—(૧) સંમૂર્તિમ પચેદ્રિય અને (૨) ગર્ભજ પચેદ્રિય હવે તેના પેટા ભેદો કહું છું— તે સાલજો

[૧૯૪] ગર્ભજ (માતાપના સંયોગથી થયેલા) મનુષ્યો ત્રણ પ્રકારના કલા છે—(૧) કર્મભૂમિના (૨) અર્મભૂમિના અને (૩) અતરદીપોના

નોંધ—કર્મભૂમિ એટલે આસિ, મસિ (જાપાત) અને કૃષિ જ્યાં થતી હોય તે અતરદીપ એટલે સુવર્ણમય જ્યારે એ જ પર્વત

પાય ઔરપ્પવય, પાય હરિવાસ, પાય રમ્યકવાસ પાય દેવકુરુ અને પાય ઉત્તરકુરુ), અને છપ્પન અતરદીપના બેદો મળી તે બધા એકસો એક જાતિના ગર્ભજ મનુષ્યો કલા છે

[૧૬૬] સંમૂર્ઙ્ગ મનુષ્યો પણ ગર્ભજ મનુષ્યના જોડલાજ એટલે કે એકમો એક પ્રકારના કલા છે આ મધ્ય જીવો લોકના અમુક ભાગમાજ છે મર્વન નથી

નોંધ—માતાપિતાના સ યોગ વિના મનુષ્યના મળન થ જીવો ઉત્પન્ન થાય તેને સંમૂર્ઙ્ગ મનુષ્યો કહે છે ગર્ભજની જેમ તેના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત જેમ જ બેદો નથી

[૧૬૭] પ્રવાહની અપેક્ષાએ બધા આદિ અને અત ગહિત છે પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અતસહિત છે

[૧૬૮] ગર્ભજ મનુષ્યોની આયુષ્ય સ્થિતિ જથ્થા અતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પચોપમની કહી છે

નોંધ—સંમૂર્ઙ્ગ મનુષ્યની તો જથ્થા અને ઉત્કૃષ્ટ માત્ર અતર્મુહૂર્તની હોય છે અને કર્મભૂમિ મનુષ્યની જથ્થા અતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ કરોડ પૂર્વની હોય છે અહીં તો સર્વ મનુષ્યની અપેક્ષાએ ઉપરની સ્થિતિ લીધી છે

[૧૬૯] ગર્ભજ મનુષ્યોની કાયચ્ચિતિ જથ્થા અતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પચોપમ અને અધિક પૃથક્ પૂર્વ કાટીની ગણવી

નોંધ—કોઈ જીવ સાત ભવ તો એક એક પૂર્વ કાટીના અને આઠમો ત્રણ પચોપમના આયુષ્યનો ભવ કરે, તે અપેક્ષાએ તેટલું વડુ હશે છે, મનુષ્યની કાયા ભાગલાગટ સાત કે આઠ ભવ સુધી વડુમા વડુ મળે તો મળી શકે છે

[૨૦૦] ગર્ભજ મનુષ્યો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા ફરીથી પામે,

- [૨૧૫] આ બધા દેવો લોકના અમુક ભાગમાંજ રહ્યા છે હવે તેઓના કાળ વિભાજને ચાર પ્રકારે કહીશ
- [૨૧૬] પ્રવાહની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અતરહિત છે પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અતરહિત ■
- [૨૧૭] ભવનપતિ દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમથી થોડી અધિક કહી છે
- [૨૧૮] વ્યતર દેવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જથ્થાન્ય સહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ એક પશ્યોપમની કહી છે
- [૨૧૯] ત્યોતિષ્ઠ દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય એક પશ્યોપમના આઠમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એક પશ્યોપમ અને એક સાપ વર્ષ ઉપરની છે
- [૨૨૦] સુધર્મદેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય એક પશ્યોપમ ની અને ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમની છે
- [૨૨૧] ઈશાન દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય એક પશ્યો પમથી અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમથી અધિક કાળની ■
- [૨૨૨] સનતકુમાર દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય બે સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરોપમની છે
- [૨૨૩] મહેન્દ્રદેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય બે સાગરોપમથી કંઈક અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરોપમથી અધિક કાળની છે
- [૨૨૪] ષ્વરલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથ્થાન્ય સાત સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ દસ સાગરોપમની છે

- [૨૨૫] સાતક દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય દસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ચૌઠા સાગરોપમની છે
- [૨૨૬] મહાશુક દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય ચૌઠા સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ સત્તા સાગરોપમની છે
- [૨૨૭] સહસ્રાર દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય સત્તર સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ અઢાર સાગરોપમની છે
- [૨૨૮] આનત દેવલોકના દેવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય અઢાર માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ઝોગણીમ સાગરોપમની છે
- [૨૨૯] પ્રાણુદેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય ઝોગણીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ વીમ સાગરોપમની છે
- [૨૩૦] આગ્નુદેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય વીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ એવીમ માગરોપમની છે
- [૨૩૧] અવ્યુત દેવલોકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય એકવીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ માવીસ માગરોપમની છે
- [૨૩૨] પ્રથમ ઐવેયકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય બાવીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રેવીસ સાગરોપમની છે
- [૨૩૩] બીજા ઐવેયકના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય ત્રેવીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ માગરોપમની છે
- [૨૩૪] ત્રીજા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય ચોવીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પચીસ માગરોપમની છે
- [૨૩૫] ચોથા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય પચીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ છવીસ માગરોપમની છે
- [૨૩૬] પાંચમા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જઘન્ય છવીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ સત્તાવીસ માગરોપમની છે

- [૩૩૭] છત્રા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથન્ય સત્તાવીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ અઘ્નાત્રીસ માગરોપમની છે
- [૨૩૮] સાતમા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથન્ય અઘ્નાત્રીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ આગત્રીસ સાગરોપમની છે
- [૨૩૯] આઠમા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથન્ય આગત્રીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રામ સાગરોપમની છે
- [૨૪૦] નવમા ઐવેયક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથન્ય ત્રીસ માગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ એકત્રીમ સાગરોપમની છે
- [૨૪૧] (૧) વિજય, (૨) વૈજય ત (૩) જય ત અને (૪) અપરાજિત એ ચારે વિમાનોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જથન્ય એકત્રીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીમ માગરોપમની હોય છે
- [૨૪૨] પાંચમા સવાર્થ નામના મહા વિમાનના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ મગધર તેત્રીસ સાગરોપમની છે તેથી ઓછી કે વધુ નથી
- [૨૪૩] જોટલી દેવોની ઓછી કે વધુ આયુષ્યસ્થિતિ છે તેટલીજ સર્વે દેવોએ કાયસ્થિતિ રહી છે
- નોંધ — દેવનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયા પછી તામણું / દેવગતિમા નવાનું થતું નથી
- [૨૪૪] દેવો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા ફરીથી પામે તેની નમ્યેતુ અતઃ જથન્ય અતર્મુહર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનતકાળ સુધીનું હોય છે
- [૨૪૫] તેઓના વર્ણ મધ ઝસ અર્શ અને મરથાનથી હળારા બેસે ચાન છે

- [૨૪૬] એ પ્રમાણે રૂપી અને અરૂપી એમ બે પ્રકારના અણ્વ અને મંમારી તથા મિદ્ધ, એમ બે પ્રકારના જીવોનું વર્ણન કર્યું
- [૨૪૭] આ જીવ અને અજીવોના વિભાગને જ્ઞાની પુરુષ પામે માલળી તેની મધ્યાર્થ પ્રતીતિ લાવીને તથા મર્વપ્રકારનયો નયો (વિચારોના વર્ગીકરણો) દ્વારા જગત્ત ઘટાવીને જ્ઞાનર્શન પામી આ ર્થ આગિનમા મુનિ ગ્રમણુ કરે
- [૨૪૮] ત્યાગ્યાઃ ધણા વર્ષ સુધી શુદ્ધ આગિન પાળીને નીચેના ક્રમથી પોતાના આત્માનું યમન કરે
- [૨૪૯] (જે તપશ્વર્યા દ્વારા પૂવકર્મેનો તથા કપાયોનો ક્ષય થાય તેવી દોર્ન તપશ્વર્યાનું વિધાન કહે છે) તે મલેખના (આત્મ યમન વગનારી) તપશ્વર્યા આજમા ઓજા જ મામની મધ્યમ રીતે એક વર્ષની અને વધુમા વધુ માત્ર વધની હોય છે
- [૨૫૦] પહેલા આઠ વર્ષમા પાત્ર વિગય (ઘી ગોળ તેન વગેરે) નો ત્યાગ કરે અને બીજા આઠ વર્ષ સુધી કિતભિન્ન પ્રકારની તપશ્વર્યા કરે
- [૨૫૧] નવમુ તથા દસમુ એમ એ મન્ને વર્ષોપર્યંત ઉપવાસ અને એકાત્ર ઉપવાસને પાગણે આયજિન કરે અને અગિસારમા વર્ષ પહેલા જ મામ સુધી અધિક તપશ્વર્યા ન કરે
- [૨૫૨] અગિસારમા વધના પાઠના જ મામમા તે જાઠ આમ એવી આઠરી તપશ્વર્યા કરે અને પચ્ચે વચ્ચે તેજ મવતમગમા આયજિન તપ પણુ કરે

નોંધ — જાનાજિવ એટલે રસવિહીન જોજન માન એકજ વખત કરે

[૨૫૩] તે મુનિ જાગમે વૌ પ્રથમ અને છેડે મગ્ધુ તપ કરે

(પ્રથમ આયબિલ વચ્ચે બીજી તપ અને વળી તે વર્ષને
અતે આય મિલ કરે તે કોની સહિત આયબિલ તપ કહેવાય),
અને વચ્ચે વચ્ચે માસખમણ કે અર્ધમાસખમણ જેવી
મોની નાની તપશ્રધ્ધા કરી આ રીતે બાર વર્ષ પૂરા કરે

નોંધ —આવી તપશ્રધ્ધા કરતી વખતે વચ્ચે કે તપશ્રધ્ધા પછી
મરણનો અવસર આવે ત્યારે મરણપર્વાનું અણસણ કરવાનું હોય ■ જે
વિગન આમળ આપી છે તે વખતે સુદર ભાવના હોવી નોઈએ

[૨૫૪] (૧) કાદર્પી (૨) આલિયોગી (૩) કિલ્ખિયિકી (૪) આસુરી
વગેરે અશુભ ભાવનાઓ મરણ વખતે આવી જીવને ખૂબ કષ્ટ
આપે છે અને તે બંધી દુઝતિના હેતુભૂત થાય છે

[૨૫૫] જે જીવો મિથ્યાત્વદર્શન (અસત્ય પ્રેમી)મા રક્ત, જીવધાત કરનાર
અને નિયાણા કરનાર (ચોડા માટે ઘણું વેડફી નાખનાર)
હોય છે અને તે ભાવનામા મરે છે તેવા જીવોને બોધિવાલ
બહુજ દુર્લભ થાય છે

નોંધ —બોધિવાલ એટલે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ

[૨૫૬] જે જીવો સમ્યક્ત્વ દર્શનમા રક્ત, નિયાણાને ન કરનાર અને
શુક્રનેસ્યા (ઉત્ત્વન અંત કરણ)ના પરિણામને ધારણ કરવા
વાળા હોય ■ અને તેજ ભાવનામાં જે મૃત્યુ પામે છે તે
જીવાને (બીજા જન્મમા પણ) બોધિબીજ બહુજ સુલભ
થાય છે

[૨૫૭] જે જીવો મિથ્યાત્વદર્શનમા રક્ત કૃષ્ણનેસ્યા (મસિન
અંત કરણ)ના પરિણામને ધારણ કરવાવાળા અને નિયાણાને
કરનાર હોય છે અને તે ભાવનામા મરે છે તેવા જીવોને
બોધિવાલ બહુજ દુર્લભ છે

[૨૫૮] જે જિનપુરુષોના વચનમા અતુરકત રહી, ભાનપૂર્વક તે વચન પ્રમાણે આચરણ કરે છે તે પત્રિ (મિથ્યાત્વના મેવરહિત) અને અમકિન્નર (ગગદ્વેષના ક્લેશ રહિત) ચર્મ ધોડાજ મમયમા આ દુ ખદ મમારનો પાઠ પામે છે

નોંધ — જિન એટલે રાગદ્વેષી સર્વથા રહિત પરમાત્મા

[૨૫૯] જે જીવો જિનવચનને યથાર્થ જાણી શકતા નથી તે જિયારા અજ્ઞાનીઓ ધણીવાગ બાળમરણ અને અકામમરણો પામે છે

[૨૬૦] (પોતાના દોષની આલોચના કેવા જ્ઞાની સત્પુરુષો પાસે કહેવી જોઈએ તેમના ગુણ કહે છે —) જે ઘણા શાસ્ત્રના રહસ્યને જાણનાર હોય જેમના વચન મમાધિ (શાંતિ) ને ઉત્પન્ન કરનારા હોય, અને જે કેવળ ગુણનાજ ગ્રહણ કરનાર હોય તે પુરુષોજ ખીજના દોષની આલોચના કરવાને માટે યોગ્ય છે

[૨૬૧] (૧) કર્ષ (કાયકયાનો સંભાપ) (૨) કૌતુક્ય (મુખના વિકારવાળી એટા), (૩) ક્રામના સ્વભાવની હાસી અને ક્રુકયા કે કુએટાથી ખીજને વિસ્મય કરનાર જીવ કાદર્પી-ભાવના કરતો હોય છે

[૨૬૨] રમ, સુખ કે મનુદ્ધિને માટે જે સાધક વસીકરણ વગેરેના મંત્રો કે મારાધામા કરે છે તે આભિયોગી ભાવનાને કરતો હોય છે

નોંધ — કાદર્પી અને આભિયોગી વગેરે દુષ્ટ ભાવનાને કરનાર કદાપિ દેવ થાય તો પણ દલગી કાઠિનો દેવ બને છે

[૨૬૩] કેવળી પુરુષો, જ્ઞાન, ધર્માચાર્ય તથા સાધુ સાધ્વી, આવક કે શ્રાવિમઓની જે નિદા કરે છે તથા કપની હોય છે તે દિનિનથી ભાવનાને કરતો હોય છે

(પ્રથમ આયજિન વચ્ચે બીજી તપ અને વળી તે વર્ષને અતે આયજિન કરે તે કાઠી સહિત આયજિન તપ કહેવાય) અને વચ્ચે વચ્ચે મામખમણુ કે અર્ધમાસખમણુ જેવી મોતી નાની તપશ્રયા કરી આ રીતે બાર વર્ષ પૂર્ણ કરે

નોંધ —આવી તપશ્રયા કરતી વખતે વચ્ચે કે તપશ્રયા પછી મરણનો અવસર આવે ત્યારે મરણપર્યંત અણુસણુ કરવાનું હોય છે જે વિગત આનંદ આપી છે તે વખતે સુદર ભાવના હોવી જોઈએ

[૨૫૪] (૧) કાદર્પી (૨) આલિયોગી (૩) કિલ્બિવિદ્યા, (૪) આસુરી વગેરે અશુભ ભાવનાઓ મરણ વખતે આવી જીવને ખૂન કષ્ટ આપે છે અને તે બંધી કુચિતિના હેતુબૂત થાય છે

[૨૫૫] જે જીવો મિથ્યાત્વદર્શન (અસત્ય પ્રેમી)માં રૂક્ત, જીવહાત કરનાર અને નિષાણા કરનાર (ચોડા માટે ઘણું વેડછી નાખનાર) હોય છે અને તે ભાવનામાં મરે છે તેવા જીવોને બોધિનાભ બહુજ દુર્લભ થાય છે

નોંધ —બોધિલાભ એટલે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ

[૨૫૬] જે જીવો સમ્યક્ત્વ દર્શનમાં રૂક્ત, નિષાણાને ન કરનાર અને શુકલેશ્યા (ઉજ્જવલ અંત કરણ)ના પરિણામને ધારણ કરવા વાળા હોય ■ અને તેજ ભાવનામાં જે મૃત્યુ પામે ■ તે જીવોને (બીજા જન્મમાં પણ) બોધિબીજ બહુજ સુલભ થાય છે

[૨૫૭] જે જીવો મિથ્યાત્વદર્શનમાં રૂક્ત, કૃષ્ણલેશ્યા (મલિન અંત કરણ)ના પરિણામને ધારણ કરવાવાળા અને નિષાણાને કરનાર હોય છે અને તે ભાવનામાં મરે છે તેવા જીવોને બોધિનાભ બહુજ દુર્લભ છે

[૨૫૮] જે જિનપુરુષોના વચનમા અપુરકત રહી, ભાવપૂર્વક તે વચન પ્રમાણે આચરણુ કરે છે તે પવિત્ર (મિથ્યાત્વના મેતગહિત) અને અમંકિનષ્ટ (ગતદોષના કલેશ રહિત) ચર્ષ થોડાજ મમયમા આ દુ ખદ મસારનો પાર પામે છે

નોંધ —જિન એટલે સગ્ગૈયથી સર્વથા રહિત પરમાત્મા

[૨૫૯] જે જીવો જિનવચનને યથાર્થ જણી શકતા નથી તે મિચારા અશાનીઓ ધણીવાર બાળમરણુ અને અકામમરણો પામે છે

[૨૬૦] (પોતાના દોષની આલોચના કેવા યાની સત્પુરુષો પાસે કહેવી જોઇએ તેમના શુણુ કહે છે -) જે ધણા વાત્સના રહસ્યને જાણનાર હોય જેમના વચન સમાધિ (સાતિ) ને ઉત્પન્ન કરનાર હોય, અને જે કેવળ શુણુનાજ ગ્રહણુ કરનાર હોય તે પુરુષોજ ખીજના દોષની આલોચના કરવાને માટે યોગ્ય છે

[૨૬૧] (૧) કંઈ (વાચકયાનો મલાપ), (૨) કૌતુક્ય (સુખના વિગતવાળી ચેષ્ટા), (૩) ક્રામના સ્વભાવની હાસી અને કુકથા કે કુચેષ્ટાથી ખીજને વિસ્મય કરનાર જીવ કાદર્પી-ભાવના કરતો હોય છે

[૨૬૨] મમ, સુખ કે મમૃદિને માટે જે સાધક વશીકરણુ વગેરેના મત્રો ૮ દોગધાગા કરે છે તે આભિયોગી ભાવનાને કરતો હોય છે

નોંધ —કાદર્પી અને આભિયોગી વગેરે કુદ્ધ ભાવનાને કરનાર કદાપિ દેવ યાવ તો પણ દ્વલજી કાઠિનો દેવ બને છે

[૨૬૩] કેવળા પુરુષો, યાન, ધર્માચાર્ય તથા માધુ માખી, આવક કે આવિકાઓની જે નિદા કરે છે તથા કપની હોય છે તે કિલ્મિયો ભાવનાને કરતો હોય છે

[૨૬૪] કાયમ રોપનો કરનાર હોય તથા સમય મળતા શત્રુ બની જતો હોય એવા એવા દુષ્ટ કાર્યોથી પ્રવર્તતો જીવ આસુરી ભાવનાને કરતો હોય છે

નોંધ—નિમિત્તનો અર્થ નિમિત્તશાસ્ત્ર પણ થાય છે તે એક જ્યોતિષનુ અંગ છે તે ખોટી રીતે ભેદ જીવને ઠરતો હોય તે માણસ પણ આસુરી ભાવનાને પોષે છે

[૨૬૫] (૧) શસ્ત્રમહણુ (તલવાગ વગેરેથી મરણુ) (૨) વિપદમહણુ (ઝેર ખાઈને મરણુ), (૩) જલવન (આગમાં બળી મરણુ), (૪) જલપ્રવેશ (પાણીમાં ડૂબી મરણુ) કે (૫) અનાયારી ઉપકરણો (મુદ્રિય કાર્યો)નું સેવન કરવાથી જીવાત્મા અનેક પ્રકારના નવા જન્મ-મંજીરો ઉત્પન્ન કરે છે

નોંધ—અકાળ મરણથી જીવાત્મા ફરવાને બદલે ખમણો ખાય છે

[૨૬૬] આ પ્રમાણે ભવમસાગમાં સિદ્ધિને આપનાર એવા ઉત્તમ પ્રમારના છત્રીસ અધ્યયનોને સુદ્ધ રીતે પ્રચટ કરીને કેવળ-જ્ઞાની ભગવાન શાંતપુત્ર આત્મશાંતિમાં લીન થયા

નોંધ—જીવ અને અજીવ એ બેનેના વિભાગો જાણવા નરહી છે જગ્યા પછી નરહ અને પશુજીવનમાં દુઃખ સ્વર્ગ અને મનુષ્ય જીવનના મુખદુઃખ આદિ અનેક અવસ્થાવાળા આ વિચિત્ર સસારમાંથી કેમ છૂટી શકાય તે ઉપાય બ્રહ્માવવાની તાનાવેલી ભાગે છે આની તાલાવેથી પછી દુઃખમાં પણ મુખ વેદનામાં પણ શાંતિ અને સુતોષ વિકસતા બન્યું

એમ જુદું હું —

એમ જીવાજીવ વિભાગિત સ મ ધી છત્રીસમુ અધ્યયન મમાપ્ત થયુ ॥૩૬॥

ૐ શાન્તિ

શાન્તિસદન, કોચરબરોડ

અમદાવાદ

તા ૨૧ ૧૦ ૩૪

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશનમંદિરનું દ્વિય

ધાર્મિક, રાષ્ટ્રીય અને સામાજિક એ ત્રણે દૃષ્ટિઓનો
અમન્યય કરનારા સાહિત્ય પ્રકાશનોનો પ્રચાર

જે કાળમા પ્રજાજીવન સાવ કચગઈ રહ્યું હતું
બીજી બાજુ સંસ્કૃતિના લોપ થવા માડ્યા હતા. યિશાઓને
શરમાવે તેવા ભયકર અત્યાચારો થઈ રહ્યા હતા. ભતિ
વાદના જોર વ્યાપ્યા હતા. ઉચ્ચનીચના ભેદોની માનવ
માનવ વચ્ચે હીવાલો ખડી થઈ ગઈ હતી અહંકારથી
ઉચ્છ્રાંખલ બનેલી દ્વિજભતિ પવિત્રતાને પગવારી બેઠી
હતી વેદવિહિત ક્રમોઠાડોની બાદ્ય ક્રિયાઓમા ખૂબ
સકરતા વ્યાપી ગઈ હતી

તે વખતે સાધનાપૂર્ણ જે મહાવિભૂતિએ વિશ્વમા
પ્રકાશ ફેડી વિશ્વવલ્લભ બિરુદ મેળવ્યું
તે પ્રભુ મહાવીરના

મૌલિક વચનામૃતોનો જૈન અને જૈનેતર જનતામા પ્રચાર
કરવાસારુ મન્ત્ર, મુદ્ર અને સર્વોત્તમ સાહિત્ય
બહાર પાડવું એ એકજ માત્ર

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર
નો

ઉદ્દેશ છે

મહાવીર કાર્યાલય સાબરમતી

સસ્થાન કાર્યવાહક મહાજન

ઉત્પાદક —

કવિવર્ય શ્રી નાનચંદ્ર મહારાજ

[જેમની દેખરખ નીચે બધા પ્રકારનો બહાર પડે છે]

લેખક

શતાવધાની શ્રી સૌભાગ્યચંદ્ર મહારાજ

કાર્યવાહકો —

મંત્રી

શ્રી લક્ષ્મીચંદ્ર ઝવેરચંદ સઘવી

સનાહકાર

શ્રી બુધાભાઈ મહામુખભાઈ શાહ

શ્રી બુધાભાઈ અમરશી શાહ

ખજાનચી

વ્યવસ્થાપક

શ્રી મણિલાલ ઉજ્જવશી શાહ શ્રી જમુ રવાણી

શ્રી તારક રવાણી

લેખકના મદદનીશ તરીકે ગ્હેસે

આર્થિક સહાયતા

શ્રી ડુગરશી ગુલાબચંદ સઘવી

જેમની આર્થિક મદદથી મસ્જા ચાલી રહી છે

સહાયકોને

આ સસ્થાને પ્રતિવર્ષે રૂા ૧૫૦) આપી સસ્થાના પોષ
બની શકશે.આ મસ્જાને પ્રતિવર્ષે રૂા ૨૫) આપી સસ્થાના શુભેચ્છ
બની શકશે.આ સસ્થાના આર્થિક સહાયતા શ્રી ડુગરશી ગુલાબચં
સઘવી તરફથી મળેલી રકમ વગર બ્યાજેજ રોકાઈ છે એટલે
બ્યાજનો કે તેવો કશો બોજો પ્રકાશન પર પડવાનો નથી

ગ્રાહકોને

- ૧ અગાઉથી ગ્રાહક થનાર પાસેથી કાગળ, છપાઈ, પુસ્તક બધામણી તથા બ્યવસ્થાનુંજ માત્ર ખર્ચ લેવામા આવશે
- ૨ હાલ તેઓની પાસેથી રૂા ૨) પ્રથમ લેવામા આવશે અને જેમ જેમ પુસ્તકો બહાર પડશે તેમ તેમ તેઓને મૂળ કિમતે દપાલ તથા રવાનગી ખર્ચ ઉમેરી વેર બેકા પહોચાડવામા આવશે તે દૂલ ખર્ચ તેમની આવેની ગકમમાથી બાદ થતુ રહેશે
- ૩ ગ્રાહક થવાથી વી પી નું ખર્ચ બચી જશે તથા પુસ્તકો પહેલી તકે મેળવી શકાશે

બીજી ઉપયોગી

- ૧ જે પહેલેથી ગ્રાહકો ન થયા હોય તેઓને પુસ્તકો મિલકમા હશે તોજ આપવામા આવશે
- ૨ આ સરચાના પ્રકાશનોમા સ્વદેશી નસ્તુઓ નાપરવાનો વધારાકય પ્રયત્ન થશે
- ૩ થયેતા ખચની વિગત હમેશા પુસ્તકની પાછળ આપવામા આવશે

બુકસેલગેને સૂચના

- ૧ કોઈ પુસ્તકની ૨૫ થી ઓછી નકલો ઓર્ડર સ્વીકાગશે નહિ
- ૨ રેલભાડું અને રવાના ખર્ચ સહિત પૂરા નાણા કાર્યાનયને મળ્યા પડીજ મગાવેલ પુસ્તકો મોકલવામા આવશે વી પી થી પુસ્તકો મોકલવામા આવશે નહિ
- ૩ બધા પુસ્તકોમા ફા ટકા કમિશન મળશે
- ૪ રસ્તામા દાગીનો ગેરવલ્લે પડે બગડે, મોડા પહોચે કે બીજી કોઈ હાનિ પહોચે તેને મારુ કાર્યાનય જવાબદાર નથી રેલ્વેને દાગીનો સાપતા સુધી કાર્યાવયની જવાબદારી રહેશે
- ૫ પુસ્તકની છાપેની કિમતથી વધારે કિમતે અમતવાદમા કોઈથી વેચી શકાશે નહિ
- ૬ બુકસેલરોએ બધો વહેનાર નીચેને મરનામે કરવો

આહુકોને

- ૧ અગાઉથી આહુક ચનાર પાસેથી કાગળ, છપાઈ, પુસ્તક બધામણી તથા વ્યવસ્થાનુંજ માત્ર ખર્ચ લેવામા આવશે
- ૨ હાલ તેઓની પાસેથી રૂા ૨) પ્રથમ લેવામા આવશે અને જેમ જેમ પુસ્તકો બહાર પડશે તેમ તેમ તેઓને મૂળ કિમતે ટપાલ તથા રવાનગી ખર્ચ ઉમેરી ઘેગ બેઠા પહોચાડવામા આવશે તે ફૂલ ખર્ચ તેમની આવેની ગકમમાથી બાદ થતું ગહેશે
- ૩ આહુક ચવાથી વી પી નુ ખર્ચ બચી જશે તથા પુસ્તકો પહેની તોંકે મેળવી શકશે

બીજી ઉપયોગી

- ૧ જે પહેનેથી આહુકો ન ચવા હોય તેઓને પુસ્તકો મિલકમા હશે તોજ આપવામા આવશે
- ૨ આ સંસ્થાના પ્રકાશનોમા સ્વદેશી વસ્તુઓ સાપરવાનો વધાયાકમ પ્રયત્ન થશે
- ૩ થયેલા ખર્ચની વિગત હમેશા પુસ્તકની પાછળ આપવામા આવશે

બુકસેલરોને સૂચના

- ૧ કોઈ પુસ્તકની રૂપ થી ઓછી નકલનો ઓર્ડર સ્વીકારાશે નહિ
- ૨ રેતભાડુ અને રવાના ખર્ચ મહિત પૂરા નાણા કાર્યાલયને મળ્યા પછીજ મળાવેલ પુસ્તકો મોકલવામા આવશે વી પી થી પુસ્તકો મોકલવામા આવશે નહિ
- ૩ બધા પુસ્તકોમા ફા ટકા કમિશન મળશે
- ૪ રસ્તામા દાગીનો ઝેરવલ્ને પડે બગડે, મોડો પહોચે કે બીજી કોઈ હાનિ પહોચે તેને સારુ કાર્યાલય જવાબદાર નથી રેલ્વેને દાગીનો સાપતા સુધી કાર્યાલયની જવાબદારી રહેશે.
- ૫ પુસ્તકની છાપેલી કિમતથી વધારે કિમતે અમદાવાદમાં કોઈથી વેચી ચકારો નહિ
- ૬ બુકસેલરોએ બધો વહેવાર નીચેને સરનામે કરવો

મહાવીર કાર્યાલય: સાબરમતી

સરથાનું કાર્યવાહક મહાજન

ઉત્પાદક —

કવિવર્ય શ્રી નાનયદ્રશ મહારાજ

[જેમની દેખરેખ નીચે બધા પ્રકારનો ગદ્યાર પડે છે]

લેખક

ગતાવધાની શ્રી સૌભાગ્યદ્રશ મહારાજ

કાર્યવાહક —

મંત્રી

શ્રી લક્ષ્મીચંદ અવેરચંદ સઘવી

સલાહકાર

શ્રી છુધાભાઈ મહાસુખભાઈ શાહ

શ્રી જુહાભાઈ અમરશી શાહ

અગ્રણી

વ્યવસ્થાપક

શ્રી મણિલાલ ઉજ્જવશી શાહ શ્રી જશુ રનાણી

શ્રી તારક રવાણી

લેખકના મદદનીશ તરીકે રહેશે

આર્થિક સહાયતા

શ્રી કુગરશી ગુલાબચંદ સઘવી

જેમની આર્થિક મદદથી મર્યાદા યાલી રહી છે

સહાયકોને

આ મર્યાદાને પ્રતિવર્ષે રૂા ૧૫૦) આપી સરથાના પોતાની શમશે.

આ સરથાને પ્રતિવર્ષે રૂા ૨૫) આપી સરથાના શુભેચ્છાની શમશે.

આ સરથાના આર્થિક સહાયતા શ્રી કુગરશી ગુલાબચંદ સઘવી તરફથી મળેલી રકમ વગર વ્યાજેજ રોકાઈ છે એટલે વ્યાજનો કે તેવો કરો બોલો પ્રમથન પર પડવાનો નથી

ગ્રાહકોને

- ૧ અગાઉથી ગ્રાહક થનાર પામેથી કાગળ, છપાઈ, પુસ્તક બધામણી તથા વ્યવસ્થાનુંજ માત્ર ખર્ચ લેવામાં આવશે
- ૨ હાલ તેઓની પાસેથી રૂા ૨) પ્રથમ લેવામાં આવશે અને જેમ જેમ પુસ્તકો બહાર પડશે તેમ તેમ તેઓને મૂળ કિમતે દપાલ તથા રવાનગી ખર્ચ ઉમેરી ઘેગ બેકા પહોંચાડવામાં આવશે તે કૂલ ખર્ચ તેમની આવેની ગકમમાંથી બાદ થતું રહેશે
- ૩ ગ્રાહક થવાથી વી પી. નું ખર્ચ જતી જશે તથા પુસ્તકો પહેની તકે મેળવી શકાશે

બીજી ઉપયોગી

- ૧ જે પહેનેથી ગ્રાહકો ન થયા હોય તેઓને પુસ્તકો મિનકમા હશે તોજ આપવામાં આવશે
 - ૨ આ સરનાના પ્રકાશનોમાં સ્વદેશી વસ્તુઓ રાખવાનો વધાશક્ય પ્રયત્ન થશે
 - ૩ થયેલા ખર્ચની વિગત હમેશા પુસ્તકની પાછળ આપવામાં આવશે
- ### શુક્રસેવકોને સૂચના

- ૧ કોઈ પુસ્તકની રૂપ થી ઓછી નકલનો ઓર્ડર સ્વીકારાતો નહિ.
- ૨ રેલબાકુ અને રવાના ખર્ચ મહિત પૂરા નાણા કાર્યાલયને મળ્યા પછીજ મગાવેન પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે વી પી થી પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે નહિ
- ૩ બધા પુસ્તકમાં ફાટકા કમિશન મળશે
- ૪ રસ્તામાં દાગીનો ગેરવસ્તે પડે બગડે, મોડો પહોંચે કે બીજી કોઈ હાનિ પહોંચે તેને સારુ કાર્યાલય જવાબદાર નથી રેલ્વેને દાગીનો સાપના સુધી કાર્યાલયની જવાબદારી રહેશે
- ૫ પુસ્તકની જાપેવી કિમતથી વધારે કિમતે અમદાવાદમાં કોઈથી વેચી શકાશે નહિ.
- ૬ શુક્રસેવકોએ બધા વહેવાર નીચેને સરનામે કરવો

 મહાવીર કાર્યાલય. સાબરમતી

સરથાનુ કાર્યવાહક મહાજી

ઉત્પાદક —

કવિવર્ય શ્રી નાનચંદ્રજી મહારાજ

[જેમની દેખરખ નીચે બધા પ્રકાશનો બહાર પડે છે]

લેખક

શતારધાની શ્રી સૌભાગ્યચંદ્રજી મહારાજ

કાર્યવાહક —

મંત્રી

શ્રી લક્ષ્મીચંદ્ર ઝવેરચંદ સઘવી

મનાદકાર

શ્રી બુધાભાઈ મહારાજબભાઈ શાહ

શ્રી બુદાભાઈ અમરગી શાહ

ખજાનચી

અવધાપક

શ્રી મણિલાલ જીમશી શાહ શ્રી જમ્નુ રવાણી

શ્રી તારક રવાણી

લેખના મંદનીવ તરીકે ગૃહેશે

આર્થિક સહાયતા

શ્રી કુંગરગી ગુલાબચંદ સઘવી

જેમની આર્થિક મંદની મર્યાદા આવી રહી છે

સહાયકોને

આ મર્યાદાને પ્રતિવર્ષે રૂ. ૧૫૦) આપી સરથાના પોલીસ સમક્ષે.

આ મર્યાદાને પ્રતિવર્ષે રૂ. ૨૫) આપી સરથાના શુભેચ્છક સમક્ષે.

આ મર્યાદાના આર્થિક સહાયતાના શ્રી કુંગરગી ગુલાબચંદ સઘવી તરફથી મંદની રમ્ય વખતે બ્યાજેજ રોકાઈ છે એ બ્યાજનો કે તેના દરો બોલે પ્રકાશન પર પડવાનો નથી

આહુકોને

- ૧ અગાઉથી આહુકે ચનાગ પાસેથી કાગળ, છપાઈ, પુસ્તક બધામણી તથા વ્યવસ્થાનુજ માત્ર ખર્ચ લેવામા આવશે
- ૨ હાલ તેઓની પાસેથી રૂા ૨) પ્રથમ લેવામા આવશે અને જેમ જેમ પુસ્તકો બહાર પડશે તેમ તેમ તેઓને મૂળ કિમતે ટપાલ તથા રવાનગી ખર્ચ ઉમેરી ઘેગ બેકા પહોચાડવામા આવશે તે કૂલ ખર્ચ તેમની આવેની રકમમાથી બાદ થતું રહેશે
- ૩ આહુકે ચવાધી વી પી નુ ખર્ચ બચી જશે તથા પુસ્તકો પહેલી તકે મેળવી શકશે

બીજી ઉપયોગી

- ૧ જે પહેલેથી આહુકો ન થયા હોય તેઓને પુસ્તકો મિલકમા હશે તેજ આપવામા આવશે
 - ૨ આ સંસ્થાના પ્રકાશનોમા સ્વદેશી નસ્તુઓ વાપગવાનો વધારાક્ય ખર્ચ થશે
 - ૩ થયેલા ખર્ચની વિગત હમેશા પુસ્તકની પાછળ આપવામા આવશે
- ### છુકમેલરોને સૂચના
- ૧ કોઈ પુસ્તકની રૂા થી ઓડી નકનનો ઓર્ડર સ્વીકારગે નહિ
 - ૨ રેલભાડુ અને રવાના ખર્ચ સહિત પૂરા નાણા કાર્યાનયને મળ્યા પછીજ મગાવેલ પુસ્તકો મોકલવામા આવશે વી પી થી પુસ્તકો મોકલવામા આવશે નહિ
 - ૩ બધા પુસ્તકોમા ફા ટકા કમિશન મળશે
 - ૪ રસ્તામા દાગીનો ગેરવલ્લે પડે બગડે મોડો પહોચે કે બીજી કોઈ હાનિ પહોચે તેને સારુ કાર્યાવલ્ય જવામતાર નથી રેલ્વેને દાગીનો સાપતા સુધી કાર્યાનયની જવાબ હરી રહેશે
 - ૫ પુસ્તકની છાપેલી કિમતથી વધારે કિમતે અમદાવાદમા કોઈથી વેચી શકાશે નહિ
 - ૬ છુકમેલરોએ બધો વહેવાગ નીચેને મરનામે કરવો

મહાવીર કાર્યાલય સાબરમતી

